

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**DOKTORA
TEZİ**

**KÜRESELLEŞME, NEOLİBERAL POLİTİKALAR
VE LATİN AMERİKA'DA EKONOMİK
KALKINMA: ARJANTİN DENEYİMİ**

CEREN URCAN

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

HAZİRAN 2022

**KÜRESELLEŞME, NEOLİBERAL POLİTİKALAR VE LATİN AMERİKA’DA EKONOMİK
KALKINMA: ARJANTİN DENEYİMİ**

Ceren URCAN

**DOKTORA TEZİ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

HAZİRAN 2022

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi; tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu; tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi; kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı; bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Ceren URCAN
24/06/2022

KÜRESELLEŞME, NEOLİBERAL POLİTİKALAR VE LATİN AMERİKA'DA EKONOMİK KALKINMA:

ARJANTİN DENEYİMİ

(Doktora Tezi)

Ceren URCAN

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Haziran 2022

ÖZET

Neoliberalizm ve küreselleşme ile birlikte uluslararası ilişkilerde aktörlerin politika tercihleri çok aktörlü bir yapı üzerinden şekillenmeye başlamıştır. Devletler, kendi ulusal kimlikleri ve uluslararası sistemin yeni düzeninin gereklilikleri arasında bir noktada kalmış ve politikalarını belirlerken denge arayışı içerisinde hareket etmişlerdir. Bu çalışmada, tarihinde birçok siyasi dönüm noktası ve ekonomik kriz olan Arjantin'in uluslararası ekonomi politığını şekillendirirken hangi değişkenlere vurgu yaptığı bölge, devlet ve devlet altı faktörler ve uluslararası sistem analiz seviyelerinde, tarım ve yoksullukla mücadele politikaları üzerinden küreselleşme ve neoliberalleşme bağlamında ele alınmıştır. 1990'lı yıllarla birlikte küreselleşme ivme kazanmış ve neoliberal politikaların yayılarak birçok devletin temel politika yaklaşımı olduğu bir uluslararası düzen hâkim olmuştur. Latin Amerika bölgesinde bulunan ve görece gelişmiş bir ülke olan Arjantin, yeni küresel düzene diğer bölge ülkelerine oranla daha kolay adapte olmuş bir ülke izlenimi vermektedir. Bir yandan bölgenin güçlü bir aktörü konumunda iken diğer yandan da yaşadığı ekonomik krizler ile uluslararası sistemde daha kırılgan imaj çizmiştir. Uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Bankası (WB) gibi uluslararası kuruluşların sunduğu yapısal uyum programlarını ve destekleri hayata geçirmeye çalışırken ülke içinde gelişen reflekslere de kayıtsız kalamamıştır. Karşılaştırmalı üstünlük gösterdiği sektörlerden olan tarım ve mücadele etmek zorunda olduğu yoksulluk, devletin uluslararası ekonomi politığında hassas bir noktadadır. Değişen hükümetler ile birlikte neoliberal politikalarla yaklaşma ve uzaklaşma görülürken dolayısı ile de uluslararası sistemdeki işbirliği mekanizmaları ve bölge içerisinde üstlendiği rol de değişmiştir. Sol hükümetler ile hem ülke içerisinde hem de uluslararası arenada anti-neoliberal politikalar ile hareket ederken sağ hükümetler yönetime geldiğinde de neoliberalizmi devam ettirme çabaları görülmüştür. Arjantin, kriz dönemleri söz konusu olduğunda ülke içi faktörlere kayıtsız kalamamış ve popülist politikalarla yönelenerek ülke içindeki krizleri önlemeye ve yönetmeye çalışmıştır. Bu çerçevelerden bakıldığında bu tez çalışmasının temel iddiası tarım ve yoksullukla mücadele politikaları da göz önünde bulundurulduğunda Arjantin'in uluslararası ekonomi politığını belirleyen en baskın faktörün devlet ve devlet altı dinamikler olduğudur.

Bilim Kodu : 114105, 114106, 114115
Anahtar Kelimeler : Arjantin, uluslararası politik ekonomi, tarım, yoksullukla mücadele.
Sayfa Adedi : 276
Tez Danışmanı : Prof. Dr. M. Nail ALKAN

GLOBALIZATION, NEOLIBERAL POLICIES AND ECONOMIC DEVELOPMENT IN LATIN AMERICA:

ARGENTINA EXPERIENCE

(Ph. D. Thesis)

Ceren URCAN

GAZI UNIVERSITY

INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES

Jun 2022

ABSTRACT

The policy choices of actors in international relations have been shaped by a multi-actor system along with neoliberalism and globalization. States are torn between their national identities and the requirements of the new international system's order and move in need of balance. In this study, international political economy variables of Argentina, a country whose history is full of political turmoils and economic crises, are discussed regarding agricultural and poverty reduction policies in regional, state and sub-state and international factors analyze levels within the context of globalization and neoliberalism. In the 1990s globalization accelerated and neoliberal policies were adopted as main policies by many states. A country in Latin America and relatively developed, Argentina gives the impression that it adopted a new global system easier than most Latin American countries. While being a leading country in the region, Argentina's image is fragile because of economic crises. While Argentina has been trying to put into practise of structural adjustment programs and assistance of the international organizations such as IMF and WB, it could not be indifferent to the reflexes within the country. Agriculture in which Argentina has comparative advantage and poverty reduction which is a vital problem are the two critical factors that shape Argentina's international political economy. The changes of governments result in either approaching or withdrawing to neoliberal policies. Hence, cooperation mechanisms in the international system and their regional role have also changed. While Left governments adopt anti-neoliberal policies within the country and in the international arena, Right governments adopt neoliberal policies. In times of crises, Argentina was not able to be indifferent to the dynamics within the country and has tried to prevent crises by populist policies. In this frame, the main argument of this study is that considering the agricultural and poverty reduction policies, the most dominant variables which determine Argentina's international political economy are state and domestic dynamics.

Science Code : 114105, 114106, 114115

Key Words : Argentina, international political economy, agriculture, poverty reduction.

Page Number : 276

Supervisor : Prof. Dr. M. Nail ALKAN

TEŞEKKÜR

Akademik hayata adım atmadan önce hiç kimseden bu yolun çiçekli bir yol olduğunu işitmemiştim. Bu kadar dikenli bir yol olabileceğini de tahmin etmemiştim. Hayatımın içinde başka bir hayat yaşamamın ürünü olan tezimi hazırlama sürecimde benden akademik bilgisini, motive etme kabiliyetini esirgemeyen; hayata olumlu bakışı ile bu süreçte her zaman bana destek olan Değerli Danışman Hocam Prof. Dr. M. Nail ALKAN'a teşekkürü bir borç bilirim.

Bu uzun yolun projeksiyonunu bana çizen, deneyimlerinden ve bilgisinden her zaman istifade ettiğim ve kendisini dinlemekten keyif aldığım Sevgili Hocam Prof. Dr. Türel YILMAZ ŞAHİN'e; tez çalışmalarım sayesinde yolumuzun keşistiği ve kendisiyle tanışmış olmaktan büyük mutluluk duyduğum Tez İzleme Komitesi Üyesi Değerli Hocam Prof. Dr. M. Necat COŞKUN'a destekleri ve yolumu aydınlattıkları için ayrıca teşekkür ederim.

Herkesin hayatında zaman zaman kafasında şimşekler çaktıracak birisi olmalı; önce dağıtacak ve sonra toplayacak. Akademik kafa karışıklıklarımı toplayabilmeme vesile olan ve azmine hayran olduğum Doç. Dr. Nilgün ELİKÜÇÜK YILDIRIM'a varlığı ile bana ışık tuttuğu için teşekkür ederim.

Bu süreçte desteğini hissettiğim ve benim nelerden motive olduğumu bilip yanımda olan tüm arkadaşlarıma ayrıca teşekkür ederim. Yıllar içerisinde yaşadığım her dönüm noktasında en az benim kadar benim süreçlerimi benimseyen, derdimi dert edinip mutluluklarımı benimle paylaşan, ben bile bazen kendimden uzaklaşırken beni kendime getiren ve yanımda oldukları için daima şükrettiğim ailem Cumali- Leyla- Mertcan URCAN'a varlıkları için minnettarım.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
ÇİZELGELERİN LİSTESİ.....	x
ŞEKİLLERİN LİSTESİ.....	xi
SİMGELER VE KISALTMALAR	xii
GİRİŞ	1

1. BÖLÜM

LATİN AMERİKA KALKINMASINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

1.1. Latin Amerika’da Alternatif Kalkınma Yaklaşımlarının Felsefesi ve “Buen Vivir”	19
1.2. Latin Amerika’da Devletin Politika Belirleyici Rolü.....	25
1.3. 20. Yüzyılda Ekonomik ve Siyasi Politikalar Işığında Latin Amerika	28
1.3.1. EKONOMİK VE SİYASİ POLİTİKALAR	31
1.3.2. Ekonomik Büyüme, Kalkınma ve Küreselleşme	35
1.4. Tarım ve Yoksullukla Mücadele Politikalarının Ana Eksenleri.....	37
1.4.1. Tarımsal Politikalar	38
1.4.2. Yoksullukla Mücadele Politikaları	39
1.4.3. Küreselleşme, Yoksulluk ve Tarım İlişkisi	43

2. BÖLÜM

ARJANTİN ULUSLARARASI POLİTİK EKONOMİSİNİN BÖLGESEL DİNAMİKLERİ

2.1. Latin Amerika Politik Ekonomisinin Genel Eğilimleri	48
2.1.1. Neoliberal / Post- Neoliberal Politikalar ve Etkileri	57
2.1.2. Latin Amerika’da Ekonomi Politikaları	59
2.1.3. 21. Yüzyıl Latin Amerika Sosyalizmi	66
2.2. Kalkınma ve Bölgesel İşbirlikleri	69
2.3. Latin Amerika’da Tarım ve Yoksulluğu Önleme	87
2.3.1. Latin Amerika’da Tarım Politikaları	88
2.3.2. Latin Amerika’da Yoksulluğu Önleme Politikaları	93

3. BÖLÜM

ARJANTİN ULUSLARARASI POLİTİK EKONOMİSİNİN İÇ DİNAMİKLERİ

3.1. Tarihsel Süreçte Arjantin Ekonomisi ve Siyaseti	109
3.1.1. 2001/2 Krizi Öncesi Genel Eğilimler	115
3.1.1.1. Peronist dönem politikaları	122
3.1.1.2. Carlos menem hükümeti politikaları	125
3.1.2. 2001/2 Krizi Sonrası Genel Eğilimler	128
3.1.2.1. 2001/2 krizi ve etkileri	128
3.1.2.2. Kirchner dönemi politikaları	134
3.1.2.3. Macri dönemi politikaları	146
3.1.3. Arjantin’in Büyümesi ve Kalkınması	150
3.2. Arjantin’de Tarım ve Yoksulluğu Önleme	153
3.2.1. Arjantin’in Tarımsal Politikaları	155
3.2.1.1. Tarımsal arazilerin kullanımı	158

Sayfa

3.2.1.2. Arjantin tarım sektörü ve uluslararası ticaret.....	163
3.2.1.3. Biyoteknoloji politikaları	174
3.2.2. Arjantin'in Yoksullukla Mücadele Politikaları.....	181
3.2.2.1. Arjantin'de yoksulluk	182
3.2.2.2. Yoksullukla mücadele programları	189

4. BÖLÜM**ULUSLARARASI DİNAMİKLER VE ARJANTİN POLİTİK EKONOMİSİ**

4.1. Ekonomik Krizler, Yeni Ekonomik Model (Neo-liberalizm) ve Küreselleşme	198
4.2. Uluslararası Ticaret ve Yatırımlar	206
4.3. Uluslararası Kuruluşlarla İlişkiler ve Kalkınma	211
4.4. Tarımsal Politikaları Etkileyen Uluslararası Dinamikler	224
4.5. Yoksulluğu Önlemede Uluslararası Faktörler	230
SONUÇ.....	245
KAYNAKLAR.....	255
ÖZGEÇMİŞ	275

ÇİZELGELERİN LİSTESİ

Çizelge	Sayfa
Çizelge 2.1. 21. yy.- Latin Amerika’da anti-neoliberal hükümet başkanları	58
Çizelge 2.2. 2002- 2020 yılları arasında tarım ve kırsal kalkınma alanında IDB- Arjantin projeleri	83
Çizelge 3.1. Arjantin’in hükümet başkanları (1946- 2021).....	110
Çizelge 3.2. Arjantin’in ticaret hacmi (2001-2019)	172
Çizelge 3.3. Arjantin’in yoksulluk verileri (2002-2020)	183
Çizelge 4.1. Ekonomik krizlere teorik yaklaşımlar	199
Çizelge 4.2. Kalkınmaya alternatif yaklaşımlar	212
Çizelge 4.3. 2002- 2021 yılları arasında IFAD- Arjantin tarımsal projeler.....	229

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Grafik	Sayfa
Şekil 2.1. Genel ekonomik serbestlik skoru	63
Şekil 2.2. Finansal serbestlik skorları (2001-2021)	65
Şekil 3.1. Arjantin'in Yıllık Enflasyon Oranları 2004- 2021 (%)	142
Şekil 3.2. Arjantin'in Enflasyonu- GSYH Deflatörü (Yıllık %)	143
Şekil 3.3. Tarımsal destek- üretici destek tahmini indeksi (PSE)- Arjantin (2000-2020) (% Çiftlik Gelirleri).....	169
Şekil 3.4. Arjantin'in yıllık ihracat hacmi (tarımsal ürün ve gıda) (milyon \$)	170
Şekil 3.5. Tarımın gayrisafi milli hâsıla ve büyümedeki oranı (2002- 2020)	170
Şekil 4.1. Arjantin'in tarımsal ticari mallarının ihracatı	209
Şekil 4.2. Arjantin'in tarımsal ticari mallar ithalat hacmi	210
Şekil 4.3. Uygulama taahhütleri statüsü	210
Şekil 4.4. Dünya Bankası verilerine göre Arjantin- Gini katsayısı	232

SİMGELER VE KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklama
AACREA	Arjantin Tarımsal Deneyler için Bölgesel Konsorsiyumlar Birliği (Argentine Association of Regional Consortiums for Agricultural Experimentation)
AAPRESID	Arjantin Topraksız Çiftçiler Derneği (Argentine No-till Farmers Association)
AJDC	Amerikan Yahudi Ortak Dağıtım Komitesi (American Jewish Joint Distribution Committee)
ALECD	Latin Amerika Eleştirel Kalkınma Çalışmaları Birliği (Latin American Alliance of Critical Studies on Development)
ArPOV	Arjantin Yeni Bitki Çeşitlerini Koruma Derneği (Asociación Argentina de Protección de las Obtenciones Vegetales)
ASA	Arjantin Tohum Yetiştiricileri Derneği (Asociación de Semilleros Argentinos)
AUH	Evrensel Çocuk Ödeneği (Asignación Universal por Hijo)
BM	Birleşmiş Milletler (The United Nations)
CAF	Latin Amerika Kalkınma Bankası (Corporación Andina de Fomento)
CBA	Döviz Kurulu Düzenlemeleri (Currency Board Arrangement)
CBM	Döviz Kurulu Yönetimi (Currency Board Management)
CCTs	Koşullu Nakit Transferleri (Conditional Cash Transfers)
CEPAL	Latin Amerika Ülkeleri ve Karayipler Ekonomik Komisyonu (Comisión Económica para América Latina y el Caribe)
CGT	Genel İşçi Konfederasyonu (Confederación General del Trabajo)
CMC	Ortak Pazar Konseyi (Common Market Council)
CMG	Ortak Pazar Grubu (Common Market Group)

CNPvV	Ulusal Konut ve Nüfus Sayımı (Censo Nacional de Población, Hogares y Viviendas)
CTA	Arjantinli İşçiler Merkezi (Central de las Trabajadores Argentinos)
DNMA	Tarımsal Üretim ve Piyasalar Genel Müdürlüğü (Dirección General de Producciones y Mercados Agrarios)
ECLA	Latin Amerika Ülkeleri Ekonomik Komisyonu (The Economic Commission for Latin America)
ENARSA	Enerji Arjantin S.A. (Energia Argentina SA)
FAB	Arjantin Biyoteknoloji Forumu (Foro Argentino de Biotecnologia)
FCL	Esnek Kredi Marjı (Flexible Credit Line)
FILAC	Latin Amerika ve Karayipler Yerli Halklarını Geliştirme Fonu (the Fund for the Development of Indigenous Peoples of Latin America and the Caribbean)
FLAR	Latin Amerika Rezerv Fonu (Fondo Latinoamericano de Reservas)
FPDS	Darío Santillán Halk Cephesi (Frente Popular Darío Santillán)
FPV	Zafer Cephesi (Frente para la Victoria)
FREJULI	Adaletçi Özgürlük Cephesi (Frente Justicialista de Liberación)
FRENAPO	Yoksulluğa Karşı Ulusal Cephe (Frente Nacional Contra la Pobreza)
FTV	Arazi ve Barınma Federasyonu (Federación Tierra y Vivienda)
GATT	Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (General Agreement on Tariffs and Trade)
GEF	Küresel Çevre Fonu (Global Environmental Facility)
GSTP	Gelişmekte olan Ülkeler Arasındaki Küresel Ticaret Tercihleri Sistemi (Global System of Trade Preferences among Developing Countries)
GSYH	Gayrisafi Yurtiçi Hâsıla (Gross Domestic Product)
IDB	Amerikalılar Arası Kalkınma Bankası (Inter- American Development Bank)

IBRD	Uluslararası Yeniden Yapılanma ve Kalkınma Bankası (International Bank for Reconstruction and Development)
IFAD	Tarımsal Kalkınma Uluslararası Fonu (The International Fund for Agricultural Development)
IMF	Uluslararası Para Fonu (International Monetary Fund)
INDEC	Arjantin Ulusal İstatistik ve Nüfus Enstitüsü (El Instituto Nacional de Estadística y Censos)
INTA	the Instituto Nacional de Tecnología Agropecuaria
IT	Enflasyon Hedefi (Inflation Targeting)
LAIA	Latin Amerika Entegrasyon Birliği (Latin American Integration Association)
LEBAC	Merkez Bankası Mektupları (Letters of Central Bank)
LULCC	Arazi Kullanımı ve Arazi Örtüsü Değişikliği (Land Use and Land Cover Change)
MERCOSUR	Güney Ortak Pazarı (Mercado Común del Sur)
OECD	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (Organization for Economic Co-operation and Development)
ONCCA	Ulusal Tarımsal Ticaret Kontrol Ofisi (Oficina Nacional de Control Comercial Agropecuario)
PDVSA	Venezuela Petrol (Petrolea de Venezuela)
PJ	Adalet Partisi (Partido Justicialista)
PL	İşçi Partisi (Partido Laborista)
PJJHD	İşsiz Hane Halkı Reisi Programı (Programa Jefas y Jefes de Hogares Desempleados)
PSE	Üretici Destek Tahmini İndeksi (Producer Support Estimate)
RER	Reel Döviz Kuru (Real Exchange Rate)
SACU	Güney Afrika Gümrük Birliği (South African Customs Union)
SCRER	İstikrarlı ve Rekabetçi Döviz Kuru (Stable and Competitive Real Exchange Rate)
SDR	Özel Çekme Hakları (Special Drawing Rights)
SENASA	Ulusal Gıda, Sağlık ve Kalite Servisi (Servicio Nacional de Sanidad y Calidad Agroalimentaria)

SGT6	Çevre Çalışma Grubu (Working Group on Environment)
SSBG	Güçlü, Sürdürülebilir ve Dengeli Büyüme (Strong, Sustainable and Balanced Growth)
UCR	Radikal Yurttaş Birliği (Unión Cívica Radical)
UCRI	Yılmaz Radikal Yurttaş Birliği (Unión Cívica Radical Intransigente)
UCR-JR	Radikal Yurttaş Birliği Yenilenme Cuntası (Unión Cívica Radical Junta Renovadora)
UCRP	Radikal Yurttaş Birliği (Unión Cívica Radical del Pueblo)
UN ECLAC	Birleşmiş Milletler Latin Amerika Ülkeleri Ekonomik Komisyonu (the United Nations Economic Commission for Latin America and the Caribbean)
UNDP	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (United Nations Development Programme)
USAID	ABD Uluslararası Kalkınma Ajansı (United States Agency for International Development)
WB	Dünya Bankası (the World Bank)
WTO	Dünya Ticaret Örgütü (World Trade Organization)

GİRİŞ

Sınırları azalan bir dünyada yaşamak, sistemdeki aktörlerin arasındaki ilişkilerin yeniden gözden geçirilmesi ve hatta aktörlerin rollerinin yeniden dağıtılması mecburiyetini doğurmaktadır. Ulus- devlet ile başlayan modern uluslararası ilişkilerin yapısı post- modern çağda yeniden irdelenmektedir. Günümüz uluslararası sisteminde her ne kadar sınırların ayrımı giderek belirsizleşse de sistemin temel aktörlerinden olan “devlet” yetkinliğini sürdürmekte ve etkinliğini hâlen korumaktadır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki hem siyasi süreçler hem de ekonomi politikaları devletin bir aktör olarak pasif kalamayacağının ve politika belirleyici rolünden sapmaması gerektiğinin kanıtı niteliğindedir. Küresel sistemin içinde var olabilen her aktörün aslında bir çarkın dişlileri olduğu düşünüldüğünde herhangi bir aktörün müdahale gücünün olmadığı savı ispatlanması güç bir sav olacaktır. Latin Amerika bölgesi tarih boyunca birçok ekonomik, toplumsal ve siyasal çatışmaya sahne olmuş; birçok krizi atlatmış yahut yaşanan krizlerle birlikte bölgede birtakım ülkelerin gerilemesi gözlemlenmiştir. Günümüzde de bölge ülkeleri, hâlen devam eden siyasi ve ekonomik istikrarsızlıkları yönetmeye çalışmaktadır. Kendine has yapıları olan bütün bölge ülkeleri öznel olarak zaman zaman ön plana çıkmış ve bazen de yaşanan krizlere direnememişlerdir. Bölge adeta sosyal huzursuzlukların bir merkezi olmuş ve yöneticiler ekonomik, siyasi, sosyal ve toplumsal alanlarda eş zamanlı olarak çalışmalar yapmak zorunda kalmışlardır. Bu haliyle bölge ekonomik, siyasi ve sosyal alanlarda durulamayan ve dolayısıyla da istikrara kavuşamayan devletlerin ve halkların olduğu bir bölge olma özelliğini hâlen korumaktadır. Latin Amerika’nın mevcut yapı ve sistemlerinde devrimlerle ve isyanlarla dolu tarihinin oldukça büyük bir etkisi vardır. Zira bölge ülkeleri çoğunlukla devrimlerin ardından kurulmuş olup birtakım sorunları da miras almışlardır. Ulusal bağımsızlıkları, ülke içindeki azınlıkların hakları, toprakları, tarım arazileri ve yoksulluk konularında savaşıyor ve hak arayan halkların bu sorunları hâlen devam etmektedir.¹ Miras alınan sorunlar sosyal, siyasi ve ekonomik temeller üzerinde yayılmıştır. Bu sebeple sosyal, ekonomik ve siyasi değişkenleri içerisinde barındıran “kalkınma” konusu bölge için her zaman önemli bir sorun oluşturmuştur.

¹ Yeşil, H. (2013). *Latin Amerika: 21. Yüzyılın Sosyalizmi mi?*. İstanbul: Dönüşüm, 44.

Uluslararası sistemde bulunan tüm aktörler zaman zaman bazı konulardaki egemenliklerini bir üst otoriteye devredebilmekte veya farklı politika alanları için başka aktörlerle işbirliği içerisinde çalışabilmektedirler. Bununla birlikte bu gönüllü devirin ve işbirliği mekanizmaları içerisinde yer alma eğiliminin sınırlarını belirlemek yüksek politikaya konu olan meseleler ile diğer politika alanları arasındaki sınırların da gittikçe iç içe geçmesinden ötürü zorlaşmıştır. Tüm bu hususlar göz önünde bulundurulduğunda bir devletin uluslararası sistem içerisindeki varoluşu, duruşu ve politikaları etkileme kapasitesi önem arz etmektedir. Devletlerin özellikle uluslararası politikalarında karar alırken hangi öncelikleri göz önünde bulundurduğu, hangi mekanizmaları işlettikleri önemli bir sorunsaldır. Devletler bazı kararlarda uluslararası sistem içerisindeki kimlikleri ile hareket ederken bazı konularda kendi devlet egemenlikleri daha baskın olmaktadır. İç politikaları, ekonomik gelişmişlik düzeyleri ve küresel yönetim sistemi içerisindeki edindikleri pozisyon, devletlerin bu manada hareket alanlarını belirlemektedir. Arjantin'in hem iç politikasında hem de dış politikasında en önemli konulardan olan tarım ve yoksullukla mücadele yukarıdaki açılardan bakıldığında Arjantin'in hareket alanını belirlemesi yönünde de oldukça önem taşıyan iki politika alanı haline gelmektedir. Teze konu olan bu iki temel alanla ilgili birtakım tanımlamaların yapılması önemlidir.

Sözlükteki ilk anlamı “çiftçiliğin uygulanması veya bilimi” olan tarım, toprağın işlenmesi, ürünlerin yetiştirilmesi, insanların kullanımı için hayvan yetiştiriciliği, gıdaların, yemlerin, ipliklerin yakıtların ve diğer kullanışlı ürünlerin türetilmesi şeklinde genişletilebilmektedir.² Kavramsal tanımı bu şekilde olan tarım bu çalışmada farklı özellikleri de bünyesine alarak yeni bir operasyonel tanımlama geliştirilmiştir. Tek başına yukarıdaki tanımı içeren tanım, uluslararası ilişkiler ve uluslararası politikanın doğrudan konusu olmamaktadır. Bir ülkenin tarımının ve tarımsal politikalarının uluslararası ilişkilerin bir konusu olması, tarımsal sermayenin ve elde edilen ürünlerin serbest dolaşımının sağlanmasıyla, dolayısıyla ticaretin gelişmesiyle ile gerçekleşmektedir. Tarım politikalarını anlayabilmek ve Arjantin için önemini kavrayabilmek için birtakım kavramlardan söz etmek gerekmektedir. Zira toprağın ve arazinin bölüşümü, kullanımı ve devredilmesi gibi konular yıllar içerisinde evrilmiş olup günümüze yaklaştıkça daha ziyade küreselleşme ile birlikte kapitalist etkilerin en küçük

² İnternet: “Agriculture”. **LEXICO- Dictionary**. Web: <https://www.lexico.com/definition/agriculture> adresinden 7 Mart 2022’de alınmıştır.

üreticiye dahi yansımalarının olduğu bir sisteme evrilmiştir. Klasik anlamda “köylü”, “küçük çiftçi”, “küçük ölçekli çiftçi”, ve “aile çiftçisi” kavramları birbiri ile karışabilen kavramlar olup aralarındaki genel ayrımı belirtmekte fayda vardır. “Köylü” basit yerinden üretim yapmakta olup asgari geçimlik yiyeceğini sağlayan hane halkı çiftçiliği olarak nitelendirilebilir. Kapitalizmin gelişmesi ile birlikte köylülerin küçük çaplı üretimleri dahi metalaşmaya başlamıştır. “Küçük” lük kavramı ise iki farklı bakış açısıyla ele alınmaktadır. İki hektardan az ekili topraklar küçük olarak kabul edilirken bu algının sosyolojik bakış açısından okunması ise düşük teknoloji kullanımını, aile emeğine dayanmayı ve asgari geçim seviyesinde olmayı ifade etmektedir. “Aile çiftliği” ise ailenin sahip olduğu ve işlettiği, aile emeğiyle çalışılan, dolayısıyla ailelerin kendilerine geçim kaynağı olarak tarım sektörünü benimsedikleri yaşam alanlarını ifade etmektedir. Tarımsal değişimler ve dönüşümler çok farklı dinamiklerin etkisi altında gerçekleşmektedir. Bu hususta bir genelleme yapmak ise neredeyse imkânsızdır; çünkü bölgeler ve diğer farklı ekonomik ve sosyal koşullar ve hatta coğrafi koşullar değiştikçe değişimin dinamikleri de doğal olarak değişmektedir. Temel olarak genelleme yapamamanın sıkıntısına rağmen yine de bir takım tarımsal değişim konularını ve dinamiklerini sıralayabilmek de mümkündür. Kırsaldaki sınıf ve cinsiyet ayrımları bu dinamiklerin başında gelmektedir. Bu dinamik aile içi şiddetten toplumsal mücadelelere kadar birçok alana sirayet etmektedir. Birtakım eşitsizlikler de dinamiklerin çatışmasını destekler niteliktedir. Örneğin toprağa ulaşmadaki ve emek ürünlerinin paylaşımındaki farklılıklar; mülkiyet sahibi olma, “geçinebilme”, “geçinememe” ve “yoksulluk” gibi değişkenler; bağlı bulunduğu devletin sömürgeci olması-olmaması ve bunu bağlı olarak uyguladığı politikalar ve son olarak da uluslararası piyasa ile ne derece uyum sağlandığı gibi konular da tarımı etkileyen dinamiklerin merkezindedirler.³

Yoksulluğun kelime anlamı “*sosyal olarak kabul edilebilir miktarda paradan ya da materyal varlıktan yoksun olma durumu*” olmakla birlikte birçok farklı yaklaşımla normatif tanımı yapılabilen bir kavramdır.⁴ Bu tanımlara “en temel ihtiyaçlardan yoksun olmak” bakış açısı eklenebilir. En temel ihtiyaçlar ise “hayatta kalabilmek için gerekli olan şeyler” olarak

³ Bernstein, H. (2014). *Tarımsal Değişimin Sınıfsal Dinamikleri* (ikinci Basım). (Çev. O. Köymen). İstanbul: Yordam Kitap. (Eserin orijinali 2010’da yayımlandı), 14.

⁴ İnternet: “Poverty”. Merriam-Webster. Web: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/poverty#:~:text=Definition%20of%20poverty,b%20%3A%20lack%20of%20fertility> adresinden 7 Mart 2022’de alınmıştır.

belirlenmiştir. “Açlık” ın varlığı yoksullukla bağdaştırılırken giyinme ve barınma gibi temel ihtiyaçların yokluğu da bu açıdan yoksulluğa dâhil edilen kavramlardır. Daha genel bir bakış açısıyla açıklanacak olursa yoksulluk, “bir kişinin kaynaklarının minimum ihtiyaçlarının altında olması”dır.⁵ Yoksulluk tanımı farklı şekillerde yapılabilmekte olup tanımı yapan entelektüelin hayat görüşüne göre dahi kavramın tanımı şekillenebilmektedir. Yoksulluk, esasen daha dar anlamda bir kişinin, bölgenin, ülkenin problemi gibi algılanabiliyorken bu sorun, uluslararasılaşması sebebiyle uluslararası ilişkilerin bir konusu haline gelmiştir. Ülkelerin sınıflandırılmasında ekonomik birtakım ölçütlerin sosyal ölçütlerle birleştirilerek kalkınmışlık düzeylerinin belirlenmesi de “yoksulluk” un çözülmesi gereken büyük bir problem olduğunu kanıtlamaktadır. Zengin ülkeler olarak da nitelendirilebilecek Birinci Dünya ülkeleri ve Üçüncü Dünya ülkeleri arasında dahi zengin-yoksul ayrımı farklı şekillerde yapılmaktadır. Üçüncü Dünyada yoksullukla ilgili olan çalışmalar daha eleştirel ve teorik manada daha radikal bir bakış açısı benimseyip sol kanat eğilimi gösterirken bazı çalışmalar da ülke içerisinde yoksulluktan ziyade eşitsizliklere, ülke dışında da eşitsizliklerden ziyade yoksulluk üzerine yoğunlaşmışlardır.⁶ Yapılmış olan yoksulluk tanımları zamana, ülkeye ve hatta aynı ülkedeki farklı zamanlara göre dahi değişebilmektedir.⁷ Gupta çalışmasında yoksulluğu iki temel kavramsallaştırma üzerinden ele almıştır: mutlak ve göreceli. Yoksulluğa mutlak yaklaşımı açıklarken ise iki farklı tanımlama olduğunu vurgulamıştır. Burjuva teorisyenlere göre yoksulluk insan fizyolojisi ile ilişkilendirilmiş ve temel besin maddelerini alamıyor olmakla tanımlanmıştır. Marksistler ise yoksulluğu incelerken psikolojinin karar verdiği bir sınırdan çok daha fazlası olan minimum geçim koşullarına odaklanmışlardır. Bunun içerisinde hem doğal hem de gerekli olarak kabul edilen istekleri dâhil etmişlerdir.⁸ Marx, 1909 yılında yaptığı bir konuşmasında gıda, giyim, yakıt ve barınmanın yaşanılan ülkenin fiziksel ve iklim koşullarına bağlı olarak değişse de doğal ihtiyaçlar olduğunu; diğer ihtiyaçların ise bir ülkeyi medeniyet yapmak için gereken ihtiyaçlardan oluştuğunu vurgulamıştır.⁹

⁵ İnternet: “What is Poverty?”. *Joseph Rowntree Foundation (JRF)*. Web: <https://www.jrf.org.uk/our-work/what-is-poverty> adresinden 3 Şubat 2022’de alınmıştır.

⁶ Townsend, P. (1987). “Conceptualizing Poverty”. *Dynamics of Deprivation*, Aldershot: Gower, 31.

⁷ Gupta, S.P. (1984). “Conceptualizing Poverty”. *Sociological Bulletin*, 33(1/2), 64.

⁸ Gupta, a.g.m., 1984, 64.

⁹ Baran, P.A. and Sweezy, P.M. (1966). *Monopoly Capital*’den aktaran Gupta, a.g.m., 1984, 64.

Yukarıda verilen bilgiler ışığında bu çalışmanın konusu Arjantin'in uluslararası ekonomi politiğini şekillendiren faktörlerdir. Çalışmanın temel amacı ise amacı geliştirmekte olan bir Latin Amerika ülkesi olan Arjantin'in uluslararası ekonomi politiğini şekillendiren faktörlerin önem derecelerini belirlemektir. Devletler her koşulda ülke içerisinde var olan ya da ülke dışında sürmekte olan krizleri, eşitsizlikleri ve çatışmaları yönetmeye; bu krizlerin çözülmesi süreçlerine dâhil olmaya çalışmaktadırlar. Nitekim bunu gerçekleştirirken de diğer uluslararası aktörlerle iletişim ve etkileşim halinde olmaları gerekliliği kaçınılmazdır. Bu noktada vurgulanması ve incelenmesi gereken husus bu etkileşim süreci sonunda devletlerin uluslararası sistemde öznel aktörler olarak ne yönde hareket ettiği ve politikalarını nasıl belirlediğidir. Etkileşim süreci her zaman olumlu dönüşler sağlayamamakla birlikte devletlerin de politika belirleme alanlarında içe dönüşlerine de yol açabilmektedir. Bu çalışma tam da bu noktada Arjantin'in kriz dönemlerinde ve siyasi dönüm noktalarında politikalarının yönünü ne şekilde belirlediğini göstermesi açısından önemlidir. Türkiye'de yayınlanmış tez çalışmalarının çoğunlukla Latin Amerika- Türkiye ilişkilerini karşılaştırmalı yöntemle ve siyasi ekseninde işlemiş olması, darbeleri konu alan çalışmaların baskınlığı, Latin Amerika ile ilgili doktora düzeyindeki çalışmaların ise hem uluslararası ilişkiler alanında olmaması hem de sayıca azlığı sebebiyle bu çalışma literatüre katkı sağlayacağı ve bu konudaki boşlukları dolduracağı motivasyonu ile hazırlanmıştır.

Tez çalışmasına konu olan Arjantin'in uluslararası ekonomi politiği bölgesel¹⁰, devlet ve devlet altı, uluslararası olmak üzere üç analiz seviyesinde, tarihsel süreç içerisinde kriz dönemlerini referans alarak incelenmiştir. Tezin ana metodu üç seviyede analizdir. Analiz birimi ise Arjantin, tarımsal politikalar ve yoksullukla mücadele politikaları olarak

¹⁰ Uluslararası ilişkiler çalışmalarında çoğunlukla tümünden gelim ya da tüme varım bir araştırma yöntemi benimsenmekte olup üç analiz seviyesinde analiz yapılacağı zaman da bu durum göz önünde bulundurulmaktadır. Bu tez çalışmasında farklı bir tercih benimsenmesinin birtakım gerekçeleri vardır. İlk olarak, bölgesel faktörlerin devlet ve devlet altı faktörlerden önce irdelenmesinin sebebi Arjantin'in Latin Amerika bölgesinden doğrudan etkileniyor olmasından dolayı veri toplama sürecinde tekrara düşmemektir. Latin Amerika ülkeleri ekonomik, siyasi ve sosyal açılardan birçok alanda bir bütün olarak algılanmakta ve dolayısıyla bölge içi benzerlikler de yoğun olmaktadır. İkinci olarak, uluslararası dinamiklerin irdelenen ilk analiz seviyesi olmamasının da birçok sebebi vardır. Tez çalışmasında neoliberalleşme ve küreselleşme sadece uluslararası ekonomik sistemin ve uluslararası politikanın temel kavramları olarak ele alınmamıştır. Neoliberal/ anti-neoliberal politikalar ve küreselleşme aynı zamanda farklı ideolojilere mensup Arjantin Hükümetlerinin birer politika aracı niteliğindedir. Arjantin içerisindeki temel politika değişiklikleri de bu kavramlar etrafında şekillenmektedir. Dolayısıyla öncelikli olarak bu kavramların Arjantin içerisinde ne yönde karşılık bulduğunu irdelemek çalışmanın bütünlüğü açısından daha uygun analizler yapmaya yardımcı olacaktır. Tüm bu sebeplerle sırasıyla bölgesel- devlet/devlet altı- uluslararası şeklinde bir sıralama tercih edilmiştir.

belirlenmiştir. Çalışmanın kavramsal çerçevesi ile ilgili konuların küreselleşme ve neoliberalizm ışığında tartışılması çizgisine oturtulmuştur. Arjantin'in uluslararası ekonomi politliğini şekillendiren faktörlerinin önem derecelerinin belirlenmesi sorunsalının yanısıra bu tez çalışması iki önemli soruya daha yanıt aramaktadır. İstikrarlı bir bölge olmayan Latin Amerika'nın özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında ekonomik anlamda görece istikrarlı bir ülkesi olan, büyüme rakamlarının ve ticaret hadlerinin yüksek olduğu Arjantin ekonomisi dahi krizlerle birlikte bir düşüşe geçmiş ve politikaların yeniden gözden geçirilmesi ihtiyacı doğmuştur. Tarihsel süreç içerisinde yüksek büyüme rakamlarına, GSMH'ye ve ticaret hadlerine ulaşabilmiş olan ve ekonomi politliğinde etkin stratejiler uygulayıp krizden kurtulabilme potansiyeli olan bu ülkenin, buna rağmen kronik krizlere neden maruz kaldığı önemli bir inceleme alanıdır. Bu noktada ikinci temel soru ortaya çıkmaktadır ve kriz zamanlarında değişen ülke içi dinamiklerin ve hükümet politikalarının, hükümetlerin uluslararası kuruluşlarla uyguladığı politikalarla senkronize olup olmadığını inceleme ihtiyacı doğmaktadır. Üçüncü soru ise bir kurtuluş yolu olarak görülen küreselleşmenin ve neoliberal politikaların Arjantin'deki yansımalarının aynı derecede olumlu olup olmadığı üzerinedir. Üç temel araştırma sorusuyla ilintili birçok araştırma sorusu da bu çalışmada yanıt aramıştır. Uluslararası ticarete özellikle soya ve türevleri ürünler ile büyük bir paya sahip olan Arjantin, bu karşılaştırmalı üstünlüğünü ne derecede kullanabilmektedir? Çok uzun yıllardır enflasyon problemi ile yaşayan ve yoksulluk oranlarının yüksek olduğu bu ülke, yoksullukla mücadeleyi nasıl gerçekleştirmektedir? Toplumsal refleksleri ve hareket kabiliyeti yüksek olan bölge ülkeleri yaşadıkları sorunları çözmek için nasıl bir yol izlemektedir? İzlenen yollar ve hayata geçirilen politikalar sürdürülebilirlik prensibini ne derecede dikkate almaktadırlar? Özellikle arazilerin kullanımı, hammadde ve doğal kaynaklar gibi üretimin sürdürülebilirliğinin sağlanması için dikkatli ve verimli kullanılması gereken kaynakların kullanımına özen gösterilmekte midir? Neoliberal politikaları uygulamak yerine alternatifler belirlemek Arjantin için gerçekçi bir yaklaşım mıdır? Arjantin'in aldığı destekler hem ekonomisini hem de sosyal istikrarsızlıklarını toparlayabilmesi için işlevsel olmuş mudur? Tüm bu sorulara yanıt ararken salt ekonomik göstergelerle hareket etmek sadece niceliksel bir yöntem olacağından diğer dinamikleri göz ardı edebilecek ve objektif bir sonuca ulaşmaya engel olabilecektir. Bu sebeple konu ekonomik, sosyal ve siyasi yönleri de kapsayacak şekilde sosyal bir bütünlük içerisinde irdelenecektir. Nitekim hem politika belirleme sürecinde hem de mevcut politikaların

verimliliğini analiz etme sürecinde sadece bir alandaki dinamiklere yoğunlaşmak da ülkenin yanlış bir politika izlemesine sebep olabilecektir. Hem nitel hem de nicel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı bu çalışmada özellikle ekonomik göstergeler uluslararası çapta geçerliliği tanınan kuruluşların veritabanlarından alınmıştır. Uluslararası kuruluşların raporlamaları da hem nitel hem de nicel manada faydalanılan kaynaklar olmuştur. Çalışmanın genelinde ikincil kaynaklar olan makaleler, kitaplar kullanılmıştır. Bu bilgiler ışığında araştırma tasarımı ise şu şekildedir: tez, giriş hariç dört ana bölümden oluşmaktadır. Nicel ve nitel yöntemlerle tarım ve yoksullukla mücadele politikaları konusunda veriler toplanmıştır. Vaka analizinin tez çalışmasının son bölümünde olduğu çalışmalardan farklı olarak, sırayla her analiz seviyesine uygun şekilde tarım ve yoksullukla mücadele politikaları ikinci bölümden itibaren her bölümün sonunda ayrı ayrı incelenmiştir. Tez çalışması, birkaç varsayımdan hareketle şekillenmiştir. Öncelikle gelişmekte olan ülkeler uluslararası politika alanlarında iç ve dış politika ayrımlarını yaparken iç politikalarındaki yansımaları göz ardı etmemektedirler. Bununla birlikte kriz dönemlerinde iç dinamikler baskın gelmektedir. Kriz dönemlerinde uluslararası kuruluşların katkıları çok önemlidir ve ülkelerin kendilerini toparlayabilmeleri açısından itici güç niteliğindedir. Bununla birlikte uluslararası sisteme tam entegrasyon çabaları ulusal egemenlik konusunda boşlukların oluşmasına sebep olabilmektedir. Neoliberalleşme ve küreselleşme, Latin Amerika ülkeleri gibi gelişmekte olan ülkelerin öznel ihtiyaçlarını göz ardı edebilmekte ve beklenen katkıyı alamamalarına, kaynaklarının kullanımının sürdürülebilir olamamasına sebep olmaktadır. Bu kıyaslamalar ölçütünde incelendiğinde de bölgesel kuruluşların ve işbirliği mekanizmaların marjinal faydası uluslararası işbirliği mekanizmalarına oranla yüksektir. Uluslararası kuruluşların esnek olmayan reçeteleri de Arjantin gibi gelişmekte olan Latin Amerika ülkelerinin ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz olmaktadır. İlgili varsayımların çoğu doğrulanmış olup Arjantin'in bölgesel dinamiklerden aldığı faydanın sistem düzeyinde elde ettiği fayda ile olan karşılaştırması tartışmalı bir konu olarak kalmaya devam etmiştir. Bununla birlikte çalışmanın temel argümanı, birçok istisna tespit edilmesine rağmen, tarım ve yoksullukla mücadele politikaları da göz önünde bulundurulduğunda Arjantin'in uluslararası ekonomi politikasını belirleyen en baskın faktörün devlet ve devlet altı dinamikler olduğudur.

Tezin ilk bölümünde Latin Amerika kalkınmasının dönüşüm süreci tartışılmıştır. Bölgede kalkınma fikri kökenlerini içerisinde barındırdığı halklardan ve yerlilerin dünya görüşlerinden almaktadır. Doğa ile uyumlu yaşamayı ve bunun da kendilerini “İyi Yaşam” felsefesine doğru taşıdıkları fikrini özümseyen halklar, küreselleşme ile birlikte doğa ile kendileri arasına kalın bir çizgi konulmaya çalışıldığını görmüştür. Kapitalist kalkınma anlayışı ve küreselleşmenin olumsuz getirilerine direnmekle birlikte buna karşı olan fikirlerini de teorik düzleme taşımaya çalışmış olan düşünürler, bu anlamda alternatif anlayışlar öne sürmektedirler ve asla klasik kapitalist kalkınma anlayışını kabul etmemektedirler.¹¹ Halkları ve uyumlu yaşamayı önceleyen bu anlayışla birlikte kalkınma sürecinin ana aktörlerinden olan devletin konumu ve rolleri de bu bölümde tartışılmış olup Latin Amerika’da devletin oldukça etkin olduğu görülmüştür. Kırsal sosyal çatışmaların ve halk hareketlerinin yaygın olduğu bu bölgede devletin çoğunlukla müdahaleci kimliği baskın gelmektedir. Ayrıca devlet sınıf ilişkilerinin bir ürünü olarak da görülmektedir.¹² Popülist politikalar da bunu destekler niteliktedir. 20. Yüzyılın sonlarına doğru büyük bir dönüşüm geçiren ekonomik ve siyasi politikaların Latin Amerika’daki izdüşümleri de bu bölümde ele alınmıştır. Bölgede benimsenen ekonomik ve siyasi politikalarla birlikte bu dönüşüm sürecinin ekonomik büyüme, kalkınma ve küreselleşme eksenindeki etkileri de bu bölümde ele alınmıştır. Son olarak da tarımsal politikaların ve yoksullukla mücadele politikalarının küreselleşme ile etkileşimleri eşitsizliklerin artması perspektifiyle açıklanmıştır.

İkinci bölümde ise Arjantin’in ekonomi politiğinin belirlenmesinde bölgesel dinamiklerin rolü irdelenmiştir. Öncelikle yakın dönem Latin Amerika tarihi politik ekonomi ekseninde ele alınmıştır. Bağımlılık yaklaşımının bölgede gerçekleşen birçok ekonomik ve siyasi temelli ilişkiyi açıklamakta kullanıldığı görülmüş olup kalkınma söz konusu olduğunda ekonomik milliyetçiliğin bölge ülkelerinin genel karakteristiği olduğu görülmüştür.¹³ Neoliberal politikaların ilk kez uygulandığı bölge olan Latin Amerika bir süre sonra anti-neoliberal politikalara geçişin de çok sert olduğu ve siyasi hamlelerle pratiğe döküldüğü bir bölge

¹¹ Acosta, A. and Abarca, M.M. (2018). “Buen Vivir: An Alternative Perspective from the Peoples of the Global South to the Crisis of Capitalist Modernity”. In V. Satgar (Ed.), *The Climate Crisis- South African and Global Democratic Eco- Socialist Alternatives*. Wits University Press, 133.

¹² Grindle, M.S. (1986). *State and Countryside- Development Policy and Agrarian Politics in Latin America*. Balimore and London: The Johns Hopkins University Press, 13.

¹³ Painter, D. (1999): *The Cold War. An International History*. London; Routledge, 64

olmuştur.¹⁴ Bağımlılık yaklaşımlarının devam ettiği ve bölgesel kuruluşlarla işbirliği faaliyetlerinin gerçekleştirildiği dönemde ise birçok proje ilgili kuruluşlar tarafından fonlanmış ve hayata geçirilmiştir. İçerisine tarımsal projelerin de dâhil olduğu bu projeler bölgesel kalkınmaya katkı sağlamaya yönelik bir politika eğilimini göstermektedir.

Tezin üçüncü bölümünde ise Arjantin'in kriz dönemlerinde uluslararası ekonomi politliğini belirleyen hususlar devlet ve devlet-altı birimler düzeyinde ele alınmıştır. Bu bağlamda ülke içerisinde bulunan aktörlerin ve hükümetin politikalarının ne yönde seyrettiği zamansal olarak 2001/2 Krizi öncesi/sonrası ayrımıyla ve dönemsel olarak farklı devlet başkanlarının iktidar dönemleri ayrımıyla ortaya konmuştur. Öncelikle istikrarsızlığa yol açan iç dinamikler incelenmiştir. Toplumsal hareketler ve toplumsal oluşumlar Arjantin ekonomi politığının hem belirleyicileri hem de politikalarının sonucudur. Popülizm kültürü, Arjantin iç dinamiklerinin en belirleyici düşünsel arka planlarındandır. Popüler ekonomi ve dayanışma ekonomisi de güncel kavramlar olup ülkenin politika belirleyici değişkenlerindendir. 2001/2 Krizi Arjantin için önemli bir kriz olmakla birlikte bu bölümde bu krizin öncesindeki ve sonrasındaki eğilimler ele alınmıştır. Hükümet değişikliklerinin ve hatta politikaları yönlendirebilmek için gerçekleştirilmiş darbelerin etkisi yadsınamazdır. Yaşanan siyasi ve ekonomik olaylara ülke içindeki refleksler de oldukça kuvvetli ve zaman zaman şiddetlidir.

Çalışmanın son bölümünde ise uluslararası dinamikler ve Arjantin politik ekonomisi arasındaki ilişki ele alınmıştır. Özellikle küreselleşmenin hız kazanması ile daha belirgin olan neoliberal politikalar ve etkileri ekseninde Arjantin'in uluslararası sistemdeki konumu incelenmiştir. Arjantin'in en çok işbirliği içerisinde olduğu uluslararası kuruluş olan Uluslararası Para Fonu (IMF), alınan kredi ve yardımlar, yapısal uyum programları, projeler ve uluslararası işbirlikleri de bu bölümde ele alınmış olan konulardır. Ayrıca doğrudan yabancı yatırımlar da neredeyse tüm ekonomi stratejileri hazırlanırken göz önünde bulundurulmuş çok kritik bir konu niteliği taşımaktadır. Arjantin, kendi yaşadığı krizlerle birlikte uluslararası krizlerden de oldukça etkilenmiştir. Ticaret hacmi yüksek bir ülke olarak uluslararası piyasalardaki dalgalanmalar özellikle tarımsal ürünlerden ettiği geliri etkileyerek tarım politikalarının şekillenmesine sebep olmuştur. Küreselleşme ile birlikte

¹⁴ Harnecker, M. (2010). *21. Yüzyıl Sosyalizmi ve Latin Amerika*. (Çev. B. Baysal). İstanbul: Kalkedon. (Eserin orijinali 2010'da yayımlandı), 27.

çok uluslu şirketlerin Arjantin'in tarım politikalarında etkisinin artmasıyla ülke, uluslararası dalgalanmalara daha açık hale gelmiştir. ¹⁵ Yoksulluğun azaltılması konusunda ise Dünya Bankası, Uluslararası Para Fonu ve Birleşmiş Milletler etkin projeler ve politikalar yürütmüştür. Yoksulluk evrensel bir problemdir ve yoksullukla mücadele konusu birtakım kurumsal değişimleri de zorunlu kıldığından ötürü uluslararası dinamiklerin bu noktada ne kadar verimli olabileceği tartışma konusudur.

Çalışmanın en önemli sınırlılıklarından biri nicel verilere ulaşmaktaki zorluk olmuştur. Her yıl düzenli olarak tüm ekonomik ve sosyal göstergelerde raporlamaların olmayışı çalışmada kullanılan verilerin günümüze kadar olan bir zaman dilimini kapsayamamasına yol açmıştır. Bir diğer sınırlılık ise Latin Amerika ülkelerinin siyasi, ekonomik ve sosyal açılardan birbirlerinden farklı özelliklerinin olmasına rağmen çoğu çalışmada topyekûn ele alınması olmuştur. Bu da veri toplarken ve o veriler sentezlenirken birtakım zorluklara sebep olmuştur. Ayrıca çalışmanın bir bölümünde ele alınmış olan bölgesel kalkınma projelerinin detayları resmi veri tabanlarında bulunmakla birlikte ilgili projelerin çıktıları ve sonuç raporları yayımlanmadığından ötürü projelerin verimliliği üzerine bir sonuca ulaşamamıştır.

¹⁵ Newell, P. (2009). "Bio-Hegemony: The Political Economy of Agricultural Biotechnology in Argentina.". *Journal of Latin American Studies*, 41(1), 40.

1. BÖLÜM

LATİN AMERİKA KALKINMASINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

1920’li yıllara kadar ekonomik kalkınmanın motorunun ticari mallar olduğu Latin Amerika, 1940 ve 80’li yıllar arasında önemli bir dönüşüm geçirmiştir. Büyük ticari çiftliklerin yaygınlaşması ile birlikte küçük işletmeler ve komün halinde yaşanan köyler dezavantajlı duruma düşmüşlerdir. 60’lı ve 70’li yıllarda da baskın şekilde devam eden bu durum birtakım sorunları da beraberinde getirmiştir. Bu dönemlerden itibaren “kırsal yoksul” olarak tanımlanabilecek grubun birtakım karakteristik özellikleri belirlemiştir. Bu özellikler “topraksızlık” ve “güvensizlik”tir. Nitekim bu iki önemli sorunsal kırsalda birçok değişimi etkileyecek ve tetikleyecek olan referans noktaları olmuştur.¹⁶ 1940 ve 1980’li yıllar arasındaki kırsal yoksullar kendilerini sürekli tehdit altında hissetmelerine sebep olan karmaşık ekonomik, sosyal ve siyasi ilişkilere maruz kalmışlardır.¹⁷ 1960’lı yıllarla birlikte ise ihracat ürünlerinde farklılaşmalara gidilmiştir. Bu dönemlerde Latin Amerika ülkelerinde de kendisini gösteren bir tartışma konusu da eşitsiz gelişmeye yönelik bağımlılık yaklaşımıdır. Öncesinde odak noktası emperyalist ülkeler ve onların düşmanları etrafında iken bu süreçte birlikte odak Batı tarafından kolonileştirilen, işgal edilen ve sömürülen ülkelere kaymıştır. Bu noktada Batı’nın kalkınması Batı dışındakilerin kalkınamamışlığına denk görülmüştür. Bu iddia ise iddiaların yöneltildiği Latin Amerika toplumları tarafından inkâr edilmiştir. Kapitalizme rağmen Küba’nın kalkınması da bu inkârı pekiştirici ve destekleyici nitelik taşımaktadır. Bu noktada bölgenin kalkınmasının ancak kapitalizm ve emperyalizmi yenmekle gerçekleşebileceği vurgusu yapılmıştır.¹⁸ 2003/2004 yıllarında başlayan ve neredeyse on yıl süren ticari patlama döneminde de Birleşmiş Milletler Latin Amerika Ülkeleri Ekonomik Komisyonu’nun (UN ECLAC) “*re-primarisation*”¹⁹ olarak adlandırdığı ve

¹⁶ Grindle, a.g.e., 1986, 11.

¹⁷ Grindle, a.g.e., 1986, 12.

¹⁸ Munck, R. (1999). “Dependency and Imperialism in the New Times: A Latin American Perspective”. *The European Journal of Development Research*, 11(1), 57.

¹⁹ *Re-primarisation* ya da bir diğer adıyla re-commodisation ihracat potasında doğal kaynak malları ve bu yöndeki hammaddelerin payının yeniden artması anlamına gelmektedir. Neoliberal politikaların uygulandığı döneme tekabül eden bu yönelim birincil sektör olan ve doğal maddeleri işlemeye yönelik olan sektörün yaygınlaşmasının önünü açmıştır. Bu ürünler ihraç edilmeye başlanmış ve dolayısıyla daha fazla işlenememiş ve endüstriyelşilememiştir. Tipik olarak verginin düşük olduğu ya da vergiden muaf olan bölgelerden kurulan “*maquila*” adı verilen fabrikalarda da bu tür ihraç ürünlerine düşük fiyat veren fabrikalar mevcuttur. Re-

doğal kaynakların ihracat potasındaki payının daha yüksek olduğu bir dönem yaşanmıştır; ancak bu dönemin çöküşü de bölge için makroekonomik göstergeler açısından da bir o kadar sarsıcı etki yaratmıştır. Ticarete dayalı bir ekonomide ekonomi ve kalkınma arasındaki ilişki bu sebeplerle bütün dünyada olduğu gibi Latin Amerika’da da sorgulanması gereken bir sorunsal halini almıştır.²⁰ Siyasi ve ekonomik politikalarını birçok farklı dinamiğe göre şekillendiren Latin Amerika bölgesi kalkınmayı ana eksenlerden biri olarak belirlemiştir. Bölgede kalkınmanın sağlanabilmesi veya en azından göstergelerde iyileşmelerin sağlanabilmesi adına birçok formül ve ara formüller geliştirilmeye çalışılmıştır. Dışardan finansman ve destek akışı da olarak nitelendirilebilecek kalkınma yardımlarının bölge açısından önemi yüksektir. Bölgeye aktarılan kalkınma yardımlarının yoğun şekilde tartışıldığı bir literatür bulunmaktadır. Tarihsel süreçte bakıldığında 1940’lı yıllarda kalkınma kavramının emperyalizmin bir başka türü olarak görüldüğü öne sürülmüştür; ancak kalkınma fikrinin ortaya çıkışı daha da eskiye dayanmaktadır. 18. yüzyılda ilerleme düşüncesine eşitlik ve özgürlük fikirleri de eşlik etmiştir. Bu fikirler ideolojilere dayandırılmış ve İskoçya’da ve Fransa’da somut sonuçları ortaya çıkmıştır. Demokratikleşme hareketleri ve sanayileşme süreçleri de daha adil ve daha modern bir topluma ilerleyişte oldukça etkili olmuştur.²¹ 1950’li yıllarla başlayan farklı kalkınma arayışlarının içeriği bilindik anlayışlara göre daha farklıdır. Radikal farklılıkları ve farklı dokuyu kabul eden ve bunun homojen olması gerekliliği düşüncesinden yola çıkmayan; kalkınmanın birden çok farklı yolla sağlanabileceği fikrini benimseyen; yerel toplulukları da sürece dâhil eden ve değişim için makinelerden ziyade insanların en önemli unsur olduğunu vurgulayan bir anlayış etrafında şekillenmiştir.²² Kalkınma fikrinin çok-terafı bir bakış açısıyla ele alınmaya başlanmasının 2. Dünya Savaşı sonlarına tekabül ettiğini söylemek yanlış olmayacaktır.²³ Nitekim Uluslararası Yeniden Yapılanma ve Kalkınma Bankası (IBRD), ki daha sonra Dünya Bankası olarak bilinmektedir, çok-terafı kalkınmaya yönelik projelerini 1948’de Şili’de ve takip eden yılda

primarisation süreci var olan endüstrilerin de zayıflamasına sebep olmuştur. Bu durum birincil ürünlerin ihracatına olan bağımlılığı durduracağını vaad eden ilerleyici sol hükümetlerde dahi bu şekilde gerçekleşmiştir.

²⁰ Ocampo, J.A. (2016a). “Commodity-led Development in Latin America”. In G. Carbonnier, H. Campodónico, S.T. Vázquez (Eds.), *Alternative Pathways to Sustainable Development: Lessons from Latin America*. Leiden: Brill& Nijhoff, 52.

²¹ Veltmeyer, H. (2006). *Latin Amerika ve Başka Bir Kalkınma*. İstanbul: Kalkedon, 20.

²² Veltmeyer, H. (2007). “Başka Bir Kalkınma Arayışı”. H. Veltmeyer ve A. O’Malley (eds.). *Neoliberalizmi Aşmak- Latin Amerika’da Kitle Merkezli Kalkınma: Kuramlar, Deneyimler ve Çıkartılacak Dersler*. İstanbul: Kalkedon, (Eserin orijinali 2002’de yayımlandı), 11.

²³ Esteva, G. (1992). “Development”. W. Sachs (Ed.). *The Development Dictionary: a Guide to Knowledge as Power*. London and New Jersey: Zed Books, 6.

da Brezilya ve Meksika’da uygulamaya başlamıştır. 1960’lar ve 1970’lerde ise Latin Amerika bölgesine özellikle ABD’den gelen yardımların gerekçelerinde farklılıklar görülmüştür. Teoride “kalkınma yardımı” az gelişmiş ülkelerin devletlerinin idari kapasitesini oluşturmak veya artırmak, altyapı çalışmalarına katkı sağlayarak modern bir ulus- devlet inşası sürecine sokmak için araçtır; ancak bu dönemde ABD Uluslararası Kalkınma Ajansı’nın (USAID) Latin Amerika bölgesi için gerekçesi ise Latin Amerika’da yeni bir Küba ile karşılaşmamak olmuştur. Bu sebeple kırsal kesimdeki insanlara krediler ve yardımlar sağlamak ve kamuyu reformlara teşvik etmek esas yöntem olmuştur. Bunun yanı sıra yardımları iki-taraflı şekilde sürdürmemiş, hükümetleri de devre dışı bırakarak sivil toplum örgütleri ile sıkı ilişkiler geliştirmiştir. 1980’lere kadar olan süreçte mali kaynak transferi, uluslararası kaynak transferleri şeklinde adlandırılan yardımlar farklı bir şekil alarak esasen devletlerin serbest pazara tam olarak adapte olabilmeleri için aldıkları borçları niteler hale gelmiştir.²⁴ Kalkınma kavramına yaklaşımlar zaman içerisinde değişse ve evrilse de neredeyse 1980’lere kadar çoğunlukla zenginlerin ve güç sahiplerinin aracı olarak görülmüştür; ancak sonraki açıklamalar kavramın doğasının daha karmaşık olduğunu göstermektedir. Kalkınma kavramı içerisinde değerlendirilebilecek değişkenlerin sayısı 80’li yıllarla birlikte giderek artmış; kavram çizgisel bir anlatıdan ve açıklamadan ziyade daha karmaşık kavramların açıklanması ve ilişkilendirilmesi üzerinden ele alınmaya başlanmıştır.²⁵ Latin Amerika’daki kalkınma fikri ve yaklaşımları, yoksulluğun ön planda olması ile paralel doğrultuda ilerlemektedir. Bu sebeple 20. yy. ın sonlarına gelindiğinde kalkınma fikri, birtakım reformlarla somutlaştırılmıştır. Liberal bir nitelik taşıyan bu reformlar hükümetin kalkınma alanındaki rolünü politika yapıcı özelliği ile artırır nitelikte olmuştur. Eğitimin, sağlığın ve sosyal refahın iyileştirilmesini sağlayacak programların artırılması; yoksulların temel ihtiyaçlarının karşılanması; üretim kaynaklarına erişimin geliştirilmesi ve kolaylaştırılması; adil vergilendirme, adil gelir ve adil büyüme politikalarının hayata geçirilmesi ve kırsal kalkınmanın da öneminin göz önünde bulundurulması koşulları, hükümetlerin liberal reformu kalkınma programları üzerinden uygulamaları için atmaları gereken adımlardandır.²⁶ 1980’ler ve 90’larda ise özellikle Latin Amerika’daki az gelişmiş ülkelere fazladan sermaye akışları görülmüştür. Veltmeyer, kalkınma yolunda salt sermaye akışlarını

²⁴ Veltmeyer, a.g.e., 2006, 72- 75.

²⁵ Veltmeyer, a.g.e., 2006, 20.

²⁶ Veltmeyer, a.g.e., 2006, 19-20.

ve yabancı sermayeye bağımlılığı kalkınma yolunda kayıp olarak tanımlamaktadır.²⁷ Esas olarak kalkınma yardımı niteliği taşıyan finansal akışların ve destek yardımlarının isminin zaman içerisinde değiştiğini vurgulayan De Castro ise benzer bir sınıflandırma mantığını farklı şekilde yapmıştır. Kalkınma yardımları çerçevesi ile gerçekleştirilen finansal akışlar ve destek programlarının aldığı isim zaman içerisinde değişmiştir. 1950’ler ve 60’larda “proje yardımı” olarak, belirlenmiş yatırım projelerinde kullanılmak üzere şarta bağlanmıştır. 60’ların sonu ve 70’lerde ise “program yardımları” olarak adlandırılmış ve sürdürülebilir politikalar oluşturma amacı güdülmüştür. Bu sebeple bu anlamdaki işbirlikleri çoğunlukla ülkelerin ulusal kalkınma planları ile benzer seyrinde ilerlemiştir; ancak 1970’ler ile birlikte yapılan işbirliklerinin aslında alıcı ülkelerin kurumsal yapılarında da iyileşmeye ve dönüşüme yol açması gerektiği vurgulanmıştır. Temelinde bir uluslararası ekonomik güvenlik aracı olarak da görülebilen kalkınma yardımları 1970’lerden sonra şekil değiştirmiş ve başlangıç amacından farklı olarak kullanılmaya devam edilmiştir. De Castro bu durumun nedeni olarak Kuzey’in en temel ekonomik bölgelerinin ekonomik güvenlikle ilgili bakış açılarının sistemle harmonize olamamasını; Güney’in kalkınma konusundaki politikalarının irdelenmesi gereken farklı konuları gündeme getirmesini ve bunun da “Yeni Uluslararası Ekonomik Düzen” olarak adlandırılmasını; donör ülkelerdeki kamuoyunun fikirlerinin de değişmesini ve yer yer bölünmesini göstermektedir.²⁸ 1969 yılında Cardoso tarafından kaleme alınan “*Dependency and Development in Latin America*” kitabında bağımlılık teorisi incelenirken sosyal yapıların göz önünde bulundurulması gerektiği vurgulanmıştır. Cardoso’ya göre sosyal yapılar insanoğlunun kolektif davranışlarının ürünüdür. Yapıların çatışmalar, sosyal hareketler ve sınıf çatışmaları ile zamanla dönüşmesi de yapısal özellikle birlikte değerlendirmesi gereken süreçtir. Şöyle ki bağımlılık ilişkileri niceleyici verilerle ölçülebilecek ilişkiler olmaktan ziyade derecelendirme ve kıyaslama yöntemleri kullanıldığında daha açıklayıcı sonuçlar verebilecek olan ilişkilerdir.²⁹ Cardoso çalışmasında her ne kadar küreselleşmenin olası sonuçlarından bahsetmiş olsa da o dönemde bölgede çok-uluslu şirketlerin bulunmadığını; küresel ölçekte iş yapabilen şirketlerin ise “tröstler”

²⁷ Burnside, C. and Dollar, D. (1997). “Aid, Policies and Growth”. *World Bank Policy Research Working Paper*, No: 1777, 1; Veltmeyer, a.g.e., 2006, 72.

²⁸ De Castro, M.F. (2000). “Latin America and the Future of International Development Assistance”. *Review - Fernand Braudel Center*, 23(4), 508.

²⁹ Cardoso, F.H. and Faletto, E. (1979). *Dependency and Development in Latin America*. (Çev. M.M. Urguidi) London: University of California Press, vii.

veya “karteller” olarak isimlendirildiğini ve de mevcut olan sistemin bölgeyi sanayileştirmek adına yeterli olmadığını da vurgulamaktaydı. Mevcut anlayışın, başarılı bir sanayileşme süreci gerçekleştirilmesi adına değiştirilmesi gerekmektedir. Bu sebeple hükümetler yerel yatırımları teşvik etmeliydi. Cardoso ve diğerlerinin kalkınma çalışmaları adına sağladıkları katkı ise sanayileşmiş ülkelerin kalkınmakta olan ülkeleri sömürdüğü temeline dayanan yargıyı değiştirme noktasında olmuştur. Bu yaklaşıma göre kalkınmakta olan ülkeler ve merkez ekonomiler arasındaki ilişki salt sömürü ilişkisi olmayabilir ve farklı bağlar da kurulabilirdi. Bu çerçevede “çevre” ülkelerinin aslında homojen olmadığını; “yabancılaşmış bölge ekonomileri” nin büyümelerinin yabancı yatırımlara bağlı olduğunu; yarı sanayileşmiş ülkelerin nispeten güçlü iç pazarları olduğunu ve sıklıkla da yerel ve dış girişimcilerin iç içe geçmiş bir üretim zinciri içerisinde birlikte çalıştığını vurgulamışlardır.³⁰ Cardoso ve Campodónico’ya göre ulusal ve küresel aktörlerin işbirliğini bir nevi zorunlu kılan sistemde bir ulusun büyümesi, korumalarını ve bariyerlerini artırmaktan ziyade şirketlerini küresel ölçekte rekabete teşvik etmesi ile bağlantılıdır.³¹ Martin, gelişmekte olan ülkelerdeki şirketlerin uluslararası alanda rekabet gücüne sahip olmak için hazmetme kapasiteleri ve çalışan insan profili ile ilgili yapılan bir çalışmada üç çıkarımda bulunmuştur. Öncelikle yüksek teknoloji kullanan küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin birincil partnerleri çoğunlukla üniversiteler olmaktadır. İkinci olarak, gelişmekte olan ülkelerdeki büyük şirketler daha az rekabetçi olmaktadır. Ve son olarak çok uluslu girişimlerin başarı oranı yerel pazar ile entegre olup olamamakla yakın ilişkilidir.³² Piyasa, toplumun gereksinim duyduğu ekonomik kalkınma göstergelerini sunabiliyor iken devletin de sosyal kalkınmanın itici unsurlarını güçlendirmesi gerekmektedir. Kalkınma, Latin Amerika’da da birçok ekonomik ve sosyal gösterge ile ölçülmektedir.³³ Küreselleşme ile birlikte değişen dünya algısı “*başka bir dünya mümkün*” anlayışını ortaya koyarken Latin Amerika Eleştirel Kalkınma Çalışmaları Birliği (ALECD) “*başka bir kalkınma mümkün*” mottosunu savunmuştur. ³⁴ Latin Amerika bölgesinin 1970’li yıllardan itibaren benimsediği kalkınma

³⁰ Cardoso, F.H. and Campodónico, H. (2016). “The Future of Latin America in the Global Economy: An Interview with Fernando Henrique Cardoso”. In G. Carbonnier, H. Campodónico, S.T. Vázquez (Eds.), *Alternative Pathways to Sustainable Development: Lessons from Latin America*. Leiden: Brill& Nijhoff, 17.

³¹ Cardoso and Campodónico, a.g.e., 2016, 18.

³² Martin, D.P. (2019). “Knowledge Transfer Models and Poverty Alleviation in Developing Countries: Critical Approaches and Foresight”. *Third World Quarterly*, 40(7), 1212.

³³ Cardoso and Campodónico, a.g.e., 2016, 21.

³⁴ Capitan, A.L. and Guevara, A.P. (2016). “Deconstruction and Genealogy of Latin American Good Living (Buen Vivir). The (Triune) Good Living and Its Diverse Intellectual Wellsprings”. In G. Carbonnier, H.

stilllerini düşündüğümüz takdirde bu stratejilerin üç seviyede karşılık bulunduğunu söyleyebiliriz. İç seviyeye bakıldığında üretim yapısının daha elitist olduğunu ve yüksek gelirli kesimin talebine yoğunlaştığını; harici seviyede bakıldığında ulus-ötesi kuruluşların problemleri çözmedeki yetersizliğini ve bölge seviyesinde bakıldığında da gerçek ve potansiyel bir entegrasyonun önemini görmekteyiz. Sanayi ürünlerinin ihracatı arttıkça ve bölgesel entegrasyon ilerledikçe Latin Amerika Ülkeleri Ekonomik Komisyonu'nun (ECLAC) temel çıkış noktası olan fikir hayata geçirilmektedir; ancak Latin Amerika sanayisinin yenilenmiş bir sosyal yapı ile bölgenin kalkınmasının rehberi olması gerekmektedir. Ulusal politikaların uygulanış şekilleri bu açıdan oldukça önemlidir. Kalkınma stilleri adı altında önerilen tüm politikalar ve yaklaşımlar "Yeni Uluslararası Ekonomik Düzen" i oluşturma yolunda parçalardır. Bu düzende bölge ülkeleri ulus-ötesi şirketlere karşı uluslararası sistemde pazarlık gücünü artırmak zorunda kalmaktadır. Teknolojiye erişimin daha kolay olması ve Ar-Ge faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi de yeni düzenin olmazsa olmaz özellikleri arasındadır; ancak yatırımların ve yabancı sermaye akışlarının 1970'lerde gerçekleşmiş olması yine de bölgenin oldukça elverişsiz bir uluslararası çevre ile borçlarını artırarak büyümeye çalıştığı gerçeğini değiştirmemektedir.³⁵

Latin Amerika'nın günümüz politikalarına ve yapısına bakıldığında iki farklı bloğun var olduğu; bir tarafın Washington Uzlaşısı'na³⁶ bağlı hareket ederken diğer tarafın heteredoks perspektiflerden gelişen yeni yaklaşımlar benimsediği görülmektedir. Sanayileşme süreci birden ortaya çıkmış olmayıp sanayisizleşme süreci de gözlemlenmiştir. Veblen'in büyüme teorisi sanayileşme süreci boyunca olan ekonomik yayılmanın yarattığı kurumsal

Campodónico, S.T. Vázquez (Eds.), *Alternative Pathways to Sustainable Development: Lessons from Latin America*. Leiden: Brill& Nijhoff, 40.

³⁵ Kerner, D. (2003). "ECLAC, Transnational Corporations and the Guest for a Latin American Development Strategy". *CEPAL Review*, No:79, 91.

³⁶ 1990 yılında Williamson tarafından 10 adet politika reçetesi sunulmuştur. 1) Mali disiplin: bütçe açıkları enflasyon vergisini kullanmadan karşılanabilir olmalıdır. 2) Kamu harcamaları öncelikleri: öncelikler siyasi olarak hassas konulardan daha ihmal edilen konulara kaydırılmalıdır. 3) Vergi reformu vergi tabanını genişletecek şekilde gerçekleştirilmeli ve ılımlı vergi oranları kullanılmalıdır. 4) Finansal serbestleşme olmalı ve faiz oranları piyasada belirlenmelidir. 5) Döviz kurları rekabet için yeterince iyi bir seviyede olmalı. 6) Ticaretin serbestleşmesi kotaların kaldırılması, tarifelerin düşürülmesi ile sağlanmalıdır. 7) Doğrudan yabancı yatırımları engelleyen bariyerler kaldırılmalıdır. Yerli ve yabancı firmalar eşit şartlar altında rekabet etmelidir. 8) Kamu girişimleri özelleştirilmelidir. 9) Çevrenin korunması, güvenlik, tüketicinin korunması gibi kurallar dışındaki rekabeti engelleyen kurallar kaldırılmalıdır. 10) Mülkiyet hakları yasal olarak güvence altına alınmalıdır. Bkz: Williamson, J. (1990). "What Washington Means by Policy Reform." In J. Williamson (Ed.), *Latin American Adjustment: How Much Has Happened?* Washington, D.C.: Institute for International Economics.

değişiklikleri açıklayan bir ekonomik kalkınma teorisidir. Bu teoriye göre de sayısal birikimler çevresel değişiklikleri güçlendirmektedir. Veblen, Alman sanayileşmesinin, borç alma anlayışı üzerine kurulduğunu öne sürmüştür. Borçlanılan alan ise teknoloji üzerine olmuştur. Verimli bir sanayileşme dönemi geçirebilmek ise iç ve dış pazara yönlendirilebilecek çıktılar üretebilmeye bağlıdır.³⁷ Cimoli ve diğerlerine göre Latin Amerika bölgesinin kalkınmasında göze çarpan bir özellik de devlet ve özel sektör arasındaki ilişkinin verimsizliğine ve yarattığı sorunlara rağmen devam ediyor olması ve birtakım endüstrilerin korunmasında rant arayan bir birikim şeklinin varlığıdır.³⁸ İthal ikameci sanayileşme stratejisi Latin Amerika için zaman zaman “*kara efsane*” olarak anılsa da bu strateji sadece verimli olmayan sanayiye korumak için değil aynı zamanda ihrac sektörlerini de geliştirmek amacıyla kullanılmıştır.³⁹ Rodriguez’e göre 1970’lere kadar olumlu olan bu politika, sonrasında tamamlayıcı politikalar ile birleşmediği için beklendiği kadar verimli olamamıştır. Bu politikalar ihracatı güçlendiren ve iç rekabeti artıran politikalar olmalıdır. Toprak sahiplerinin çokluğu ve ticari çıkarların varlığı iç politika çıktılarının veriminin düşmesine neden olmuştur. Bu nedenle iç piyasaların genişlemesi kısıtlanmış ve Latin Amerika ülkelerinin modernleşme süreçlerine ket vurulmuştur. Ayrıca siyasi elitlerin de rant arayan yaklaşımları ithal ikameci sanayileşme politikalarının başarısızlığının nedenlerinden biri olarak da sayılabilir.⁴⁰ Parada’nın yaklaşımına göre ithal ikameci sanayileşme aslında akademik olarak oldukça destek gören bir politika olmasına rağmen pratikte birkaç sorunla karşılaşmıştır. Bölgedeki birçok ülkenin iç piyasa odaklı olması ve politikaları değerlendirme konusunda kronik bir başarısızlığın hâkim olması; bürokraside kalite düşüklüğü ve zayıf kamu hizmetinin varlığı; insani sermaye yatırımlarına fazla önem verilmediğinden dolayı eğitim harcamalarının düşük olması ve Ar-Ge bütçelerinin yetersizliği; geleneksel arazi sahiplerinin güçlü muhalefetleri; stratejik girdileri yönetmede devletin başarısızlığı ve kapitalist sınıfın rantçı yaklaşımı. Bu kısıtlar ithal ikameci sanayileşmenin teoride sağlayabileceği faydanın pratiğe dökülmesine engel olmuştur. 20.

³⁷ Parada, J.J. (2018). Veblen’s Imperial Germany and the Industrialization of Latin America. *Journal of Economic Issues*, 11(3), 641.

³⁸ Cimoli, M., Giovanni, D. and Stiglitz, J.E. (2008). “The political economy of capabilities accumulation: The past and future of policies for industrial development. Preface”. *LEM Working Paper Series*, No: 2008/15, 6; Parada, a.g.m., 2018, 642.

³⁹ Parada, a.g.m., 2018, 643.

⁴⁰ Rodriguez, O. (1980). *La teoría del Subdesarrollo de la Cepal*. Mexico, DF: Siglo XXI’den aktaran Parada, a.g.m., 2018, 643.

yüzyılın son yıllarına doğru sağ ve merkez-sağ yönelimli hükümetlerin başa gelmesiyle birlikte politikalarda da gözle görülür bir değişim yaşanmış, neoliberal politikalardan uzaklaşmaya başlanmıştır. Sanayileşme politikaları ülkelerin kendilerine özgü özellikleri ile yeniden şekillenmeye başlamıştır. Devletin politika belirlemedeki rolü birtakım alanlarla kısıtlanmış, kamunun gündemi değişmiş ve temelde “yeterlilikler” yaklaşımı üzerine kurulan daha kapsayıcı sanayileşme politikaları benimsenmeye çalışılmıştır. Devletin özellikle etkin olabildiği alanlar ise kamu malları ve altyapı ile ilgili olan alanlar olmuştur.⁴¹ Bir diğer yaklaşıma göre ise 1980’ler ve 90’ların ilk yarısında daha önce belirlenmiş olan politikaların çıktıkları oldukça yetersiz olmuştur ve 20. yüzyılın sonlarında her ülkenin ihtiyaçlarına ve ekonomik durumuna uygun olan daha faydacı politikalar belirlenmesi önerilmiştir. Aslında böylelikle 2000’li yılların başında “endüstriyel politikalar” fikri oluşmaya ve gelişmeye başlamıştır. Hammaddelerin ihracatına dayanan modelden endüstriyel politikaları geliştirmek suretiyle insan sermayesine, altyapıya ve ekonomik çeşitlendirmelere yapılacak yatırımlara yönelim başlanmıştır. Uluslararası finans kurumları bu noktada devreye girmiştir ve güdüleyici bir rol üstlenmiştir.⁴² Bu yıllara kadar bölge ülkelerinin gayrisafi milli hasıllarının durağan bir seyir izlediği görülmektedir. Her ne kadar yüzyılın ilk on yılında ihracat patlaması öngörülse de ekonomik başarının birden gerçekleşmeyeceği öngörülmekteydi. Farklı ülkelerde uygulanan farklı stratejiler aslında ihracat endüstrisi sektörünün yavaşlamasına sebep olacak dinamiklerle yüzleşmek amaçlı olmaktadır. Dönem için vurgulanabilecek genel bir özellik ise esasen şu politikaların içinde saklıdır: rekabet ile ilgili yatay veya destekleyici endüstriyel politikaların tercih edilmesi; hükümetlerin kendilerini “kapasite yaklaşımı” na göre kısıtlamaları gerektiği varsayımı; endüstriyel üretimle ilgili alt sektörlerle eşit girdiler yaratma. Dünya Bankası’nın yaklaşımına göre endüstriler işlem maliyetlerini azaltmalıdır ve devlet de altyapıyı geliştirmeli, kredi sağlayacak finansal kurumlar oluşturmali ve hükümetlerin ihracat ile ilgili maliyetleri düşürmesini sağlayarak herhangi bir iş kolu oluşturma yönündeki değişkenleri güçlendirmelidir.⁴³ Bölge ülkelerinde uygulanan politikalara gelen çoğu kısıt aslında kurumsal kapasitelerin düşük olmasından kaynaklanmaktadır. Hükümetler kalkınmış

⁴¹ Parada, a.g.m., 2018, 645.

⁴² Campodónico, H., Carbonnier, G., and Vázquez, S.T. (2016). “Alternative Development Narratives, Policies and Outcomes in the Andean Region”. In G. Carbonnier, H. Campodónico, S.T. Vázquez (Eds.), *Alternative Pathways to Sustainable Development: Lessons from Latin America*. Leiden: Brill& Nijhoff, 7.

⁴³ Parada, a.g.m., 2018, 646.

Ülkelerin politikalarını veya en iyi kalkınma örneklerinin olduğu politikaları aslında kendi ülkelerinin gerçekleri ile herhangi bir nedensellik ilişkisi olmadığı halde uygulamaya kalktıkları takdirde belirtilen problem daha da büyümektedir.⁴⁴ Ayrıca güçlü olmayan hükümet kapasitesi ile ulus-altı seviyede de aynı politikaları uygulamaya çalışmak farklı problemlerin oluşmasına sebep olacaktır. Veblen'in ortaya koyduğu görüşe göre modernleşmenin başarılı olup olmamasında hangi sektöre yatırım yapıldığı ve hangi sektörün geliştirildiği önemli bir rol oynamaktadır. Latin Amerika lkelerinin günümüzde yaşadığı problem bu sebeple ekonomik büyümenin doğal bir sonucu değil, ekonomik bir hastalık olarak görülmektedir.⁴⁵ Acosta ve Abarca'ya göre yeni küresel ortamın kısıtlarına ve zorlamalarına rağmen sanayileşmeyi güçlendirmek için Latin Amerika'daki kalkınmacı devlet anlayışı yeniden düzenlenmelidir. Bunu yapabilmek için önemli bir araç da tam olarak ya da kısmen devlet tarafından fonlanan kalkınma bankalarının mali kısıtlara rağmen oluşturulması ve ulusal gelişim sisteminin kamu tarafından fonlanması olarak görülmektedir.⁴⁶

1.1. Latin Amerika'da Alternatif Kalkınma Yaklaşımlarının Felsefesi ve "Buen Vivir"

Kalkınma kavramına 20. yy. sonlarına doğru yeni bakış açıları ile bakılmaya başlanmıştır. Latin Amerika bölgesinde klasik kalkınma anlayışlarından daha farklı olarak nitelendirilebilecek bakış açıları mevcuttur. Bu anlayış daha önce de belirtilmiş olduğu gibi var olan bütün aktörleri, büyüklüğünü ayırt etmeksizin sürecin içine dâhil etmekte ve daha organik bir bakış açısının varlığını gerekli kılmaktadır. Günümüz dünyasında karşılaşmış olduğumuz krizler sadece medeniyetleri ve canlı türlerini tehdit eden krizler değil aynı zamanda tüm evreni tehdit eden krizlerdir. Kalkınmaya sömürü temelli bakan yaklaşımlar da bu tehdidi tırmandırarak doğanın ve kaynakların sınırlarını zorlamaktadır. Doğal yıkım sürekli artmakta, baskılar derinleşmekte ve sosyal hayata gerçekleşen totaliteryan ve faşist yaklaşımlar gittikçe kreselleşmektedir.⁴⁷

⁴⁴ Peres, W. (2006). "The Slow Come Back of Industrial Policies in Latin America and the Caribbean." *Cepal Review*, 88, 77.

⁴⁵ Parada, a.g.m., 2018, 647.

⁴⁶ Parada, a.g.m., 2018, 649.

⁴⁷ Acosta and Abarca, a.g.e., 2018, 132.

Latin Amerika bölgesinde bazı halklar kendileri için alternatif bir kalkınma yaklaşımı benimsemekte ve modern kapitalizm içerisinde kalmaya devam ederek aynı zamanda kolonyalizme de direnmeye çalışmaktadırlar. “İyi Yaşam (*Buen Vivir*)” adı verilen bu yaklaşım küresel yaklaşımların yerini alma amacıyla oluşturulmamıştır. Alternatif kalkınma anlayışlarından muhtemelen en devrimsel ve ilham verici olanı olarak da anılabilecek bu anlayış esasen bağımlılık teorisinin bir varyasyonudur.⁴⁸ Bu anlayışa göre tüm toplumlarda aynı şekilde erişilmesi gereken bir amaç, ilerlemenin sadece üretimle olacağını öngören bir anlayış ve ekonomik büyümenin gerçekleşmesi için sadece teknoloji temelli bir kalkınma anlayışı benimsenmemiş olabilir. “İyi Yaşam” adı verilen bu anlayış daha karmaşık, daha zengin ve daha dinamik bir kalkınma sürecini ifade etmektedir.⁴⁹ Bu haliyle “iyi yaşam” mottosu bir arada yaşamının alternatiflerini ortaya koyan bir algılama şeklidir. Herhangi bir problem için bir reçete, geçmişe dönüş için bir yol, güncel bir moda ve masalsi bir siyasi anlayışın ürünü değildir. Geçen yüzyıllar boyunca özellikle yerlilerin yaşamlarından esinlenerek ve onların yaşadıkları zorluklardan da yola çıkarak şekillenmiş uzun vadeli bir araştırmanın ürünüdür. “İyi Yaşam” mottosunu eski ve modası geçmiş bir söylem olarak gören entelektüeller olsa da kalkınmayı modern çizgilerle betimleyen bir anlayışı benimseyenler de bu anlamda kalkınmanın hâkimiyet kurma aracı olarak görülmesi açısından da eleştirilmişlerdir. Bu sebeple toplumlara kendi “iyi yaşam” anlayışlarını oluşturmaları adına fırsat verilmeli ve yerel süreçler de bu açıdan dikkate alınmalıdır.⁵⁰ 1960’lı ve 70’li yıllarda yapılan kalkınma analizleri bu noktada kısmen yetersiz kalmaktadır ve ekonomik sistemi bütünüyle gözden geçiren bir bakış açısı geliştirilmelidir. Kalkınma göstergelerinin iyileşmesi ve dolayısıyla azgelişmişlikten gelişmişliğe geçişin sıralı bir şekilde lineer bir bakış açısı ile olması fikri yerli sistemlerin çoğunda yoktur ve onların sistemlerine göre de bu kabul edilemez bir hayat görüşü niteliğindedir. Bu çeşit bir anlayış ve inanışta ayrıca refahın sağlanması için belirlenecek Batılı yolların, materyal maddelerin zenginlik ve fakirlik kıstası olmasının yeri yoktur ve tüm bu kavramlar ilgili bakış açısına oldukça yabancı kavrayış şekilleridir. Bu bakış, esasen bilgiyi de içeren, çevre- insani değerler- geleceğe bakış üçlüsü arasında bir bağlantı oluşturan ruhsal ve etik kodlardır.⁵¹ Belirlenmiş değişkenler ile birebir ölçümleri yapıp sayısal veriler üzerinden yorumlanan bir süreci değil hayata çok

⁴⁸ Campodónico, Carbonnier and Vázquez, a.g.e., 2016, 6.

⁴⁹ Acosta and Abarca, a.g.e., 2018, 132.

⁵⁰ Capitan and Guevara, a.g.e., 2016, 29.

⁵¹ Acosta and Abarca, a.g.e., 2018, 133.

geniş bir perspektiften bakışı ve materyal olmayan değerlerle de uyum sağlayabilmeyi ifade etmektedir. Bu şekliyle geleneksel kalkınma kavramını reddeder ve kolonyal mirasa dair ne varsa kenarda bırakıp anlayarak ve yorumlayarak ilerlemeyi savunur. Toplum ve biyo-merkezci bir anlayış etrafında şekillenmektedir. Bu toplumlar hem birbirleriyle hem de doğa ile harmoni içerisinde yaşamayı hedeflemektedirler. Bu sebeple bu anlayışın nasıl olduğunu kavramak için yapılması gereken şey günümüz modern kavramlarının dışına çıkıp ilerleme ve kalkınma fikrinin temellerini atan düşünsel süreçleri anlamaya çalışmak gerekmektedir.⁵² Anlamı itibariyle bir politikadan ziyade bir yaşam biçimi olarak algılanabilecek “iyi yaşam”, yapısökümcü yaklaşıma göre uyumun üç değişkenini içerisinde toplar: kendinle, doğayla ve toplumla uyum.⁵³ Bu bağlamda bu anlayışı daha net kavrayabilmek için üç farklı kavramdan bahsetmek mümkündür. İlk kavram olan “*Índigenista*” ya da “*pachamista*”⁵⁴, kültürel kimliği önceler. İkincisi olan sosyalist ve devletçi kavram ise eşitliği ve kaynak milliyetçiliğini önceler. Son olarak da ekolojist/ post-kalkınmacı kavram ise çevresel sürdürülebilirliği öncelemektedir. Bu anlayışta belirtilen üç kavram ayrı bir şekilde var olabileceği gibi sentezlenebileceği de bir tartışma konusudur.⁵⁵ Latin Amerika’nın çok-uluslu, post-kapitalist ve biyo-merkezli toplumlara dönüşümünde kimliğin, eşitliğin ve sürdürülebilirliğin önemi vurgulanmıştır. Bu durum ise refah, modern kalkınma ve post-modern kalkınma gibi paradigmaları baskın olarak kullanan modern ötesi ve kalkınma ötesi bir anlayışla şekillenecektir.⁵⁶

İyi Yaşam anlayışının kendisi ve ayrıca içinde barındırdığı ve toplumun farklı kesimlerinin topyekûn refahını gözetten birçok kavramın yerli halk arasında yayılmasına 1980’li yılların sonuna doğru Dünya Bankası (WB), Amerikalılar arası Kalkınma Bankası (IDB) ve 1992’den bu yana da Latin Amerika ve Karayipler Yerli Halklarını Geliştirme Fonu (FILAC) yardımcı olmuştur; fakat ilgili kavramların toplumu dönüştürebilmek adına sahip olduğu potansiyel, uluslararası kuruluşların da dâhil olmasıyla daha ziyade ekonomik parametreleri

⁵² Acosta and Abarca, a.g.e., 2018, 134.

⁵³ İnternet: Hidalgo-Capitán, A.L. and Cubillo-Guevara, A.P. (Septiembre 14, 2015). “La Trinidad del Buen Vivir en Ecuador”. Política Exterior, Web: <https://www.politicaexterior.com/la-trinidad-del-buen-vivir-en-ecuador/> adresinden 8 Mayıs 2021’de alınmıştır.

⁵⁴ Pachamama, Antlar’da Toprak Ana’ya tapmayı ifade eden bir kavramdır.

⁵⁵ Hidalgo-Capitán and Cubillo-Guevara, a.g.e., 2016, 23-25.

⁵⁶ Cubillo- Guevara, A.P., Hidalgo-Capitán, A.L. (2015). “El trans-desarrollo como manifestación de la trans-modernidad. Más allá de la subsistencia, el desarrollo y el post-desarrollo”. *Revista de Economía Mundial*, 41, 136; Hidalgo-Capitán and Cubillo-Guevara, a.g.e., 2016, 26.

güçlendirme şeklinde işlemeye başlamıştır. Capitan and Guaevara'ya göre bu süreçte ekonomik iyileştirmeler sağlanabiliyorken sosyal dönüşümler geri planda kalmıştır.⁵⁷ Latin Amerika'da bulunan yerli entelektüeller daha karmaşık ve çok faktörlü bir kalkınma süreci öngörüyorken çevresel ve kültürel etmenlerle ekonomik büyümenin gerçekleşmesi yaklaşımı yerli entelektüellerin bakış açılarına göre sığ kalmış ve ilgilerini çekmemiştir.⁵⁸ Amazon'da bulunan yerli entelektüeller de daha önce yapılan tüm tanımlamalara karşı çıkmışlar, kalkınmaya alternatif arama girişiminde bulunmuşlardır. İtalya kökenli hükümet-dışı organizasyon olan *Terra Nuova* ve Danimarkalı *IBIS* birlikte çalışarak "Şeffaf ve Uyumlu Yaşam" adı verilen dokümanı ortaya koymuşlardır. Sonrasında bu dokümanı temel alan başka dokümanlar da oluşturulmaya devam etmiştir.⁵⁹ Entelektüel bir bakış açısı ile ortaya çıkmış yaklaşımlar Latin Amerika bölgesinde oldukça yaygındır ve bu yaklaşımlarda doğa vurgusu da baskındır. Bu yaklaşımlara göre gelişimi ve ilerlemeyi doğadan ayrı gerçekleştirmeye çalışmak ve sömürücü bir yaklaşımla bunu gerçekleştirmek doğanın da sınırları olduğu anlaşıldığı an insanlığı, kaynakların tükenmesi sorunu ile yüzleştirecektir. Bu sebeple mevcut kurumların ve sosyo-politik örgütlerin sorgulanması gereken bir sürece girilmiştir. İnsan ve doğa ayrımını yapabilmek, iki tarafın da sınırlarını çizebilmek ve ne ölçüde birbirlerinin alanına dâhil olmaları gerektiğini kavrayabilmek için doğa ile ilgili birtakım gerçeklerin bu anlama sürecinin önkoşulları olarak bilinmesi gerekmektedir. Dönüşüm sürecinde öncelikle bilinmelidir ki doğa, alınıp satılan bir mal değildir. Ekonomik aktiviteler de doğanın kurallarına ve yaşamın kalitesine uyum sağlayabilecek düzlemde gerçekleştirilmelidir; çünkü doğanın kurallarını anlamak aynı zamanda insanoğlunun varlığını sürdürmesine de yardımcı olmak demektir. Yerli halkların hayata bakış açısının temelinde de "hayatın tüm alanlarının birbiri ile bağlantılı olması" fikri yatmaktadır. Salt fikişsel ve ruhani bir bakış açısı gibi düşünülse de Ekvador Anayasası'nda doğanın haklarına yer verilmiştir ve doğa, hukukun bir süjesi haline gelmiştir. Doğa, ulusların arasında ve farklı kültürlerin bir mirası olarak kabul edilmiş ve ayrıca "su" ya erişim de temel haklar içerisinde tanımlanmıştır. Bu maddelerle ise doğa üzerinde olası bir özelleştirmenin önü kesilmiştir. Belirtilen girişimler insanlık tarihindeki dönüm noktalarındandır. Doğayı apaçık bir şekilde

⁵⁷ Capitan and Guaevara, a.g.e., 2016, 31.

⁵⁸ Capitan and Guaevara, a.g.e., 2016, 31; İnternet: Tibán, L. (Sep 2000). "El concepto del desarrollo sustentable y los pueblos indígenas". *Boletín ICCI*. Web: <http://icci.nativeweb.org/boletin/18/tiban.html> adresinden 5 Ocak 2022'de alınmıştır.

⁵⁹ Capitan and Guaevara, a.g.e., 2016, 32.

hukuk kurallarının ve özellikle uluslararası hukukun kurallarının içine dâhil etmek ise başka bir ekonomik arka planın oluşturulmasını gerektirmektedir. Yeni anlayış kapitalist prensiplerden uzak olmalı; dayanışma, sürdürülebilirlik, karşılıklık, bütünlük, birbiri ile bağlantılı olma, tamamlayıcılık, sorumluluk, yeterlilik, verimlilik ve etkililik, kültürel çeşitlilik, kimlik, eşitlik ve daha fazla demokrasi gibi kurucu prensiplere dayanmalıdır.⁶⁰ Acosta ve Abarca'ya göre sürdürülebilirliğe ve dayanışmaya dayalı ekonomik temeller atıldığı zaman refahın birikimi ve gelir dağılımı da ilerleyen zamanlarda daha adil olacaktır. Verimlilik mantığı yerine yeterlilik mantığı konulduğu zaman daha gerçekçi ve ekonomik büyümenin rakamsal sonuçlarına değil sürecine odaklanan bir yaklaşım benimsenecektir.⁶¹ “İyi Yaşam” anlayışının ekonomik büyümeye bakış açısı çevreyle ilgili döngülerin de bu süreçte göz önünde bulundurulması ve sürdürülebilir olması yönündedir. Eğer büyüme ve çevre bilim eş zamanlı olarak dikkate alınırsa herhangi bir dış desteğe ihtiyaç duyulmayacak ve var olan kaynakların tükenmesi gibi bir sorunla karşılaşılmayacaktır. Farklı bir ekonomik mantığın benimsenmesi önemlidir; zira tüketimle sermayenin birikimini sağlama fikrinin uzun vadede sürdürülebilir bir yaklaşım olmadığı düşünülmektedir. Bu yaklaşım da piyasaya bağımlı olmamayı gerektirmektedir. Devlet, piyasanın etkisi altında olduğu zaman toplum da daha materyal ve bireysel bencillikler üzerine kurulmaktadır.⁶² Dayanışma ekonomisinde, kapitalist mülkiyet olmamakta ve kamuya ait şirketler ekonomiyi kontrol etmemektedir. Onların yerine finansal kooperatifler bulunmaktadır. Kooperatifler de birçok farklı alanda işbirliği yapan kuruluşlardır. Yeni üretim ilişkilerinin ve ekonomik kontrol mekanizmasının gelişmesi de ekonomideki dönüşümün uzun vadede motoru olmuştur. Güncel ihtiyaçların karşılanmasına ve gelecek için harmonizasyon sağlama adına bir yol açılmasına dayanan İyi Yaşam yaklaşımı sadece işgücünün sömürülmesini eleştirmez; aynı zamanda eşitsizliklerin artmasını ve bunun da çevresel sömürü ile yapılmasına da karşı çıkar.⁶³ İyi Yaşam anlayışında “iş” sosyal bir hak ve görevdir; ancak anlamı sürekli daha fazla üretmek değil daha iyi koşullarda yaşamak için üretmektir. Eğer bir dönüşümün gerçekleşmesi istenmekte ise günümüz kapitalist ekonomilerinde, bireylerin ve dayanışma temelli girişimlerin birlikte hareket etmesi ve kapitalist sistemdeki aktörlerle rekabet edebilecek güce sahip olması gerekmektedir; ancak dayandığı temeller ve kar amacı

⁶⁰ Cubillo- Guevara and Hidalgo-Capitán, a.g.m., 2015, 143.

⁶¹ Acosta and Abarca, a.g.e., 2018, 136.

⁶² Acosta and Abarca, a.g.e., 2018, 137.

⁶³ Acosta and Abarca, a.g.e., 2018, 142.

gütmemeleri sebebiyle bu tarz üretim şekilleri sermaye birikimine elverişli olmayabilmektedirler. Bu noktada rekabet etmeleri güçleşmekte ve sistem içindeki bireyler adeta hayatta kalmaya çalışmaktadırlar. Devletin bu durumdaki rolü ise mevcut koşulları iyileştirmek ve geliştirmek ya da alternatifler üretmektir. Altyapı yatırımları yapmak, küçük ve orta ölçekli üreticilerin daha iyi işler yapabilmeleri için elverişli koşullar oluşturmak ve aslında en temelde bu üreticilerin büyük bir potansiyel taşıdıklarının farkında olmaktır. Endüstriyel bölgeler oluşturmak da üretim maliyetlerini düşürme açısından önemli bir etki yaratmaktadır. İyi Yaşam anlayışı, günümüz kapitalist sisteminde bir ütopya gibi görünmektedir. Bu anlayış çerçevesinde Küresel Güney adı verilen bölgede egemenlik, yerel ekonominin gelişmesine izin verilecek şekilde olmalıdır. Egemenlik alanlarının en temelinde ise tarım alanlarının bağımsızlığı olmalıdır; çünkü açlığı azaltmak, doğanın vermiş olduğu tarımsal kaynakların dağılımını düzgün sağlamak yeni ekonomik düzenin en temel öğelerindendir.⁶⁴ Bu düzenin bir diğer önemli özelliği ise doğal maddeleri işleme endüstrilerinde planlı bir düşüşün gerekliliğidir. Bu düzeni açıklarken holistik ve sistemik bir bakış açısı gereklidir. Yeni model yerel seviyede ihtiyaçlara odaklanmalı ve ulusal seviyede stratejilerin dikte edilmemesi gerektiğini anlamalıdır. Ekonomik strateji temelden yukarıya doğru inşa edilmeli ve yerelin ihtiyaçlarına ve yapısına uygun hareket edilmelidir. Yerel de zamanla ulusal ile entegre olabilmeli, doğrudan ulus-ötesi sermaye akışlarının hedefi haline gelmemelidir. Kendi kendine yeterli hale gelmeleri gereken ekonomilerin, bu dönüşüm sürecinde iç piyasalarını özelleştirmeleri gerekebilmektedir. Bu tam anlamıyla ithal ikameci sanayileşme modeline dönmek anlamına gelmeyip daha heterojen bir iç piyasanın geliştirilmesi anlamına gelebilmektedir. “Kendi kaynaklarımızla kendi insanımız için yaşamak” prensibi benimsenmektedir ve aynı zamanda yerel ile kent arasında bir bağlantı kurmak gerekmektedir. Kurulan bu bağlantı nasıl ve nerede küresel seviyede bağlantı kurulacağının da bir göstergesi olacaktır. Kendi kendini yönetebilen gruplar ve birlikler, kooperatifler ya da toplum temelli üretim birimleri oluşturulmalı ve güçlendirilmelidir. Bu birimler aileden yerel mikro girişimcilere ve sonra bölgesel seviyeye taşınmaktadır. Yerel seviyedeki teknoloji daha temiz ve dönüştürülebilir nitelik taşımaktadır. Bu teknoloji ise bazen kasıtlı olarak ve bazen de kendiliğinden batı tipi teknolojik kalkınma süreçlerinin dışında kalmaktadır.⁶⁵ Yeni üretim kaynakları ile birlikte tarımsal üretimlerin dahi

⁶⁴ Acosta and Abarca, a.g.e., 2018, 144.

⁶⁵ Acosta and Abarca, a.g.e., 2018, 140.

yöntemleri değiştirilmiş ve “organik tarım” adı verilen üretim şekli geleneksel endüstriyel tarımdan daha çok ekonomik getirisi vardır. Eski stil teknolojilerin daha da özgürleştirmek istendiği zaman ise dikkat edilmesi gereken husus bağımlılık konusundadır. Yeni teknolojiler bağımlılığı artırıcı nitelikte olmamalıdır. Maden çıkaran ve hammadde ihracı yapan ülkelerin varlığı küresel sermaye birikiminin belkemiğidir ve bu sebeple doğrudan ya da dolaylı olarak küresel çevresel problemlerden ve yıkımlardan da sorumlu tutulmaktadırlar.⁶⁶

1.2. Latin Amerika’da Devletin Politika Belirleyici Rolü

Doğanın canlılığını öncüleyen kalkınmaya yönelik felsefi bakış açıları olsa dahi devletler tarım söz konusu olduğunda politika belirleyici bir işlev üstlenmektedir. Özellikle 1940 ve 80’li yıllar arasında aynı zamanda kırsal sosyal çatışmaların da çözülmesinde etkin olan devleti kimin kontrol ettiği de oldukça önemlidir ve bu husus Latin Amerika’da ülkelerin genel sorunlarından biri olmuştur. Grindle’a göre bölgede devletin müdahaleci özelliği 1930’lı yıllara kadar uzanmaktadır. Bölgedeki rejimler sosyal kontrolü sağlayarak ve ekonomik büyümeyi gerçekleştirerek ulusal siyasi yaşamı düzenlemeye çalışmaktadırlar. 1940 sonrasında devletlerin kalkınma politikalarından sadece sermaye sahibi olan küçük gruplar fayda sağlamışlardır. Devlet her daim kalkınma politikalarını şekillendirebilecek otonom kapasiteye sahip olmuştur. Marksist bakış açısına ve bağımlılık teorisyenlerine göre devlet sosyal kontrol için toplumdaki sınıf ilişkilerini yansıtan ve yeniden üreten; meşruiyeti sağlamak ve uyumlu hale gelebilmek için kurumların formunu alabilen bir ittifak olarak tanımlanmaktadır. Buna göre devlet üretim şeklini ve ona bağlı sınıf ilişkilerini sürdürme görevi ile yükümlü olmaktadır.⁶⁷ Söz konusu Latin Amerika olduğu zaman devletin ve politikalarının dominant sınıflar ve sınıfların fraksiyonları arasındaki koalisyonun ürünü olduğunu belirtmek yanlış olmayacaktır. Grindle’in çalışmasında belirlemiş olduğu yaklaşıma göre de Latin Amerika’da devletin politikaları sınıf ilişkilerinin bir ürünü olarak ortaya çıkmaktadır.⁶⁸ Miliband’e göre her ne kadar birtakım grupların ve sermaye sahiplerinin çıkarlarına uygun hareket edilebiliyor olsa da ekonomik kriz ve sosyal istikrarsızlık dönemlerinde devlet otonom hareket etmeye yönelmektedir. Hegemon sınıfın

⁶⁶ Acosta and Abarca, a.g.e., 2018, 141.

⁶⁷ Grindle, a.g.e., 1986, 13.

⁶⁸ Grindle, a.g.e., 1986, 13.

birtakım sektörlerinin çıkarına ters düşse dahi kapitalist toplumun oluşturduğu çelişkileri yönetebilmek adına bu davranış şeklini benimsemektedir.⁶⁹

Weberci bakış açısına göre devlet, dayanıklı yürütücü ve yönetici nitelik taşıyan, otoriter kararlar alabilen ve belirli bir karaya ait insan topluluğu üzerinde kontrolü olan bir aygıttır. Nitekim yine de devleti de kimin kontrol ettiği tartışma konusu olmaya devam etmektedir. Bu soruya yanıt vermeye çalışan dört farklı bakış açısı mevcuttur. İlk yaklaşım olan *çoğulcu* yaklaşıma göre devlet davranışları çatışan grupların baskılarının ve kendi aralarındaki rekabetin bir sonucudur. Latin Amerika'da çoğulcu perspektifi savunanlar farklı güç kaynaklarına sahip olan ve sürekli rekabet halinde olan grupları "güç mücadelecileri" olarak görmektedir. Bu mücadele edenler de siyasi yaşamın içinde yer alabilmek, kural koyucu olabilmek ya da en azından o sürecin birer parçası olabilmek için mücadele etmektedirler. Devlet bu noktada pazarlıkların yansıtıldığı bir aygıt halini almıştır. Marksist bakış açısında olduğu gibi zamanlama, liderlik, kalkınma ideolojileri ve devletin yayılmasının açıklanması da bu bakış açısında zayıf kalmıştır.⁷⁰ *Şirketçi* bakış açısına göre çıkarların temsilini kontrolde meşru olan devlet ekonomik ve sosyal ilişkileri etkileme ve oluşturma konusunda önemli derecede otonomiye sahiptir. Karar alma ve politika belirleme sürecini devlet ve devlet içinde organize olmuş gruplar gerçekleştirmektedir. Bu bakış açısına göre devletin otonomisi yüksektir. *Bürokratik politika* yaklaşımına bakıldığında ise devletin politikaları devlet içinde bulunan bürokratik toplulukların rekabet eden ve çatışan aktivitelerinin sonucudur. Devletin otonom gücü oldukça yüksektir. Nitekim bu yaklaşımın dezavantajı ise politika oluşturma sürecindeki dış ve ulusal ekonomik çıkarları hesaplamasındaki yetersizliğidir. Dördüncü yaklaşım ise kamu politikalarını belirleme sürecinde *devletin elitlerine* odaklanmaktadır. Bu yaklaşım devlet ile toplum arasında daha fazla bağ kurmaya dayalıdır. Devlet, ulusal kalkınma yolunda tanımlanabilir ve somut endişelere sahip olabilir ve bunların hepsi birbirinden bağımsız olmakla birlikte mecburi olarak ayrı ve birbirine de zıt olmayabilir.⁷¹

⁶⁹ Miliband, R.(1969). *The State in Capitalist Society*. New York: Basic Books Publishers, 34.

⁷⁰ Grindle, a.g.e., 1986, 16-17.

⁷¹ Stepan, A. (1978). *The State and Society- Peru in Comparative Perspective*. Princeton and New Jersey: Princeton University Press, 1-73.

Devletlerin sorunların çözümü için ne zaman aksiyon aldıkları ayrı bir sorunsaldır ve Latin Amerika'da devlet tarımsal modernleşme politikaları için 1940'lı ve 50'li yıllarda aksiyon almaya başlamıştır. İlgili politikalar kapitalist tarımsal girişimciler sınıfının ortaya çıkmasından önce uygulanmaya başlanmıştır. Daha etkili ve daha modern tarımsal üretim yapabilmek için başlangıçta kuvvetli kırsal ve endüstriyel baskının olmadığı zamanlarda bu politikalar gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Yabancı sermayenin tarımsal üretim sektörüne girişi ise 1970'li yıllardan önce gerçekleşmemiştir. Devletlerin tarımsal reformlar yaptıkları ve kırsal kalkınma stratejileri ortaya koydukları zamanların da incelenmesi gerekmektedir. Nitekim Grindle' a göre ilgili politika hamlelerinin gerçekleştirildiği zamanlar çoğunlukla tarımda daha yüksek verimlilik elde edilebilecek endüstriyel taleplerin olduğu değil sosyal huzuru bozabilecek tehditlerin peyda olduğu zamanlara tekabül etmektedir. Böyle zamanlarda birtakım siyasi elitlerin girişimleri ve tarımsal reformlara olan inançları ile değişikliklere gidilmiştir. Zira bu gruplar kendi etki alanlarını genişletmek amacı gütmektedirler.⁷² Grindle, Latin Amerika'da gerçekleşen tarımsal reformlar ve kırsal kalkınma doğrudan devletin belirli çıkarlarının sonucu olan politikalar ile değil devletin elitleri, siyasi girişimler, siyasi uzlaşılar, pazarlıklar ve sosyal gruplaşmaların ürünü olduğunu vurgulamıştır. Bu görüşe göre de devletin doğrudan politika belirleyici olduğu fikri özellikle tarım sektörü söz konusu olduğunda doğru değildir. Zira Latin Amerika'da özellikle tarımsal kapitalizmin gelişimi, tarımsal reformlar ve kırsal kalkınma ile ilgili politikalar özel çıkarlar ile devletlerin güdümünde belirlenmemektedir. Devletin elitleri tarafından geliştirilen kalkınma fikirleri, siyasi liderlikler, siyasi uzlaşılar ve siyasi elitlerle sosyal gruplar arasında yaşanan pazarlıklar politikaları belirleyici rol üstlenmektedir.⁷³ Latin Amerika'da tarım ve kırsal ekonomiler üzerindeki devlet müdahalelerinin nedenleri çoğunlukla oldukça karmaşık olsa da devletin elitleri tarafından benimsenen kalkınma modelleri her zaman önemini korumuştur. İlgili ideolojiler politika yapıcılara karmaşık bir açıklama sunması ve bölgenin uluslararası piyasa ekonomisi ve endüstriyel anlamda daha gelişmiş olan ülkeler ile ilişkisini açıklaması açısından oldukça önemlidir. Bu ideolojiler sadece ekonomik sıkıntıların nedenini

⁷² Grindle, a.g.e., 1986, 15.

⁷³ Grindle, a.g.e., 1986, 18.

açıklamakla kalmayıp aynı zamanda da birtakım sorunlara da çözüm önerileri sunmuşlardır.

74

1.3. 20. Yüzyılda Ekonomik ve Siyasi Politikalar Işığında Latin Amerika

1940 yılından sonra ekonomi politikalarının kararlaştırılması ve uygulanması ekseninde bakıldığında ithal ikameci ve ihracatı destekleyici yaklaşımların baskın ideolojiler olduğu görülmektedir. Her iki yaklaşımın ardında Latin Amerika ekonomilerinin en hızlı şekilde sanayileşmesi hedefi yatmakla birlikte her ikisi de bunun gerçekleşebilmesi için tarımda modernleşmenin bir gereklilik olduğunu vurgulamışlardır. Devletin elitleri tarafından kapitalist kalkınmanın karakteristik bir özelliği olarak görülen tarımda modernleşme üretimi ve üretkenliği artırmak adına tarımda teknolojik gelişmeleri uygulamayı ifade etmektedir. Yüksek derecede mekanize olmuş bu teknoloji bağımsız ve hareketli bir iş gücünden faydalanmakta; iç piyasadaki ve uluslararası piyasadaki taleplere karşılık verebilmekte; arazi, işgücü ve sermaye gibi girdileri verimli kullanabilmektedir. Her ne kadar bu girişimler başarılı olsa da Kuzey Amerika ve Avrupa'daki şeyliyle bir ilerleme olmayacaktır. Zira Latin Amerika ülkelerinin uluslararası duruşu ve tarihsel geçmişi, devletin tarımsal modernleşmenin en temel sağlayıcısı olmasını gerekli kılmaktadır.⁷⁵ Devletin elitleri arasında kapitalist genişleme vasıtasıyla tarımı modernleştirme fikri üzerinde genel olarak uzlaşılsa dahi bunun nasıl başarılabileceğine dair iki farklı bakış açısı mevcuttur. Bu bakış açılarından biri teşvikleri ve girişimcilik faaliyetlerini savunurken diğeri ise feodal oluşumları yok etmek amacıyla tarımsal reformun yapılması gerekliliğini savunmaktadır. İlk bakış açısı 1940'lı ve 50'li yıllarda etkin olmakla birlikte ikinci bakış açısı 60'lı yıllara damga vurmuş ve 1970'li yıllarda ise tekrar ilk bakış açısına dönüş yaşanmıştır. Bu süreçlere bakıldığında tarımsal modernleşme süreçlerini farklı teori ve yaklaşımlarla da açıklamak mümkündür. Tarımsal modernleşme üzerine ortaya konan perspektifler ekonomik ve sosyal çevreden bağımsız düşünölememektedir. Neo-klasik ve yapısalcı argümanlar kapitalist birikim geleneğine odaklanmıştır ve bu argümanlar gelişmiş kapitalist ülkelerin ideolojilerinden ve kalkınma çizgilerinden yoğun şekilde etkilenmiştir. Tarımsal ve kırsal kalkınmaya eleştirel bir bakış açısına göre modernleşme politikaları kalkınamamışlık problemini çözmemekte,

⁷⁴ Grindle, a.g.e., 1986, 19.

⁷⁵ Grindle, a.g.e., 1986, 19.

aksine bu sorunu daha da derinleştirmektedir. Bağımlılık teorisyenleri ve Marksist düşünürler kalkınamamışlığın çevrenin kapitalist kalkınması ile derinleştiğini vurgulamaktadır. Kapitalist yayılma Latin Amerika’da geleneksel “*hacienda*” ve “*latifundios*” ları teknolojik gelişmeler ve ücretli işgücü ile kapitalist girişimlere dönüştürmektedir. Bu bakış açısı aynı zamanda ulus ötesi tarımsal işletmelerin de bölgeye eklemlenmesini açıklayabilmektedir.⁷⁶ Devletin eylemleri çiftçilerin kuruluşlara doğru olan mobilitelerini artırırken onları da bir yandan kontrol etmekte ve bu döngüyü sürdürmeye devam etmektedir. Latin Amerika’da devlet, bu açılarından bakıldığında, kırsaldaki yoksulun patronu olma niteliği taşımaktadır. Devlet, patron niteliği ile çiftçilerin kapitalist genişlemelerini desteklemekte ve daha geniş topraklara yayılmaları konusunda onları cesaretlendirmektedir. Devlet aynı zamanda geniş çiftliklerin ortaya çıkması ile birlikte oluşan ekonomik ve sosyal problemleri çözmeye yardımcı olan bir mekanizma niteliği taşımaktadır.⁷⁷ Devletin elitlerine göre 1940’tan sonra Latin Amerika için kalkınma endüstriyelleşme ile aynı anlama gelmeye başlamış ve endüstriyelleşme de tarımsal modernleşmeyi zorunlu kılmaya başlamıştır. Latin Amerika’nın endüstriyelleşmesinin teorik temelleri 1949’da Birleşmiş Milletler Latin Amerika Ülkeleri Ekonomik Komisyonu’nun (UN ECLAC) kurulmasıyla birlikte atılmıştır. Endüstriyelleşme gerçekleşmeden Latin Amerika ülkelerinin kalkınmaları mümkün görünmemekteydi. ECLA’nın öngörülerinde yönetim ve ekonomik liderlik alanlarında devlete meşru bir güç atfedilmiştir. Ekonomik kalkınmayı iyileştirebilmek için devlet önemli endüstriyel altyapılar üzerinde kontrol sahibi olmalı ve hammadde iktidarı üzerinde sıkı bir denetim mekanizması işletmelidir. Ücret ve fiyat kontrolleri, ekonomik planlama da devlet tarafından oluşturulmalıdır.⁷⁸ Latin Amerika’nın 1940’lı yıllardan itibaren hızla endüstriyelleşmesinin önemli sonuçlarından biri tarımın ulusal kalkınma politikalarında ikinci plana atılmaya başlamasıdır. İthal ikameci model söz konusu olduğunda tarım esas itibarıyla endüstriyelleşmeyi destekleyici bir nitelik taşımakta olup bu niteliğini ise birkaç hususu sağlaması ile yapmaktadır. Tarım, dışarıdan hammadde satın alabilmek için ihracat yoluyla döviz elde edilmesini sağlamakta; kentsel ve endüstriyel genişleme için sermaye sağlamakta; kentsel iş gücünün gelişebilmesi için ucuz gıda sağlamakta; yeni oluşturulan endüstriler için ucuz iş gücü sağlamakta; üretim için

⁷⁶ Amin, S. (1977). *Imperialism and Unequal Development*. New York and London: Monthly Review Press, 50; Grindle, a.g.e., 1986, 20.

⁷⁷ Grindle, a.g.e., 1986, 24.

⁷⁸ Grindle, a.g.e., 1986, 48.

hammadde sağlamakta ve ülke içindeki üreticiler için bir pazar oluşturmaktadır. İthal ikameci sanayileşme politikasının bir diğer yansıması ise tarımsal gelişmenin üretimin ve verimliliğin artması ile ilişkilendirilmiş olmasında yatmaktadır. Tarımsal modernleşme ise teknolojinin kullanılması ile doğrudan ilişkilidir. Burada varılan üçüncü nokta ise tarımsal modernleşme sürecinde devletin oldukça önemli olduğuna vurgu yapmaktadır. Özellikle altyapı ile ilgili yatırımların artırılması konusunda önemli bir role sahiptir. İlgili yatırımları denetleyebilmek amacıyla hemen her ülkede tarımsal kredi bankaları kurulmuştur. Dördüncü olarak bu modeli benimseyen politikalar endüstriyelleşmeyi ilerletirken kırsal ekonomiye büyük ölçüde karşı olmuşturlar. Beşinci olarak da ilgili model kırdan kente göçü hızlandırmıştır ve hızlı bir kentleşme süreci ile karşı karşıya kalınmıştır.⁷⁹ Eğer tarım endüstriyelleşmeden mahrum bırakılırsa ulusal ekonomik kalkınma her daim dışa bağımlılığa veya içte siyasi huzursuzluklara terk edilecektir. Tarıma yapılan vurgu ile birlikte 1965 sonrasında kırsal alanlarda kamusal yatırımlar artmaya başlamıştır.⁸⁰

Özellikle 2008- 2009 krizi ile birlikte değişen mali politikaların krizden etkilenen ülkelerin ekonomileri üzerindeki etkisi önemli bir tartışma konusu olmuştur. Politikaların etkinliği farklı nedenlerle sorgulanabiliyor olsa da Latin Amerika'da uygulanan mali politikaların gelişmiş ekonomilerde uygulananlardan farklı olarak daha etkili olduğu vurgulanmıştır.⁸¹ Mali politikaların çarpanlarının önemi Keynesyen yaklaşım ve Mundell- Fleming⁸² modelinin uzantılarında ortaya konmaktadır. Mora ve Acevedo'ya göre bu iki yaklaşım da örtülü bir şekilde ekonominin tam çeşitli olduğunu, bir üretim sektörünün diğer bir sektörden daha önemli olmadığını ve iç finansal piyasaların dünya finansal sistemine tam olarak uyum sağladığını varsaymaktadır; ancak Latin Amerika ülkelerindeki durum belirtilen

⁷⁹ Grindle, a.g.e., 1986, 49-51.

⁸⁰ İnternet: Elías, V.J. (1981). "Government Expenditure on Agriculture in Latin America". **International Food Policy Research Institute**, Research Report, No: 23, 45. Web: https://books.google.com.tr/books?id=1K_0WMKFTsQC&printsec=frontcover&dq=%22Government+Expenditures+on+Agriculture+in+Latin+America&hl=tr&sa=X&redir_esc=y#v=onepage&q=%22Government%20Expenditures%20on%20Agriculture%20in%20Latin%20America&f=false adresinden 2 Nisan 2022'de alınmıştır; Grindle, a.g.e., 1986, 55.

⁸¹ Mora, J.U. and Acevedo, R.A. (2019). Fiscal Policy Effects and Capital Mobility in Latin American Countries. **Journal of Economic Integration**, 34(1), 176.

⁸² Keynesyen model, bir ekonomi ne kadar açık olursa çarpanlarının hacminin o kadar küçük ve maliye politikasının o kadar güçlü olacağını öngörmektedir. Maliye politikalarının verimi marjinal ithalat eğilimi düşük olduğunda yüksek olacaktır. Mundell- Fleming modelinde ise bu etkilerin döviz kuru oranına ve sermaye hareketliliğinin derecesine bağlı olarak çok küçük ya da büyük olabileceği ifade edilmektedir. Maliye politikalarının etkisi sermaye hareketliliğinin derecesi ile ters orantılıdır.

varsayımlardan daha farklı bir şekilde işlemektedir.⁸³ Bu ülkelerde ihracat kalemlerinde bir veya iki kalem ürünün dominantlığı görülmektedir. More ve Acevedo tarafından yapılmış olan kanitatif bir çalışmada maliye politikalarının nüfuzunun sermaye hareketleri ile pozitif yönde korelasyonunun olduğu ortaya çıkmıştır. Bu sebeple Latin Amerika'nın genelindeki başarısız mali politikaların sebebini bölge genelindeki yetersiz sermaye akışlarında aramak yanlış olmayacaktır. Çalışmada varılan sonuca göre Latin Amerika'da mali çarpan etkisine sahip sermaye akışları ve ekonominin açıklığı gibi çarpan etkisi yaratan değişkenlerin varlığı ne kadar çok ve değerleri ne kadar yüksek olursa mali politikaların etkinliği de aynı oranda yüksek olacaktır. Karşılıklı etkilerinden söz edebileceğimiz bu değişkenler aynı zamanda şu sonuca da ulaşmayı mümkün kılmaktadır: mali politikalar, Latin Amerika ülkelerinde çok daha belirgin etkiye sahiptir; çünkü hükümetlerin müdahaleleri de daha nettir.⁸⁴ Hükümet müdahaleleri genellikle birkaç sebebe dayandırılmaktadır. Yabancı dövizdeki dalgalanmayı azaltmak, döviz kurundaki ani değişiklikleri engellemek, dış rezervler oluşturmak, emtia fiyatlarındaki dalgalanmanın etkisini yok etmek, rekabeti sağlamak veya devam ettirebilmek.⁸⁵ Bruno'ya göre de Latin Amerika ülkelerindeki hükümet müdahalelerinin sebepleri çoğunlukla yabancı döviz piyasasındaki ve finansal sistemdeki istikrarsızlıkla ilişkilidir.⁸⁶

1.3.1. Ekonomik Ve Siyasi Politikalar

Dünya'da gelişmekte olan çoğu ülke gelişme yolunda birtakım problemlerini çözmek, birtakım politikalar oluşturmak ve yapısal sorunlarına çözüm yolları aramak durumunda kalmıştır. Bununla birlikte "yapısal değişiklik" ile ne kastedildiği ise tartışma konularından biri olmuştur. Barletta ve Yoguel, yaptıkları çalışmada yapısal değişiklik kavramını dört farklı yaklaşım ile tanımlamışlardır. İlki, Lewis, Kutznets ve klasik yapısalcıların katkılarıyla da ilişkilendirilen, daha yüksek üretkenlik gerçekleştirilecek aktivitelere doğru iş gücünün yer değiştirmesidir. İkincisi, neo-Schumpeter ve evrimsel yaklaşımdan evrilen içsel teknolojik değişikliklerin sonucu olarak ortaya çıkan yapısal değişikliktir. Üçüncü olarak ise yapısal

⁸³ Mora and Acevedo, a.g.m., 160.

⁸⁴ Mora and Acevedo, a.g.m., 176.

⁸⁵ Stanley, L.E. (2018). *International Capital Flows and Macroeconomic Dilemmas, in Emerging Market Economies and Financial Globalization- Argentina, Brazil, China, India and South Korea*. UK & USA: Anthem Press, 23.

⁸⁶ Stanley, a.g.e., 2018, 23.

değişiklikler ekonomik sistemin yeni geliştirilen özellikleri olarak görülmektedir. Dördüncü tanımlamaya göre ise yapısal değişiklikler arz-talep arasındaki birlikte evrim sürecinin bir sonucudur.⁸⁷ Buna ek olarak Suarez ve Yoguel yaptıkları çalışmada beşinci bir tanım öne sürmüşlerdir ve bu tanımda yapısal değişikliklerin kalkınmış dünya ile bir bütün olabilme ve onları yakalayabilme çabası olarak ifade etmişlerdir.⁸⁸ Bu tanımlamaların çoğu, verimli bir yapısal değişiklik sürecinde esasen birbirini tamamlayıcı unsurlar niteliği taşımaktadır. Tüm bu yapısal değişiklikleri kalkınma kavramı çerçevesinde inceleyip Latin Amerika bölgesi için en uygun olanını kavramak ise belirtilen niteliklerden çok daha karmaşık bir süreci işaret etmektedir. Suarez ve Yoguel ise Barletta ve Yoguel'in çalışmalarının ardından bu karmaşık yapıyı ve tanımlamaları üretim yapısındaki niteliksel ve niceliksel değişimlerin yansımaları olarak düşünmüşlerdir. Bu yansımaları da şu şekilde formüle etmişlerdir: üretim, teknolojik ve ticari kapasitede artış; sistem bileşenlerinin doğrusal olmayan bağlantılarındaki artış; başlangıçtaki uzmanlık alanına ilişkin gerçekleşen değişimler; yapıdaki yeni sektörlerin oluşumuna izin veren değişimler; bileşenlerin ve sistem bileşenleri arasındaki nedensellik ilişkisinin olumlu bir şekilde evrilmesi; kapasitedeki artış, network dışsallıkları ve artan getiriler; toplam üretim yapısındaki verimlilik artışı ve son olarak da sosyal içerme konularının da bu değişimlere dâhil olması. Bununla birlikte kalkınmış olan ülkelerde yukarıda belirtilen sekiz özellik kesiştiğinde teknolojik gelişmeler de yapısal değişikliklere yol açmaktadırlar. Ancak gelişmekte olan ülkelerde ise bu faktörlerin bir veya birkaçının eksikliği kalkınmaya blokajlar koymakta ve heterojen bir yapı için yeni kaynaklar oluşturmaktadır.⁸⁹ Cimoli ve diğerleri uluslararası finansal şokların gelişmekte olan ülkelerde sebep olduğu yapısal değişiklikler üzerine yaptıkları çalışmada bu konunun iki açıdan önemli ve dikkate değer olduğunu vurgulamışlardır. Öncelikle ekonomik açıdan bakıldığında işçilerin teknoloji düşük sektörlerden teknoloji yüksek sektörlerle geçmeleri yapısal dönüşümleri zorunlu kılmaktadır. İkinci olarak da finansal şoklar, politika yapıcılar tarafından kısa dönem makroekonomi politikaları ile düzeltilebilecek şoklar olarak görülmektedir. Politikalar arasındaki etkileşim de şu sebeple önemli olmaktadır: kısa dönem şokların uzun dönem kapasite kaybına evrilmesini önleyebilir. Gelişmekte olan küçük bir

⁸⁷ Barletta, F. y Yoguel, G. (2017). "¿De Qué Hablamos Cuando Hablamos de Cambio Estructural?". In Abeles, M., Cimoli, M. y Lavarello, P.J. (eds.), *Manufactura y Cambio Estructural: Aportes Para Pensar La Política Industrial En La Argentina*, Santiago de Chile: CEPAL, 31.

⁸⁸ Suarez and Yoguel, a.g.m., 2020, 4.

⁸⁹ Suarez and Yoguel, a.g.m., 2020, 4-5.

ekonomide finansal döngülerin makroekonomi dinamikleri üzerindeki etkileri konusunda “imkânsız üçlü” adı verilen bir çelişki mevcuttur. Buna göre politika yapıcılar aynı anda üç koşulu sağlayamazlar: dışa açık bir sermaye hesabı, bağımsız bir parasal politika ve hedeflenen bir faiz oranı. Herhangi ikisinin sağlanması mümkün iken üç politikanın da sağlanması, söz konusu ülkeler için neredeyse imkânsızdır. Bu durumda en azından üç farklı senaryo oluşabilmektedir. İlk olarak para politikası, enflasyon oranı kabul edilebilecek seviyenin üstünde olduğunda reel faiz oranını artırarak enflasyonun dizginlenmesine önem vermektedir. Faiz oranlarındaki artış ise uluslararası sistemde kısa dönem dış sermayeyi kendisine çekebilir. İkinci ihtimalde ise hükümetlerin yerli para birimini döviz piyasasında satmak/almak zorunda oldukları durumlarda politika yapıcıların amacının istikrarlı ve rekabetçi bir gerçek döviz kuru sağlamalarıdır. Son olarak ise politika yapıcılar sermaye hareketliliklerini düzenleyebilir ve bu durum da onlara para politikalarını istikrar veren bir mekanizma olarak kullanabilmeleri için alan sağlar. Bu ihtimallerden ilki Latin Amerika ekonomilerinde tipik olarak görülmektedir.⁹⁰ Parasal anlamdaki üçlü çelişkiyi tamamlayıcı iki önemli etki bulunmaktadır: finansal derinleşme ve finansal küreselleşme. Bu iki faktör gelişmekte olan piyasa ekonomilerinde merkez bankalarının politika belirleme alanlarını sınırlandırmaktadır.⁹¹ Yükselen piyasa ekonomilerinin döviz kurları makroekonomik çapta değerlendirildiği zaman esasen üç temel seçenek karşımıza çıkabilmektedir. Bunlardan ilki olan sabit döviz kurunun avantajı, özellikle ticareti yapılabilen mallar açısından bir kesinlik sağlamasıdır.⁹² İkinci olarak da dış yükümlülöklere maruz kalan borçluların da dövizin yanlış eşlenmesi ihtimalinden kaynaklanabilecek kayıplarını da önlemektedir ki buna da Fischer finansal etkisi denmektedir. Son olarak da sabit rejim enflasyon beklentilerini tutturmaktadır. Olumlu yanları bu şekilde sıralanabilecek olan sabit döviz kuru rejiminde dikkat edilmesi gereken noktalar da bulunmaktadır. Rejim kırılганlıkları mali açıklarla, reel döviz kuruna aşırı değeri biçilmesi önyargısıyla ve cari hesap açıkları ile doğrudan ilişkilidir. Bu rejimde, bir ülke başka bir ülkenin parasal rejimini dolaylı da olsa takip ettiğinden ve ondan etkilendiğinden dolayı da politika yapıcıların özgürlükleri bir ölçüde kısıtlanmaktadır

⁹⁰ Dooley, M.P., Folkerts- Landau, D. and Garber, P. (2003). “An Essay on the Revived Bretton Woods System”. *NBER Working Paper Series*, No:9971, 9; Cimoli, M., Ocampo, J.A., Porcile, G. and Saporito, N. (2020). “Choosing Sides in the Trilemma: International Financial Cycles and Structural Change in Developing Countries”. *Economics of Innovation and New Technology*, 29(7), 741.

⁹¹ Stanley, a.g.e., 2018, 14.

⁹² Buna “Mill Etkisi” adı verilmektedir.

ve ülkenin ekonomisi dış şoklara açık hale gelmektedir. Bu durum bir özgüven krizi oluşturabilmektedir. Risk algıları değişmekte ve yabancı döviz kuruyla yüksek borçlanmalara gidilebilmektedir. Bu işlemlerin sonucu ise sürdürülebilir olmayan bir plan içerisinde sıkışıp kalmak olarak kendini gösterebilir. Belirtilen bütün dezavantajlı durumlar makroekonomik istikrar politikaları için parasal araçların kaybı göz önünde bulundurulduğunda esnek rejimler üzerinde akademik bir uzlaşma oluşmaya başlamıştır. Bu rejimlerin dış şoklara karşı direnci daha fazladır. Merkez bankasına da daha çok özgürlük alanı tanıyan bu rejimler aynı zamanda beklenemeyen sermaye akışlarını da yatıştırma özelliğine sahiptir. Üçüncüsü ise serbest dalgalı rejimlerdir. Bu rejimin yerel fiyatlara uygun olma ihtimali yüksektir. Beklenmeyen fiyat hareketlilikleri de ekonomik belirsizlikleri artırmaktadır ve reel ücretler üzerinde enflasyonist baskı oluşturmaktadır. Benzer şekilde aşırı dalgalanmalar da oynaklığı artırarak yerel firmaların davranışlarını değiştirebilecektir.⁹³ Birçok makro dengesizlikle karşı karşıya kalan Latin Amerika'da ise döviz kuru politikaları ekonomik yapıların enflasyon beklentilerine göre şekillenmektedir. Arjantin'in konvertibilite planı ise bu alandaki en uç örnek olarak bölgede yeni trendi başlatmıştır.⁹⁴ Borio, yapmış olduğu çalışmada küresel finansal krizlerden sonra, yakın dönem enflasyon konusuna odaklanıldığından ötürü yeni eleştirel fikirlerin ortaya çıktığını vurgulamış ve bunun da politikaları sıkılaştırma ihtiyacını göz ardı ettiğini belirtmiştir.⁹⁵ Stanley ise çalışmasında bu bakış açısının finansal piyasaların ne kusurlu olduğu ne de ekonomik yapıların tam olarak rasyonel olmadığı anlamına gelmediğini ima etmiştir. Bu da aktif bir döviz kuru politikası belirleme ihtiyacına sebep olmaktadır. ⁹⁶ Bölgedeki istikrarsızlıkları çözümlemeye yönelik bakış açıları geliştirilmeye çalışılmaktadır ve yaklaşımlardan biri de Rodrik'e aittir. 1960'lı ve 70'li yıllarda yüksek büyüme oranlarına ulaşan ülkelerin bu büyüme istikrarını niçin kaybettiğini, bazı ülkelerin dış çevrelerden niçin yoğun derecede etkilendiğini sorguladığı çalışmasında Rodrik'in temel hipotezi bu sorunun yanıtını yurtiçinde yaşanan sosyal çatışmalarda bulmuştur. Bu durumda bir yandan sosyal çatışmalar dış şoklarla mücadele ederken diğer yandan da yurtiçinde çatışmayı yöneten

⁹³ Bu duruma "Nurkse etkisi" adı verilmektedir. Nurkse'e göre dalgalanan döviz kuru risk oluşturmakta ve bu risk de uluslararası ticareti olumsuz etkilemektedir. Stanley, a.g.e., 2018, 19.

⁹⁴ Stanley, a.g.e., 2019, 20.

⁹⁵ Borio, C. (2012). "The Financial Cycle and Macroeconomics: What have we learnt?". *BIS Working Papers*, No: 395, 6.

⁹⁶ Stanley, a.g.e., 2019, 22.

kurumlar da diğerleri ile mücadele etmektedir. Tüm bu etkileşimler ise bir ülkenin ekonomik büyümesinin sürerliliği, dış çevresindeki kırılganlıklara verdiği tepki ve negatif şoklar sonrasında büyümesindeki önemli düşüşü ile ilgili önemli bir rol oynamaktadır.⁹⁷

1.3.2. Ekonomik Büyüme, Kalkınma ve Küreselleşme

Genel anlamıyla ekonomik büyüme fikrinin içermesi gereken üç parametre mevcuttur: sermaye birikimi, üretimin gelişmesi ve uluslararası piyasaya erişim. Gelişmiş ülkelerden gelen transferler de yoksulluğun azaltılması uygulamalarında kullanılabilmektedir. Yoksulluğu azaltma perspektifinden bakıldığında kısa dönemde sosyo- teknik alanların geliştirilmesi nispeten az önemli gibi görünse de uzun vadede oldukça büyük önem arz etmektedir. Bu sebeple ekonomik büyüme her daim teknolojik gelişmelerle de eşgüdümlü ilerlemelidir. Uluslararası alanda teknolojik bakımdan rekabet edebilecek güce sahip olmak da ekonomik büyümenin sürdürülebilirliğinin sağlanması adına oldukça önemlidir. Ekonomik büyümeyi hesaplarken kullanılan parametrelerden bir başkası olan GSYH, doğrudan kalkınma ile ilgili bir sonuca ulaşmak için yeterli bir gösterge değildir. Öyle ki Sen'in çalışmasına göre gelişmekte olan ülkelerde GSYH ile ortalama yaşam süresi, ve dolaylı olarak da yaşam kalitesi, arasında doğrudan bir korelasyon bulunmamaktadır.⁹⁸ Bir toplumun ve devletin bütün parametrelerini iyileştirerek kendisini yukarıya taşıması anlamına da gelebilecek olan ve sosyal sistemlerde sürekli bir seviye üste taşınma anlamında kullanılan "kalkınma" kavramı üretim seviyelerindeki gelişmeyi de zorunlu görmektedir. Büyüme gerçekleşirken aynı zamanda da kaynakları tüketmek suretiyle gelecek nesillerin özgürlüklerine zarar gelmemeli ve bu sebeple büyüme sürdürülebilir olmalıdır. Kalkınma, esasen yaşam standartlarında topyekûn bir iyileşme anlamına gelmektedir ve bunun için de yapısal değişikliklere gidilmesi elzemdir.⁹⁹ Bu sebeplerle Latin Amerika'nın verimli bir kalkınma modeli benimseyebilmesi ve uygulayabilmesi noktasında yapısal değişikliklere gitmesi neredeyse bir zorunluluktur. Üretim alanındaki boşluğu ise en hızlı kapatabilecek araç ise teknoloji olmaktadır. Ancak bu noktada bir diğer tartışma

⁹⁷ Rodrik, D. (1999). "Where Did All the Growth Go? External Shocks, Social Conflict and Growth Collapses". *Journal of Economic Growth*, 4, 385.

⁹⁸ Sen, A. (1983). "Which Way Now?". *The Economic Journal*, 93(372), 753.

⁹⁹ Suarez, D. and Yoguel, G. (2020). "Latin American Development and the Role of Technology: An Introduction". *Economics of Innovation and New Technology*, 29(7), 4.

konusu ise Latin Amerika ülkelerinin yüksek teknolojiyi kullanabilecekleri teknolojiye sahip olup olmadıkları noktasındadır ki bu açıdan bakıldığında da sadece yüksek teknolojiyi üretmek bir problem olmamakta aynı zamanda bu yüksek teknolojiyi benimsemek de bir diğer problemi oluşturabilmektedir.¹⁰⁰

Kalkınma amacını gözeterek oluşturulan ekonomi politikalarının sürdürülebilirlik bakış açısını gözetmeden oluşturulması pek mümkün görünmemektedir. Sınırlı kaynakların mümkün olan en uzun vadede verimli bir şekilde değerlendirilmesi önemli bir husustur ve kendi kendini yenileyebilen sektörler ve aynı zamanda da insan gücünün refahına yatırım yapılması bu açıdan çok önemlidir. Yoksulluk ve ekonomik büyüme kavramları arasında önemli bir bağlantı vardır. Bu bağlantı da gelişmekte olan ülkelerdeki sosyal eşitsizlikleri ve sürdürülebilir kalkınmayı önemli ölçüde etkilemektedir. Büyümeyi ve eşitsizlikleri gidermeyi hedef haline getiren her türlü strateji uzun vadede uygulanması gereken programları zorunlu kılmaktadır. Üstelik bu programlar da yoksullukla mücadele temasından bağımsız düşünülememektedir.

Ekonomik kalkınma ve yoksullukla mücadele konuları birlikte düşünüldüğünde küresel değer zincirlerini anlamak oldukça önemlidir.¹⁰¹ Bu zinciri anlamak aynı zamanda karar alıcıların da neleri gözeterek karar aldıklarını anlamak adına önemlidir. Uluslararası pazarın da kalkınmasını sağlayan bu değer zinciri¹⁰², öncü şirketleri de küçük üreticileri de içine almaktadır. Hangi eylemlerin en fazla katma değer oluşturduğu ve bu değerleri şekillendirmek için de neler yapılması gerektiği ilgili devletin yönetim şekliyle de yakından ilgilidir.¹⁰³ Kalkınmakta olan ülkeler için herhangi bir üretim alanında uzmanlaşmak küresel değer zincirlerinde yer edinmek adına her zaman tek başına iyi bir strateji değildir. Uzmanlaşma, dayanışma mantığından uzaklaşmaya sebep olabilmektedir. Uluslararası pazara entegre olmak da gelişmekte olan ülkeler için her zaman olumlu bir adım anlamına gelmemektedir; zira özellikle dezavantajlı gruplar bu süreçlerden olumsuz etkilenebilmektedir. Bu ülkelerdeki aktörlerin daha fazla para getiren işlere yönelebilmesi

¹⁰⁰ Suarez and Yoguel, a.g.m., 2020, 2.

¹⁰¹ Gereffi, G., Humphrey, J. and Sturgeon, T. (2005). "The Governance of Global Value Chains". *Review of International Political Economy*, 12(1), 100. DOI: 10.1080/09692290500049805.

¹⁰² Humphrey, J. and Schmitz, H. (2002). "How does insertion in global value chains affect upgrading in industrial clusters?". *Regional Studies*, 36(9), 1018. DOI: 10.1080/0034340022000022198.

¹⁰³ Humphrey and Schmitz, a.g.m., 2002, 1018.

için kurumsal anlamda birtakım düzenlemelerin de yapılması ve yönetim modellerinin de yeniden düzenlenmesi gerekebilmektedir. Özellikle gıda ve hammadde alanlarında bu düzenlemeler oldukça gereklidir. Tüm bu sebeplerden ötürü kritik olan nokta farklı aktörler arasındaki yönetim formlarının yeniden şekillenmesidir. Geleneksel aktivitelerin küresel değer zincirinde yer alması kırsal alanda yoksulluğun azalacağı anlamına gelmemekle birlikte bu durumun sürdürülebilir olacağı anlamına da gelmemektedir; ancak geleneksel üretim yöntemlerinin uluslararası pazarda kullanılmasının kalkınmaya fayda sağlayabileceği durumlar da mevcuttur. Öncelikle aynı sektörde olan iki gelişmekte olan ülke kendi ürünlerinin ticarileştirilmesi adına rekabete girebilmektedir. İkinci olarak ise uluslararası piyasaya açılmanın kalkınma alanında önemli bir faktör olmasına dair yapılan vurgudur. Bu görüşü savunan birkaç çalışma vardır ve savunmayanlar ise uluslararası piyasaya ve ticarete açık olmak ve gayrisafi yurtiçi hâsıla arasında doğrudan bir ilişkinin olmadığını vurgulamaktadırlar.¹⁰⁴ Son olarak ise yerelden uluslararası piyasalara dönüşümün geleneksel toplumların işleyişine karşı bir risk oluşturması kaçınılmazdır. Bu durum gelişmekte olan ülkeler için orta vadede kalkınmanın sürdürülebilirliği açısından sorun oluşturmaktadır.¹⁰⁵

1.4. Tarım ve Yoksullukla Mücadele Politikalarının Ana Eksenleri

Latin Amerika'daki kurumların başarısızlıklarının açıklamalarından biri olan sistemsel sorunlar hem tarımsal politikalarda hem de yoksullukla mücadele politikalarında kendini göstermekte olup verimsiz politika çıktılarına sebebiyet verebilmektedirler. Aşırı yoksulluk oranlarının yüksekliği, eğitim seviyesinin düşük olması gibi hususlar doğrudan ve dolaylı olarak gelişmede etkili olan faktörlerin verimliliğini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu özelliklerle karakterize edilen kurumlar da düzenli ve sistemli bir şekilde yenilikleri gerçekleştirme döngüsünden yoksun olabilmektedirler.¹⁰⁶ Eğitim hem yoksulluk oranlarını

¹⁰⁴ Fagerberg ve Srholec yapmış oldukları çalışmada kalkınma sürecine etki eden teknolojik, sosyal ve ekonomik faktörleri incelemiş olup teknolojik kapasite, yönetim ve sosyal sermaye ile kalkınma arasında güçlü bir ilişki olduğunu teyit etmiştir. Ticarete açık olmak, doğrudan yabancı yatırımlar gibi değişkenlerle kalkınma arasında doğrudan bir korelasyon bulamamışlardır. Fagerberg, J. and Srholec, M. (2009). "Technology and Development: Unpacking the Relationship(s)". *TIK Working Papers on Innovation Studies*, No: 20080623.

¹⁰⁵ Martin, a.g.m., 2019, 1217.

¹⁰⁶ Machado, F., Scartascini, C. and Tommasi, M. (2011). Political Institutions and Street Protests in Latin America. *The Journal of Conflict Resolution*, 55(3), p. 346; Quiroga, M.C. and Martin, D.P. (2017). Technology

iyileştirici bir güç hem de teknolojiyi verimli kullanmak için gerekli bir kalkınma faktörü niteliği taşımaktadır. Zira Arjantin biyo-teknoloji uygulamalarında zamanla ilerlemiş ve bunun da etkin kullanılabilmesi için bu teknolojileri hayata geçirebilecek eğitilmiş bir kitleye ihtiyaç vardır. Bununla birlikte eğitim şartlarında yapılan iyileştirmeler ve eğitimin bizzat iyileştirilmesi yoksulluk oranlarının da doğrudan iyileşmesi anlamına gelmemektedir.¹⁰⁷

1.4.1. Tarımsal Politikalar

Tarım, Arjantin için her zaman önemini korumuş olan ve politikalarla şekillendirilmiş bir sektör olmuştur. Zaman içerisinde önem derecesi ve politika belirleme kabiliyeti değişkenlik göstermiş olsa da canlandırılması gereken alanlardandır. Geçmişte birçok tarımsal reform çalışmalarının yapıldığı bölgede geleneksel güç ilişkileri sürekli değişmekte ve zamanla toprağın genişliğinin ve kimin kontrolünde olduğunun önemli olmasının yanı sıra dünyadaki değişikliklere de adapte olabilen ülkeler bu anlamda başarılar elde etmektedirler. Bu değişikliklerin en önemlilerinin temelinde ise biyo-teknoloji yatmaktadır. Tarımsal reformları sadece teknolojinin gelişimine ayak uydurabilme şeklinde düşünmek ise indirgemeci bir bakış açısı olması bakımından sorun teşkil edebilmektedir. Nitekim tarımsal politik ekonominin inceleme alanı geniştir ve klasik bir şekilde üretimi ve yeniden üretimi; toprak mülkiyetlerini ve toprak üzerindeki hegemonya sorunlarını hem tarihsel bir perspektiften hem de çağdaş değişimleri dikkate alarak inceler.¹⁰⁸ Teknolojiyi bir üretim aracı olarak kullanabilen ölçek ekonomileri bu anlamda başarı vaat edebilecek ve dünyanın yeni düzenine uyum sağlayabilecektir. Toprak hegemonyasına dayanan tarımsal modelde tarımın sürdürülebilirliği tartışma konusu olmaktadır ve günümüz kapitalizminde de bu durum ile savaşılabilmek için yeni teknolojik yöntemler geliştirme konusu elzemdir.¹⁰⁹ Sürdürülebilir sermaye birikiminin sağlanması ve tarım alanında daha önceden elde edilmiş kazançların devamının gelmesi adına teknolojik değişimler ve yenilikler olmazsa olmazdır. Yine bu bağlamda çiftçilik sistemleri de yeniden inşa edilmelidir. Yeni sistemlere her anlamda olan ihtiyaç da özellikle Latin Amerika bölgesinin tarımsal sektörü için oldukça

Foresight in Traditional Bolivian Sectors: Innovation Traps and Temporal Unfit between Ecosystems and Institutions. *Technological Forecasting & Social Change*, 119, 283.

¹⁰⁷ Martin, a.g.m., 2019,1214.

¹⁰⁸ Bernstein, a.g.e., 2014, 9-18.

¹⁰⁹ Caceres, D.M. and Gras, C. (2019). "A Tipping Point for Agricultural Expansion? Technological Changes and Capital Accumulation in Argentina's Rural Sector". *Journal of Agrarian Change*, 20, 80.

kritik bir işlev görmektedir. Üstelik bu ihtiyaç sadece bölgeler gelişmelerden değil küresel çapta gerçekleşen değişimlerden de kaynaklanmaktadır. Uluslararası piyasalardaki talepler esasen çiftçilerin standartlarını etkilemekte ve değişimi de kaçınılmaz kılmaktadır.¹¹⁰ Kurumsal kapasite kavramı teknolojik girişimlerin ve yeniliklerin ne derecede etkin olduğunu tespit edebilmek adına önemlidir. Makro bir bakış açısıyla bakıldığı zaman yerel, bölgesel ve ulusal alandaki yenilik sistemlerinin verimliliği teknolojik kapasite ve kurumsal çerçevelerin etkileşimleri ile yakından ilgilidir. Bununla birlikte diğer sosyal ve kültürel faktörlerin de bu sürece dâhil olması verimliliği etkileyebilmektedir.¹¹¹ Teknolojik girişimlerin verimli bir şekilde kullanılabilmesi sadece ilgili teknolojiyi üretmek ya da ihraç etmekle değil onu kullanabilecek insan gücüne de sahip olmakla gerçekleşebilmektedir. Gelişmekte olan ülkelerin temel karakteristiklerinden biri olan sistemsel başarısızlıklar da ilgili teknolojilerin verimli kullanılması yönünde önemli bir engeldir.¹¹² Tüm bunlarla birlikte tarım ayrıca yoksullukla mücadele ve eşitsizliklerin giderilmesi bakımından oldukça önemlidir. Tarımsal alanlar gelişen teknolojiler ve teknik anlamda bilgi sahibi olan çiftçiler ile daha verimli bir şekilde kullanılmakta ve bu sayede de istihdam sayısı istikrarlı hale getirilmeye çalışılmaktadır.¹¹³

1.4.2. Yoksullukla Mücadele Politikaları

Yoksulluk, kavramsal olarak tanımlanması kolay olmayan ve operasyonel tanımında da birçok değişkenin dâhil olduğu bir kavramdır ve yoksul olanın ve yoksul olmayanın tanımının yapılabilmesi de yoksullukla mücadele programlarında dikkat edilmesi gereken en önemli hususlardan birisidir. Tanımlamalar ise iki farklı değişken etrafında yoğunlaşmıştır: mutlak yoksulluk eşiği ve göreceli yoksulluk eşiği. Mutlak yoksulluk eşiği bireylerin ihtiyacı olan temel malları barındıran bir sepet ve onun fiyatlandırılması ile belirlenmektedir. Buradaki gıdalara kalori hesabı dahi yapılabilmektedir. Göreceli yoksulluk ise daha ziyade sosyal

¹¹⁰ Caceres and Gras, a.g.m., 2019, 81.

¹¹¹ Lundvall, B., Joseph, K.J. and Chaminade, C. (2011). *Handbook of Innovation Systems and Developing Countries: Building Domestic Capabilities in a Global Setting*'den aktaran Martin, a.g.m., 2019, 1213.

¹¹² Chaminade, C., Lundvall, B., Vang, J. and Joseph, K.C. (2009). Designing Innovation Policies for Development: Towards a Systemic Experimentation- Based Approach. *7th Globelics Conference-* Dakar (Senegal), 6-8 October, 15. Web: https://www.researchgate.net/publication/47279338_Designing_innovation_policies_for_development_Towards_a_systemic_experimentation-based_approach adresinden 10 Ocak 2022'de alınmıştır.

¹¹³ Rong, T. and Yanan, L. (2019). "Research on Non-Profit Organizations' Participation in the Antipoverty Problem in Argentina". *Canadian Social Science*, 15(8), 18.

parametrelerle tanımlanabilmektedir ve refahın dağılımı ile ilgili bir ölçüttür. Kalkınmakta olan ülkelerin çoğu, mutlak yoksulluk sınırı eşiğini baz almaktadırlar.¹¹⁴

Aşırı yoksullukla savaşıma adına ortaya konan teorilerden olan klasik teori, en yoksul nüfusun yüksek üretkenlik elde edilebilecek sektörlerde çalışmasını öngörmektedir. Bu durum ancak ilgili sektörlerin gelişme döneminde olması ve çalışacak kişilerin minimum standartları sağlayabiliyor olması ile mümkün olabilecektir; fakat bu iki durum yoksul kesimin genellikle az eğitim almış kesim olmasından ötürü nadiren bir araya gelebilmektedir. İlgili durumun topyekûn iyileştirilmesi için insanların göçleri uzun vadede verimli sonuçlar doğurmayacaktır. Bu sebeple de bilginin ve teknolojinin transferi, yerelin de geliştirilmesi ve orada yaşayan potansiyel iş gücünün daha kalifiye hale gelebilmesi için kritik öneme sahiptir.¹¹⁵ Yoksulluğun temel sebepleri belirgin bazı ekonomik yapılarda yatmaktadır. Bu ekonomik yapılar artan çıktıları ve yeterli miktarda çeşitlilikle birlikte kendi kendine yetebilme için gerekli olan ekonomik aktivitelerin özümsemesini gerektiren ekonomik büyümenin verimli döngüsünü sağlayamamaktadırlar. Çıktılar arttıkça herhangi bir ekonomik aktivite gerçekleştirmenin zorluğu da artmaktadır; ancak bu döngüyü sağlayabilmek ve ekonomik kalkınmayı gerçekleştirebilmek için de bir derecede dinamik eksik rekabet sağlanmalıdır.¹¹⁶

Uzun bir dönemi incelemiş oldukları çalışmalarında Bloeck vd. dünya genelinde ve Latin Amerika ve Karayipler özelinde yoksulluk oranlarının birkaç on yıldır düşüşe geçtiği ve 2000'li yıllarda gelirlerde meydana gelen artış ve eşitsizliklerin azalmasının ilerlemelere yol açtığı bakış açısından hareketle yapmış oldukları çalışmalarında Latin Amerika bölgesi için yoksullukla mücadelenin hâlâ en önemli konulardan biri olduğunu vurgulamışlardır. Bölgede uzun dönem boyunca gerçekleşen büyümenin makroekonomik istikrarsızlıklara rağmen yoksulluğun azaltılması yönünde olumlu etkisi olduğunu vurgulayan çalışma eşitsizliklerin 1990'lı yıllarda artıp 2000'li yıllarda düşüşe geçtiğini vurgularken eşitsizlikler ve yoksulluk arasındaki ilintiyi de vurgulamıştır.¹¹⁷ Ancak Latin Amerika'da yoksulluğun

¹¹⁴ Bloeck, Galiani and Weinschelbaum, a.g.m., 2019, 3.

¹¹⁵ Martin, a.g.m., 2019, 1214.

¹¹⁶ Reinert, E.S., Kattel, R. and Amaizo, Y.E. (2011). "State Failure, Poverty and Productive Structure". In A. Puyana Mutis and S. Ong'wen Okuro (Eds.), *Strategies Against Poverty- Designs from the North and Alternatives from the South*. Buenos Aires: Consejo Latinoamericano de Ciencias Sociales (CLASCO), pp. 333.

¹¹⁷ Bloeck, Galiani and Weinschelbaum, a.g.m., 2019, 1.

azaltılması noktasında “büyüme” en itici güç olarak görülmüştür. Çalışma, son 10 yılda azalan eşitsizliklerin daha önceki yıllarda yaratılan eşitsizlikleri telafi etmek adına yeterli olduğunu vurgulamıştır; ancak her ne kadar sürdürülebilir olsa dahi büyümenin olumlu etkilerini her birey kendi ekonomik ve sosyal yaşantısında hissedemeyebilir. Eşitsizliğin sürekliliği, yoksullukla mücadele programlarının temel etik kaygısı haline dönüşmüştür. Yoksulluğun olumsuz etkilerini azaltmak adına verilen destekler ise genel çerçevede yaşam standartlarını geliştirmeye yöneliktir. Bu bağlamda gıda pulları, barınma desteği ve gelir desteği gibi tipik destek türleri kullanılmıştır. Gelir desteği programları koşullu nakit desteklerini de içermektedir. Bu gibi refah programlarının koşulları ise değişkenlik göstermekle birlikte çoğunlukla istihdam temeline dayanmamaktadır. Zira Latin Amerika bölgesinde kayıt-dışı sektörün yaygın olduğu gerçeği objektif bir “yoksul” ve “işsiz” tanımı yapmayı zorlaştırmaktadır.¹¹⁸ Bu noktada da sistem objektif seçim kriterlerini gelir desteği programları noktasında oldukça daraltmakta ve kimlerin gerçekten yoksullukla mücadele programları kapsamında bulunması gerektiğini sorgulamaktadır. Yoksullukla mücadele programlarından bir kişinin faydalanıp faydalanamayacağını belirleyebilmek için en hızlı ölçüm o kişinin gelir veya tüketim seviyesi olmaktadır; ancak belirlenen bu hedefin idari kurumlar tarafından doğrulanması da bu kişilerin çoğunlukla informel ekonominin parçaları olması sebebiyle objektif sonuçlar verememektedir. Bununla birlikte koşulluluk prensibinin de Latin Amerika ülkelerinde yaygın olarak işlese bile insani sermayeye yoksul ya da yoksul olmayan ayrımı yapmaksızın yatırım yapması beklenmektedir.¹¹⁹ Litaratürde alternatif hedef belirleme mekanizmaları sunulmuştur. Örneğin koşulluluk prensibi gelir parasal destek sağlanan kesimden karşılığında birtakım dönütler beklenmektedir.¹²⁰ Ancak bu yaklaşımın olumsuz yansımaları da Latin Amerika bölgesi özelinde şu şekilde tezahür edebilir: borçlarını ve kredilerini ödeyebilmek için formal sektörde çalışan insanlar ek işler yapmak yoluyla daha fazla gelir elde edebilmek ve borçlarını kapatabilmek adına kayıt dışı sektörlerere geçiş yapabilmektedirler. Ayrıca vergileri formal sektör çalışanları verdiği için

¹¹⁸ Bloeck, Galiani and Weinschelbaum, a.g.m., 2019, 14.

¹¹⁹ Besley, T. and Coate, S. (1992). Workfare versus Welfare: Incentive Arguments for Work Requirements in Poverty- Alleviation Programs. *The American Economic Review*, 82(1), 250.

¹²⁰ Bloeck, Galiani and Weinschelbaum, a.g.m., 2019, 15.

vergileri ödememek adına kayıt-dışı sektör de genişleyebilmektedir. Bu durumda hükümet ya vergileri artıracaktır ya da gelirleri azaltacaktır.¹²¹

Skare ve Druzeta'nın yapmış oldukları çalışmada vardıkları sonuç eşitsizliğin derecesi ne olursa olsun büyümenin yoksulluğu azalttığı ve ekonomik büyümenin de yoksullukla mücadele sürecine katkı sağladığı yönündedir. Ancak bunun yeterli olmadığını da eklemişlerdir.¹²² Dünya Bankası tarafından sunulan bir raporda da büyümenin gelir eşitsizliği üzerindeki azalmış etkisi de düşünüldüğünde ekonomik büyümenin yoksulluğun azaltılmasında önemli bir rol oynadığı vurgusu yapılmıştır.¹²³ Cervantes ve Dewbre ise 2010 yılında hazırladıkları, 25 gelişmekte olan ülkenin 20 ila 25 boyunca aşırı yoksulluğu nasıl azalttıklarını konu aldığı çalışmada ayrıntılı parametreler kullanmış ve ekonomik büyüme ve yoksulluğun azaltılması arasındaki ilişkiyi birtakım farklı faktörlerin de dâhil olduğu bir ilişkiler bütünü içerisinde incelemiştir. Farklı bölgelerden farklı ekonomik gelişmişlik seviyesinde olan; ancak yoksullukla mücadelede başarılı bir şekilde ilerleyen 25 ülkenin dâhil olduğu çalışmada yine farklı değişkenlerin etkisi olduğu ortaya çıkarılmıştır. Bu ülkeler yoksulluğu azaltırken aynı zamanda şu ekonomik göstergelerini de iyileştirmişlerdir: makroekonomik göstergeleri daha iyi noktaya gelmiş, kendi hükümetleri ihracat vergilerini, aşırı değerlenmiş döviz kuru oranlarını ve tarımsal piyasaya verimsiz devlet müdahalelerini düşürmek suretiyle korumacılığı azaltmıştır ve son olarak da zengin ülkelerle ticari ortak olanların hükümetleri çiftçilerine destek vererek gerçekleştirdiği üretim ve ticareti azaltmışlardır.¹²⁴ Bloeck vd. ise çalışmalarında uzun dönemde gerçekleştirilmesi planlanan yoksullukla mücadele stratejilerinde vurgulanması gerekenin “büyüme” ve “eşitsizliklerdeki sürdürülebilir azalış” ın olduğunu belirtmişlerdir; ancak bu ilerlemeler ile birlikte yoksullukla mücadelenin çok daha fazla bileşeni olduğu da vurgulanmıştır.¹²⁵ Sen'in çalışmasına göre “yoksul” ve “yoksulluk sınırı” tanımlandıktan sonra yoksulların gelir dağılımına da bakmak

¹²¹ Bloeck, Galiani and Weinschelbaum, a.g.m., 2019, 29.

¹²² Skare, M. and Druzeta, R.P. (2016). “Poverty and Economic Growth: A Review”. *Technological and Economic Development of Economy*, 22(1), 156.

¹²³ Adams, R.H. (2003). “Economic Growth, Inequality, and Poverty: Findings from a New Data Set”. *World Bank Policy Research Working Paper*, No: 2972. Web: <http://documents.worldbank.org/curated/en/168041468761746890/pdf/multi0page.pdf> adresinden 15 Şubat 2019'da alınmıştır.

¹²⁴ Cervantes- Godoy, D. and Dewbre, J. (2010). “Economic Importance of Agriculture for Poverty Reduction”. *OECD Food, Agriculture and Fisheries Working Papers*, No: 23. 21. Web: <https://www.oecd.org/brazil/44804637.pdf> adresinden 26 Haziran 2020'de alınmıştır.

¹²⁵ Bloeck, Galiani and Weinschelbaum, a.g.m., 2019, 2.

gerekmektedir. Bu sebeple yoksulluk indeksi iki faktör ile tamamlanmalıdır: monotonluk aksiyomu ve transfer aksiyomu. Monotonluk aksiyomu, yoksulluk sınırının altındaki bir bireyin gelirindeki düşüşün indeksi artırması gerektiğini belirtirken transfer aksiyomu da fakirden zengine doğru olan herhangi bir transferin yoksulluğu artırması gerekliliğini ifade etmektedir.¹²⁶ Arjantin'in yoksullukla mücadele ettiği tüm süreçlerde kar amacı gütmeyen kuruluşların önemi oldukça fazla olmuştur. Nitekim hükümetin ve piyasanın eksikliğinin hissedildiği alanlarda bu kuruluşlar temel hizmetlerde rol alarak, istihdam konusunda rehberlik yaparak ve eşitliğin sağlanması hususlarında çalışmalar yaparak destek sağlamaktadırlar. Arjantin'deki yoksulluk her ne kadar daha çok kurumsal faktörler sebebiyle olsa da belirtilen çalışmaların olumlu etkileri de yadsınamazdır. Kar amacı gütmeyen kuruluşlar sadece yoksullukla mücadele programlarına aktif olarak katılmakla kalmamakta, aynı zamanda sosyal kaynakların mobilizasyonu noktasında da önemli işlev görmektedirler. Yoksullukla mücadele programlarına dâhil olan tüm aktörlerin birbirleriyle ve kendi aralarındaki etkileşimi esasen politika yapım süreçlerinin önemli bileşenleridir.

1.4.3. Küreselleşme, Yoksulluk ve Tarım İlişkisi

Küresel ekonomik entegrasyon esas itibarıyla gelir, kültür, toplum ve çevre gibi birçok konu üzerinde etkileri olan sonuçlar oluşturmaktadır. Bu entegrasyonun yoksulluk üzerindeki etkileri ise özellikle ayrı bir önem taşımaktadır. Küreselleşme bakış açısıyla bakıldığında Dollar ve Kraay tarafından şu argüman öne sürülmüştür: eğer uluslararası ticaret ve yatırım esasen zengin olan kesime fayda sağlarsa çoğu insan iş alanlarını, kültürlerini ve çevreyi korumak için ticareti kısıtlamanın oluşacak maliyete değeceğini düşünecektir; ancak ticareti kısıtlamak gelişmekte olan ülkelerdeki yoksullara zorluklar oluşturursa insanlar bir öncekinin tam aksini düşüneceklerdir. Dollar ve Kraay'a göre bu gerçek ile ilişkilendirilen üç gerçek vardır. İlk olarak son 200 yılı aşkın süredir eşitsizliklerle ilgili artan bir genel eğilimden bahsetmek mümkün iken yoksul nüfusu oldukça yüksek oranda olan Çin ve Hindistan'ın ekonomik büyüme yolunda gösterdikleri başarı bunun tersi yöne evrilmesinde en önemli sebeplerden olmuştur.¹²⁷ İkincisi ise uluslararası ticarete ve yatırımlara artan oranda katılım ve daha hızlı büyüme arasındaki pozitif ilişkidir. Gelişmekte olan ülkeler

¹²⁶ Sen, A. (1976). "Poverty: An Ordinal Approach to Measurement". *Econometrica*, 44(2), 219.

¹²⁷ Dollar, D. and Kraay, A. (2002). "Spreading the Wealth". *Foreign Affairs- HEINONLINE*, 81(1), 120.

“küreselleşen” ve “küreselleşmeyen” olmak üzere iki kutupta incelenebilir ve bu grupların belirleyici değişkeni ilgili ülkelerin ticarete katılıp katılmamaları ile ilgilidir. Ticaret hadleri ve zenginlik /yoksulluk arasındaki nedensellik ilişkisi oldukça dikkatli çalışılıyor olmakla birlikte çoğunlukla dış ticarete ve yatırımlara açık olma durumunun daha hızlı büyüme ile yakından ilişkili olduğunu vurgulamışlardır.¹²⁸ Üçüncü olarak tartışmalı olan bir alana vurgu yapılmıştır. Çalışma, küreselleşmenin sanıldığından aksine daha yüksek eşitsizlik rakamları vermediğini; küreselleşme ile birlikte bazı ülkelerde eşitsizlikler artarken bazılarında azaldığını ve bunun da sistematik olarak küreselleşmenin araçları olan ticaret, yatırımlar, tarifeler ve sermaye kontrolleri ile bağlantılı olmadığını savunmuştur. Eşitsizliklerin ana kaynağını ülke içindeki eğitim, vergi ve sosyal politikalarda görmektedir.¹²⁹

Birau ve Doaga yapmış oldukları çalışmada küreselleşme kavramına vurgu yapmışlardır. Küreselleşmenin yoksulluktan kaçınmak için etkili bir yol olduğunu belirtirken aynı zamanda da küreselleşmenin yoksulluğu azaltma yönündeki olumlu etkilerinin de göz ardı edilmemesi gerektiğini vurgulamışlardır.¹³⁰ Küreselleşme ile yaratılan sosyo-ekonomik refahın ve yüksek yaşam standartlarının devam ederek orta ve uzun vadede yoksulluğu azaltıcı etki gösterebilmesi için ekonomik büyümenin de sürdürülebilir olması gerekmektedir.¹³¹ Küreselleşme karşıtı olan görüşlerin temel iddialarından biri ise küreselleşmenin varlıklı olanlar ve olmayanlar arasındaki farkı gittikçe açtığı üzerine kurulmuştur. Sendika liderlerinden biri olan Jay Mazur’a göre ayrıca devletlerin arasındaki eşitsizliği dahi artırmıştır.¹³²

Küreselleşme karşıtı bakış açılarının ortaya koyduğu fikirlerle birlikte endüstriyelmiş ülkeler de hâlen tarımsal ve işgücü yoğun ürünlerde korumacı tarifeler uygulamaktadırlar. Küreselleşme ilerlediği zaman yoksul ülkelerin bu süreçten ne kadar başarılı çıkabilecekleri ve eşitsizlikleri giderme yolunda ne kadar ilerleme kaydedecekleri tamamen kendilerini küresel ekonomik sisteme entegre edip edemeyecekleri ile ilgilidir. Başarılı bir entegrasyon

¹²⁸ Dollar and Kraay, a.g.m., 2002, 121.

¹²⁹ Dollar and Kraay, a.g.m., 2002, 121.

¹³⁰ Birau, R. and Doaga, D.I. (2019). The Effects of Poverty on Emerging Countries Development in the Context of Globalization and Rapid Economic Growth. *Letter and Social Science Series*, 1, 107.

¹³¹ Birau and Doaga, a.g.m., 2019, 108.

¹³² İnternet: Mazur, J. (January/ February 2000). “Labor’s New Internationalism”. *Foreign Affairs*. Web: <https://www.foreignaffairs.com/articles/2000-01-01/labors-new-internationalism>’ ten aktaran Dollar and Kraay, a.g.m., 2002, 120.

ise sadece ticaretin liberalleşmesi ile değil aynı zamanda geniş çapta kurumların da reform sürecine girmeleri ile gerçekleşebilmektedir.¹³³

Birinci bölümün genel bir değerlendirmesini yapmak gerekirse öncelikle şunu belirtmek gerekmektedir: Latin Amerika’da kalkınma anlayışı felsefi birtakım bakış açıları ile de desteklenmiş olup bu felsefeler özellikle kapitalist kalkınmanın ilerlemesiyle birlikte alternatif kalkınma arayışı içerisinde olan düşünürlerin de fikirlerini temellendirebilecekleri bir zemin sağlamıştır. Tüm toplumların aynı anda, aynı amaca yönelik hareket etmeyebileceği önkabulü ile hareket eden felsefi akımlardan olan “İyi Yaşam”, materyal olmayan değerlerle de uyum içerisinde olabilmeyi kalkınma sürecinin önemli bir bileşeni olarak nitelemektedir. Zaman içerisinde kapitalizmin yaygınlaşması ve küreselleşme sürecinin hızlanması ile kalkınma konusuna olan bakış bütüncül bir bakış açısı olmaktan çıkış ekonomik göstergelerin daha belirleyici olduğu bir forma girmeye başlamıştır.

Devletin etkinliğinin ve yetkinliğinin sorgulanması noktasında Latin Amerika özelinde tarım konusunda devletin etkin olduğunu söylemek mümkünken yine tarım konusunda küresel piyasalara bağımlılığın da yüksek oranda olduğunu belirtmek gerekmektedir. Zira söz konusu tarım olduğu zaman devlet, birtakım bağlayıcı unsurlarla karşı karşıya kalmaktadır. Ayrıca devletin içinde bulunan siyasi girişimler, elitler, uzlaşılar, pazarlıklar ve gruplaşmalar devletin bizzat bir yönetim aygıtı olarak karar vermesini zorlaştırmakta ve birçok faktörü analiz ederek hareket etmesini zorunlu kılmaktadır. Zira bu gibi kritik durumlarda devlet otonomisini güçlü bir şekilde ortaya koyabildiği takdirde bu sürecin karmaşıklığı da bir ölçüde azaltılabilecektir. Bununla birlikte endüstriyelleşme ile birlikte tarım konusunun eski önemini kaybetmesi de Latin Amerika ülkelerinin dışa bağımlılığını artıran riskli adımlardan olmuştur. Uluslararası sistemde ve uluslararası piyasalarda bir ölçüde bağımlılık ilişkileri kabul edilebilir olmakla birlikte bu ilişkilerin kime fayda sağladığı da oldukça önemlidir. Özellikle uluslararası ticaret ve yatırımlar eşitsizlikleri artırdığı takdirde ekonomik büyümenin sürdürülebilir olması mümkün olmamakta ve yoksulluk oranlarında da artış gerçekleşmektedir.

¹³³ Dollar and Kraay, a.g.m., 2002, 131.

2. BÖLÜM

ARJANTİN ULUSLARARASI POLİTİK EKONOMİSİNİN BÖLGESEL DİNAMİKLERİ

Latin Amerika’da toplumsal değişime giden yolda siyasi iktidarlardan bağımsız bir yol haritası belirlemek mümkün değildir. Petras ve Veltmeyer’a göre bölge genelindeki gelişmeler de göz önünde bulundurulduğunda üç temel toplumsal değişim ve siyasi iktidar şekli etrafında olan bir dönüşümün varlığından bahsedilebilmektedir. İlki siyasi partiler aracılığıyla siyasi iktidar arayışı anlamına gelen “*sandıksal politika*”; ikincisi kitlelerin sistem karşıtı hareketlerini ve toplumsal değişim isteklerini yansıtan “*toplumsal hareketler*” ve üçüncüsü de sosyal sermayenin birikimi yoluyla yerel kalkınmaya yönelik “*toplumsal eylemler*”dir.¹³⁴ Latin Amerika’nın politik ekonomisi zaman içerisinde yaşanan ekonomik ve siyasi olaylar ile evrilmiştir. Özellikle 1929 Büyük Buhranı sonrasında Arjantin başta olmak üzere bazı ekonomiler ihracat kapasitelerini geliştirmeye çalışmışlardır ve sonraki hedef ise kamu kurumları oluşturmak olmuştur. Etkili ve verimli bir kalkınma politikası uygulamak için devleti güçlendirmek ve modernize etmek o dönemin ana amaçlarından biri olmuştur. Bu noktada ekonomistler siyasi yönlerini de vurgulamak için politik ekonomi kavramını kullanmaya dönmüşlerdir.¹³⁵

1950’li yıllarla birlikte Latin Amerika’da yeni bir ekonomik sürecin başladığı yadsınamazdır. Latin Amerika ülkelerinin kalkınabilmesi elbette ki dünya piyasası ile bağlantılı olmaları ile doğrudan ilgilidir; ancak sürdürülebilir kalkınmayı sağlayabilmek için iç piyasa da genişlemelidir. İhracat sektörleri hâlen önemini korurken ithalat kapasitesi de gelişiyor olmalıdır. 1950’li yıllarda başlayan süreç özellikle Arjantin, Meksika, Şili, Kolombiya ve Brezilya’yı doğrudan etkilemiştir. Bu ülkeleri önemli ölçüde etkileyen koşullar ise Cardoso ve Faletto’ya göre şunlardır: tarım ve madenciliğin yaygınlaşması ile genişleyen yeteri kadar büyük bir iç piyasa; 19. yüzyılın sonlarından 20. yüzyılın ikinci yarısına kadar evrilmiş ihracat ekonomisine yönelik ürünleri ve basit tüketici ürünlerini içeren endüstriyel piyasa; tarım ve

¹³⁴ Petras, J. ve Veltmeyer, H. (2007). *Latin Amerika’da Devlet İktidarı ve Toplumsal Hareketler* (Birinci Baskı). (Çev. Ali Ergin Demirhan). İstanbul: Kalkedon Yayınları, 18.

¹³⁵ Cardoso and Faletto, a.g.e., 1979, 4.

madencilikle sağlanan çıktılarla elde edilen yabancı döviz; özellikle Brezilya ve Kolombiya’da 1950’lerde dış sektörler aracılığı ile sağlanan güçlü girdiler; Arjantin gibi ülkelerde tatmin edici oranda iç sermaye formasyonunun varlığı.¹³⁶ Prebisch’e göre bu sebeplerle ekonomik bakış açısı ile bakıldığında Latin Amerika ülkelerinin politik ekonomisi kalkınma kavramı etrafında şekillenmiş olup bu durum da devletlerin politikaları ile oldukça ilgili ve iç içedir. Kalkınma politikaları iki temel hedefe sahip olmalıdır: çıktıyı çeşitlendirmek için gereken teknolojinin varlığı ve devlet tarafından özellikle altyapı çalışmalarını çeşitlendiren yatırım politikalarının tanınımının yapılmasıdır.¹³⁷ Inchauste ve diğerleri, yaptıkları çalışmada 20. yüzyılın başında bölgede istikrarlı bir hale gelen ekonomik büyümenin yoksulluk rakamlarını da önemli ölçüde düşürdüğünü vurgulamıştır. ¹³⁸ Bu sayede de bölge, dünyada yoksulluğun istikrarlı bir şekilde azaldığı bir bölge haline gelmiştir. Bununla birlikte ihracat kalemlerinin çeşitlenmesi ise çoğunlukla tarımsal ürünler üzerinden gerçekleştiğinden dolayı bu iki husus Arjantin’in bölgede olan ekonomi politikasının belirleyici unsurlarındandır.

2.1. Latin Amerika Politik Ekonomisinin Genel Eğilimleri

1950’lerin politikaları 60’larda ithal ikameci sanayileşmenin dönüşümüne sebep olmuştur. Yüksek koruma tarifeleri ve yayılmacı devlet politikaları ile sanayileşme gelişmiştir. Bu yıllarda sanayi, ekonominin motoru olarak düşünülmüş ve bölge genelinde de önemi gittikçe artmıştır; ancak, dış krizlerin ekonomiye olumsuz etkileri daha da çarpıcı olmaya başlamıştır. Bu dönemin literatüre en önemli katkılarından biri “bağımlılık teorisi”nin doğusu ve gelişmesi ile olmuştur. Önceki politika belirleyicilerin aksine bağımlılık teorisinin düşünürleri çevrenin az gelişmişliğinin sebebini herhangi bir stratejinin eksikliğinde değil sistemin topyekûn kalkınmasında aramaktadırlar. 1960 sonrası Küba Krizi ile birlikte ABD’de Kennedy Hükümeti, Latin Amerika’ya olan politikasında daha ılımlı bir bakış açısı izlemiş ve modernleşme teorisinden de etkilenecek “*Komünist tehdit*” olarak nitelendirdiği tehdidin Üçüncü Dünya’nın ekonomik kalkınması¹³⁹ ile kontrol altına alınması gerektiğini öne

¹³⁶ Cardoso and Faletto, a.g.e., 1979, 3.

¹³⁷ Prebisch, R. (1962). “El desarrollo económico de la América Latina y algunos de sus principales problemas”. **CEPAL**, 8; Cardoso and Faletto, a.g.e., 1979, 3.

¹³⁸ Inchauste, G., Azevedo, J.P., Nssah, B.E., Olivieri, S., Nguyen, T.V., Chanduvi, J.S. and Winkler, H. (2014). **Directions in Development- Understanding Changes in Poverty**. Washington: World Bank Group.

¹³⁹ 1960’lı yılların ikinci yarısında ABD tarafından sağlanan özellikle yapısal reformlar için kullanılan dış yardımların önemi azalmış olmakla birlikte Vietnam’daki olumsuz sonuçlar Üçüncü Dünya’daki istikrarsızlığı artırmıştı. Bu durum da ABD’nin politikalarının yönünü değiştirmesine, yardımlardan uzaklaşarak onun yerine

sürmüştür.¹⁴⁰ Bu yeni fikirlerin gündeme gelmesi ile birlikte ECLAC, bakış açısını genişletme ve politikalarını güncelleme ihtiyacı hissetmiştir. Bu bağlamda Prebisch, ithal ikameci sanayileşmenin dinamizminin eksikliğini vurgulamış ve buna bağlı olarak da iki temel problem öne sürmüştür: harici ve dâhili kısıtlar. Bu, ECLAC içerisinde, bağımlılık teorisinin yapısalcı fikirlerle evirildiğini göstermektedir. Bölgenin sosyal problemleri de bölgenin teknolojik ilerlemesinin; ekonomik ve sosyal kalkınmasının önünde engel teşkil etmektedir. Bunun önüne geçebilmek için yapısal reformlar yapmak gerekmektedir. Zamanla dış kısıtlar artmaya devam etmiş; sermaye ve yatırım problemleri de güncelliğini korumaya devam etmiştir. Bu sebeple yeni bir politika belirleme ihtiyacı doğmuştur ve tüketimi azaltıp ihracatı teşvik etmeye yönelik bir eğilim görülmüştür. Bu dönemde ayrıca yabancı yatırımları ve girişimleri çekmek konusunda bazı endişeler olsa da Prebisch'e göre yatırımların varlığı ve ne kadar etkin olarak kullanıldığı önemli bir husus olmuştur. Prebisch'e göre kâr dürtüsü elbette yatırımları çekmek için gereklidir; ancak bu "kâr" yatırımcının ülkeye getirdiği teknolojinin, yeni üretim araçlarının ve yerel oluşturduğu piyasanın sonucu olarak elde ettiği gelir olmalıdır.¹⁴¹ Ancak Latin Amerika'nın bölgesel entegrasyon sürecinde bölge dışındaki firmaların bölgede daha etkin hale gelmeye başlaması ülkelerin kendi sanayilerinin ilerlemesi yönünde bir tehlike arz edebilmektedir. Latin Amerika sanayisi yabancı girişimcilere onlarla ortak bir nedene sahip olarak ya da onlarla rekabet ederek dışa açılabilir. Sunkel'e göre merkez- çevre modeli yeni bir varyanta doğru hareket etmekte ve bunda da uluslararası iş bölümü yeni bir boyut kazanmakta, ulus-ötesi üretim oligopollerini olarak karşımıza çıkmaktadır.¹⁴²

1950'lerden itibaren bölge doğrudan yabancı yatırımları ve ulus-ötesi şirketleri çekmeye çalışmaktadır. 1960'larda uluslararası ticaret artmış olsa da genel problemlerden olan siyasi ve ekonomik istikrarsızlık, yükselen enflasyon oranları ve dış dengenin kritik bir şekilde bozulması devam eden problemler arasında olmuştur. Bölge ülkelerinin dış borçları gittikçe artmıştır. Fakat 70'lere gelindiğinde ortaya konan farklı bir bakış açısı mevcuttur. Bu bakış

güvenliğe odaklanmasına sebep olmuştur. Bunun sonucu olarak ise bölgede birçok askeri darbe gerçekleştirilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Painter, a.g.e., 1999, 64.

¹⁴⁰ Montecinos, V. (1997, Jul- Dec). "Los economistas y las elites políticas en América Latina". *Estudios Internacionales*, 30(119-120), 363.

¹⁴¹ Prebisch, R. (1963). *Towards a Dynamic Development Policy for Latin America*. E/CN.12/680/Rev.1. New York: United Nations, 55.

¹⁴² Sunkel, O. (1971). "Desarrollo, Subdesarrollo, Dependencia, Marginación y Desigualdades Espaciales: Hacia un Enfoque Totalizante". *Investigación Económica*, 31(121), 34.

açısına göre kalkınma konusundaki en önemli hususlar sosyo-politik yapıda ve güç ilişkilerinde yatmaktadır. Güç, beraberinde eşitsizliği getirmekte ve bu eşitsizlik de hem toplumsal hem de ekonomik olarak gündelik hayata yansımaktadır. Bu dönemde ECLAC üçüncü önemli politika hamlesi olan “*kalkınma stilleri*” ile çalışmalarına devam etmiştir¹⁴³ ve bu stillerin belirlenmesi hususu ECLAC tarafından deklare edilmiştir. Bölgeye gelen ulus-ötesi şirketler bölgenin kendine özgü kalkınma stratejisi benimsemeye çalışmış; ancak bu bir çelişkiyi de beraberinde getirmiştir. Şirketlerin amaçları ile bölge özelinde belirlenen kalkınma stratejileri çelişmektedir.¹⁴⁴ 1980’li ve 90’lı yıllara gelindiğinde ise borç ayarlamalarından kalkınmaya üretken dönüşüm bakış açısıyla bakıldığı bir dönem başlamıştır. Bölgenin kaçınılmaz olarak birtakım ayarlamalar yapması gerekmektedir. Temel taslakta ayarlamaların mali ve parasal politikaların daha az katı bir şekilde uygulanması öngörülmektedir. 1980’lerde bu sebeple aynı zamanda hâlen borç uzlaşıları devam etmektedir. İthal ikameci sanayileşme politikaları teknolojik öğrenme kapasitesinin düşüklüğü sebebiyle sosyal eşitsizlikleri gidermede yeterli olmamıştır. Ancak yine de hem sanayileşme hem de devletin müdahalesinin gerekliliğine vurgu devam etmektedir. 1990’lı yılların politika analizlerinde ise “*eşitlikle üretken dönüşüm*” vurgusu göze çarpmaktadır. Buna göre, üzerinde durulan “yeni sanayileşme” modeli teknolojik ilerlemeyi de içermekte ve rekabetçi bir dış stratejinin önemi vurgulanmaktadır. Yine de üretken bir dönüşümün temeli sanayii olmaya devam etmektedir. Latin Amerika’nın bu dönemde belirlediği yeni stratejide gelir dağılımının ölçümleri yoluyla yoksulluk ve eşitsizlik problemlerine de yoğunlaşmak yer almıştır. Bu sebeple 1990’lar daha ziyade yapısal reform girişimlerinin temel olduğu bir dönem olmuştur. İki dönem arasındaki temel farklılıkları ortaya koymak gerekirse 80’lerde sermaye akışlarındaki düşüşün yerini 90’larda yükselen ekonomilerin de etkisiyle artan doğrudan yabancı yatırımlar almıştır. Stratejilerin, genel politikaların ve özellikle ithal ikameci sanayileşmenin verimliliğinin tartışıldığı bu yeni dönemde, talepkar ve eleştirel fikri ve siyasi iklimde ECLAC, ithal ikameci sanayileşmenin gerçekten başarı sağlayabildiği yönle vurgu yapmaya çalışmıştır. Neo-liberal bakış açısının aksine aslında verimlilik sağlamayacak olan sanayilerin gelişmesinin bölgenin enerjisini sömürerek kalkınması yönünde bir engel bile teşkil edebileceğini vurgulamıştır. Bu esasen ECLAC’ın

¹⁴³ Bielschowsky, R. (1998). “Evolución de las ideas de la CEPAL”. *Revista de la CEPAL*, número extraordinario, LC/G.2037-P, Santiago, Chile, October, 18.

¹⁴⁴ Pinto, A. (1980). *La internacionalización de la economía mundial. Una visión latinoamericana*. Madrid: Ediciones de Cultura Hispánica’dan aktaran Kerner, a.g.e., 2003, 91.

mevcut stratejilerine olumlu bakışının sonucudur. Kalkınmaya farklı bakış açıları ile yaklaşma mantığının ön planda olduğu bütün bu dönemlerde esasen en temel gereklilik kapasite inşası olmuştur. Stratejilerin formları her ne kadar zaman içerisinde değişse de en temelde bölgenin kendi kendine yeterliliğinin sağlanması en temel amaç olarak görülmektedir.¹⁴⁵ 90'lı yıllarda dikkati çeken bir diğer özellik ise Latin Amerika hükümetleri ile hükümet-dışı organizasyonlar arasında artan işbirlikleri olmuştur. Arjantin, Şili ve Uruguay'daki askeri diktatörlüklerin çöküşünü müteakiben sivil toplum demokrasiyi ve kalkınmayı inşa edecek temel araçlar haline gelmişlerdir. Bu rejimler düştükten sonra kıta genelindeki hükümetler de benzer eğilimler göstererek sivil-toplum ile işbirliği içerisine girmişlerdir. Bu işbirlikleri yoksullukla mücadele etmek, toplumu demokratikleştirmek ve çevresel sorunları çözebilmek için araç olarak kabul edilmiştir. 90'lı yıllarda benimsenen yapısal uyum programlarının niteliksel ve niceliksel anlamda eksik kalması ise konuyla ilgili yeni düzenlemelerin yapılmasını zorunlu hale getirmiştir. Latin Amerika'da meydana gelen birçok kriz de bu olumsuzluklarının yansımalarını artırmıştır. Yerelin ihtiyaçlarını ve onlara sıkıntı yaratabilecek konuları bilme noktasında başarılı bir bölge olan Latin Amerika'da bu sebeple işbirliği yapmanın verimli sonuçlara ulaştıracağı düşünülmüştür. Latin Amerika'da "*solun dönüşü*" ya da "*pink tide*"¹⁴⁶ olarak adlandırılan dönemde ulusal hükümetler ve hükümet-dışı organizasyonlar arasındaki işbirliği en yüksek seviyesine ulaşmıştır. 1999'da Venezuela'da Hugo Chavez'in başa gelmesiyle başlayan bu dönemde hükümet yetkililerinin neoliberal politikaların olumsuzluklarını yıkmak adına verdikleri sözler, kırsal alanda yaşayan insanları da düşünerek vaat ettikleri politikalar baskın olmuştur.¹⁴⁷

Bölgenin neredeyse 50 yılı kapsayan ithal ikameci sanayileşme geçmişi olumsuz adlandırılmakta ve neredeyse bölgenin kalkınması adına bir kara politika olarak görülmektedir. 1990'lardan itibaren dominant olan Ortodoks ekonomi politikalarına¹⁴⁸

¹⁴⁵ Kerner, a.g.e., 2003, 94.

¹⁴⁶ "Pink Tide" tanımı, Latin Amerika'daki birtakım ülkeler tarafından "ilerici hükümet"leri tanımlamak için kullanılmaktadır. Bu tanımlama Venezuela'da 1999 yılında Hugo Chávez'in seçilmesiyle başlamıştır. En radikal sosyal dönüşüm girişimlerinin olduğu Venezuela; reformcu neo-kalkınmacı projeleri olan Arjantin ve Brezilya; sosyal hareketlerle yükselen hükümetlere sahip olan Ekvador ve Bolivya (Brezilya ve Venezuela da dahil) gibi sol kanatta olan hükümetlerin başa gelmesiyle oluşturulan bir grup hükümeti kapsamaktadır.

¹⁴⁷ Busscher, N., Vanclay, F. and Parra, C. (2019). "Reflections on How State–Civil Society Collaborations Play out in the Context of Land Grabbing in Argentina". *Land*, 8(116), 3.

¹⁴⁸ Ekonomi alanında genel kabul görmüş görüşlere bağlı olan uygulamalar için yapılan tanımlamadır. Maliye politikası, dış ticaret politikası, para politikası şeklinde standart konuları içermektedir.

rağmen sanayileşme politikalarına da geri dönüş başlamış ve bu konular tekrar gündeme gelmiştir. Gündemdeki tartışmalar artık daha karmaşık hale gelmiş; ABD, Avrupa ve diğer bölgelerdeki ticari anlaşmalara uyum sağlamak zorlaşmıştır. Bu aynı şekilde Latin Amerika ülkeleri için de geçerli olmuştur. Ülkenin en önemli ve kronik problemlerinden biri olan yabancı finansmana bağımlılık konusu aslında para biriminin istikrarlı olması ile çözülebilmektedir. İstikrarlı para birimi sadece Arjantin'in ihracatına olumlu katkı sağlamayacak, aynı zamanda ticareti yapılabilen mallara olan yatırımı artırarak çeşitliliği de artıracığından dolayı ihracat gelirlerinde ortalama bir artışa sebep olacaktır. İhracatı bu şekilde güçlenen ülke de emtia fiyatlarındaki değişiklikler ve dalgalanmalara karşı daha az duyarlı bir hale gelebilecektir. Ticaret söz konusu olduğu zaman ise bölgesel ekonomik entegrasyonu sağlamak amacıyla kurulmuş olan Güney Ortak Pazarı (*Mercado Común del Sur- MERCOSUR- Southern Common Market*), işlevi tartışmalı bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Üyelerinin ticaretlerinin açıklığına ne ölçüde katkıda bulunduğu tartışma konusu olmaktadır. Mercosur'un ticaret alanları oluşturma ya da ticareti başka alanlara yönlendirme konularının hangisinde öncü olduğu da tartışma konusudur. Bu durum özellikle Arjantin'in tarımsal ürünleri için geçerli olmaktadır. Nitekim Arjantin'in ihraç ettiği tarımsal ürünler özellikle gittikleri Avrupa ülkelerinde yüksek ithalat tarifelerine maruz kalmaktadır. Sırf bu hususun iyileştirilmesi bile Arjantin ticaretine önemli bir katkı sağlayabilecekken tarımsal ihracat büyük bir kısıt altındadır.¹⁴⁹

1930'lu ve 1950'li yıllarda Latin Amerika bölgesi çok temel değişikliklere sahne olmuştur ve ekonomik sanayileşme ve sosyal modernleşme de bu hızlı dönüşümün en önemli ayakları haline gelmiştir. Ekonomik kalkınma olgusu da sosyolojik analizlerin temeline yerleşmiştir. Bölgede yaşamış ve etkili olan ünlü düşünürlerin mensubu oldukları akımlar Max Weber ve Karl Max etrafında şekillenmiştir. Weber'in etkileri Latin Amerika'ya sürgüne gönderilen birçok İspanyol düşünürle birlikte bölgede belirgin bir hal almıştır. Bu isimlerin başında Jose Medina Echaverria gelmektedir. Bu isim özellikle Arjantin'de olmak üzere Latin Amerika'da Weber'in düşüncelerinin yayılmasında öncü olmuştur. Medina, özellikle iki hususta

¹⁴⁹ Grugel, J. and Riggirozzi, M.P. (2007). "The Return of the State in Argentina". *International Affairs*, 83(1), 92;

Jonas, J. (2002). "Argentina: The Anatomy of A Crisis". *ZEI Working Paper*, B-12, 42. Web: <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/39552/1/350413037.pdf> adresinden 16 Şubat 2019'da alınmıştır.

Weber'in fikirlerinin yayılmasında etkileyici olmuştur. İlki bilimsel metodolojidir ve ikincisi de Weber'in rasyonelleştirme sürecidir.¹⁵⁰ Medina, en ilham verici çalışması olan "*Latin Amerika Ekonomik Kalkınmasında Sosyolojik Kaygılar (Consideraciones sociológicas sobre el desarrollo económico en América Latina)*" eserindeki analizinde Latin Amerika'daki sosyal ve ekonomik yapıların ikiliği üzerine vurgu yapmıştır. Ve bu ikiliğin bölge ülkelerinin daha kalkınmış toplumlar olma yönünde olumsuz bir durum teşkil ettiğini ortaya koymuştur.¹⁵¹ Kent merkezlerinde daha modern ve sanayileşmiş bölgelerin varlığı da aslında bölge ülkelerinin özellikleri arasındadır. Bölge Marx tarafından tartışılmamış olsa da Marksist düşünürler tarafından bölgenin ve bölge ülkelerinin sosyalist bir devrime ne kadar eğilimli olduğu tartışma konusu olmuştur. Lenin, Hilferding, Luxemburg ve Bakunun gibi Leninist görüşü benimseyen düşünürlere göre kapitalist kalkınma daha az gelişmiş bölgelerde devrimci bir güç inşa etmektedir. Bu noktada koloniler devre dışı kalıp ülkeler kalkınmış ve ilerlemiş ülkelerin stratejilerini benimsemektedirler. Bu fikirlerin ışığında Latin Amerika kalkınmanın gerçekleştirilebilmesi ve sosyal bilimlerin ilerlemesi adına kurumsallaşmış olan ilk oluşum Birleşmiş Milletler Latin Amerika Ekonomik Komisyonu'dur (ECLA). ECLA, Latin Amerika'nın yapısalcı okulunun merkezi haline gelmiştir ve bu okulun da en bilinen ismi Raul Prebisch olmuştur. Prebisch'in argümanları 1940'lı yıllarda Latin Amerika Manifestosu olarak toparlanmıştır. Bu argümanların ilki Ricardo'nun ticaret teorisinin serbest ticaretin ülkeler arasındaki geliri eşitlediğini öne sürmesi bakımından yanlış olduğunu vurgulamaktadır. Bunun yerine şunu savunmaktadır: ticaretin uluslararası bölüşümü sermaye ihraç eden merkez ülkeleri ve hammadde ihraç eden çevre ülkeleri arasında gerçekleşmektedir. Bu koşul ise beraberinde de temelde üç sonucu getirmektedir: 1) çevredeki ülkelerin ticaret hadleri zamanla azalmıştır, 2) çevre ülkelerinin ekonomik ve sosyal yapıları ile bu ülkelerdeki dinamizm eksikliği çoğunlukla uluslararası ekonomik özelleşmelere dayanmaktadır ve 3) Latin Amerika ülkeleri sanayileşmeyi benimsemek için çaba sarf etmek zorundadır.¹⁵² Ticari malların fiyatlarını belirleyen dinamikleri açıklamak için de Singer-Prebisch tezi kullanılabilir. Buna göre birbirini tamamlayan iki önerme

¹⁵⁰ Morales Martín, J. J. (2016). "Max Weber en el Cono Sur (1939–1973)." In Álvaro M.L. and Eduardo W. (Eds.). *Max Weber en Iberoamérica. Nuevas interpretaciones, estudios empíricos y recepción*. México: Fondo de Cultura Económica, 549.

¹⁵¹ Medina Echavarría, J. (1964). *Consideraciones sociológicas sobre el desarrollo económico de América Latina*. Buenos Aires: Solar/ Hachette, 18.

¹⁵² Aldo, M. and Gonzalez, F. (2018). "Note from the Editors: Is there a Latin American economic sociology?". *Economic Sociology- The European Electronic Newsletter*, 20(1), 4.

fiyat değişikliklerini açıklamaktadır. İlki; birincil mallara olan talebin fiyat ve gelir esnekliğinin düşüklüğü dünya çapındaki fiyatların da görece düşük olmasına yol açacaktır. İkinci olarak da gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin işgücü pazarlarındaki asimetrliler, gelişmiş ülkelerdeki gerçek ücretleri artırırken gelişmekte olan ülkelerdeki gerçek ücretleri düşürmeye meyillidir.¹⁵³

Latin Amerika'nın sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi dönüşüm süreçleri birbirinden bağımsız değerlendirilememektedir. 1980'li yıllar Latin Amerika için belirgin birkaç niteliği barındırmaktadır. Bunlardan ilki ekonomi ile ilgili olup günümüze kadar çözümlenmeye çalışılan problemlerin genel bir özeti niteliğindedir. Bu yıllar borç krizlerinin, ekonomik durgunluğun ve nüfusun çoğunun yoksullaşmaya başladığının görüldüğü yıllar olmuştur. Hatta durum o kadar vahim bir hal almıştır ki 1970'li yılların ekonomik durumuna geri dönüşler dahi yaşanmıştır. İhtilal gerçekleştiren askeri rejimler kışlalarına geri dönmüşler ve demokratik yollarla yönetime gelen anayasal rejimlerin dönemi başlamıştır. IMF ve WB'ın hayata geçirdiği istikrar önlemleri sert tedbirlerle hayata geçirilmeye başlanmış ve yapısal uyum programları adıyla uzun süre varlığını hissettirmiştir. Bu programlar dışarıya yönelme, liberalleşme, özelleştirme ve küçültme eksenlerinde bölgede yaygın bir şekilde uygulanmıştır. Son olarak da sermaye birikim süreçleri yeniden kurulmuştur ve sermaye-emek ilişkisinde önemli değişiklikler gerçekleşmiştir.¹⁵⁴ Latin Amerika'nın genel karakteristiklerinden biri de ABD'nin "arka bahçesi" olarak görülen bir bölge olmasıdır; ancak bu algı 1989 sonrasında Doğu Bloğu'nun dağılması ve uluslararası dengelerin değişmesi ile birlikte değişime uğramıştır. Zira uluslararası sistemde aktif rol oynayan aktörlerin sayısı artmış; Latin Amerika'nın işbirliği yapabileceği ülkelerin sayısı artmış ve dolayısıyla ABD, Latin Amerika için tek seçenek olmaktan çıkmıştır. 2001 yılı sonrasında da ABD'nin yöneldiği alanlardaki değişiklik sebebiyle ilgisi de farklı bölgelere ve alanlara kaymıştır. 11 Eylül saldırıları sonrasında terörizmle mücadele alanında yönünü Orta Asya ve

¹⁵³ Ocampo, a.g.e., 2016a, 58.

¹⁵⁴ Veltmeyer, H. (2007c). "Merkezsizleşme ve Yerel Kalkınma". H. Veltmeyer ve A. O'Malley (eds.). *Neoliberalizmi Aşmak- Latin Amerika'da Kitle Merkezli Kalkınma: Kuramlar, Deneyimler ve Çıkartılacak Dersler*. İstanbul: Kalkedon, (Eserin orijinali 2002'de yayımlandı), 70.

Ortadoğu'ya çeviren ABD, bu sebeplerle de Latin Amerika'ya doğal olarak alan tanımıştır.

155

Latin Amerika'daki genel eğilim ekonomik milliyetçiliğin varlığı üzerinedir ve bölgede de Washington Konsensüs'ünün yerini neyin alacağı da belirsiz bir husustur.¹⁵⁶ Alternatif olacak bir yaklaşımın devlet ve piyasa teşviklerinin ne ölçüde bir karışımı olacağı, devletin kurumlarının rolünün ne olacağı, refah harcamalarının boyutu, yabancı yatırımcılarla ilişkilerin ne derecede olacağı uluslararası çapta üzerinde uzlaşılammış konulardır; ancak ekonomide milliyetçilik olarak adlandırılan yaklaşım zaman içerisinde evrilerek seçmeli korumacılık ve hedefe yönelik devlet müdahalesi şeklini almıştır.¹⁵⁷ Politika yapımında kalkınmacılık (Desarrollismo) politikasında olduğundan çok daha fazla yabancı ve özel sermaye etkisi görülmektedir ve sonuç olarak da hükümetin vergileri ne kadar artıracacağı, ne ölçüde ödenek sağlayacağı, özelleştirilmiş şirketlerin düzenlemeleri ve ücretlerini artırabilmek adına harekete geçen işçi hareketlerinin isteklerine ne ölçüde destek sağlanacağı üzerinde daha katı sınırlamalar getirilmiştir. Bu açıdan bakıldığında neodesarrollismo politikası devlet müdahalesi, devlet ve yabancı sermaye arasındaki ilişkiyi net bir şekilde ortaya koyamamaktadır. Neodesarrollismo, sabit bir yönetim politikası haline getirilip kurumsallaştırılmadığı sürece birçok zorluğu da beraberinde getirmektedir.¹⁵⁸ Bu politikanın etkin bir şekilde işlemesine engel olabilecek birkaç temel problemden bahsetmek mümkündür. İstihdam konusu bunların başında gelmektedir. Her ne kadar işsizlik oranları düşmüş olsa da özellikle servis sektöründe çalışan çoğu işçi ya bir kooperatife dâhil değildir ya da düşük ücretli olarak çalışmaktadır. Nitekim bu problemi çözebilmek için sadece yeni iş kolları oluşturmak yeterli olmamakla birlikte hükümet yeni politikaları da uygulamaya koymalıdır. Bu açıdan bakıldığında işçi sınıfının sosyal yapısının sürekli değişiyor olduğunu vurgulamak yanlış olmayacaktır. İkinci büyük problem ise enflasyondur. Devlet temelli büyümenin uzun dönemde sürdürülebilir olmasında enflasyon oranları çok etkili olmaktadır. Devlet, enflasyon üzerindeki kontrolünü birkaç yoldan sağlamaktadır: temel mallar ve hizmetler üzerinde fiyat kontrolü, ihracat üzerinde periyodik

¹⁵⁵ Yeşil, a.g.e., 2013, 61.

¹⁵⁶ Helleiner, E. (2003). "Economic liberalism and its critics: the past as prologue?". *Review of International Political Economy*, 10(4), 686. DOI: 10.1080/09692290310001601948

¹⁵⁷ Helleiner, a.g.m., 2003, 689-690.

¹⁵⁸ Grugel and Riggirozzi, a.g.m., 2007, 101.

kontroller. Bu kontroller aynı zamanda iç piyasadaki fiyatlandırmayı da dengelemek adına önem arz etmektedir. Belirtilen kontroller geçici politikalarla da sağlanabilmektedir. Bu noktada hükümetin zorlanacağı konu ise iş dünyası ve iç gücü arasındaki dengeyi sağlamaya çalışmaktır. Durgunluk dönemleri de hesaba katıldığında hükümet için ticari birlik hareketleri ile anlaşıp ekonomik istikrar için ücretleri düşürme konusu her zaman zor olacaktır.¹⁵⁹ Bu noktada ikinci bir alternatif, şirketleri sorumluluk gereği karlarını işçileri ile paylaşmaya ikna etmek olmaktadır. Arjantin’de geleneksel iş-işçi kültürü her zaman tartışma konusu olmuştur. Yeni ilişki biçimi ise hükümeti ülke içi iş dünyasına karşı daha hassas ve kırılgan hale getirmiştir. Ve her ne kadar güvenli politikalar yürütölmeye çalışılsa da neokalkınmacılığın (neodesarrolismo) ekonomi politiğı birliklerin ve işverenlerin baskısına karşı daha kırılgan hale gelmiştir. Üçüncü büyük tehlike ise yoksulluktur. Yoksulluk problemi, ülke içinde kırılgan grupları doğrudan etkilemektedir. Latin Amerika bölgesinde gelir dağılımındaki eşitsizlik bilinen ve kanıksanmış bir gerçekliktir; ancak bölgenin standartlarına göre bile mevcut eşitsizlik 2002 kriz döneminde fazladır. Uygulanan politikalar mevcut işsiz gruplarını ve kriz zamanında doğrudan oluşturduğu işsiz gruplarını birleştirmeye başlamıştır. Krizden doğrudan etkilenen hassas gruplar ise işlerini aileleri ile yürüten aile ağları, sokaklarda ve diğer bölgelerde çalışan insanların sayısı artmıştır. Kriz dönemi eğitim faaliyetlerinin de işlevsel şekilde yürütölememesi sebebiyle birçok genç eğitimden mahrum kalmış ve dolayısıyla da işsizlik problemi ile karşı karşıya kalmışlardır. Yeni hükümet politikalarının işsizliğı azaltacağı düşünölmekle birlikte¹⁶⁰ hükümet büyümenin sağlanması için yoksulluğı direkt olarak ortadan kaldıramayacağına da bilincinde olmuştur. Eğer büyüme yeni iş olmaları sağlayacak ve Gini katsayısını¹⁶¹ etkileyecekse yoksulluğı azaltabilecektir; fakat özellikle refah harcamalarını gerçekleştirirken sosyal dışlama yapılsa ve yoksulların durumu göz ardı edilirse ülke büyümeye devam etse de yoksulluk sebebiyle zorlanan insanların durumunda bir değışiklik olmayacaktır. Dördüncü bir problem ise dış kırılganlıktır. Neokalkınmacılığın (Neo-

¹⁵⁹ Grugel and Riggirozzi, a.g.m., 2007, 103.

¹⁶⁰ Grugel and Riggirozzi, a.g.m., 2007, 104; Gerchunoff, P. y Aguirre, A. (2004). “La política económica de Kirchner en la Argentina: varios estilos, una sola Agenda”. *Boletín del Real Instituto Elcano de Estudios Internacionales y Estratégicos*, 48(28), 23.

¹⁶¹ Gini katsayısı İtalyan istatistikçi Corrado tarafından 1912 yılında geliştirilen bir ölçüttür. Çoğunlukla ekonomik eşitsizliğinin ve gelir dağılımının göstergesi olan bu katsayı aynı zamanda servet dağılımını da ölçmektedir. 0 ila 1 arasında bir değıer alan bu katsayı 1’e yaklaştıkça mükemmel eşitsizliğe de yaklaşıldığını ifade etmektedir.

desarrolismo) başarısı hükümetin yabancı sektörü ne ölçüde yönetebildiği ile doğrudan ilgilidir. Bu politika aslında bir miti yıkmak üzerinedir. Devlet tarafından yönetilen ekonomilerin otarşik sistemlerle neredeyse aynı olduğu, verimsiz olduğu ve küresel değişikliklere oldukça yavaş cevap verdikleri şeklinde bir algı mevcuttur. Bu politika, bu algının gerçeği yansıtmadığını gösterme amacı gütmektedir. Verimli bir devlet politikası ile de açık ve işlevsel bir ekonomiye sahip olunabileceği gösterilmek istenmektedir.¹⁶² Bu noktada ihracat sektöründe devlet kontrolünün olması hükümetlerin gerçekleştirmeleri gereken oldukça önemli bir politikadır. Bu politikanın da kurumsallaştırılması gerekmektedir.¹⁶³ Arjantin’de olduğu gibi kriz zamanlarında iç üreticiyi mutlu ederken yatırımları çekebilme kapasitesinin de göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Uzun dönemde kalkınmanın sağlanabilmesi için güvenilir yönetim becerileri ve devlet mirasının canlanması önemlidir; ancak bu alanlardaki uyum ve eşitlik konusu da hâlen tartışmalıdır.

2.1.1. Neoliberal / Post- Neoliberal Politikalar ve Etkileri

Neoliberal model, devletin minimalist olması çerçevesinde pratiğe dökülmektedir. Ekonomik ve toplumsal değişime minimum müdahale ile piyasayı serbest bırakan devletin varlığını ve piyasanın da diğer müdahalelerden arınmış olduğunu öne süren bir yaklaşımdır.¹⁶⁴ Latin Amerika’nın yakın tarihi neoliberal reformlarla kalkınmacı devletin dağılmasına karşı verilen aksiyonlarla doludur. İlgili popüler hareketler ise neo-kalkınmacı ve yeniden dağıtımı da içeren yöntemleri benimsemektedir. Post-neoliberal dönemde ise bölgeyi oldukça önemli ve derin değişimler beklemektedir.¹⁶⁵

Latin Amerika’yı neoliberal politikaların ilk kez uygulandığı bölge olarak niteleyen Harnecker, aynı zamanda Latin Amerika’yı bu politikalara, politikaları reddetmek suretiyle tepki gösteren ilk bölge olarak da nitelemiştir.¹⁶⁶ Bölgede gerçekleşen neoliberal deneyimleri ise birkaç evreye ayrılmaktadır. İlk neoliberal deneyimler askeri rejimler

¹⁶² Grugel and Riggirozzi, a.g.m., 2007, 105.

¹⁶³ Grugel and Riggirozzi, a.g.m., 2007, 106.

¹⁶⁴ Petras, J. ve Veltmeyer, H. (2007). *Latin Amerika’da Devlet İktidarı ve Toplumsal Hareketler* (Birinci Baskı). (Çev. Ali Ergin Demirhan). İstanbul: Kalkedon Yayınları, 19.

¹⁶⁵ Berndt, C., Werner, M. And Fernandez, V.R. (2019). “Postneoliberalism as Institutional Recalibration: Reading Polanyi through Argentina’s Soy Boom”. *Environment and Planning A: Economy and Space*, 0(0), 2.

¹⁶⁶ Harnecker, a.g.e., 2010, 27.

tarafından sendikacılara ve politik militanlara karşı Şili, Arjantin ve Uruguay’da yaşanmıştır. İkinci evre “yeniden demokratikleşme” evresi olup sonucunda da makroekonomik politikalarla yoksulluk karşıtı sosyal politikaları içeren “yeni ekonomik model” öne sürülmüştür. Üçüncü evre ise neoliberal politikaların verimsizliği vurgulayan evredir. Burada Washington Uzlaşısı tartışmaları artmış ve bu Uzlaşının dışlayıcı ve politik olarak sürdürülebilir olmadığı fikrine varılan Post- Washington Uzlaşısı üzerine tartışmalar başlamıştır.¹⁶⁷ Zira ilgili politikaların bölgede yoksulluğu artırdığı, toplumsal eşitsizlikleri tırmandığı, çevreyi yok ettiği, işçi sınıfı ile halk hareketlerini zayıflattığı öne sürülmüştür. Başlangıçta bu politikaların karşısında mücadeleler belirirken zaman içerisinde halk iktidar alanlarını ele geçirmek adına daha da saldırgan tutumlar göstermeye başlamıştır ve anti-neoliberal sloganların seçimleri kazandırmaya başladığı bir döneme girilmiştir.¹⁶⁸ Sol ve merkez-sol grupların seçimleri kazandığı bu dönemde bölgedeki siyasi doku değişmeye başlamış, neo-liberalizmin yerini yavaş yavaş neoliberalizm karşıtlığı almaya başlamıştır. Bu dönemdeki yönetim değişikliklerini şu şekilde özetlemek mümkündür:

Çizelge 2.1. 21. yy.- Latin Amerika’da anti-neoliberal hükümet başkanları¹⁶⁹

<u>Seçildiği Yıl</u>	<u>Ülkesi</u>	<u>Hükümet Başkanı</u>
2002	Şili	Ricardo Lagos
2002	Brezilya	Luiz İnacio Lula da Silva
2003	Arjantin	Nestor Kirchner
2005	Uruguay	Tabaré Vazquez
2006	Şili	Michelle Bachelet
2006, 2009 (2. Kez)	Bolivya	Evo Morales
2006, 2009 (2. Kez)	Ekvador	Rafael Correa
2006	Nikaragua	Daniel Ortega
2007	Arjantin	Cristina Fernandez de Kirchner
2007	Guatemala	Alvaro Colom
2008	Paraguay	Fernando Lugo
2009	El Salvador	Mauricio Funes
2009	Uruguay	José Mujica

¹⁶⁷ Bulmer- Thomas, V. (1996). “Introduction”. V. Bulmet- Thomas (Ed.). *The New Economic Model in Latin America and its Impact on Income Distribution and Poverty*. New York: St. Martin’s Press New York, 10.

¹⁶⁸ Harnecker, a.g.e., 2010, 27.

¹⁶⁹ Harnecker, a.g.e., 2010, 28.

Özellikle 2002 yılında bölgenin genelindeki başkanlık seçimleri sol kanadın daha aktif hale gelmesi ile bölge ülkelerinin ulusal politikalarının değişeceğine dair bir ışık yakmıştır. Bu değişiklikler neoliberalizmin inişe geçmesinin ve ABD etkisinin azalmasının işareti olarak görülmektedir. Ulusal kalkınma ekseninde halkçı bakış açısı da o dönem için ilerici bir imaj çizmiştir.¹⁷⁰ Latin Amerika’da hükümetler değiştikçe izlenen politikaların ana aksları da değişmektedir. Hükümetleri bir açıdan sınıflandırma ihtiyacı hisseden görüşler de mevcuttur. Temel eğilim bu sınıflandırmayı iki ana ayrıma dayandırmaktadır. İki bloktan ilki neoliberalizmi savunan ve geliştirmeye çalışan sağ / muhafazakâr hükümetler ve ikincisi de neoliberalizme alternatifler arayan ve kendilerini sol/ merkez sol olarak konumlandıran hükümetler. Alternatif arayan hükümetler her ne kadar birbirinden farklılaşan özelliklere sahip olsalar da Harnecker’e göre dört ortak prensibe sahiptirler: toplumsal eşitliği sağlama amacı, siyasal demokratikleşme, ulusal egemenliği koruma ve bölgesel çapta bütünleşme. Meksika’nın eski Dışişleri Bakanı Jorge Castaneda’nın nitelemesi ile sol da bu dönemde ikiye ayrılmaktaydı. Şili, Brezilya ve Uruguay gibi hem liberal politikaları hem de toplumsal anlamda ilerlemeyi sağlayacak olan politikaları harmanlamaya çalışan ülkeleri *“iyi sol”* olarak nitelendirmektedir. Alternatif arama özellikleri de tam da iki yaklaşımı harmanlamaya çalışmalarından ötürü ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte Bolivya, Ekvador, Nikaragua ve Venezuela’nın yer aldığı ve *“kötü sol”* olarak nitelendirilen grup ise anti-empyralist olan ve devrime yol açabilecek potansiyel barındıran hükümetlerdir.¹⁷¹ Bu açılardan bakıldığı zaman bölgedeki ülkelerin farklı kategoriler altında değerlendirilebileceklerini tespit etmekle birlikte bunun da zorunlu bir yöntem olduğunu belirtmek de gereklidir. Zira bölge ülkeleri ne aynı oranda ilerleme kapasitesine sahiptir ne de geçtikleri süreçler tamamen aynıdır. Bu sebeple ülkelerin karşılaştıkları siyasi, ekonomik ve toplumsal zorlukları da dikkate alarak o ülkeleri değerlendirmek daha objektif bir yöntem olacaktır.

2.1.2. Latin Amerika’da Ekonomi Politikaları

Kolonyal dönemlerden bu yana dünya ekonomisine entegre olabilmek için ticari malların kullanılması çoğu bölge gibi Latin Amerika’da da karakteristik bir özellik olmuştur. İki büyük

¹⁷⁰ Petras ve Veltmeyer, a.g.e., 2007, 10.

¹⁷¹ Harnecker, a.g.e., 2010, 46.

dünya savaşı ve büyük bir ekonomik krizin ardından ticari mallar pazarı çökmüş ve farklı politikalar uygulanmaya başlamıştır. Latin Amerika ülkeleri böylelikle geleneksel adıyla “ithal ikameci sanayileşme” olan ve Cárdenas tarafından yeni adıyla “devlet öncülüğünde sanayileşme” olarak adlandırılan yöntemi benimsemeye başlamışlardır. Ticari mallar ihracat potasının çoğunluğunu oluşturmuş ve bu sebeple yabancı paraya olan bağımlılık da artmıştır. Bu model iç piyasaya sıkı bir bağımlılık, yüksek koruma tarifeleri anlamına gelmektedir ve Latin Amerika’da 1950’li yıllarda dünya ticaretindeki payının 1925-29 yıllarına göre %4 gibi önemli bir oranda düşmesine sebep olmuştur. Elbette ki bu düşüşün ardında birçok dâhili ve harici sebep yatmaktadır. Korumacılıkla birlikte en çok etkilenen sektörlerden biri de tarım ürünlerine dayalı ihracat olmuştur ve bundan da kötü bir şekilde en çok etkilenenler Arjantin, Küba ve Uruguay olmuştur. Bu politikanın bir diğer özelliği de doğal kaynaklar ve altyapı sektörleri için muhtemel doğrudan yabancı yatırımlara uygulanan kısıtlamalar ve kamu iktisadi teşebbüslerinin oynadığı baskın rol olmuştur.¹⁷² 1990’lı yıllardan bu yana pazar reformları ve ihracat yapısını etkileyen faktörler düşünüldüğünde bölge geneli adına iki farklı yaklaşımın benimsendiğini ve evirildiğini söylemek mümkündür. Bunlar ise büyük ölçekte “Kuzey-Güney” ayrımından yola çıkmıştır. “Kuzey” modeli imal edilen ürünlerin ihracatına dayalı bir ticaret modeli anlamına gelmektedir. Buna göre hammadde ithal edilmekte ve kısıtlı bir iç katma-değer eklenip pazara sunulmaktadır. “Güney” modeli ise ticari malların bölge-dışı ihracatını, doğal kaynaklara dayalı üretimi ve daha fazla ürün çeşitliliğini içermektedir. Aslında bölge için üçüncü bir model de mevcuttur ve Panama, Küba ve Dominik Cumhuriyeti gibi ülkelerin uyguladığı, hizmet ihracatına dayanan bir sistemdir.¹⁷³ Daha eşit bir dünya yaratacağı inancı ile ortaya çıkan küreselleşme savunucuları olmuştur; ancak eşitsizlikler daha da artarak Küresel Güney ve Küresel Kuzey arasındaki fark gittikçe açılmıştır. Bu sebeple kapitalizmin kalkınması ve sosyal problemlerin arasındaki ilişki üzerine birçok inceleme alanı oluşmuştur. Sahip olduğu karmaşık yapısı ve pozisyonu sebebiyle de birçok konunun istisnası niteliği taşıyan Latin Amerika bu sebeple küresel kalkınma sahnesindeki yeri de karışık olan bir bölgedir. Bölge, aynı zamanlarda farklı çağları yaşayan ülkeleri barındırdığından dolayı çakışan modernitelere de sahne olmaktadır. En güncel teknolojiler ihracat yapılan kırsal kesimde görülebiliyorken geleneksel anlamda üretim yapan küçük işletmeler de

¹⁷² Ocampo, a.g.e., 2016a, 52.

¹⁷³ Ocampo, a.g.e., 2016a, 56.

endüstriyelleşme sürecindeki en önemli aktörler olabilmektedirler. Ulusal-popüler ayrımı da klasik sınıfsal kalkınma parametrelerine baskın çıkabilmektedir.¹⁷⁴ Latin Amerika bölgesinin kalkınması adına doğal kaynaklarına yapılan vurgu ile ilgili belki de en önemli savunmayı Perez yapmaktadır. Günümüzde doğal kaynaklardan başlayan üretim zincirinde ve değer zincirinin her aşamasında birçok farklı teknoloji kullanılabilmekte ve kullanılan bu teknolojiler çıktıların değerini yükseltmektedir ve bu piyasa da dünya genelinde oldukça rekabetçi bir hal almıştır; ancak Latin Amerika hem bu teknolojilerin çoğunda oldukça geride kalmıştır hem de eskisi kadar düşük ücretli işçi çalıştıramamaktadır. Bu açılarından bakıldığında da artık her iki alandaki rekabet gücünü de yitirmiştir.¹⁷⁵ Bölgenin yaşadığı sıkıntılar ekonomik terimlerle ve bakış açısıyla açıklanmaya çalışılsa da mevcut kırılگانlıkların kurumsal ve yapısal sebepleri de mevcuttur. Özellikle doğal kaynaklar üzerinden ortaya çıkan rantçılık, dağıtımsal adaletsizlikler gibi konular da bölgenin rekabet gücünü zayıflatmaktadır. Bölgede her ne kadar zaman zaman döngüsel mali modeller uygulanmaya çalışılsa da yükselen ve gelişmekte olan ülkelerde, ve tabii ki Latin Amerika’da da karakteristik bir özellik olarak konjonktür yanlısı mali politikalar uygulanmaktadır. Ancak şunu da vurgulamak gerekmektedir: eğer bir önceki krizde kemer sıkma politikaları uygulanmışsa, politik ekonomi baskıları ile mücadele etmek daha zor olacaktır. Krizler esnasında uygulanan kemer sıkma politikaları yine mali dengeler düzeltildiğinde ve kamu sektörü gelirleri yeniden kazanılmaya başlandığında uygun harcama politikaları uygulanmasına sebep olacaktır.¹⁷⁶

Gerçek döviz kuru (RER) politikaları, Latin Amerika’da genellikle enflasyon karşıtı amaçları gerçekleştirmek amacıyla uygulanan bir politika olmuştur. Gelecekteki enflasyon oranlarındaki beklentilerle bir bağlantı olarak düşünülmektedir. Bu durum Ocampo tarafından “ödemeler dengesi baskınlığı” olarak tanımlanmıştır ve bu da şu anlama gelmektedir: olumlu ya da olumsuz gerçekleşen dış şokların kısa dönem makroekonomik

¹⁷⁴ Munck, R. (2019). “The Labor Question and Dependent Capitalism: The Case of Latin America”. In Breman J., Harris K., Lee, C.K. and Linden, M. (eds.), *The Social Question in the Twenty-First Century*. Oakland: University of California Press, 116.

¹⁷⁵ Perez, C. (2010). “Dinamismo tecnologico e inclusion social en America Latina: Una estrategia de desarrollo productivo basada en los recursos naturales”. *Revista de la CEPAL*, 100, 124. Web: https://repositorio.cepal.org/bitstream/handle/11362/11357/100123145_es.pdf?sequence=1&isAllo wed=y adresinden 10 Eylül 2020’de alınmıştır.

¹⁷⁶ Ocampo, a.g.e., 2016a, 69.

dinamikleri domine ettiği makroekonomik rejim.¹⁷⁷ Latin Amerika bölgesinde IT rejimi hedefi 1991 yılında Şili ile başlamıştır ve Arjantin de bunu 2016 yılında duyurarak 2017’de uygulamaya koymuştur; ancak 2018 yılındaki kriz ile birlikte de bu rejimi terk ettiğini duyurmuştur.¹⁷⁸ IMF’in devreye girerek teklif ettiği birkaç finansal paket olmuştur. Bunlardan daha az koşulluluk içeren, uygulanması ve borçlanması noktasında en hazır hissedilen program Esnek Kredi Marjı (Flexible Credit Line- FCL) olmuştur. İçeriği ise alınan borca tavan faiz oranının uygulanmaması ve borçlunun mutabık kaldığı oranda kredi almasıdır. Ancak Arjantin Hükümeti tarafından talep edilen bu durum reddedilmiştir ve onun yerine standart bir stand-by anlaşması üzerine konuşulmuştur. Kredi 8 Mayıs’ta talep edilmiş ve 20 Haziran’da da onaylanmıştır. ¹⁷⁹

Latin Amerika Rezerv Fonu (FLAR- Fondo Latinoamericano de Reservas), bölgesel çapta bir dayanışma mekanizması işlevi görmekteydi. Ödemeler dengesi desteği isteyen ülkelere bu fondan yardımlar aktarılabilmıştır. Bununla birlikte bu fonu IMF kaynaklarının da tamamlayıcısı niteliğinde olmuş, ilk kredi mercii olarak hareket etmiştir. Şu da bir gerçektir ki IMF ’ten çok daha hızlı hareket edebilme kapasitesine de sahiptir.¹⁸⁰ Her ne kadar uluslararası kuruluşların varlığı ve etkileri yoğun görülebilse de ilgili kuruluşlar bölge ile koordineli bir şekilde çalışmayı prensip edinmişlerdir. Amerikalılar arası Kalkınma Bankası (IDB) ve Latin Amerika Kalkınma Bankası (Corporación Andina de Fomento- CAF), Dünya Bankası’ndan çok daha esnek çalışma koşulları yaratmıştır. Çalışanlarını bölgeden gelen ya da bölge hakkında bilgi sahibi olanlar arasından seçerek uygulamaya geçirdiği süreçleri hızlandırmıştır. ¹⁸¹

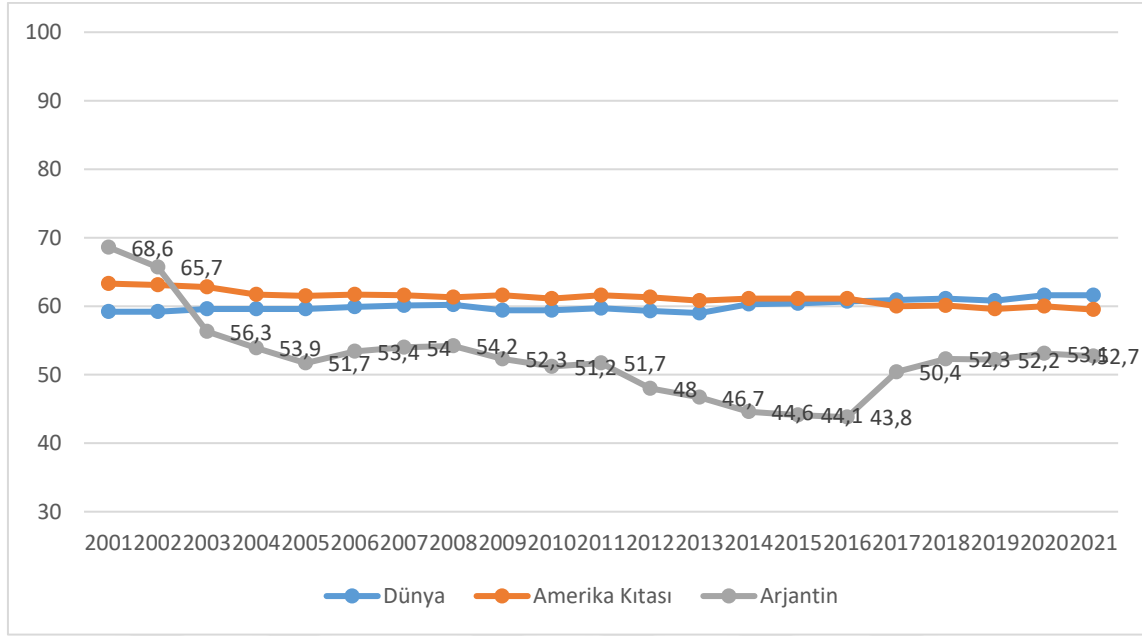
¹⁷⁷ Ocampo, J.A. (2016b). “Balance of Payments Dominance- Implications for Macroeconomic Policy”. In M. Damill, M. Rapetti and G. Rozenwurcel (Eds.), *Macroeconomics and Development*. New York: Columbia University Press, 212.

¹⁷⁸ Bortz, P.G., Toftum, N. and Zeolla, N.H. (2021). “Old Cycles and New Vulnerabilities: Financial Deregulation and the Argentine Crisis”. *Development and Change*, 52(3), 599.

¹⁷⁹ Bortz, Toftum and Zeolla, a.g.m., 2021, 615.

¹⁸⁰ FLAR (Fondo Latinoamericano de Reservas) (2015) *Building a Latin American Reserve Fund: 35 Years of Flar* (Bogota: Fondo Latinoamericano de Reservas)’dan aktaran Perry, G. and Garcia, E. (2016). “The Influence of Multilateral Development Institutions on Latin American Development Strategies”. In G. Carbonnier, H. Campodónico, S.T. Vázquez (Eds.), *Alternative Pathways to Sustainable Development: Lessons from Latin America*. Leiden: Brill& Nijhoff, 218.

¹⁸¹ Perry and Garcia, a.g.e., 2016, 218.

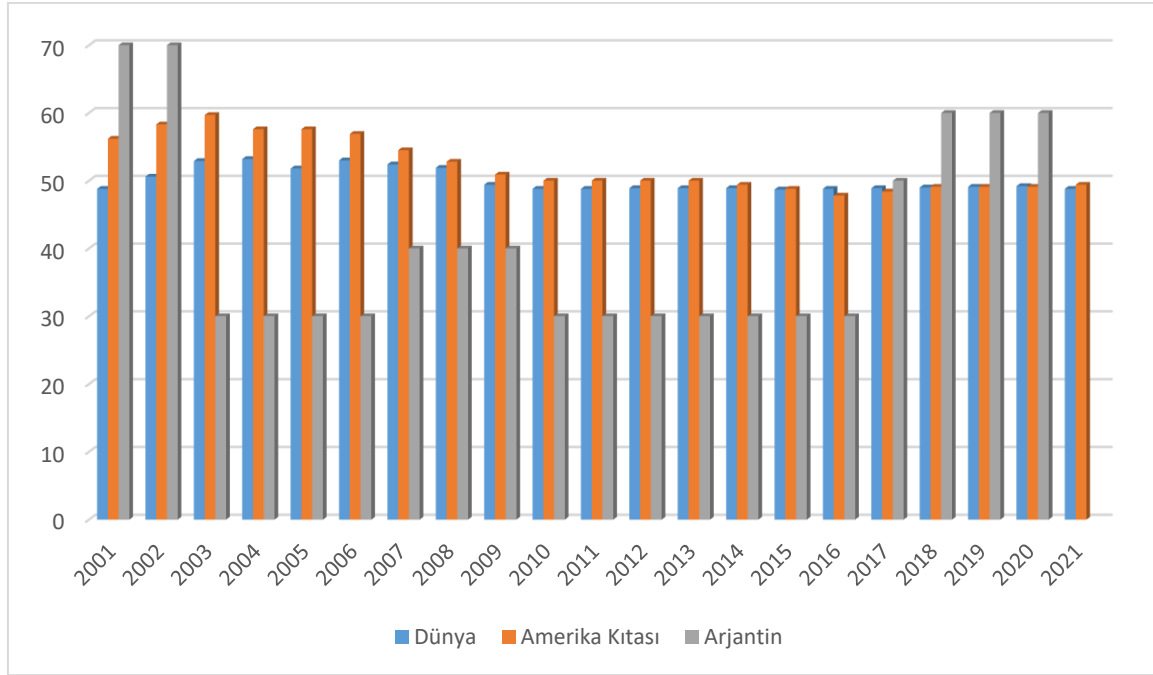
Şekil 2.1. Genel ekonomik serbestlik skoru¹⁸²

Ekonomik Özgürlük İndeksi' ne göre genel olarak indekse dâhil on iki değişkenin ortalamasındaki skoru 52.7 olan Arjantin, 100 üzerinden aldığı bu skor ile “baskılanmış” ve “çoğunlukla serbest olmayan” nitelendirmeleri¹⁸³ arasında konumlanmıştır. 2001 yılında 68,6 skor ile kıta ve dünya ortalamasının oldukça üstünde kalan Arjantin’in skorunun düşüşü de bu yıl itibariyle başlamış ve 2021 yılına kadar asla aynı seviyeye erişememiştir. 2002 yılından 2003 yılına geçerken oldukça hızlı bir düşüş ile 56,3 skoruna gerileyen Arjantin’in 2005-2008 yılları arasında yükselişe geçtiği ve daha sonra 43,8 skor ile en düşük seviyeyi 2016 yılında elde ettiği bir döneme giriş yapmıştır. Sonrasında ise hızla yükselişe geçmiştir ve son 10 yılın en yüksek skoru olan 53,1’i 2020 yılında elde etmiştir. Dünya ortalaması ve kıta ortalaması dalgalı bir seyir izlemezken ve nispeten istikrarlı iken Arjantin için aynı sonuca varmak doğru olmayacaktır. Zira grafikte görüldüğü üzere 2001 ve 2002 yılları haricinde ortalamaların her zaman altında olan skorlar elde etmiştir. Dünya, Amerika Kıtası ve Arjantin’in ortalaması ile yapılan kıyaslarda ise birtakım belirgin sonuçlar elde edilmiştir. 2001-2002 ve 2018-2021 yılları arasında Arjantin dünya ve kıta ortalamalarına

¹⁸² 2021 Index of Economic Freedom.

¹⁸³ İndekse göre nitelendirme, puanlar üzerinden şu şekilde olmaktadır: Baskılanmış (0- 50 puan arası), Çoğunlukla Serbest Olmayan (50-60 puan arası), Kısmen Serbest (60- 70 puan arası), Çoğunlukla Serbest (70 8- puan arası), Serbest (80-100 puan arası). İndekse konu olan alanlar mülkiyet hakları, yargısal etkililik, hükümet bütünlüğü, vergi kısıtları, hükümet harcamaları, mali sağlık, iş serbestliği, iş gücü serbestliği, mali serbestlik, ticari serbestlik, yatırım serbestliği ve finansal serbestlik alanlarıdır.

yakın bir seyir izlerken aradaki diğer tüm yıllarda Arjantin ortalaması oldukça düşüktür. Şöyle ki, en düşük seviyeye 15 skor ile 2013-2016 yılları arasında gelmiştir. 2016 yılından sonra hızla yükselişe geçip ortalamaya yakın bir seyri yakalamıştır. Yargı etkinliği hususu 2017 yılından itibaren indekse konu olmuş ve Arjantin kıta ortalamasının üzerinde seyir ederken Dünya ortalamasına yakın bir eğilim izlemiştir. Hükümetin bütünlüğü konusunda 2001 yılından 2020 yılına kadar ortalamanın altında bir seyir izlerken 2020 ve 2021 yıllarında dünya ve kıta ortalamasının üzerine çıkmıştır. Vergi kısıtları skorunda 2001, 2002 ve 2003 yıllarında dünya ortalamasının üzeri ve kıta ortalamasının altındayken sonrasında tamamıyla tüm ortalamaların altında kalan bir seyir izlemiştir. Hükümet harcamaları 2012 yılına kadar tüm ortalamaların üstündeyken 2012 yılı itibariyle ortalamanın altında seyir izlemeye başlamıştır. Mali sağlık hesaplamaları ise 2017 yılında başlamış olup Arjantin dört yılda da ortalamanın oldukça altında skorlar elde etmiştir. İş serbestliği 2006 yılına kadar ortalamanın üzerindeyken 2019 yılı itibariyle bu endeksten elde edilen skor da sürekli ortalamanın altında seyir etmiştir. İş gücü serbestliği ölçümleri 2005 yılı itibariyle endekse konu olmuş olup günümüze kadar sürekli ortalamanın altında seyir etmiş olmakla birlikte ortalamalar ile arasındaki fark da oldukça fazladır. Şöyle ki Arjantin’de 2021 yılında skor 41,9 iken Amerika kıtası ortalaması 76,1, dünya ortalaması 76,0 skorunu yakalamıştır. Ticari serbestlikler söz konusu olduğunda Arjantin diğer indekslere oranla ortalamaya yakın seyir izlemiştir. En düşük skorunu 2002 yılında 53,0 ile elde etmişken sonrasında bir daha hiç o kadar düşük skor elde etmemiştir. 2010- 2017 yılları arasında yatırım serbestliği oldukça düşmüş ve ortalamalar ile arasındaki makas açılmışken söz konusu diğer yıllarda ortalamaya yakın bir seyir izlemiştir. Finansal serbestlikler hususu ise Arjantin için oldukça tartışmaya açık bir konudur. Zira yıllar içerisinde bir istikrar yakalanamamıştır. 2001 ve 2002 yıllarında Arjantin finansal anlamda neredeyse serbest bir ülke statüsünde iken 2003-2006, 2010-2016 yıllarında en düşük (30,0) skorları elde etmiş; 2017 yılında hızla yükselmiş ve 2018 yılından itibaren istikrarlı bir şekilde 60,0 skorunu elde etmiştir ve bu da yine tüm ortalamaların üzerinde bir skor olmuştur. Finansal serbestlikler konusu hükümet politikaları ile doğrudan ilgili bir alan olduğundan ötürü yıllar içerisindeki değişimi tablo ile göstermek yerinde olacaktır.

Şekil 2.2. Finansal serbestlik skorları (2001-2021)¹⁸⁴

2021 yılı itibariyle Arjantin'in ekonomik serbestliği 2017 yılına kadar süregeldiği şekilde bastırılmış kategorisine girmeye başlamıştır. Yeni hükümetin gündemi bir önceki merkez-sağ yönetimin uygulamalarını değiştirmek üzerine şekillenmeye başlamıştır. Bu değişiklikler ithalat ve döviz kuru kontrollerini, anahtar sektörlerdeki firmaların özelleştirilmesini ve yeni ödeneklerin verilmesini kapsamaktadır. Ve bu politikalar ekonomik serbestliği zaman içerisinde düşürecektir.¹⁸⁵ 2000'li yılların başından itibaren Latin Amerika ekonomilerinde ödemeler dengesi açısından çok önemli değişikliklere gidilmiştir. Artan hammadde fiyatları ve gevşeyen uluslararası koşullar gibi iki temel gelişme ticaret hadlerini artırmıştır. Bölgedeki ilerleyici hükümetler bu durumdan faydalanarak sosyal koşullarını geliştirmiş, yoksulluğu ve eşitsizlikleri azaltmışlardır. Arjantin de farklı değildir; ancak 2010 yılı sonrasındaki büyüme rakamları oldukça düşüktür. Bundan sonrasında Arjantin, kendine özgü faktörlerle politikalarını uygulamaya devam etmiştir. Ekonomik katkının her alanda dolarizasyonu ise bu karakteristik özelliklerden bir tanesidir.¹⁸⁶

¹⁸⁴ "2022 Index of Economic Freedom". Heritage Foundation, Web: <https://www.heritage.org/index/visualize> adresinden 3 Nisan 2022'de alınmıştır.

¹⁸⁵ 2021 Index of Economic Freedom- Argentina.

¹⁸⁶ Bortz, Toftum and Zeolla, a.g.m., 2021, 605.

2.1.3. 21. Yüzyıl Latin Amerika Sosyalizmi

Bölge ülkelerinin çoğunda neoliberal şok terapilerinin uygulandığı dönem esasen bir süre sonra tepkilere sebep olmuştur. 1989 yılı Latin Amerika kalkışmasının ve yirmi birinci yüzyıl sosyalizminin başlangıcı olarak referans alınmaktadır. Bu devrimci kalkışmanın adı “El Caracazo” (Büyük Kalkışma) olmuştur ve Venezuela’da patlak vermiştir. Venezuela’da bir kentte banliyöye bir gecede yapılan yüzde 100’lük zamma tepki olarak başlayan bu kalkışma, sonrasında tüm ülkeye yayılmıştır. Yoksullar tepeden inmişler, kente girmişler ve yağma faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Sıkıyönetim ilan edilerek orantısız bir şekilde misilleme yapılması da Venezuela’nın demokrasisini sorgulama ihtiyacı doğurmuştur.¹⁸⁷ Venezuela’da başlamış olsa dahi El Caracazo etkilerini tüm bölgede göstermeye devam etmiştir. Tarımsal anlamdaki etkilerini Küba’da çok açık bir şekilde görebileceğimiz El Caracazo “Küba’nın Yeşillenmesi” olarak bilinen organik tarım değişimlerinin merkezi haline gelmiştir.¹⁸⁸

Latin Amerika bölgesinin ekonomik sosyolojisinin varlığını ve ne yönde olduğunu tartışan bir çalışmada temel ekonomik sosyoloji gelenekleri Weber, Durkheim ve Veblen etrafında şekillenmişken baskın bir yaklaşım olarak da Swedberg’in yaklaşımı öne sürülmüştür. Nitekim Swedberg, önceki düşünürlerin fikirlerini neredeyse bir kenara iten bir noktada durmaktadır. Swedberg, yaptığı analizlerde üç konuda yeni ekonomik sosyolojinin temel parametrelerini tanımlamıştır. Öncelikle ana akım ekonomik sosyolojinin 1980’lerin ABD’sinden ayrılmaz bir şekilde ortaya çıktığını savunmuştur. Bu sosyoloji ise “marka” temeline dayanmaktadır. İkinci olarak ise bu temellerin yanısıra bu alan neo-klasik ekonomiye karşıt temeller üzerine inşa edilmiştir. Bir kısım görüşe göre de bu durum 2000’li yılların başında aktör ağları teorisi ile yeni bir ekonomik sosyolojik yapıya doğru evrilmiştir.¹⁸⁹ Ve son olarak da neo-klasik yaklaşımın karşıtı olan görüşler bu görüşlerini bölgesel çapta değil de tematik konular etrafından şekillendirmişlerdir; ancak yine de Latin Amerika’nın ekonomik sosyolojisini açıklayan yaklaşımlar Yeni Ekonomik Sosyoloji

¹⁸⁷ Harnecker, M. (2010). *21. Yüzyıl Sosyalizmi ve Latin Amerika*. (Çev. B. Baysal). İstanbul: Kalkedon. (Eserin orijinali 2010’da yayımlandı), 7-9.

¹⁸⁸ İnternet: Levins, R. (April, 2010). “How to Visit a Socialist Country”. *Monthly Review*, Vol. 11. Web: <https://monthlyreview.org/2010/04/01/how-to-visit-a-socialist-country/> adresinden 23 Ağustos 2021’de alınmıştır.

¹⁸⁹ Aldo and Gonzalez, a.g.m., 2018, 1.

kuramından birkaç açıdan ayrılmaktadır. 2000’li yıllara gelindiğinde ise Latin Amerika’nın ekonomisinin sosyal, siyasi ve ahlaki temelleri üzerine çalışmalar yapan kişiler kendilerini ekonomik sosyologlar olarak tanımlamışlardır. Latin Amerika’daki genç akademisyenler Avrupa ve ABD’de yapılan çalışmalardan haberdar oldukları ve bazen de bizzat içinde bulundukları için Yeni Ekonomik Sosyoloji kavramından haberdardır ve kendilerini bu şekilde tanımlamaktadırlar.¹⁹⁰ Birçok sebebi olabilecek bu dönüşüm, Latin Amerika’nın ekonomik sosyolojisinin geldiği şu noktayı değiştirmemektedir: devlet ve piyasa, devlet ve ekonomik elitlerle girişimciler arasındaki ilişkiden çok farklı kaygılar gündeme gelmeye başlamıştır. Ekonominin sosyal çalışmaları farklılaşma süreçlerine değinmektedir. Vergi rejimleri, iş dünyasının gücü, devlet ve piyasa gibi kavramlar devreye girmiş ve yelpaze genişlemeye başlamıştır. Uygulamalar, kültürler, anlamlar, araçlar ve söylemler yapısal faktörlerin etkisinden uluslararası düzleme kaymıştır. Değişen bu alanlar ve düzlemle birlikte aslında kalkınmanın politik ekonomisini etkileyen birtakım eski fikirler de esasen hâlen gündemdedir. Öncelikle kalkınmacı ekonomi politikçiler arasında yoksulluğa, marjinalleşmeye ve dağıtımına yapılan vurgu aynı şekilde ekonomik sosyologlar arasında da devam etmiştir. İki gelenek de ekonomin popüler yansımaları üzerine çalışmalar yapmıştır.

191

20. yüzyılın çoğunluğunda ekonomi ve sosyoloji arasındaki çizgi belirsiz kalmış ve bu durum da esasen bölgenin problemi olan azgelişmişlik ve azgelişmişlikle nedensellik bağı bulunan konulara bağlanmıştır. Bu noktada Swedberg’e göre Latin Amerika’daki durumu şekillendiren ise dördüncü bir dalgadır. Bir ekonomik sosyolojisi olan bu dalga da “kalkınmanın ekonomi politikası” olarak kavramsallaştırılmaktadır.¹⁹² Kavramın içeriğini anlamak için ise arkasında yatan entelektüel arka planı doğru kavramak gerekmektedir. Bölgede ekonominin sosyolojisi ile ilgili çalışmalar yapılmasının odak noktası Latin Amerika toplumlarının karakteristikleri ve onların klasik Avrupa toplumları ile benzerliklerinin bir yansımasıdır. Klasik toplumlarda endüstriyel topluma ve kapitalizme öncelik verilmesinden ötürü bu çalışmalarda da Latin Amerika’daki kapitalizmin özellikleri vurgulanmaya çalışılmıştır. Latin Amerika bölgesinin az gelişmişliğini açıklamaya çalışan yaklaşımların

¹⁹⁰ Aldo and Gonzalez, a.g.m., 2018, 6.

¹⁹¹ Aldo and Gonzalez, a.g.m., 2018, 7.

¹⁹² Aldo and Gonzalez, a.g.m., 2018, 6.

başında Latin Amerika yapısalcılığı ve bağımlılık teorisi gelmektedir. 1970’li yılların muhafazakâr neo-klasik ekonomik anlayışın yaygın olduğu, 1980’li yılların ise özelleştirmelerin giderek yaygınlaştığı yıllar olduğu düşünüldüğünde kırılma noktalarını 2000’li yıllara doğru çekmek kaçınılmaz olmuştur. O yıllardan itibaren daha karmaşık ve geçmişteki tüm yaklaşımları bir araya getiren politikaların varlığı yadsınamazdır. Latin Amerika ekonomik sosyolojisinin temeli bu sebeplerle, çoğunlukla etnografik gelenekler, kırsal ve kentsel alanlardaki yoksul hane halklarının ekonomik yaşamları, resmi olmayan ekonominin işleyişi ve yasal olmayan pazarlar üzerine inşa edilmiştir. Kapitalist modernleşme de hane halkının ekonomisi üzerinde oldukça etkin bir değişim sürecidir.¹⁹³ Latin Amerika bölgesinin geneline bakıldığında ise toplumsal yapıyı oluşturan dinamiklerin öncelikli olarak üretim araçlarını elinde bulunduran egemen sınıfın ekseninde şekillendiğini görmek mümkündür. İlk bileşen olarak nitelendirilebilecek egemen sınıf genellikle kentlerdedir; ancak kırsaldaki sermaye sahipleri de bu gruba dâhil edilmektedir. İkinci bileşen ise küçük burjuva ve son bileşen de işçi sınıfıdır.¹⁹⁴ Yapılan bir çalışmada Latin Amerika’daki insanların dâhil olduğu aktivitelerin küresel ve yerel çapta azalamayacağı ve bu sebeple ulusal ve bölgesel çapta analizler yapılması gerektiği ortaya konmuştur.¹⁹⁵

21. yüzyıl sosyalizmi esasen neo-liberal politikalara karşı ortaya çıkan ve temelde birçok farklı temaya karşı olan bir model niteliği taşımaktadır. 21. yüzyıl sosyalizmi neoliberalizme, emperyalizme ve sermaye birikimine karşıdır. Bununla birlikte ezilen çoğunluğun haklarını da korumaya çalışan bir demokrasi modelini de oluşturma amacıyla olmuştur.¹⁹⁶ Sosyalizmi yeniden inşa ederken daha önceki dönemlerdeki devrimlerden çıkarılan dersler, hata olduğu düşünülen sapmalar da bu süreçte bir ders niteliği taşımıştır. Bu yanlışlar ise şu şekilde sıralanabilir: öncücülük, tepeden inmecilik, somut analizler yapılmadan teorilere ve dogmalara yönelim, öznelciliğin aşındırılarak gerçeklik analizinde kullanılması.¹⁹⁷ 21. Yüzyıl sosyalizmi esasen yeni bir iktisadi model de önermektedir. Toplumsal iktisadın temelleri ile şekillenen bu modelde malların değişim değerlerinden ziyade kullanım değerleri önem arz

¹⁹³ Cardoso, F.H. (1977). “The Consumption of Dependency Theory in the United States”. *Latin American Research Review*, 12(3), 10; Aldo and Gonzalez, a.g.m., 2018, 3.

¹⁹⁴ Veltmeyer, H. (2007). “Topluluk ve Sınıf Dinamikleri”. H. Veltmeyer ve A. O’Malley (eds.). *Neoliberalizmi Aşmak- Latin Amerika’da Kitle Merkezli Kalkınma: Kuramlar, Deneyimler ve Çıkarılacak Dersler*. İstanbul: Kalkedon. (Eserin orijinali 2002’de yayımlandı), 50.

¹⁹⁵ Munck, a.g.e., 2019, 129.

¹⁹⁶ Harnecker, a.g.e., 2010, 15.

¹⁹⁷ Harnecker, a.g.e., 2010, 23.

etmektedir. Bununla birlikte de makinelerin maksimum performansını değil insanların ihtiyaçlarının maksimum derecede karşılanmasını öncüleyen hümanist bir yaklaşımın da izleri görülmektedir. Ekolojik krizlere duyarlı ve tüketime karşı mücadele motivasyonu olan bu yeni iktisadi modelin geliştirilmeye çalışılmasındaki temel güdü “daha iyi değil iyi yaşam” a kavuşma güdüsüdür.¹⁹⁸ Yeni modeli inşa edebilmek için sadece üretim ilişkilerinin yeniden düzenlenmesi yeterli olmayacaktır. Bölüşüm ve tüketim ilişkileri üzerine de bir yapılandırma gerekli olacaktır. Chavez’e göre bu çerçevede bir sosyalizmin temel üçgenini oluşturacak unsurlar da şu şekildedir: 1) üretim araçlarının toplumsal mülkiyeti, 2) işçiler tarafından örgütlenen toplumsal üretim, 3) komünal ihtiyaçların giderilmesi.¹⁹⁹

21. yüzyıl sosyalizmi kavramı ile birlikte hem ekonomik hem de sosyal hayattaki birçok anlayış da değişikliğe uğramıştır. Verimliliği salt üretim kavramı ile ilişkilendiren tanımlamalardan farklı bir şekilde açıklayan sosyalizm, yeni bir verimlilik kavramının sınırlarını oluşturmuştur ve bu kavramın içinde de doğaya ve insani gelişime saygı nosyonları yer almıştır. Sosyalizm söz konusu olduğunda verimliliği belirleyen iki etmenin altı çizilmelidir. Öncelikle bir şirket için verimlilik üretirken insanların geleceği ve doğa üzerindeki tüketimi ve tahribatı ile doğrudan ilişkilidir. İkinci olarak ise ilkinden daha da hümanist ve bireysel bir bakış açısı devreye girmektedir. Genel anlamıyla hammaddelerin mamul maddelere dönüşüm süreci anlamına gelen üretim bir yandan da üretimi yapan insan olan “işçi” nin de dönüşüm sürecidir. Verimli bir üretim süreci bu anlamda işçilerin de kendilerini geliştirmelerine olanak tanımalı veya hiç değilse buna engel olmamalıdır. Bu nedenlerle işgücünün gelişimine de yatırım yapılmalıdır.²⁰⁰

2.2. Kalkınma ve Bölgesel İşbirlikleri

Latin Amerika bölgesi, kalkınmakta olan ülkeler gibi değişime karşı birtakım zorluklar yaşasalar da bölgeyi, diğer bölgelerden ayıran özellikleri de mevcuttur. Batılı ülkelerde benimsenen etno-merkezci kalkınma modellerinden daha farklı bir gelenek benimseyen

¹⁹⁸ Leff, E. (1998). **Ecolog’a y capital: Racionalidad ambiental, democracia participativa y desarrollo sustentable**. Mexico and Madrid’ten aktaran Harnecker, a.g.e., 2010, 82.

¹⁹⁹ Lebowitz, M. (2007). “New Wings for Socialism”. *Monthly Review*, 58 (11), 4. Web: https://www.researchgate.net/publication/280795713_New_Wings_for_Socialism adresinden 10 Eylül 2021’de alınmıştır.

²⁰⁰ Harnecker, a.g.e., 2010, 86.

Latin Amerika, uluslararası sistemin değişimi ile birlikte kendini uluslararası bağımlılık ve karşılıklı bağımlılık içerisinde bulmuştur ve buna çok da müdahale edememiştir. Ancak bundan daha önemlisi bölge içerisindeki geleneksel kurumların iktidarda kalma gücü ve bu noktadaki inatçı yaklaşımlarının olmasıdır. Aslında bölgede demokrasi döneminde bile hiyerarşi, otoriteryanizm, paternalizm, siyasi ve kültürel anlamda Katoliklik, elitizm, korporatist ve patrimoniyal anlayış temelde varlığını sürdürmeye devam etmiştir. Esasen Latin Amerika, kalkınma anlayışında ve yaklaşımında tüm bu farklılıkları barındırmaktadır. Bununla birlikte hukuk da kalkınmasının bir diğer noktasıdır.²⁰¹ Latin Amerika bölgesinin kalkınma ve ekonomik büyüme adına karakteristik birtakım özellikleri bulunmakta ve bu özellikler bölge ülkelerinin çoğunluğunda görülmektedir. Birtakım istisnai durumlar olabilse dahi birtakım ortak noktalardan bahsedebilmek mümkündür. 2000'lerin başından beri yükselen ekonomik büyüme rakamlarına yoksulluğun ve eşitsizliklerin azaldığına dair olumlu bir eğilim sergileyen göstergeler de eşlik etmektedir. Bu dönemde birincil emtiaların ihracatının yaygın olduğunu ve bu alanlardan yüksek gelirler elde edildiğini söylemek mümkündür. 2002 yılından 2014 yılına kadar bu şekilde devam süreç sonrasında olumlu ilerleyen parametreler dışında devam eden birtakım sorunlar da vardır: eşitsizlikler, silahlı şiddet olayları, insan haklarına ve kültürel çeşitliliğe saygı, kamu sağlığı, kurumların kalitesi ve demokrasi. Bir kısım akademisyene göre kaynak zengini olan gelişmekte olan ülkeler ile ilgili paradoks, bu ülkelerin kaynakları kısıtlı olan ülkelere oranla daha zayıf, otokratik, şiddete meyilli ve eşitsizliklerin fazla olmasıdır.²⁰² Kaynaklar üzerindeki milliyetçilik bir istisnadan ziyade kural haline dönüşmeye başlayınca geleneksel kaynak çıkarma yöntemlerinde de değişikliklere gidilmeye başlanmıştır. Bu değişikliklerin içerisine Arjantin, Bolivya, Ekvador ve Venezuela, petrol, gaz, mineral ve tarımsal ürünler gibi işlenebilir endüstrilerden daha fazla pay alarak bu payı da yoksulluğu ve eşitsizlikleri azaltmak amacıyla programlar yoluyla dağıtacaktır. Bununla birlikte “neo-extractivizm” adı verilen ve devletin doğal kaynaklar üzerindeki kontrolünü merkeze alan anlayış daha önceki yaklaşımları radikal bir şekilde değiştirmemekteydi. Bu yaklaşımın sorunsalı ise rantçı devlet dinamikleri ile ne şekilde mücadele edileceği noktasında ortaya çıkmaktadır. Hammaddenin fiyatlarının yüksek tutulmasının da ne kadar sürdürülebilir olduğu ayrı bir tartışma

²⁰¹ Wiarda, H.J. (1971). “Law and Political Development in Latin America: Toward a Framework for Analysis”. *The American Journal of Comparative Law*, 19(3), 456.

²⁰² Auty, R.M. (1993). *Sustaining Development in Mineral Economies: The Resource Curse Thesis*. London and New York: Routledge’ dan aktaran Campodónico, Carbonnier and Vázquez, a.g.e., 2016, 4.

konusudur; ancak bölge ülkelerinin hepsi bu sorunsala aynı şekilde çözüm aramaya çalışmamışlardır ve farklı politikalar uygulayabilmişlerdir. Şili, Kolombiya ve Peru “*post-Washington Konsensüs*” e bağlı kalırken Bolivya, Brezilya, Ekvador ve Venezuela ise “*pink tide*” adı verilen prensipleri benimsemişlerdir. İlkine göre neo-liberal politikalarla ülkeye doğrudan yabancı yatırımlar çekmek planlanırken ikinci yaklaşımda sosyal hareketlerin baskın olduğu oluşumlar sonrasında gelirlerin halka da dağıtılması mekanizması devreye girmiştir.²⁰³

Victor Bulmer-Thomas, Latin Amerika bölgesinin bağımsızlığından bu yana yerine getirilmemiş sözlerin merkezi olan rakipsiz bir dış etki alanı olduğunu öne sürmüştür. 80’li yıllarla birlikte yaygınlaşan küreselleşme olgusu özellikle Latin Amerika gibi gelişmekte olan bölgelerde farklı yansımaların yaşanmasına neden olmuştur. Çevreyi geliştirmekte olan küresel bir ekonomiye doğru yönlendirdiği için bir avantaj iken aynı zamanda bu entegrasyonun da nasıl başarılabileceği konusu da zorlu bir görev halini almıştır. O dönemlerde bu zorluğa karşı geliştirilen kavram yeni bölgeselcilik kavramı olmuştur. Bu, neo-liberal bir ekonomik modeldir ve ticarete liberalleşmeyi ve açık pazarı, özelleştirmeleri, yatırım akışlarının liberalleşmesini ve mali disiplin gibi kavramları içeriğinde barındırmaktadır. Tüm bunları temel alarak geline nokta olan Mercosur, temelde siyasi bir proje niteliği taşımaktadır. Temel amacı ise sosyal adalet ile ekonomik kalkınmayı gerçekleştirebilmektir; ancak Mercosur içerisinde kurumsal açıkların ve sosyal açıkların var olduğunu, kalkınma adına da başarılı olmayan bir girişim olduğunu vurgulayan görüşler mevcuttur.²⁰⁴ **MERCOSUR**, 1991 yılında oluşturulmuş olup Arjantin ve Brezilya arasında yaşanmaya başlayan yakın ilişkilerin de bir yansıması olmuştur. İki ülkenin de demokrasiyi ve ekonomik liberalleşmeyi benimsemesi ilişkileri daha da yakınlaştırmıştır.²⁰⁵ Güney için ortak bir Pazar oluşturan Mercosur, kurucu anlaşması olan “*Treaty of Asunción*” u Mart 1991’de nihayete erdirmiştir. Bu anlaşma Mercosur’un oluşumunu üç aşamalı bir oluşum olarak kaydetmiştir. Sosyal adaletle birlikte ekonomik kalkınmanın gerçekleşeceğini kurucu bir ilke olarak benimseyen Mercosur’un oluşumundan sonra 1994 yılında serbest ticaret bölgesinin kurulması beklenmekte; 1995 yılında gümrük birliğinin oluşturulması

²⁰³ Campodónico, Carbonnier and Vázquez, a.g.e., 2016, 5.

²⁰⁴ Mecham, M.(2003). “Mercosur: A Failing Development Project?”. *International Affairs*, 79(2), 369.

²⁰⁵ Chudnovsky, D. and Porta, F. (1989). “On Argentine- Brazilian Economic Integration”. *CEPAL Review*, No:39, 116.

hedeflenmekte ve son olarak da 1994-95 yılları arasını geçiş dönemi olarak ele alıp bu döneme de içteki ticari liberalizasyonun tamamlanmış olması planlanmaktaydı.²⁰⁶ Ancak bu aşamaların gerçekleştirilmeleri sürecinde birtakım çatışmalar ortaya çıkmıştır. Arjantin ve Brezilya diğer ülkelerle danışma mekanizması geliştirmeden birlikte hareket etmişlerdir ve bu durum da etkili bir mekanizmanın işleyemeyişine sebep olmuştur. Özellikle Brezilya, bu oluşumun hükümetler arası bir oluşum olarak kalmasını istemiş ve ulus-üstü bir otoriteye dönüşmesini istememiştir. Brezilya ve Arjantin'in benzer şekillerde hareket etmesi ve tekil bir siyasi toplum olarak hareket etmedeki çekingenlikleri de göz önünde bulundurulduğunda oluşumun sürdürülebilirliği de tartışmalı hale gelmiştir. Hâlihazırda kalkınma üzerine olan olumlu etkisi sorgulanan bir oluşum olan Mercosur bu sebeple hem kalkınma amaçlarını hem de diğer ikincil amaçlarını gerçekleştirmede yetersiz görülmektedir.²⁰⁷ Kuruluş anlaşmasında belirtilen temel prensiplerden biri de ayrıca ihlal edilmekteydi. Ekonomik kalkınma, kendisine denk bir sosyal kalkınma ile birlikte ilerlememekteydi. Üstelik bu sonuçlar henüz on yılını dahi doldurmamış bir oluşum için yapılmaktaydı. Uriarte'nin bu konu ile ilgili tespiti ise bölgesel ekonomik entegrasyonun olumsuz sosyal etkilere sebep olduğu yönünde olmuştur. Örneğin belirli sektörlerdeki işsizlik ve üye ülkeler arasında oluşabilecek sosyal damping riski bunlardan bazılarıdır.²⁰⁸

Mecham, yapmış olduğu çalışmadaki yaklaşımında de-kolonizasyonu kalkınmanın itici gücü olarak görmüştür ve İkinci Dünya Savaşı sonrasında bu konuya olan talebin ve bu yönde çalışmaların olduğunu vurgulamıştır. Savaş sonrasında birçok yeni millet ekonomik, sosyal ve siyasi anlamda miras aldıkları bozukluklarla yaşamaya devam etmiştir. Her millet kutuplaşmış ve hızlıca değişmeye başlamış olan uluslararası düzen ile uğraşmak zorunda kalmıştır. Kalkınma, tüm bu sebeplerle temel bir sosyo-ekonomik değişikliğin aşaması olarak kabul edilmektedir.²⁰⁹ Ancak bu değişim süreci beraberinde birçok değişkeni barındırdığı için çoklu nedensel bir yaklaşım benimsenmelidir. Bu anlamda Anna Dickson'ın kalkınma tanımı bu ilişkiyi açıklayabilecek niteliktedir. Kalkınma, insan toplumunun

²⁰⁶ Birch, M.H. (2000). "Mercosur: the road to economic integration in the southern cone". *International Journal of Public Administration*, 23(5-8), 1399.

²⁰⁷ Behar, J. (1995). "Measuring the effects of economic integration for the Southern Cone countries: industry simulations of trade liberalization". *The Developing Economies*, 38(1), 22.

²⁰⁸ Uriarte, O.E. (1997). "Labour Institutions and Labour Relations in Mercosur". In ILO- Labour Education (Ed.), *Mercosur: The impact of economic integration- A case study*. Geneva, 16.

²⁰⁹ Cypher, J.M. (2014). *The Process of Economic Development*. Fourth Edition. London and New York: Routledge.

kalitesini artıran ve devamını sağlayan sosyal, siyasi ve ekonomik değişikliğin nicel anlamda iyileştirilmesini sağlayan ve devam eden bir süreç olarak tanımlanmaktadır.²¹⁰ İkinci Dünya Savaşı'na kadar kalkınma, temelde iki yaklaşım üzerinden ele alınmaktaydı: modernleşme ve bağımlılık teorileri. Modernleşme teorisi temelde kalkınmakta olan ülkelerin aynı aşamalardan geçerek benzer ekonomik, siyasi ve sosyal kurumlarını oluşturduğunu savunmaktadır. Bağımlılık teorisyenleri ise dış faktörlere odaklanarak yaratılmış olan bağımlılık statüsü ile eşitsizliğin ve kalkınmamışlığın devam ettiğini vurgulamaktadır. Bu bağlamda modernleşme teorisi tarihi süreçleri ihmal ederken bağımlılık teorisi ise dış faktörleri abartarak güçlü tarihi ve ülkeler içerisinde yapılmış olan hatalı politikaları göz ardı etmiştir. Latin Amerika bölgesinin kalkınma yaklaşımı bağımlılık ekolünün sınırları içerisinde kalmıştır. Devletin müdahalesinin olduğu ve bölgenin ekonomik entegrasyonuna dönük bir yaklaşım benimsemiştir. Schuurman'a göre kalkınmanın genel olarak içerdiği üç özellik vardır ve bunlar çoğunlukla küreselleşme ile savaş halindedir: "Üçüncü Dünya" nitelendirmesi yapılan ülkelere homojen bir toplummuş gibi yaklaşılması, sürece ve toplumun "yapabilirliği" ne olan inanç, süreci anlamaya çalışırken ulus- devlet kavramının önemi. Küreselleşme kavramı bu noktada oldukça önemli bir kavram halini almaktadır. Küreselleşmenin yaratmış olduğu ve mücadele etmeyi zorunlu kılan alanlar aslında kalkınmanın da temel belirleyicileri olmuşlardır. Bunların başında da ulus-devletlerin uğramış olduğu erozyon ve uluslararası sermayenin hareketleri gelmektedir.²¹¹ Ray'ın çalışmasına göre, Latin Amerika'nın ekonomik kalkınmasının en belirgin özelliği, dünya kapitalist sistemindeki baskın ekonomilerin ihtiyaçları ile şekillenmekte ve kısıtlanmakta olmasıdır. Tam olarak da bu sebepten ötürü "bağımlı" olarak nitelendirilmektedirler. Bağımlılık modeli, kalkınmacı modellere alternatif olarak ortaya konmuştur. Alternatifi olduğu geleneksel modeller ise temelde günümüz kalkınmış ülkelerinin izlediği yolu kalkınmakta olan ülkelerin de izleyeceği temeline dayandırılır; ancak günümüz ülkelerin maruz kaldığı dış koşullar oldukça farklıdır ve bu sebeple de her ülke için aynı kalkınma yolunun izlenmesi ve nihai olarak da başarılı olması çok da mümkün olmamaktadır.²¹² Dos Santos'un da vurguladığı gibi Latin Amerika'nın az gelişmişliği bir çeşit kapitalist kalkınmanın

²¹⁰ Dickson, A. (1997). *Development and International Relations*. Cambridge: Polity Press, p.16'dan aktaran Mecham, a.g.m., 2003, 370.

²¹¹ Mecham, a.g.m., 2003, 372.

²¹² Ray, D. (1973). "The Dependency Model of Latin American Underdevelopment: Three Basic Fallacies". *Journal of Interamerican Studies and World Affairs*, 15(1), 4.

sonucu olmuştur.²¹³ Genellikle Marksist bir bakış açısıyla bu durum açıklansa da Marxist olmayan bakış açıları da ortak olan bir özellik söz konusudur: Latin Amerika'nın kalkınmasının dışa bağımlılığı.²¹⁴ Bağımlılık modelinin eksik yanlarına ve neden işleyemediğine vurgu yapan çalışmada Dos Santos ve Bodenheimer bağımlılık modelinin mantık ve emprisizm açısından üç yanılgıyı barındırdığını vurgulamıştır. İlki, bağımlılık modelinin kapitalizmin ekonomisi tarafından ortaya çıktığını iddia eder. Bu açıklamayı savunanlar karmaşık bir açıklama yapmaktan kaçınmaktadırlar. İkinci olarak ise bağımlılık modeli özel yabancı yatırımların sömürücü nitelikte olduğunu ve Latin Amerika'nın kalkınmasına zarar verdiğini vurgulamaktadır. Bu ise oldukça karmaşık bir meseleye indirgemeci bir şekilde yaklaşıldığını ortaya koymaktadır. Son olarak ise model bağımlı olmak/olmamak şeklinde keskin iki noktaya yoğunlaştığından dolayı bağımlılığı azaltabilecek politikalar da doğrudan göz ardı edilmektedir. Bağımlı olmamak şeklinde bir kavram vurgulanmış; ancak bunun nasıl olabileceği ve bunun operasyonel tanımlaması yapılamamıştır.²¹⁵ Modernleşme teorisini bölge için savunanlar, tarım sektörünün domine ettiği bir ekonominin geleneksel toplum özelliklerinden endüstriyel topluma evrilebilmesi adına doğal madenleri işlemeye sektörünü bir araç olarak görmüştür. Eğer bu alandan elde edilen gelirler altyapı projeleri için harcanırsa bu durum gerçekleşebilecektir. Buna karşı olarak Latin Amerika yapısalcılarını da içerisine alan bağımlılık teorisyenleri ise doğal kaynakları çevreden merkeze akan ve merkezin refahını daha da artıran bir kaynak olarak görmektedirler. Bu da dünya ekonomisi ile bağımlı bir kalkınma modeli oluşturmaktadır. Marksist yaklaşıma göre şekillenen “yeni bağımlılık” anlayışı ise çevre ülkelerinin iç ve dış ilişkilerinin gücün yeniden üretimine ve refah asimetrilerine katkı sağladığını savunmaktadır.²¹⁶ Latin Amerika için bağımlılığın ölçülebilmesi hiçbir zaman konu olmamıştır. Bağımlılık, emperyalizm tarafından domine edilen ülkeler arasındaki

²¹³ Dos Santos, T. (1970). *Dependencia economica y cambio revolucionario en America Latina*. Caracas: Editorial Nueva Izquierda, 38'den aktaran Ray, a.g.m., 1973, 5.

²¹⁴ Furtado, C. (1977). *Economic Development of Latin America- Historical Background and Contemporary Problems*. Second Edition. Cambridge: Cambridge University Press, 180.

²¹⁵ Bodenheimer, S. (1971). "Dependency and imperialism: the roots of Latin American underdevelopment," in K. Fann and D. Hodges (Eds.) *Readings in U.S. Imperialism*. Boston: Porter Sargent ve Dos Santos, a.g.e., 1970'den aktaran Ray, a.g.m., 1973, 7.

²¹⁶ Abdenur, A.E. (2016). "Skirting or Courting Controversy? Chinese FDI in Latin American Extractive Industries". In G. Carbonnier, H. Campodónico, S.T. Vázquez (eds.), *Alternative Pathways to Sustainable Development: Lessons from Latin America*. Leiden: Brill& Nijhoff, 177.

işbirliklerini sınıf çatışmalarının doğasını eleştirel bir şekilde tarihi ve yapısal olarak inceleyen bir kavram olarak varlığını sürdürmüştür.²¹⁷

Tüm bu olumsuzluklara rağmen Latin Amerika'nın kalkınmakta olan bir bölge olduğunu belirten birtakım göstergeler de mevcuttur. Gayrisafi milli hâsıla göstergelerine bakıldığı zaman geride kalınmış gibi görülmektedir; ancak MERCOSUR gibi bir oluşum bölge ülkelerinin en güçlü olanlarını içerisinde barındırmaktadır. Bölge, genel olarak kırsalın hâkim olduğu bir bölgedir ve bu anlamda önemli üretim alanlarından biridir; ancak bu durum da birçok çevresel probleme yol açmıştır. Bölge, Dünya Bankası tarafından çelişkilerin ve aşırılıkların bölgesidir olarak nitelendirilmektedir. Bunun göstergelerinden biri de gelir dağılımının en adaletsiz olduğu bölge olmasıdır ki barındırdığı ülkelerin çoğunluğu da gelir dağılımının adaletsiz olduğu ülkelerdir.²¹⁸ Latin Amerika'nın kalkınması incelenirken dikkat edilmesi gereken iki husus daha mevcuttur. Bu hususlardan ilki Amerika-içi sistemdir. Latin Amerika coğrafi yakınlık ve etki alanı sebebiyle ABD tarafından domine edilmektedir. Yarım küreye ait ilişkiler ve bunlara verilen cevaplar oldukça uzun vadeli bir etkileşimin sonucu olmuştur. Ve bu ilişki de çoğunlukla ABD çıkarlarına hizmet eden hamleleri barındırmaktadır. Bu anlayış bir noktadan sonra Latin Amerika ülkeleri için daha proaktif bir rol oynama ve bağımsız kalabilme ihtiyacını doğurmuştur. İkinci husus ise yeni bölgeselleşme adı verilen kavram üzerinden şekillenmiştir. Bu yaklaşım bölge için temelde neoliberal bir ekonomik modelin yansımasıdır ve kalkınmanın ana motoru olarak ihracata dayalı büyümeyi görmektedir. Aslında yeni bölgeselleşme ABD'nin dominantlığına karşı bir refleks olarak da görülebilmektedir. Bir yaklaşım Komünist tehlikenin ortadan kalkmasının ABD'nin bölgeye olan ilgisini azaltacağını düşünürken bir yaklaşım da ABD hegemonyasına karşı savaşabilmek için pozisyonlarını güçlendirmeleri gerektiğini savunmaktaydılar. Sonuç olarak yeni bölgeselcilik, açık bölgeselcilik aracılığı ile bölgeyi dünya ekonomisine entegre etmeyi amaçlamaktaydı.²¹⁹

²¹⁷ Munck, a.g.m., 1999, 59.

²¹⁸ World Bank. (2000-2001). *World Development Report- Attacking Poverty*. New York: Oxford University Press, 318.

²¹⁹ Carranza, M.E. (2017). *South American Free Trade Area or Free Trade Area of the Americas?: Open Regionalism and the Future of Regional Economic Integration in South America*. London: Routledge, 62'den aktaran Mecham, a.g.m., 2003, 375.

Latin Amerika bölgesi tarihsel süreç içerisinde birçok kalkınma stratejisi benimsemiş ve “yardım” olarak nitelendirilebilecek her türlü akışın adı ve formu zamanla değişerek farklı suretlerde bölgenin kalkınmasına katkı sağlamıştır. Kendisi de bölgesel kalkınma projesinin bir ürünü olan Birleşmiş Milletler Latin Amerika ve Karayipler Ekonomik Komisyonu (CEPAL-ECLAC), neredeyse 2. Dünya Savaşı’ndan itibaren olan tüm yabancı yatırımları Latin Amerika bölgesinin kalkınması adına yardım olarak görmektedir. Ayrıca ulus-ötesi şirketlerin de aktivitelerinin artması gerekliliğine vurgu yapan ECLAC, Latin Amerika sanayiinin ekonomik kalkınma için itici güç olduğunu vurgulamaktadır. Kerner’a göre sanayiinin gelişmesi ve bölge genelinde yaygınlaşması ise bölgenin entegrasyonu ile daha kolay hale gelebilecektir. Entegrasyonunu sağlamış bir bölge ise topyekûn olarak ulus-ötesi şirketlere karşı pazarlık gücünü artıracaktır.²²⁰ Latin Amerika ülkelerinin dış zafiyetlerini azaltmak için ithal ikameci sanayileşme stratejisi benimsenmeye başlamıştır; ancak yatırımların azlığı, sermayenin eksikliği ve teknolojik gerilik bölgenin temel problemleri olarak ortaya çıkmış ve yayılmaya devam etmiştir.²²¹ ECLAC’ın kalkınma stratejisine göre doğrudan yabancı yatırımlar ve ulus-ötesi şirketler bölgenin sermaye ve teknolojiye erişip sanayileşmesi için gereklidir; ancak dışa bağımlılığı artırma ve ödemeler dengesi açığı oluşturma yönünde itici güç de olabilmektedir. Şirketler aynı zamanda ihracatı güçlendirmek adına birer araç olarak da görülebilmektedirler. Zaman içerisinde farklı stratejiler ve kalkınma politikaları benimsediği görülen ECLAC raporlarına göre Latin Amerika’nın kalkınma ve ekonomi politikalarını birkaç ana hat üzerinden dönemsel bir şekilde belirtmekte fayda vardır. 1950’lerde ECLAC Raul Prebisch’in yazarlığında yayınladığı manifestoda temel problemleri izah etmeye çalışmıştır. İlki merkez-çevre teorisine göre çevrede bulunan Latin Amerika’nın ekonomik performansının karşılaştırmalı üstünlükler teorisi ile çelişmesiyle açıklanmıştır. Üretim ancak sistem yoluyla ve kaynakların transferi ile artırılabilir. Ayrıca mevcut sistemde bölgenin uzun dönemde ticaret haddi gittikçe düşmektedir. Bu noktada kurumsallaşma önem taşımaktadır ve kırsal kesim de kurumsallaşmadığından dolayı ücret üzerindeki baskılara direnememektedir. Bu durumlar da dolayısı ile ikinci problemi doğurmakta ve merkezin neredeyse tekel sayılabilecek gücü ile yüzleşilmektedir.²²² ECLAC’ın 1950’ler stratejisinin temelinde Prebisch- Singer tezi yatmaktadır. Merkezdeki mallara talep esnek

²²⁰ Kerner, a.g.e., 2003, 91.

²²¹ Kerner, a.g.e., 2003, 84.

²²² Prebisch, R. (1950). *The Economic Development of Latin America and Its Principal Problems*. New York: The United Nations Publications.

olmamakla birlikte gelir arttıkça talep azalma eğilimindedir. Ticaret hadlerinin düşüklüğü, tasarrufların azlığı ve teknolojik eşitsizlikler gibi nedenler devlet teşviklerini ve devletin korumasını gerekli kılmaktadır. Bu da bölge ülkelerinin genel yaklaşımlarının ithal ikameci sanayileşmeye yönelmesine sebep olmaktadır; ancak devlet, tüm kaynakları artırmada ve yeni sanayilerin oluşmasında yeterli kalmayabilir. Bu durumda yabancı sermayeye ihtiyaç duyulmaktadır. Yabancı sermaye akışı sağlandıkça yukarıda belirtilen sıkıntılar aşılmakta ve kalkınma yönünde daha istikrarlı bir sürecin içine girilmektedir.²²³ 1950'ler için yabancı yatırımların ve tahvil piyasasının önemine dikkat çeken Prebisch, Marshall Planı gibi olmamak kaydıyla uzun dönemli krediler ve mümkün olabildiğince düşük faiz oranlarının sağlanması gerektiğini; ancak bunun bölge kalkınana kadar geçici bir süreliğine olması gerektiğini vurgulamıştır. Yabancı kaynakların akışı sadece yatırımları güvence altına almak için değil tasarruf oranlarını artırmak ve yatırımları da teşvik etmeye yardımcı olacaktır. Uluslararası işbirliği çerçevesinde bölgeye aktarılması planlanan sermayenin ve uluslararası fonların akışının kurumsal ve verimli yollarla olabilmesi için de belirlenmiş devlet kurumları ile çalışmak gerekmektedir. Prebisch'e göre teknolojik yardımların özel programlarla Latin Amerika bölgesine aktarılmasına yönelik stratejiye ihtiyaç vardır. Latin Amerika hükümetlerinin koordineli bir şekilde bölgenin kalkınması adına stratejiler benimsemeleri gerekmektedir; ancak belirlenen stratejiler 2. Dünya Savaşı sonrası ABD'nin bölge için belirlediği güvenlik stratejisi ile uyuşmamaktadır. ABD, 3. Dünya ülkelerinin dünya ekonomisine entegrasyonunun sağlanmasını ABD dış politikasının güvenlik ayağı²²⁴ olarak düşünmekte ve belirlediği politikalar dâhilinde Avrupa'da bölgesel entegrasyona olumsuz bakmaz iken Latin Amerika'nın bölgesel entegrasyonunu istenen bir durum olarak görmemektedir. Politikadaki bu uyuşmazlık sonraki 50 yılda ABD çıkarları ve ECLAC politikaları arasında çatışma yaratmıştır. Bu sebeple dönemin uluslararası yardımları doğrudan Avrupa ve Asya'ya aktarılmıştır.²²⁵

“Bağımlılık” kavramını esas alan tartışmalar Latin Amerika'nın ekonomisi ve toplumunun azgelişmişlik karakteri üzerinden şekillenmektedir. Bu durum da nedensellik bağı ile gelişmiş ülkelerin ekonomik ve toplumsal yapılarına bağlanmaktadır. ECLA teorisyenleri

²²³ Kerner, a.g.e., 2003, 85.

²²⁴ Painter, a.g.e., 1999, 63-64.

²²⁵ Kerner, a.g.e., 2003, 86.

bölgenin kalkınması üzerindeki kısıtları birkaç bağlamla ilişkilendirmişlerdir. Celso Furtado, Anibal Pinto ve Osvaldo Sunkel gibi düşünürler gelir dağılımı ve işsizlik segmentlerini ve kalkınma üzerinde bir kısıt olarak görülen yerel elitlerin tüketim yaklaşımlarını birleştirmeye başlamışlardır. Bu durumlar yine aynı bakış açısıyla dengesiz büyümeye, kronik enflasyona, ihracatın büyümesi ile ilgili problemlere ve ödemeler dengesi hususlarına ilişkin problemlere yol açmaktadır. Gelir dağılımı ile ilgili olan problem aslında yapısal bir heterojenliği ortaya koymaktadır. Bu heterojenlik aynı toplum içerisinde modern, endüstriyel ve eskiye dönük/ geleneksel ekonomik ve sosyal yapıların varlığını ifade etmektedir. Bu görüşle birlikte bir de daha ziyade ABD Marksist ekonomist anlayışından etkilenen Paul Baran ve Paul Sweezy gibi yazarlar da Latin Amerika ekonomilerinin yapısal karakteristiğinin “azgelişmişliğin gelişimi” olarak nitelendirmektedirler. Bu tanım ayrıca Avrupa kökenli birçok düşünür tarafından da kullanılmıştır.²²⁶ Dengesiz bir büyüme, heterojenliğin ya da ulusal/popülist ayrımındaki düalizmin sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bölge, işgücünün niceliği bakımından oldukça verimlidir; ancak işgücünün niteliği ve cinsler arasındaki eşitlik hiçbir zaman bir öncelik olmadığından dolayı bu bolluk günümüzde problemlere yol açmıştır.²²⁷ Alternatif bir diğer bakış açısı da Cardoso ve destekleyicileri tarafından geliştirilmiştir. Bu bakış açısı diğerlerinden farklı olarak sosyolojik bir yaklaşımla, Weber ve Marx analizlerinin sentezlenmesiyle ortaya konmuştur. Bu bakış açısına göre bağımlılık genel bir kategori olarak değil de bir rastlantı olarak kullanılmalıdır ve bu durum da ülkeleri özellikli olarak inceleme gerekliliği doğurmaktadır. Bu süreçte ülkelerin yapısal kısıtları ve tarih sürecinde kalkınma için elverişli olan imkânları da incelenmelidir. Benimsenen bu yaklaşım da Cardoso’yu yerel burjuvazinin de bir ülkenin kalkınması yönünde oldukça etkili olduğu²²⁸ fikrine ve bunun incelenmesi gerektiği savına yönlendirmiş ve “birleşik kalkınma” kavramını ortaya koymuştur. Girişimci yerel bir sınıfın eksikliğinde kalkınma yabancı sermaye ile olan işbirliği sonucunda gerçekleşebilir. ECLA geleneği ve bağımlılık analizleri bölgedeki siyasi gelişmelerin etkisi altında kalmıştır. Teorik tartışmalar ve siyasi pratikler arasındaki güçlü korelasyon, siyasi kutuplaşma ve ekonomik

²²⁶ Palma, J.G. (1978). “Dependency: A formal theory of underdevelopment or a methodology for the analysis of concrete situations of underdevelopment?”. *World Development*, 6, 898.

²²⁷ Munck, a.g.e., 2019, 120.

²²⁸ Cardoso, 1969 yılında yapmış olduğu çalışmada yerel burjuvazi tarafından kontrol edilen ekonomilerin doğal kaynaklarının yerel girişimciler tarafından, iş gücünün de yerel gruplar tarafından sömürülüyor olduğunu vurgulamıştır.

durgunluk arayışında olan muhafazakar elitlere bu geleneklerin atfedilmesine sebep olmuştur.²²⁹ Askeri darbeler ise ECLA'nın geleneğinin ve bağımlılık teorisinin gündemdeki aktif yerini alabilecek güce sahip olmuştur. Bağımlılık teorilerinin gelişimi bu şekilde ilerlemiş olmakla birlikte neden başarısız olduğu noktasında bir açıklama da şu şekilde yapılmaktadır: bu paradigma Latin Amerika'daki borç krizlerini ve Asya Kaplanlarının yükselişini açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Bu eleştiri hem neoliberal görüşü savunanlardan hem de "kalkıncı devlet" anlayışına vurgu yapan kesimden gelmektedir. 1980'li ve 90'lı yıllarla birlikte bu sebeplerden dolayı ECLA'nın duruşu da değişime uğramaya başlamıştır ve revizyona gitmiştir. Bunu yaparken de akademik ve disiplinler-arası yaklaşımını kademeli olarak yitirmeye başlamıştır. Yeni yaklaşımları ise makroekonomik dengenin sağlanmasına, serbest ticarete ve karşılaştırmalı üstünlüğe önemli bir rol biçmiştir. Bu rollerin hepsi de nihayetinde üretken kalkınma politikalarını uygulama amacı gütmektedir. Üretken kalkınma politikalarının ise ihracatı çeşitlendirmesi, ülkelerin katma değeri yüksek ekonomik yapılara sahip hale getirmesi beklenmektedir. ECLA aynı zamanda sosyal politikalara ve eğitimi de daha çok vurgu yapan bir anlayışa doğru evrilmiştir. ECLA, belirtilen bu dönüşüm sürecinde kendisinden daha yüksek fonlanmış olan Dünya Bankası ve Inter- American Development Bank gibi oluşumlara karşı rekabet gücünü artırmış ve danışmanlığını da geliştirmiştir. Hedefe yönelik sosyal politikaları ve diğer müdahaleleri ile birlikte bu gücü elde etmeye başlamıştır.²³⁰ Bu süreçteki en önemli gelişmelerden bir tanesi de politik reformların ekonomi politiği üzerine yapılan çalışmalar olmuştur. Belirtilen çalışmalar özellikle Latin Amerika'daki gelişmemiş ülkeleri baz alarak yapısal reformların adaptasyon süreçlerini ya da adapte olamamalarının ardında yatan siyasi süreçleri ve koşulları incelemektedir.²³¹ Neoliberalizm bölgede yaygın olarak benimsenen bir yaklaşım olması hem zaman isteyen hem de farklı dönüm noktaları olan bir süreç olmuştur. İlki, ticari liberalleşmenin benimsenmesi ve 1991 yılında MERCOSUR'un oluşturulması olmuştur. Bu dönemde Arjantin birçok tarifeyi düşürmüş ve tarife dışı bariyerleri de kaldırmıştır. Böylelikle ekonomisini uluslararası piyasaya ve rekabete açmıştır. Bu serbestleşme süreci Alfonsin ile başlayıp Menem ile devam etmiştir. İkincisi özelleştirmelerin artması ve hükümetin rolünün azalması olmuştur. İthal ikameci sanayileşme ve Peronizmin mirası

²²⁹ Aldo and Gonzalez, a.g.m., 2018, 5.

²³⁰ Aldo and Gonzalez, a.g.m., 2018, 6.

²³¹ Cardoso and Faletto, a.g.e., 1979.

olarak kamu iktisadi kuruluşları ve millileştirilmiş endüstriler tarafından domine edilmekteydi. Birçok alanda gerçekleştirilen özelleştirmeler nakit rezervlerini artırmıştır ve ödemeler dengesi açıklarını kapatmaya yardımcı olmuştur. Üçüncü olarak ise yapılan işgücü reformları esneklik kazandırmış ve iş gücünün maliyeti düşmeye başlamıştır. Son olarak ise sınır ötesi sermaye hareketlerinin ve yurtdışı banka düzenlemelerinin liberalizasyonunu içeren finansal liberalleşme politikaları gündeme gelmeye başlamıştır. Bu politikalar uluslararası sermaye pazarına giriş için oldukça etkin politikalar olmuştur.²³²

Latin Amerika’da sürdürülebilir kalkınmayı sağlayabilmenin birçok yöntemi vardır. Uluslararası eylemler söz konusu olduğunda bölge içindeki birtakım gruplar göz ardı edilmektedir ve bu grupların başında da yerliler gelmektedir. Yerli topluluklar, kuşaktan kuşağa aktarılan deneyimlerin sahipleri olmakla birlikte geleneksel tarımla yapılan üretimin potansiyelinin de yüksek olduğu etnobotanik, etnobiyojoloji, tarımsal biyoloji ve tarımsal ormancılık alanlarında yapılan çalışmalarla kanıtlanmıştır. İlgili köy ekonomilerinin kendilerini gerçekleştirmeleri ve ticari ilişkiler kurabilmeleri için onlara fırsat tanınmalıdır. Burada maksat köy ekonomilerinin devamından ziyade tecrübelerden faydalanıp kültür ve üretim mirasını aktarmaktır.²³³ Bölgede gerçekleştirilen projelerin çoğu yenilenebilir enerji kaynaklarının üretim sürecinde kullanıldığı ve mallara bu şekilde katma değer kazandırıldığı projeler olmuştur. Güneş enerjisinden ve jeotermal enerjiden faydalanılmış olup el sanatları da ihmal edilmemiştir. Bu doğrultuda kalite sistemleri geliştirilmiştir.²³⁴ Hatta birtakım bölgeleri korumak için “köylü biyosfer sahaları” gibi bir kavram öne sürülmüştür. Burada yerel topluluklar kaynakları idareli kullanacaklar ve dış dünya ile en uygun seviyede etkileşim içinde olacaktır. Optimali belirleyen unsur ise sosyal anlamda kabul edilebilir bir yaşam standardına kavuşmaları noktasındadır. Gelişen modern ticari tarım büyük miktarlarda üretimin gerçekleştiği, çevreye ve sosyal hayata olumsuz maliyetinin yüksek olduğu, makine ve kimyasal kullanımının dâhil olduğu bir model olduğundan dolayı sürdürülebilir kalkınma gereklilikleri ile uyuşmamaktadır. Modern tarımın da baskın gelmesi ve bir yerde mecburiyet doğurması ile de köylü ve yerli nüfuslar gittikçe

²³² Wylde, C. (2011). “State, Society and Markets in Argentina: The Political Economy of Neodesarrollismo under Nestor Hirschner, 2003-2007”. *Bulletin of Latin American Research*, 30(4), 445.

²³³ Barkin, D. (2007). “Neoliberalizm ve Sürdürülebilir Halk Kalkınması”. H. Veltmeyer ve A. O’Malley (eds.). *Neoliberalizmi Aşmak- Latin Amerika’da Kitle Merkezli Kalkınma: Kuramlar, Deneyimler ve Çıkarılacak Dersler*. İstanbul: Kalkedon, (Eserin orijinali 2002’de yayımlandı), 225.

²³⁴ Barkin, a.g.e., 2007, 226.

marjinalleşmektedirler.²³⁵ Post yapısalcı ve postmodernist ilkeler ışığında hareket eden bir fikir kuşağı teoride ve pratikte kalkınmayı halktan yana olan bir postmodernizm anlayışı içerisinde açıklamaktadır. Zira kalkınma, kültürel çeşitliliği içerisinde barındırdığı gibi halkın kendi sorunlarına kendi çözümlerini oluşturabilme, dayanışma ilişkileri kurabilme, kendi hayatlarının çizgisini kendilerinin belirleyebilmesi kapasitesi olarak kodlanmaktadır.²³⁶

Ekonomik gelişme ile birlikte sosyal gelişmenin de ilerlemesi ve sosyal açıkların kapatılması amacı beklendiği gibi başarılı bir yönde ilerlememiştir. Ekonomik gelişmeye sosyal gelişme eşlik etmeyince birtakım reformların yapılması gerekmiştir. 1990- 99 yılları arasında yapılan reformlar ilk jenerasyon reformlar olarak adlandırılmıştır. Bu reformlar öncelikle enflasyonu düşürmeyi ve büyümeyi yeniden gerçekleştirmeyi içermektedir. İkinci jenerasyon reformlar ise kurumsal reformları ve sosyal durumları iyileştiren reformları içermektedir. Mercosur'un mantığına göre ilk jenerasyon reformların başarılı olması demek bölgeyi ihracata dayalı büyüme stratejisiyle başarı ile ilerletmek ve dolayısıyla da yoksulluğu azaltmaya yardımcı olmak anlamına gelmekteydi. Bölge ülkelerinin sosyal programlara bakışı her ne kadar değişkenlik gösteriyor olsa da bu noktada Mercosur'un varlığı bölge içerisindeki sosyal açıkları kapama konusunda etkisiz kalmaktaydı.²³⁷ Sosyal açıkları birlikte Mercosur için diğer bir tartışma konusu da kurumsal açıklar olmaktadır. Kurumsal açıklar Latin Amerika bölgesi için beraberinde hukuki açıkları da gündeme getirmektedir. Ticaret ve hizmet sektörü yozlaşmış hale geldiği veya verimsiz olduğu zaman neoliberal reçeteler de ülkeler için olumlu sonuçlar doğurmayabilmektedir. Makroekonomik politika değişikliklerini gerçekleştirebilmek için daha etkili kurumlar oluşturmak bir zaruriyet halini almaktadır.²³⁸ Kurumların bir ülkenin dönüşümü sürecindeki önemi tartışılmazdır. Yoksulluğun azaltılması ve eşitsizliklerin yok edilmesi açısından işlevini yerine getirebilen ve objektif kalabilmeyi başarabilmiş kurumlar oldukça önemlidir. Mercosur'ın resmi kurumları birkaç aşamada şekillenmiştir ve bu noktada bu sürecin ilerleyişinden bahsetmek elzemdir. Kurucu anlaşma, temelde iki tane hükümetler arası organı içeren dönüşüm düzenlemesi

²³⁵ Barkin, a.g.e., 2007, 227.

²³⁶ O'Malley, A. (2007). "Toplumsal Temelli Kalkınma için Açılımlar". H. Veltmeyer ve A. O'Malley (eds.). *Neoliberalizmi Aşmak- Latin Amerika'da Kitle Merkezli Kalkınma: Kuramlar, Deneyimler ve Çıkarılacak Dersler*. İstanbul: Kalkedon, (Eserin orijinali 2002'de yayımlandı), 232.

²³⁷ Pena, F. (1995). "New approaches to economic integration in the Southern Cone". *Washington Quarterly*, 52'den aktaran Meham, a.g.m., 2003, 380.

²³⁸ Moisés, N. (2000). "Washington Consensus or Washington Confusion?". *Foreign Policy*, 118, 93.

yapmıştır. Bu organlar siyasi yönlendirmeden sorumlu olan Ortak Pazar Konseyi (Common Market Council- CMC) ve kuralların, anlaşmaların uygulanmasından ve yürütülmesinden sorumlu olan Ortak Pazar Grubu (Common Market Group)'dur. İlk kuruluş prosedürleri 1991'de yapılan Brasilia Protokolü ile belirlenmiş olsa da kalıcı yapısının belirlenmiş olduğu protokol Ouro Preto Protokolü olmuş ve bu da Aralık 1994'te kurulmuştur. Kurucu Anlaşma ise oluşuma hukuki bir kimlik vermiştir. Ayrıca bu anlaşma esas olarak uluslararası ekonomik ilişkileri şekillendirmek için dizayn edilmiş olan bir kamu politikası girişimi ve bölgenin endüstriyel kalkınmasını sağlamak amacıyla birtakım yönlendirmeleri de barındıran bir yol haritası niteliği taşımaktadır.²³⁹

Yapısal uyum programları ve onlara karşı geliştirilen reflekslerle birlikte kalkınma kavramı Latin Amerika'daki birimler tarafından yeniden ele alınmıştır. Birtakım yeni formüllerle kalkınma kavramına açıklık getirilmiştir ve bunun öncülüğünü de ECLAC yapmıştır. Buna göre yürürlüğe konan yeni kalkınma stratejisi, bölgesel tanımıyla "sosyal liberalizm", beş nitelik barındırmaktadır. Bu niteliklerden ilki "katılım" konusudur. Bu kavrama vurgu yapılarak kadınların ve yoksulların sürece dâhil olmaları önemsenmiştir. İkinci olarak karar alma sürecinin merkezsizleşmesi vurgulanmıştır. Bu durum ortalığa dayanan bir karar alma süreci anlamına gelmektedir. Üçüncü olarak yoksulların hedef alınması ve onların zor koşullarının başlangıçta hafifletilerek zamanla da giderilmesi yer almaktadır. Dördüncü olarak kadınların ve yoksulların katılımının politikalarla güvence altına alınarak aktif hale getirilmesi vurgulanmıştır. Son olarak ise yapısal reformların gerekliliğine dikkat çekilmiştir. Bu reformlar sosyal hizmetlerin özelleştirilmesini dahi içermelidir.²⁴⁰

IDB (Inter-American Development Bank), bölgesel işbirliği yapılan bir kalkınma bankasıdır. Bölge ülkelerinde uyguladığı tedarik programları ile bölgenin kalkınmasına katkı sağlamaktadır. 2002 yılı ve sonrasında gündeme gelmiş projelerin listesi ise şu şekildedir:

²³⁹ Birch, a.g.m., 2000, 1404.

²⁴⁰ Veltmeyer, a.g.e., 2007c, 68.

Çizelge 2.2. 2002- 2020 yılları arasında tarım ve kırsal kalkınma alanında IDB- Arjantin projeleri²⁴¹

Proje Adı	Proje ve Finansman Türü	Onaylama Tarihi	Statüsü
System Facilitating International Market Access by Small Rural Producers	Teknik İşbirliği- İcra Edilebilir borçlanma senetleri	25 Haziran 2003	Kapandı
Integrated Irrigation Management Strategy	Teknik İşbirliği- İcra Edilebilir borçlanma senetleri	27 Mart 2007	Kapandı
CCLIP - Food and Agriculture Health and Quality Management	Kapsayıcı	9 Ocak 2008	Yürürlükte
Food and Agriculture Health and Quality Management Program (CLIPP)	Kredi Operasyonu, SCF	9 Ocak 2008	Kapandı
CCLIP - Provincial Agricultural Services II- PROSAP II	Kapsayıcı	16 Ocak 2008	Yürürlükte
Provincial Agricultural Services II-PROSAP II	Kredi operasyonu, SCF	16 Ocak 2008	Kapandı

²⁴¹ İnternet: "Project Details- Argentina". *Inter- American Development Bank (IDB)*. Web: <https://www.iadb.org/en/projects-search?country=AR§or=AG&status=&query=&page=0> adresinden 3 Ekim 2021'de alınmıştır. Çizelge'deki veriler 3 Ekim 2021 tarihinde sistemde olan verilerdir.

Çizelge 2.2. (devam) 2002- 2020 yılları arasında tarım ve kırsal kalkınma alanında IDB-Arjantin projeleri

Support Preparation Project Strengthening Agricultural Innovation	Teknik İşbirliği, TCN	14 Mart 2008	Kapandı
Complementary Studies for Preparation of Strengthening Agricultural Innovation	Teknik İşbirliği, TCN	14 Mayıs 2008	Kapandı
ADECO	Kredi operasyonu- PAR, PSR	8 Ekim 2008	Kapandı
Knowledge management to increase the competitiveness of farming pymes	Teknik İşbirliği- İcra Edilebilir borçlanma senetleri	26 Kasım 2008	Kapandı
Project to Integrate Small Producers into the Wine Production Chain	Kredi Operasyonu, SCF	10 Aralık 2008	Kapandı
Timbues Crushing Project	Kredi operasyonu- PAR, PSR	17 Aralık 2008	Kapandı
Promotion of Sustainable Production Systems through Fair Trade Markets	Teknik İşbirliği, TCN	18 Kasım 2009	Kapandı
Strengthen the Agricultural Innovation System	Kredi Operasyonu, SCF	21 Eylül 2010	Kapandı
Cooperativa La Riojana	Kredi Operasyonu, PSL	13 Ekim 2010	Kapandı.
Provincial Agricultural Services Program - PROSAP III	Kredi Operasyonu, SCF	11 Eylül 2011	Kapandı

Çizelge 2.2. (devam) 2002- 2020 yılları arasında tarım ve kırsal kalkınma alanında IDB-Arjantin projeleri

Program for Rural Development and Family Agriculture, PRODAF	Kredi Operasyonu, FFF	21 Haziran 2012	Kapandı
Support for Microenterprises Linked to the Sustainable Wood Industry in Chaco Pr	Teknik İşbirliği, TCN	3 Aralık 2013	Kapandı
Support for Microenterprises Linked to the Sustainable Wood Industry in Chaco Pr	Kredi Operasyonu, SEP	3 Aralık 2013	Kapandı
Sustainable Fishery Development Program	Kredi Operasyonu, FFF	23 Temmuz 2014	Yürürlükte
Sustainable Fishing Develop Program - Research on Fishery Management	Teknik İşbirliği, TCN	17 Aralık 2014	Kapandı
Priorities of Agricultural Development in Norte Grande	Teknik İşbirliği, TCN	22 Temmuz 2015	Kapandı
Provincial Agricultural Services Program - PROSAP IV	Kredi Operasyonu, FFF	17 Kasım 2016	Yürürlükte
Financial Inclusion for Climate-smart Agriculture in Argentina	Teknik İşbirliği, TCN	1 Aralık 2016	Yürürlükte

Çizelge 2.2. (devam) 2002- 2020 yılları arasında tarım ve kırsal kalkınma alanında IDB-Arjantin projeleri

Collective Impact Investment Consortium Model for Argentina's Gran Chaco Region	Teknik İşbirliği, TCN	7 Aralık 2016	Yürürlükte
Support Program for the Consolidation of Organizational Capacities for Research, Extension and Innovation at INTA	Teknik İşbirliği, TCN	17 Kasım 2017	Yürürlükte
WAYRA: Differentiated Honey and Technology in the Argentine Gran Chaco	Teknik İşbirliği, TCN	17 Nisan 2019	Yürürlükte
Implementation of an Impact Evaluation for the Program for Rural Development and Family Agriculture (PRODAF)	Teknik İşbirliği, TCN	13 Kasım 2019	Yürürlükte
Smart Viticulture Program (SVP)	Teknik İşbirliği, TCN	5 Kasım 2020	Yürürlükte
Strengthening of Technological Capacities in the Agricultural Sector	Teknik İşbirliği	9 Aralık 2021	Yürürlükte

Tarımsal teknolojilerin iyileştirilmesi ve kırsaldaki tarım faaliyetlerin devam edebilmesi için gerekli fonlamaların ve girişimlerin mevcut olduğu bu proje skalası IDB'nin Arjantin'e yoğun şekilde destek sağladığının göstergesi niteliğindedir. Ayrıca teknik işbirlikleri ile Arjantin'in elde edeceği bilgi desteği, uzun vadede kendi uygulamalarını gerçekleştirebilmesi ve bağımlılığını azaltabilmesi adına fayda sağlayacaktır. ²⁴²

²⁴² İlgili projelerin çıktıları ile ilgili bir veriye ulaşamadım.

2.3. Latin Amerika’da Tarım ve Yoksulluğu Önleme

Sömürgeye dayanan tarımsal değişimler dünyada birçok bölgede farklı zamanlarda gerçekleşmiştir. Bunların en erken tarihi ise Karayipler, Latin Amerika ve Kuzey Amerika bölgelerine dayanmaktadır. Latin Amerika özelini belirtmek gerekirse Portekiz Brezilyasında geniş şeker plantasyonlarında üretim yapılmaktaydı. Seyrek nüfuslu bu bölgelere ise gerektiğinde köle ithalatı dahi yapılmaktaydı. Kölecilik 1888 yılına kadar Brezilya’da ve 1889 yılına kadar da Küba’da devam etmiştir.²⁴³ 1870-1920’ler arasında Latin Amerika için yeni bir ihracat patlaması dönemi olmuştur. “*Hacienda*”²⁴⁴ lar yaygınlaşmış ve yoğunlaşmış olmakla birlikte bunu Uruguay, Arjantin ve Şili’nin düzlüklerinde yapılan tahıl ve sığır yetiştiriciliği takip etmiştir. Bu dönemde yaşanan işgücü kıtlığı ise göçlerle telafi edilmeye çalışılmıştır. Zira Küba plantasyonlarına ve Peru’nun kıyı bölgelerine 19. yüzyılın ikinci yarısında Çinli işçiler gelmiştir. Brezilya’da ise kölecilik kaldırıldıktan sonra yerli kahve üretimi yapan plantasyon sahipleri mali destek alarak Avrupa’dan kitlesel olarak göçmen getirebilmişlerdir. Tarıma bağlı sosyal ilişki çeşitliliğinin nispeten fazla olduğu bir bölge olan Latin Amerika; Brezilya, Arjantin, Uruguay ve Şili gibi tarımsal alanlarda uzmanlaşmış ülkelerinin varlığı ile dikkat çekmektedir. Bu ülkeler önemli tarım ihracatçısı ülkelerdir. Bununla birlikte direncini koruyan köylüler ve yerli halklar da varlığını sürdürmektedir.²⁴⁵ Latin Amerika, kolonyal zamanlardan kalan ve ilk küreselleşme dalgası ile birlikte kuvvetlenen bir arazi yapısı yaklaşımına sahiptir. Bu ilginin de zamanla çarpıcı bir şekilde üzerinde durulmuştur. Tarımda artan ölçek ekonomilerine karşı bu bölgede yeni bir tarımcılık anlayışı yayılmıştır ve bu da firmaların iş ağlarına dayanmaktadır. Bu firmaların temel işlevi birçok farklı kaynaktan elde edilen özellikle vakıf fonlarından gelen finansal sermayeleri, soya fasulyesi ekmek amacıyla arazileri kiralamak ve elde edilenleri de yatırımcılar arasında paylaşmak için havuzlar oluşturmaktadır. Bu şirketler çok önemli miktarlarda ürün ile ilgilenirken aslında en temel tarımsal üretimi servis sağlayıcılar gerçekleştirmektedir. Bu noktada ise aslında kırsal işçiler bu denklemde bir bakıma aslında kendilerine rol atfedilmeyen aktörler olarak görülmektedir. Nitekim belirtilen bu model

²⁴³ Bernstein, a.g.e., 2014, 60.

²⁴⁴ Hacienda, latifundia özelliği gösteren çiftliklere verilen isimdir. Latifundialar büyük tarımsal işletmelere sahip alanlar iken haciendalar ise bunun dâhil olduğu tarımsal mülkün tamamına verilen isimdir.

²⁴⁵ Stolcke, V. and Hall, M.M. (1983). “The introduction of free labour on São Paulo coffee plantations”. *The Journal of Peasant Studies*, 10(2-3), 170.

teknolojinin yoğun kullanılmasıyla gerçekleştirildiği için ihtiyaç duyulan iş gücü da azalmaktadır.²⁴⁶ Soya fasulyelerin üretiminin genişlemesi de bu sektörde iş yapan aile firmalarının azalmasına, tecrübeye dayalı üretimden teknolojiye dayalı üretime geçmeye, özelleştirmeye ve daha iş odalı üretime geçmeye sebep olmuştur. ²⁴⁷ Petras ve Veltmeyere’a göre tüm bu yapı değişiklikleri de birçok aile firmasının tarımı bırakmasına sebep olmuştur. Yapılacak yatırımları, dar bir arazi alanı olsa dahi, karşılayamayacak kadar güçsüzleşen aileler yerlerini büyük soya fasulyesi firmalarına bırakmışlardır. Tarım sektöründe ortakçı olanlar ve bu yolla çalışmaya devam edenlere arazi fiyatları oldukça yüksek gelmeye başlamıştır ve de kiralama ücretleri ise giderek artmıştır. Bu sebeple bölgede tarımsal yapı giderek kutuplaşmış, rekabet alanı genişlemiş, modern kapitalist üretim şekli tarımsal üretimin de içine dâhil olmuş ve aile firmalarının geri çekilmesine sebep olmuştur.²⁴⁸ Latin Amerika’nın dünyadaki büyük güçler tarafından paylaşıldığını ortaya süren görüşler de bunun özellikle endüstriyel temele dayanan ya da geçim olarak tarım sektörüne yoğunlaşan ülkeler üzerinden gerçekleştiğini belirtmektedir. Bunlar da ikiz fabrikalarla, borçlandırarak gerçekleştirilen mali yağmaya ve dev uluslararası şirketlerin agro-sanayide sömürgeci bir şekilde yer almasına engel teşkil etmektedir. Paylaşımın sürdürülebilir olması için sürekli borçlu bir Latin Amerika; agro sanayi, agro mineral ve ucuz emeğe dayalı imalat ihraç platformuna dönüştürmektir.²⁴⁹

2.3.1. Latin Amerika’da Tarım Politikaları

Tarım politikalarını birçok değişken üzerinden ele almak mümkündür. Çalışmanın ilk bölümünde toprağın paylaşımı, biyoteknoloji uygulamaları ve tarım ürünlerinin üzerinden alınan ihracat vergileri gibi konular baskın çıkarken çalışmanın bu bölümünde de benzer bir çizgi görülmektedir. Latin Amerika’da *Pampas* adı verilen verimli bölge de tarımsal değişikliklerin odağında olmuştur ve bu yeniliklere adapte olmak zorunda kalmıştır. Aslında Pampas arazilerinde çalışan çiftçiler, değişikliklere nispeten hazırlardı. Nitekim zaten tarım

²⁴⁶ Norberg, M.B. (2020). “Introduction to the Political Economy of Agrarian Change in Latin America”. In M.B. Norberg (ed.), *The Political Economy of Agrarian Change in Latin America- Argentina, Paraguay and Uruguay*. Mexico. Palgrave Macmillan, 8.

²⁴⁷ Wesz, V.J. (2016). “Strategies and hybrid dynamics of soy transnational companies in the Southern Cone”. *The Journal of Peasant Studies*, 43(2), 307.

²⁴⁸ Norberg, a.g.e., 2020, 9.

²⁴⁹ Petras ve Veltmeyer, a.g.e., 2007, 75.

makineleşmiş, piyasa odaklı stratejiler benimsenmiş ve her bir üretim ünitesi için oldukça geniş arazilerde çalışılmıştır.²⁵⁰ Verimli bir diğer bölge de *Gran Chaco* bölgesidir. Bu bölgenin sahip olduğu özellikler ise oldukça çeşitlidir. Hem bölgesel hem de küresel anlamda biyo-çeşitliliğin oldukça fazla olduğu ve endemik türlere de ev sahipliği yapan bir bölgedir. Bataklıklar ve savanların varlığı bir yana aynı zamanda bölgeye has hayvanların yaşadığı dünyanın en geniş bitişik arazisine sahiptir. Küresel çapta da, işlenmemiş verimli toprakların en fazla var olduğu bölge özelliği taşımaktadır; ancak tarım ürünlerinin ve hayvansal gıdaların yaygınlaşması bölgeyi ağaçsızlanma tehlikesi ile baş başa bırakmıştır. Dünyanın en büyük orman rezervlerini barındıran bu bölge aynı zamanda da hızla tehlike altına giren bölgeler arasında yerini almıştır. Gran Chaco'nun Arjantin içerisinde olan kısmında yaşayan insan yoğunluğu daha fazla olmakla birlikte aynı zamanda da yerli ormanlar içerisinde yaşayan gruplar da mevcuttur. Bu yerli toplumlar ormanları gıda ve ilaç elde etmek için ve ruhani amaçlarla kullanmaktadırlar; ancak herhangi bir mülkiyet hakları olmadığı için bu durumun hukuken bir karşılığı bulunmamaktadır.²⁵¹ 21. yüzyılda dağ tarımcılığı yapılan alan, başka hiçbir bölgede olmadığı kadar Latin Amerika bölgesinde artmıştır. Tarımsal değişikliklerin gerçekleştiği dalgalanmalar hâlihazırda tüm dünyayı etkilerken Latin Amerika bu etkilerin en çok görüldüğü bölgelerden biri olmuştur. Kullanılan arazinin miktarı 2001- 13 yılları arasında neredeyse iki katına çıkmıştır.²⁵² Arazi kullanımının ve arazi örtüsünün değişikliğinin (Land Use and Land Cover Change- LULCC) esas nedeni ise küresel çapta hayvansal ürünlere artan talep olmuştur. Yüksek protein içeren tarımsal ürünlerin üretilmesi de bu gerekliliğin dolaylı bir sonucudur. Bu sayede de Latin Amerika aynı zamanda soya fasulyesi ihracatıyla da adını duyurmaktadır. Soya fasulyesi ve sığır eti, tarımsal dönüşüm en önemli iki itici gücü olmuştur. Kıtada Brezilya, Arjantin, Paraguay, Bolivya ve Uruguay'da soya fasulyesi yetiştirilen alanlar sürekli artış göstermiştir ve bu zincir en sağlam şekilde belirtilen bölge ülkeleri arasında işlemektedir. Uluslararası pazarda "aslan payı"nı bölge ülkeleri elde etmektedir. Aslında soya fasulyelerinin ve sığır etinin üretiminin yaygınlaşarak artması üretim şekillerinin ve sosyal ilişkilerin de değişmesi ile birlikte gerçekleşmiştir. Bu süreçte araziler için rekabet artmış ve bu durum da çiftçileri üretimi artırmaya ve bunu yaparken de en az sayıda işgücünü kullanan teknolojilere, ürün

²⁵⁰ Norberg, a.g.e., 2020, 14.

²⁵¹ Norberg, a.g.e., 2020, 15.

²⁵² Graesser, J., Aide, T.M., Grau, H.R., and Ramankutty, N. (2015). "Cropland/Pastureland Dynamics and the Slowdown of Deforestation in Latin America". *Environmental Research Letters*, 10 (3), 1.

özelleştirmesine ve ölçek ekonomilerine yöneltmiştir. Bu yönlerden bakıldığında soya fasulyesi tarımsal alanda oyunu değiştiren teknolojilerin ve tarıma organizasyonel modellerin getirilmesinin öncü ürünü olmuştur. Latin Amerika bölgesi, tarihinde bu tarz değişikliklere tanık olmuş olsa da günümüzde yaşanan değişikliklerin tarihsel arka planda da benzeri olmamıştır. Şöyle ki, üretim modellerindeki değişiklikler ve arazinin kullanılmasındaki değişimler sosyal anlamda birçok olumsuz etkiyi de beraberinde getirmiştir. Yerli ormanlar ve savanaların kaybı artmış; çayır ve mera tarımıyla birlikte üretimin yoğunlaşması biyo-çeşitliliğin azalmasına, erozyona ve yollarının kirliliğine yol açmış; tarımsal ticaretin ilerlemesine ve çiftçi ailelerin yer değiştirmesine neden olmuş ve bu durum da arazi yoğunluğu, kentleşme ve gıda bağımsızlığının kaybı gibi endişelere yol açmıştır.²⁵³ Tarımsal patlama her ne kadar üretim ilişkilerinin değişmesi ve çevresel bakımdan olumsuz adlandırılacak sonuçlara ulaşsa da bu patlama ile birlikte birtakım iyileştirmeler de gerçekleşmiştir. Artan gelirler ve ihracat gelirleri, limanlar ve yollar gibi altyapı alanlarında iyileştirmeler, doğrudan yabancı yatırımlar, teknoloji transferi, tarımın profesyonelleştirilmesi, üretimin büyümesi ve ekonomik büyüme gibi sonuçlar da sürecin olumlu yansımaları olarak nitelendirilebilmektedir.²⁵⁴ İhracat rakamları tarımsal dönüşüm sürecinde artış göstermiş olsa da bu artış aynı zamanda arazi kullanımının ve arazi örtüsü değişikliğinin kim tarafından yönetildiği sorunsalını da beraberinde getirmektedir. Özellikle soya fasulyesi baskınlığında artan ihracat rakamları, ihracatın karakteristiğinden ötürü Latin Amerika'da temel karar alma mekanizmasını küreselleşmenin yönlendirdiği yönünde bir literatürün gelişmesine neden olmuştur. Bu bağlamda yapılan analizlerde Latin Amerika ülkeleri çoğu zaman birer devlet olarak ihmal edilmiş ya da kısıtlı ölçülerde uluslararası karar alıcılarla hareket etmişlerdir. Dünya sistemindeki gelişmiş ülkeleri, uluslararası kuruluşları ve ulus-ötesi tarım sanayii firmalarını bu açıdan bakıldığında temel karar alıcılar olarak nitelendirmek yanlış olmayacaktır. Diğer açıdan bakıldığında ise devletin kendi arazileri üzerinde temel karar verici olduğunu ve arazilerin dağılımlarını kendisinin belirlediğini vurgulayan ve sayısız raporlara dayanan bir literatür de mevcuttur. Bu sebeple Latin

²⁵³ Norberg, a.g.e., 2020, 2.

²⁵⁴ Torre, A., Didier, T., Ize, A., Lederman, D. and Schmukler, S.L. (2015). *Latin America and the Rising South: Changing World, Changing Priorities*. Washington, DC: World Bank Group, Latin America and Caribbean Studies, 11-15; Turzi, M. (2016). *The Political Economy of Agricultural Booms: Managing Soybean Production in Argentina, Brazil, and Paraguay*. Cham, Switzerland: Springer'den aktaran Norberg, a.g.e., 2020, 21.

Amerika ülkelerinin uluslararası karar alıcıların kararlarını uygulayan kurbanlar olduğu ya da kendi kararlarını kendileri alabilen ülkeler olduğu konuları basit analizlerden ziyade daha farklı değişkenlerle irdelenmesi gereken bir konu olarak önemini hâlen korumaktadır. Norberg, Latin Amerika'daki tarımsal değişiklikleri konu aldığı kitabında karar alma mekanizmasına etki eden uluslararası aktörlerin varlığını kabul etse de devletin hâlen bu süreçte en yetkili ve en etkin aktör olduğu noktasından yola çıkmaktadır. Bunu destekleyen en önemli gerçeklik ise devletin hâlen yasal düzenleyici çerçeveler üzerinde söz hakkına sahip olmasıdır. Çevresel kanunların düzenlenmesi, mali sistem, yolların ve limanların altyapısı konularındaki kamu yatırımları, çiftçileri destekleyici sistemler, tarımsal araştırma konularındaki kamu harcamaları, kalkınma ve eğitim konularında devlet düzenleme yetkilerine sahiptir. Devlet, Latin Amerika bölgesinde tam bir oyun kurucu olmamakla birlikte birbirine bağımlı olarak gelişen üçlü bir mekanizmanın önemli bir parçasıdır. İlki Latin Amerika'daki kurumların tarihi oluşumu, ikincisi; tarımsal ürünlerin küreselleşmesi ve uluslararası tedarik zincirleri ve son olarak da ulusal düzenleyici sistemlerdir.²⁵⁵ Norberg'in görüşünün tamamlayıcısı niteliğinde bir diğer görüş ise sivil toplum örgütlerinin Latin Amerika için ne kadar etkin olduğuna vurgu yapmaktadır.²⁵⁶ Araziler korumak ve çıkan çatışmaların kontrolünün sağlamak amacıyla bu alanda birçok yapı oluşturulmuştur. Sol kanadın daha da ağırlıkta olduğu bu oluşumlar ise sivil topluma karar alma konusunda bir nevi yetki alanı oluşturmaktadır. Bunun altında yatan temel faktör ise bu sayede muhtemel sosyal çatışmalardan kaçınma isteği olmuştur.²⁵⁷

Arjantin Hükümeti, biyoteknoloji ile ilgili aldığı kararlarda ve ürünlerin üretilmesi sürecinde titizlikle hareket etmekte ve aldığı kararların da Latin Amerika bölgesi içerisindeki diğer ülkelere de örnek teşkil edebileceğini öngörmektedir. Düzenleyici uygulamaların kontrolü esasen bu uygulamaları gerçekleştirecek olan gruplar arasında bir rıza geliştirmek hegemonik formasyonu gerçekleştirmek adına olabilmektedir.²⁵⁸ Biyoteknolojinin ve

²⁵⁵ Norberg, a.g.e., 2020, 3.

²⁵⁶ Latin Amerika tarihinde toprak için mücadeleler verilmiştir. Bu mücadeleler birtakım kırsal sosyal hareketlerin doğmasına yol açmıştır. Bu hareketlerden en bilinenlerin arasında Brezilya'da doğan "Topraksızlar Hareketi" (MST- Movimento dos Trabalhadores Rurais Sem Terra) yatmaktadır.

²⁵⁷ Busscher, Vanclay and Parra, a.g.m., 2019, 2.

²⁵⁸ Andr  e, P. (2005). "The Genetic Engineering Revolution in Agriculture and Food: Strategies of the Biotech Bloc". In D. Levy and P. Newell (Eds.), *The Business of Global Environmental Governance*. Cambridge MA, 136-137.

Web: <https://books.google.com.tr/books?hl=en&lr=&id=mnBfQVStSySC&oi=fnd&pg=PA135&dq=info:OztbPPPd78>

biyoteknolojik ürünlerin ticari politikaları konusunda bölge içerisinde de enteresan bir bölünme mevcuttur. Bölgede genetiği değiştirilmiş ürünlerin yasadışı kaçakçılığı da bazı ülkeleri bazı ülkelerle daha sıkı ilişkiler kurmaya itmiş ve çoğu platformda da birlikte hareket etmelerine sebep olmuştur. Özellikle Arjantin ve Brezilya arasında Paraguay üzerinden gerçekleşen kaçakçılık eylemleri hükümetleri de daha sıkı tedbirler almaya itmektedir. Arjantin; Brezilya, Paraguay ve Bolivya'daki pazarlara dâhil olabilmek için uygun bir platform olarak görülmektedir. Bölgesel bir oluşum olan Mercosur içerisindeki Çevre Çalışma Grubu (SGT6), 2001 yılında hazırlanan çerçeve anlaşmayı veto etmişti; çünkü ortaya çıkan çerçeve anlaşma içerisinde biyogüvenlik konuları yer almamaktaydı. Bununla birlikte Arjantin, yabancı bir firma ile olan anlaşmazlığıyla ilgili olarak da Mercosur içerisindeki etkisini kullanmıştır. 2005 yılında Mercosur ülkelerinin tarım bakanlarının toplanmasını talep ettiği bir çağrıda Monsanto firmasına karşı olmasının desteğini ilk olarak Brezilya ve Paraguay'dan görmüştür; fakat ülkelerin üzerindeki yoğun baskıyla birlikte hükümetler kendi özel sektörleri ve Monsanto arasındaki anlaşmaları temel alarak hareket etmişlerdir. Arjantin'in bölgeden hissettiği baskılar da süreç içerisinde artmaya devam etmiştir. Arjantin, AB ile genetiği değiştirilmiş ürünler konusunda çıkan anlaşmazlıkta "*Miami Grubu*" adı verilen ve genetiği değiştirilmiş ürünlerin ihracatını yapan ülkeler tarafından kendilerine destek olunması konusunda baskı altında kalmıştır. Hükümet içerisindeki bazı gruplar AB'ne karşı bu kadar saldırgan bir tutumun doğru olmadığı savunurken ve "*mirror policy*" e sadık kalınması gerektiğini düşünürken ülke içerisinde Monsanto gibi büyük birçok firma aksini düşünmekteydi; ancak "*Grain*" ve "*Cargill*" gibi ticari firmalar da AB ile ticari ilişkileri bozacak herhangi bir hamleye karşı isteksiz davranmaktaydılar. Güçlü müttefiklerinden de gelen baskılarla Arjantin, Dünya Ticaret Örgütü ile hareket ettiğini gösteren hamleler yapmıştır. Bu alanlar ise teknoloji için uzun dönemli piyasa erişimi, ki bu durum Arjantin'in büyüme stratejisinde de tanımlanmıştır, gibi konulardır. Bu durumun sonuçları ise Arjantin ve Arjantin'in ekonomik kalkınması adına sembolik bir zafer gibi görünmektedir.²⁵⁹ Dünya Ticaret Örgütü (WTO) verilerine göre Arjantin'in dâhil olduğu ve yürürlükte olan sekiz adet bölgesel ticaret anlaşması bulunmaktadır: Arjantin ile Meksika arasında 1986 yılında imzalanan Arjantin- Meksika Anlaşması, çok taraflı olan ve başka bölgeleri de kapsayan

8J:scholar.google.com&ots=4wRNmTmvsm&sig=ollv368FTKFB1jLj4b739Yds6Mc&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false adresinden 15 Mart 2020'de alınmıştır.

²⁵⁹ Newell, a.g.m., 2009, 44.

1988 yılında imzalanan Gelişmekte olan Ülkeler Arasındaki Küresel Ticaret Tercihleri Ssistemi (Global System of Trade Preferences among Developing Countries (GSTP)), çok taraflı olan ve bölgeler arasında da uygulanabilen 1980 yılında imzalanan Latin Amerika Entegrasyon Birliği (Latin American Integration Association (LAIA)), 1991'DE Güney Ortak Pazarı (MERCOSUR), MERCOSUR'un Mısır, Hindistan, İsrail ve Güney Afrika Gümrük Birliği (SACU) ile imzaladığı anlaşmalar Arjantin'in taraf olduğu bölgesel ticaret anlaşmalarıdır.²⁶⁰

2.3.2. Latin Amerika'da Yoksulluğu Önleme Politikaları

Latin Amerika'da yoksulluk problemi oldukça köklü bir problemdir, zira birçok devrimin ve ayaklanmaların temelinde olan ve çözülmesi gereken en önemli problemlerden olmuştur. Bu husus çoğunlukla üretim koşulları ile de ilişkilendirilmekle birlikte Avrupa merkezli bakış açılarında Latin Amerika'daki üretim koşulları Avrupa feodalizminin yerel bir versiyonu olarak düşünülmüştür; ancak Marksist görüşü benimseyenler buna karşı çıkmıştır. Latin Amerika'nın özgüllüğüne dikkat çekmişlerdir ve bu görüşü reddetmişlerdir. Geliştirilen analizlerde Latin Amerika'daki gelişim sürecinin Avrupa'da Ortaçağ'dan sanayi kapitalizmine kadar olan süreçten oldukça farklı olduğu ortaya konmuştur. Azgelişmişlik, bölgesel eşitsizlikler ve köylülerin yoksulluğunun kaynakları feodalizmin sonucu değil kapitalizmin Latin Amerika'daki sömürücü karakterinin ve yarattığı bağımlılık ilişkilerinin sonucudur.²⁶¹ Kırsal ve kentsel bölgelerdeki yoksulluk oranlarının kıyaslaması ülkeden ülkeye değişse dahi Latin Amerika'da özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısında kırsaldaki yoksulluk oranı kentlerdeki orandan daha yüksek olmuştur. Bununla birlikte 1940-80 yılları arasında yaşam süresini olumlu anlamda etkileyen birtakım gelişmelere sahne olan bölge, aynı zamanda hızlı nüfus artışının da merkezi olmuştur. Zenginliklerden faydalanan kesimin oranı tartışmalı olurken bu ilerlemelerden etkilenmeyen, az etkilenen ve marjinal şekilde fazla fayda sağlayan bir kesim de oluşmuştur.²⁶² 19. ve 20. yüzyılda kırsalda bulunan yoksulun sömürülmesi birkaç yolla olmuştur. Borç ilişkileri kurmak, patron- müşteri bağları geliştirmek, arazi- su- pazar ve güvenlik alanlarında kontrol sahibi olmak gibi özellikler bir

²⁶⁰ İnternet: "Regional Trade Agreements- Database". (2021). *World Trade Organization- OMC*. Web: <http://rtais.wto.org/UI/PublicSearchByMemberResult.aspx?membercode=032> adresinden 24 Ekim 2021'de alınmıştır.

²⁶¹ Löwy, M. (1998). *Latin Amerika Marksizmi* (Birinci Baskı). (Çev. İrfan Cüre). İstanbul: Belge Yayınları (Eserin orijinali 1983'te yayımlanmıştır), 11.

²⁶² Grindle, a.g.e., 1986, 114.

kontrol sağlama mekanizmasının kurulmasına, çiftçilerin yeterince özgür olmamasına yol açmıştır.²⁶³ Entegre olmuş kırsal kalkınma programları ile birlikte Latin Amerika'daki kırsal kalkınma konusunda uluslararası kuruluşların da dâhil olması fikri ulusal ve uluslararası bürokrasi içinde birtakım tartışmalara yol açmıştır. Yasa yapıcılar, parti temsilcileri, geniş ölçekli çiftçi örgütlenmelerinin temsilcileri ve ilgili programlardan faydalanan çiftçiler bu tartışmaların odak noktasında bulunmuşlardır. Programlara olumlu bakan bir bakış açısı altında birleşilmesinin nedeni de ilgili programların yoksulluğun altında yatan sebeplerin iyi gerekçelendirilmiş argümanlarla sunulması ve kamu politikalarının da sürece dâhil edilmesi konusunda fikir sunuyor olmasıdır. Entegre olmuş kırsal kalkınma programlarının iki farklı yüzüne değinmek gerekmektedir. Bu konuyu incelerken benimsenen "*yeni düalizm*" bakış açısına göre kırsal kalkınmanın iki önemli bileşeni vardır. Üretim faaliyetlerinin mantığı iki farklı tarımsal türe göre değişiklik göstermektedir. Kapitalizmi benimseyen çiftçiler pazar için üretim yapıp uzun dönemli net karlarını artırmaya çalışırken köylü üreticiler kısa vadeli güvenlik ihtiyaçlarını karşılamak ve ailesinin geçimini sağlayabilmek adına üretim yapmaktadırlar. Her iki bakış açısı da kendi koşulları içerisinde değerlendirildiğinde rasyonel olmakla birlikte köylülerin benimsediği bakış açısı onların pazardaki rekabet gücünü artırmak bir yana dursun pazara tam anlamıyla dâhil olamamalarına dahi sebep olmuştur. Ayrıca köylüler daha önceki kalkınma politikalarında da dışta tutulmuşlardır. Bu bakış açıları göstermektedir ki tarımın modernleşmesi sürecinde ortaya konulan politikalardan her girişimci, köylü ve çiftlik sahibi çiftçi ayrı oranda faydalanmamaktadırlar. Eski düalist yaklaşımının "*damlama teoris*" nde olduğu gibi zenginlere vergi indirimi tanınarak üretimlerini artırmaları yolunda onlara destek olma fikri esas itibariyle işlerliği olmayan bir fikirdir ve kırsal yoksulların problemlerini çözmek için uygun bir yaklaşım değildir. Bu sebeple devlet, uyguladığı politikaları çeşitlendirmeli ve ihtiyaca uygun hamleler gerçekleştirmelidir. Geniş ölçekte üretim yapan üreticilere ödenekler ve yardımlar devam ederken aynı zamanda kırsal yoksulların da ihtiyaçlarını giderecek olan programlar politikaların uygulanması sürecine eklenmelidir. Olumlu özelliklerinin yanı sıra ilgili programların oluşturduğu birtakım sorunlar da mevcuttur. Üstelik bu sorunların çoğunun da kendine has nitelikleri vardır. Devletin elitleri tarafından oluşturulan programlar birtakım yönetsel eksikliklere ve siyasi patronaja yol açmaktadır. Entegre olmak nosyonunun

²⁶³ Grindle, a.g.e., 1986, 121.

altında dahi birçok kurumla iç içe çalışmak fikri olduğundan ilgili aktörlerin kendi aralarındaki işleyişte dahi problemler oluşabilmektedir. Programların dağıtılmasında ve işleminde siyasi otoritelerin karar alma güçleri baskın olabileceğinden ötürü de yerel ekonomik kısıtlar göz ardı edilebilmektedir. Bu sebeplerden ötürü ilgili uygulanması mümkün olan gerçek projelerin paketleri şeklinde nitelendirilmektedir.²⁶⁴

1970’li yıllardan bu yana Latin Amerika’daki birçok ulusal hükümet gelir dağılımındaki adaletsizliği azaltmayı yoksulluk oranlarını düşürmeyi başaramamıştır. Özellikle Arjantin ve Şili yüksek ekonomik büyüme rakamlarına sahipken yoksulluğun ve eşitsizliklerin azaltılmasında tam tersi bir yönde eğilim sergilemişlerdir. Benzer şekilde bölge genelinde okuma-yazma oranı, bebek ölüm oranları ve ortalama yaşam süreleri gibi birtakım sosyal göstergelerde gelişme görülürken Şili, Arjantin ve Brezilya gibi refah devleti özellikleri bulunan ülkelerde birtakım sosyal hizmetlere erişim daha da kötüleşmiştir. Arjantin için bunun sebebi refah devletinin birtakım sosyal hizmet sektörlerini ve nüfus gruplarını dışarda tutması olmuştur. Bu sebeple kamu sektörü verimsiz, yapılanmamış ve bürokrasinin yoğun olduğu bir işleyişe sahiptir. Bu gibi durumların bölge genelinde yaşanmasının bir diğer sebebi de kayıtdışı sektörün yaygınlaşması ve bu sebeple sigortacılık hizmetlerinin de geri planda kalması olmuştur.²⁶⁵ Bu noktada kayıtdışı sektöre kimlerin dâhil olduğunu vurgulamak gerekmektedir. Bu sektörde istihdam ilişkileri çok geniş bir aralıkta tanımlanmıştır. Kendi işlerini yapan çalışanlar, taşeron işçiler, günlük işçiler, resmi ve resmi olmayan firmalarda çalışan kayıtdışı işçiler, kayıtdışı firmaların sahipleri ve ücreti ödenmeyen ve geçime destek sağlayan aile bireyleri kayıtdışı sektörün aktörleri olabilmektedirler. Bu bireyler sosyal güvenlikleri olmadan ve herhangi bir yasal korumaya tabii olmadan çalışmaktadırlar. Bu sektör, ithal ikameci sanayileşme politikalarının uygulandığı dönemlerde düşüşe geçmiş, neoliberal uyum politikaları döneminde ise yükselişe geçmiştir. Yeniden düzenlemeler, özelleştirmeler, ticaretin liberalleşmesi gibi politikalar da kayıtdışı sektörün daha da derinleşmesine sebep olmuştur.²⁶⁶ 1980’li ve 90’lı yıllardaki yapısal uyum programları da tam tersi yönde işlev göstererek yoksulluk

²⁶⁴ Grindle, a.g.e., 1986, 164.

²⁶⁵ Hardoy, J. and Almansi, F. (2011). “Poverty in Latin America”. In J. Hardoy and F. Almansi (Eds.), *Assessing the Scale and Nature of Urban Poverty in Buenos Aires*. International Institute for Environment and Development, 5.

²⁶⁶ Munck, a.g.e., 2019, 124.

rakamlarının azalmasına katkı sağlayamamışlardır. Minujin'in çalışmasına göre de yoksulluk bu anlamda çeşitlenmiş ve daha karmaşık hale gelmiştir. Her zaman yoksul olmuş olanlar, yoksulluktan kurtulmuş; fakat sonra tekrar yoksulluğa düşmüş olanlar ve "yeni yoksul" olarak tanımlanan ve orta sınıf olarak tanımlanıp yoksulluk sınırının hemen altına düşenler. Latin Amerika bölgesi, yoksulluğun azaltılması konusunda resmi stratejilerin tüm bölge genelinde uygulandığı bir coğrafyadır. Latin Amerika Yoksulluğu Azaltma Stratejisi adı verilen belgede birçok yenilikçi sosyal politika araçlarına ve programlarına yer verilmektedir. Özellikle koşula bağlı nakit transfer programları bu anlamda bölge ülkelerinde uygulanan programlardan olmuştur. Yapılan bir çalışmada bu stratejinin neo-liberal politikaları geliştirmekte olan ülkelerde daha da derinleştirmek amacıyla gerçekleştiriliyor olduğu vurgulanmıştır. "Yoksulluğu Azaltmaya Yönelik Strateji" belgeleri uluslararası yardımların dağıtılmasını da koordine eden maddeler içermektedir. İlgili çalışmada yardımların esasen tüm dünyadaki neo-liberalleşme sürecini hızlandırmak için yapıldığı ve bu sebeple de yardımın gittiği ülkelerde de yoksulluğun azaltılmasına ve sosyal iyileşmeye yönelik çıktılarının görülememesi eleştirilmiştir.²⁶⁷ Yoksulluğun azaltılması stratejilerin yeniden düzenlenmesi ve yoksulluk kavramının kalkınma kavramına dâhil edilmesi, bunun hem söylem hem de eylem bakımından gerçekleştirilmesi gerekmektedir. 90'lı yılların sonlarına doğru yeni girişimler kalkınma perspektifine dâhil edilmeye başlanmıştır. Bu dönemde Dünya Bankası'nın sunduğu Kapsamlı Kalkınma Çerçevesine göre bazı prensiplerin uygulanması yoksullukla mücadeleyi daha verimli sonuçlara ulaştırabilecektir. Öncelikli olarak ilgili ülke kalkınma programlarına yönelik gerekli hedefleri koyarak, zamanlamasını ve sıralamasını yaparak yoksullukla mücadele politikasını benimsemelidir. İkinci olarak ihtiyaçlar tanımlanırken ve programlar uygulanırken hükümet, sivil toplum, özel sektör işbirliği içerisinde çalışmalıdır. Üçüncü olarak ise ihtiyaçlar ve çözümler için ulusal danışma gerektiren uzun dönemli bir vizyon gerekmektedir. Bu özellikler yardımların dağıtım mekanizmalarının yeni temel prensiplerini teşkil edeceklerdir.²⁶⁸

²⁶⁷ Ruckert, A. (2009). "A Decade of Poverty Reduction Strategies in Latin America: Empowering or Disciplining the Poor?". *Labour, Capital and Society*, 42(1-2), 57.

²⁶⁸ İnternet: Wolfensohn, J. (1999). *A Proposal for a Comprehensive Development Framework*. Washington: World Bank. Web: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/208631583185352783/pdf/The-comprehensive-development-framework.pdf> adresinden 5 Ağustos 2020'de alınmıştır.

1996 yılında oluşturulan ve Arjantin, Bolivya, Brezilya, Şili, Meksika, Peru ve Uruguay'ın dâhil olduğu Rio Grubu'nun temel amaçlarından biri farklı ülkelerdeki yoksulluğu, göstergeler geliştirmek suretiyle analiz etmek olmuştur. Arjantin, Bolivya, Brezilya, Meksika ve Peru'nun dâhil olduğu karşılaştırmalı bir çalışmada Meksika dışındaki ülkelerin yoksulluk ölçümlerinin temelde çok da farklılaşmadığı ortaya konmuştur. Bu noktada CBA²⁶⁹ ve CBT²⁷⁰ adı verilen iki farklı sepet üzerinden yoksul-yoksul olmayan ayrımı yapıldığı görülmektedir. CBA, temel gıdalardan oluşan bir sepeti kapsamakta; CBT ise belirlenen sepetin toplamı anlamına gelmektedir. Buna göre CBA'yı karşılayıp CBT'yi karşılayamayanlar olabilmektedir. Meksika'da üç farklı yoksulluk çizgisi bulunmaktadır. İlki, CBA'yı dahi karşılayamayan aşırı yoksullardır. İkinci grup da 2'ye ayrılmıştır. İlki, yetersizliklerden kaynaklanan yoksulluktur ve minimum paketini, eğitim ve sağlık masraflarını karşılamakta yetersiz gelirleri ifade etmektedir. İkincisi ise minimum paketi, eğitim ve sağlık masraflarını, barınma-giyim-ulaşım masraflarını karşılamada yetersiz geliri ifade eden yoksulluktur.²⁷¹ Bölgede birçok farklı açılardan yoksulluk tanımlamaları mevcut olsa da ECLAC, 1970'li yılların sonunda bir tanımlama ve ölçüm geliştirmiştir. Buna göre bölgedeki yoksulluğun önemli göstergesi *"giderilmemiş temel ihtiyaçlar"* dır. Bu bilgiler nüfus sayımı bilgileri ile orantılı olmasından ötürü güvenilirliği de yüksek bilgilerdir. Giderilmemiş temel ihtiyaçların temel avantajlarından biri, coğrafi olarak ayrı kalmış olsa bile küçük bölgelerle ilgili verileri de toplayabilmesi olmuştur. Ayrıca bilgilerin kısa vadede çok da değişmiyor oluşu da bir diğer avantajdır. Hane halklarının, bu noktada herhangi bir temel ihtiyacının karşılanmamış olması onları temel ihtiyaçlarını giderememiş olanlar olarak kaydetmek için yeterli olmaktadır. Yoksulluk çizgisi ve giderilmemiş temel ihtiyaçlar yaklaşımının yanı sıra yoksulluğu ölçmek için bir de *"karma metot"* bulunmaktadır. Bu metot yoksulluğun heterojenliğini ispat edercesine yoksulluğu dört gruba ayırmıştır. *Kronik yoksulluk* adı verilen yoksullukta hane halkı hem giderilmeyen temel ihtiyaçlara sahiptir hem de yoksulluk çizgisinin altında geliri vardır. *Ataletli yoksulluk*, giderilmemiş temel ihtiyaçları olan; ancak yoksulluk sınırının üstünde geliri olanlar için kullanılmaktadır. Bu gruptakiler gelirlerinin iyi yönetebildikleri takdirde ihtiyaçlarını karşılar duruma gelebilirler; ancak şok durumlarında yoksulluk sınırının altına düşme olasılıkları da yüksektir. Belirtilen iki grup da yapısal

²⁶⁹ CBA (canasta básica de alimentos), minimum gıda paketini içeren sepettir.

²⁷⁰ CBT (canasta básica total) sepeti ise CBA'ya ilaveten yiyecek olmayan malları ve giyim, ulaşım, eğitim ve sağlık gibi hizmetleri içermektedir.

²⁷¹ Hardoy and Almansi, a.g.e., 2011, 8.

yoksulluk tanımı içerisindedir; zira temel ihtiyaçlarından az ya da çok yoksundurlar. *Yeni yoksullar*, temel ihtiyaçlarını karşılayabilen ancak yoksulluk sınırının altında olanlar için kullanılan tanımlamadır. Son grup ise *yoksul olmayanlardır* (non-poor). Bu grupta ihtiyaçlar hâlen mevcuttur ve gelir seviyesi de yoksulluk sınırının üstündedir.²⁷² Arjantin’de ise yoksulluk, hem yoksulluk sınırı hem de giderilmemiş temel ihtiyaçlar metotları kullanılarak ölçülmektedir. Giderilmemiş temel ihtiyaçlar, her 10 yılda bir gerçekleşen ulusal nüfus sayımı (Censo Nacional de Población, Hogares y Viviendas - the National Housing and Population Census) tarafından kayıt altına alınan ve barınma koşulları, sağlık bilgisi hizmetleri, eğitim ve istikrarlı bir iş gibi göstergelerin de dâhil olduğu bir ölçümle raporlanmaktadır. Arjantin Ulusal İstatistik ve Nüfus Enstitüsü’ne (Instituto Nacional de Estadística y Censos de Argentina- INDEC) göre aşağıdaki maddelerden herhangi birini yaşayan hane halkı yoksul sayılmaktadır:

- Eğer 1 odada 3 kişiden fazla kişi yaşıyorsa,
- Oda kiralama ve güvenli olmayan yapılarla yetersiz bir barınma sağlanıyorsa,
- Tuvalet yoksa veya susuz tuvalet kullanılıyorsa,
- Okul çağındaki çocuk okula gitmiyorsa,
- Geçim kapasitesi; ekonomik anlamda aktif her kişi için 4 veya daha fazla insan ve düşük eğitim seviyesinde bir aile reisi mevcutsa

Yoksulluk, Arjantin’de eşitsiz bir şekilde dağılmıştır. Kırsal ve kentsel arasında zaten bir farklılık mevcutken kentin farklı bölgeleri arasında da bir eşitsizlik söz konusudur. Güvenli olmayan araziler ve düzensiz kent yerleşimleri de yoksulluk ve su ve sanitoryona erişim ile doğrudan ilgilidir.²⁷³

Latin Amerika’da yoksulluk incelendiği zaman yoksullukla toplumsal cinsiyet arasındaki bir ilişkinin varlığından da söz etmek mümkündür. Ailenin başında kadınların olduğu ailelerdeki ve ailenin başında erkeklerin olduğu ailelerdeki yoksulluk oranlarının farkına dikkat çeken bu araştırmaların devamında da ikincil yoksulluk adı verilen bir kavram gündeme gelmektedir. Bu kavrama göre ailenin başında olan erkek birey ailenin gelirine

²⁷² Hardoy and Almansi, a.g.e., 2011, 10.

²⁷³ Hardoy and Almansi, a.g.e., 2011, 11.

kendi tüketimi için el koymakta veya kendi gelirini aile bireyleri ile paylaşmamaktadır. Endekslerle yapılmış iki önemli çalışmada elde edilen ortak sonuçlardan biri Arjantin, Bolivya ve Kostarika’da gidişatla ilgili olanlardır. Bu endekslere göre Medeiros ve Costa’nın yapmış olduğu çalışma ile ECLAC’ın kadın-erkek yoksulluk verileri ile yaptığı çalışma örtüşmekte ve Arjantin özelinde yoksulluğu kadın odaklı düşünmekten uzaklaşıldığı ortaya konmuştur. İlgili çalışma 1900’lü yılların başından 2000’lere kadar olan süreci kapsamaktadır. Medeiros ve Costa’nın çalışmasına yine aynı dönemde Arjantin’de ailenin başında kadın olanların yoksulluk oranlarının arttığı dikkat çekmektedir.²⁷⁴

Yoksullukla mücadele politikalarının ve yoksulluğu gidermeye yönelik teknik verilerin yanında incelenmesi gereken önemli ilişkilerden birisi siyasi bakış açısının da yoksullukla mücadele politikalarını ne yöne evirebildiğidir. Latin Amerika’da yaşanan post-neoliberal dönemin genel karakteristiği olan koşullu nakit transferleri neredeyse yoksulların çeyreği için büyük ölçüde destek niteliğindedir. Bu programlar ayrıca serbest piyasa ekonomisini de desteklemektedir. Latin Amerika her daim eksik bırakılmış bir refah devleti ile yüzleşmiş ve kayıt-dışı sektörün yaygınlığı bu problemi daha da tetiklemiştir. İstihdam ilişkilerinin standartlaşması ve sosyal koruma ağlarının genişlemesi gerekliliği bu anlamda çözülmesi gereken en büyük problemlerden olmaktadır. Yoksul işçiler daha iyi şartlar altında çalışabilecekleri işlere ihtiyaç duyarken aynı zamanda işsizlik, sağlık, engellilik, emeklilik ve diğer türlerde sigortaya da ihtiyaç duymaktadırlar. Bu durum aslında bölge için siyasi bir savaş alanı niteliğinde önemli bir problem teşkil etmektedir.²⁷⁵ Öyle ki Arjantin’in uyguladığı neoliberal politikalar 2000’li yılların başında çöküntüye uğrayacak ve sol kanadın yeniden yükselişi da bölge geneline yayılacaktır. ²⁷⁶ Koşullu nakit transferi programlarını bölgede birkaç ülke kullanmaktadır ve bu programlar o ülkelerin yoksullukla mücadele stratejilerinin temelini oluşturmaktadır. Yoksullukla mücadele politikaları ve insani kalkınma politikaları birleşip bir harmoni içerisinde uygulanmaya çalışılmaktadır. Farklı alanlarda programlar uygulanıyor olsa da bu programların üç ortak özelliği mevcuttur: nakit transferi, yoksul hane halkı ya da korunmasız gruplar gibi bir hedef kitle ve de koşulluluk. Programın içeriği fark

²⁷⁴ Medeiros, M. and Costa, J. (2006). “Poverty among Women in Latin America: Feminization or Over-Representation?”. *UNDP Brazil: International Poverty Centre Working Paper*, No:20, 12-13. Web: <https://ipcig.org/pub/IPCWorkingPaper20.pdf> adresinden 28 Haziran 2021’de alınmıştır.

²⁷⁵ Munck, a.g.e., 2019, 131.

²⁷⁶ Munck, a.g.e., 2019, 126.

etmeksizin nakit transfer programlarının üç önemli bileşenini bu özellikler oluşturmaktadır.²⁷⁷ Ekonomik kalkınma ve yoksullukla mücadele arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar bu ilişkiyi bölgesel ekonomik yaklaşım çerçevesinde incelemekte ve bölgesel kalkınma için üniversitelere öncü rol biçmektedirler. Ancak işlevleri eğitmek, bilgi üretmek ve yenilikleri yüksek teknoloji sektörlerine transfer etmekle sınırlı kalabilmektedir.²⁷⁸ Latin Amerika sosyal politikalarının bir karakteristiği olarak nitelendirilebilecek koşullu nakit transferleri (conditional cash transfers- CCTs) 2000’li bölge için önemli bir yenilik unsuru haline gelmiştir. Bu bağlamda uygulamaya geçen programlarda özellikle çocukların eğitimi ve sağlığı gözetilmiştir. Verilen paraların koşulu ise annelerin çocuklarını okula göndermeleri ve sağlık muayenelerini yaptırmaları olmuştur. Bu fikirlerin altında ise bu çocukların gelecekte istihdam edilmelerinin ve üretkenliklerinin artmasıdır.²⁷⁹

CEPAL’e göre Latin Amerika’daki ülkelerin çoğunluğunun benimsediği bir yol haritası mevcuttur. Buna göre 2003-2008 arası ekonomik büyüme döneminde mali faiz dışı fazlanın ve kamu borçlarının azalmasının önemi vurgulanmıştır. 2009 yılı ise kamu harcamalarının artırılması yoluyla iç talebin istikrarlı hale getirilmesi politikasına vurgu yapmıştır. Kamu harcamaları ise sosyal programları, ev programlarını, küçük ve orta ölçekli firmaların finansmanını ve altyapı gibi çalışmaları içermektedir. Ayrıca bunları uygularken vergiler de düşürülerek tüketimin artırılması amaçlanmıştır. 2010 yılıyla birlikte kamu finansmanının konsolidasyonu adına yapılan vergi reformları gündeme gelmiş ve önem kazanmıştır.²⁸⁰

İkinci bölümü özetlemek gerekirse bölgede neoliberal politikaların evriminin uzun yıllar aldığını ve evrilirken de kendi karşıtlarını ortaya çıkardığını söyleyerek başlamak mümkündür. Bağımlılık teorisinin 1950’li yıllarda gelişmesiyle birlikte ulus ötesi şirketler de bölgeye çekilmeye başlamıştır. Siyasi istikrarsızlıklar bölgede her zaman belirleyici güç olmuştur ve 60’lı yıllarla birlikte de ticari dengeler siyasi istikrarsızlıklardan kaynaklı olarak

²⁷⁷ Hardoy and Almansi, a.g.e., 2011, 6.

²⁷⁸ Martin, a.g.m., 2019, 1214.

²⁷⁹ Bradshaw, S., Chant, S. and Linneker, B. (2019). “Challenges and Changes in Gendered Poverty: The Feminization, De- Feminization and Re-Feminization of Poverty in Latin America”. *Feminist Economics*, 25(1), 134.

²⁸⁰ Haines, A.E.F., Filho, F.F. and Neyra, H. (2020). “The Consequences of the International Financial Crisis and the Great Recession in Argentina and Brazil”. *Brazilian Journal of Political Economy*, 40(1), 73.

bozulmaya başlamıştır. Sonrasında küreselleşme ile birlikte yeniden bölge bir yatırım ve iş merkezi olma özelliğine kavuşmuştur. Bölge, ekonomik ve siyasi olaylara karşı toplumsal refleksleri kuvvetli olan bir bölge olmakla birlikte Arjantin de bu özelliği taşımaktadır. Neoliberal politikalar ilk kez Arjantin’de uygulanmış olup yine ilk kez Arjantin neoliberal politikalara tepki göstermiştir. Hükümetler sağ/ sol olarak ayrılmış ve neoliberal politikalarla ilgili her daim bir duruş sergilemişlerdir. Bu politikalarla karşı olanlar ise 21. yy. sosyalizmi adı altında görüşlerini ortaya koymuşlardır.

Tarım politikaları alanında aile çiftlikleri oldukça önemli bir yere sahiptir. Tarım aile işletmeleri olarak nitelendirilebilecek bu çiftlikler esasen ithal ikameci ihracata dayalı modele geçmek için önemli araçlardır. Küreselleşmenin ve neoliberal politikaların yıkıcı etkileri gelenek haline gelmiş ve nispeten korunaklı olan bu sistem üzerinde baskı kurulması, özelleştirmeler ve büyük şirketlerin gelmesi ile daha belirgin hale gelmiştir. Bu durum ise başta Arjantin olmak üzere bölgenin uluslararası sisteme bağımlılığını artıracak ve dolayısıyla alternatif arayışlarının da bir noktada çıkmaza gireceği fikrinin başlangıcı olmuştur. Çıkış noktası olarak çoğunlukla küreselleşmenin gösterilmesi; ancak küreselleşmenin de bağımlılığın yarattığı etkiyle ülkeleri kendi sorunlarını çözebilecek kapasiteden uzaklaştırması yine aynı sorunların yaşanacağını göstergesi olmuştur. Bununla birlikte oluşturulan birtakım bölgesel işbirliği mekanizmaları ve uygulanan programlar da bölgesel kalkınmayı ve işbirliğini olumlu etkilemiştir.

3. BÖLÜM

ARJANTİN ULUSLARARASI POLİTİK EKONOMİSİNİN İÇ DİNAMİKLERİ

Arjantin'in iç siyasetini ve tarihini genel hatlarıyla bilmek ekonomi politikalarının ve uluslararası ekonomi politiğinin nasıl şekillendiğini anlamak adına gereklidir. Çoğunlukla krizlerle baş etmeye çalışan bir ülkenin iç politika vaatlerinin ve hamlelerinin ekonomiye ve kalkınmaya değinmemesi neredeyse imkânsızdır. Arjantin, diğer bölge ülkelerinden farklı ve de kıyaslandığında kendisini ön plana çıkaran özelliklere sahiptir. 1940'lı yıllardan itibaren Avrupa'dan gelen göçlerle birlikte yapısı gittikçe heterojen hale gelen Arjantin'de endüstriyel kentli işçiler Peronist Hareket adı verilen iş birliğinin içerisinde olmuştur. Bu süreçte orta sınıf büyümüş ve bu durum 2001/2 Krizi'ne kadar istikrarını koruyabilmiştir. Bu krizden sonra dengeler değişmiş ve yoksulluk iyiden iyiye artmıştır.²⁸¹ Çelişkilerle dolu olan bir ülke olan Arjantin için 1940'lı yılların sonunda yapılan birtakım tahminler de şunu öngörmüştür: Arjantin ne hızlanan kalkınmayı yaşayabilmiş ne de nitelikli değişimlere sahne olmuştur.²⁸² Latin Amerika'daki ilk refah devleti olarak nitelendirilen Arjantin, bu niteliğini temelde tarıma dayanan ihracat sektörünün kentsel endüstriye evrilmesiyle elde etmiştir. İthal ikameci sanayileşme döneminde ise tam istihdam politikaları uygulanmış ve verimli talebin tüketim yoluyla oluşması için de yüksek ücretler sağlanmıştır.²⁸³ Zamanla farklı sermaye birikim modelleri benimseyen Arjantin, bu anlamda oldukça kapsayıcı ve kalkıncı bir birikim modeline doğru evrilmiştir. Toplumsal olarak kentli ve zengin bir nüfusun görece fazla olmasına, sanayileşmenin görece erken gerçekleşmesine, liberal politikalar benimsenmesine rağmen bağımlılık derecesinin o denli yüksek olmaması; ithal ikameciliğe ve iç pazarın genişlemesine dayanan üretim biçiminin içerde yarattığı çelişkiler ve ittifakların da eklenmesi Arjantin'i kendine münhasır bir aktör haline getirmiştir.²⁸⁴

Arjantin'in kalkınma stratejilerinin tarihine bakıldığı zaman coğrafi bakımdan birtakım farklılıkların ve problemlerin var olduğunu söylemek mümkündür. Bazı bölgelerin

²⁸¹ Tepepa, M. (2019). "Social Policy in Mexico and Argentina". *Levy Economics Institute of Bard College*, Working Paper- No: 921, 10.

²⁸² Cardoso and Faletto, a.g.e., 1979, 6.

²⁸³ Tepepa, a.g.e., 2019, 11.

²⁸⁴ Sanmartino, J. (2007). "Arjantin Kriz Sonrası İktisadi Dönüşümler ve Siyasi Dinamikler". A. Topal (ed.). *Latin Amerika'yı Anlamak- Neoliberalizm, Direniş ve Sol*. İstanbul: Yordam Kitap, 118.

kalkınmada geri kalmalarının ya da referans noktası olarak belirlenen bölgelere göre geri planda kalmalarının nedenlerinin en önemlilerinden biri de coğrafi olarak bulundukları noktalar olmuştur. Arjantin'in kuzeyi başta olmak üzere her bölgede yüzölçümlerine ve önemlerine göre belirlenen şehirler "Ulusal Kalkınma Kutupları" (National Development Poles) olarak adlandırılmıştır; ancak belirlenen kutupların ülkenin genelinin kalkınmasına sağlayacağı fayda her zaman tartışma konusu olmuştur. Önemli şehirlerin ekonomik büyümesinin diğer şehirlerin de büyümesini sağlayacağı ispatlanmış bir veri olmamıştır ve büyüme yine büyük şehirlerin etrafında devam etmiştir.²⁸⁵ Bu duruma kısa vadeli bir çözüm önerisi olarak nüfusun yatırım alanlarına doğru kaydırılması fikri sunulmuştur. Genç nüfus bunu daha rahat yapıyor iken az gelişmiş kesimlerde bu tür bir göç hareketinin gerçekleşebilmesi için gidilecek şehirde iş bulma bakımından büyük bir potansiyelin olması gerekmektedir. Bu bölgelerdeki ekonomik büyümenin farklı olması da insan kaynaklarının niteliğindeki görece açıktan kaynaklanmaktadır.²⁸⁶ Fanelli'ye göre tüm bunlarla birlikte çoğunlukla istikrarlı olmayan bir siyaset ve krizlerle dolu bir ekonomi de Arjantin'in belirgin özelliklerindendir. Makroekonomik dalgalanmalarla ilgili vurgulanan önemli hususlardan birisi az gelişmiş ülkelerin ekonomilerinin makroekonomik göstergeleri dikkate alındığında daha yüksek oynaklık görülmesidir. İkinci husus ise yapısal değişikliklerin yansımalarıdır. Arjantin'in durumu ise "denge" yaklaşımı ile alınabilir. Arjantin'de ekonomik birimler önemli hatalar yapabilir ve bunun sonucu olarak da sürekli olarak elde ettikleri gelirlerde yenilemeler yapma mecburiyetine düşebilirler. Hayal kırıklığı yaşatan birtakım beklentileri değerlendirmeden mevcut derin ve uzun gerileme sürecini açıklamak çok zordur. Arjantin'deki ekonomik birimlerin çoğu, durgunluk sebebiyle, verdikleri taahhütleri karşılamakta zorlanmakta ve bu da ülkeyi krize sürüklemektedir. Birçok firma ve finansal araçlar iflasa sürüklenmekte ve sonuç olarak da temel parasal, mali ve hatta siyasi kurumlar da güçlü bir baskı altına girmektedirler. Oluşan krizler ve sözleşmelerin ihlal edilmesi gibi iki farklı kavram mevcuttur.²⁸⁷ Krizde, herkesi ilgilendiren sözleşmelerin ve mülkiyet haklarının

²⁸⁵ Ackerman, W.V. (1975). "Development Strategy for Cuyo, Argentina". *Annals of the Association of American Geographers*, 65(1), 37.

²⁸⁶ Ackerman, a.g.m., 1975, 46.

²⁸⁷ Fanelli, yapmış olduğu çalışmada Para Kurulu'nun terk edilmesiyle birlikte Arjantin ekonomisi kurumsal yapısı ve sözleşmelerle kurulan ilişkiler açısından incelemiştir. Bu çalışmada sözleşme, özel sektörün sözleşmelerle kurduğu ekonomik ilişkileri ve yeni özelleştirilen firmaların ilişkilerinde kullandıkları hukuki dayanağı ifade etmektedir. Fanelli, J.M. (2003). "Growth, Instability and the Crisis of Convertibility in Argentina". In J.J. Teunissen and A. Akkerman (Eds.), *The Crisis That was not Prevented: Argentina, the IMF and Globalisation*. The Netherlands: Forum on Debt and Development (FONDAD).

ihlali söz konusudur. Sözleşmelerin maddeleri kabul edildiği zaman, ekonomik birimler zaten işlem maliyetlerini tahmin etmiş ve bunları kabul etmiş olmaktadırlar. Özel sektör de bu noktada sistemin oluşturabileceği negatif dışsallıkların maliyetlerini tahmin edebilmelidir. Arjantin'in makroekonomik istikrarsızlığı ve önemli istisnai hataları aynı zamanda ekonomik yapıdaki değişimi provoke edebilmektedir. Bu husus çok vurgulanmayan; ama bir o kadar da önemli bir husus niteliğindedir. Bütün ticari aktörler bunu bilseler de durağan olmayan bir ekonominin getirebileceği olası olumsuzluklardan ve istikrarsızlıklara tipik bir tepki olarak kısa vadeli senetlerle işlemler yapılabilir. Makroekonomik dengesizlik durumu ve mikro ekonomik yapı arasındaki etkileşimler her zaman göz önünde bulundurulmalıdır.²⁸⁸ Arjantin'in ekonomisinin oynaklığı kabul edilen bir durum olsa da bu oynaklık Fanelli'ye göre süreklilik arz eden bir durum değildir. Ekonomik yapıyı tanımlayan parametrelerin değişmeye bu denli müsait olması aslında yapısal değişikliklerin de ne kadar önemli olduğunu kanıtlar niteliktedir. Ekonomideki kırılmalar ile ilgili iki temel husus "belirsizlik modeli" oluşmasına sebep olmaktadır. Eğer kırılmalar önceki kırılmalara göre yeni özellikler taşıyorsa ya da eşsiz nitelikte ise ekonomik birimlerin bunu önceden öngörebilmeleri düşük bir ihtimaldir. Eğer yapısal kırılmalar ölçülebilir derecede ise de ekonomik birimlerin bu kırılmaların özelliklerini kavrayıp bu durumlar altında ekonomilerini nasıl düzenleyebileceklerini öğrenmeleri gerekmektedir. Bu belirsizlik modeli ekonomik birimlerin olasılıkları hesaplamaları ve bu olumsuzlukların ekonomiyi nasıl etkileyeceğini tahmin etmeleri yolunda büyük bir engeldir.²⁸⁹

Arjantin'in ekonomisini analiz edebilmek için makroekonomik dinamikler üzerine yapılmış bazı özel çıkarımları belirtmekte fayda vardır. Heymann, Kaufmann ve Sanguinetti, 2001 yılında yapmış oldukları bir çalışmada kırılmalara yol açan döngüsel iniş ve çıkışların ardından ekonomik birimlerin neyin doğru büyüme stratejisi olup olmadığı ile ilgili yanılabilirliklerini ve bunun da uzun vadede verimlilik ve planların tutarlılığı üzerinde olumsuz etkiler oluşturabileceğine vurgu yapmışlardır.²⁹⁰ İkinci olarak, teminat olarak kullanılan varlıkların reel değeri ekonominin durumuna, kredi piyasalarının durumunu

²⁸⁸ Fanelli, a.g.e., 2003, 37.

²⁸⁹ Fanelli, a.g.e., 2003, 38.

²⁹⁰ Heymann, D., Kaufman, M. and Sanguinetti, P. (2001). "Learning about Trends: Spending and Credit Fluctuations in Open Economies". In A. Leijonhufvud (Ed.), *Monetary Theory as a Basis for Monetary Policy*. London: Macmillan, 173.

etkileyecek olan gelecek tahminlerindeki algı değişikliklerine bağlı olarak değişebilmektedir. Üçüncü olarak, yapısal değişikliklerin ve oynaklıkların olduğu koşullarda, geçmişte olan geçmişte kalmayacaktır ve geçmiş beklentiler geleceği de etkileyecektir. Bu dönemlerde, hâlen yürürlükte olan ve kırılma dönemlerinden önce imzalanan anlaşmalarda taraflardan biri taahhütleri yerine getiremediğinde yeniden düzenlemeye gitmek gerekebilmektedir.²⁹¹ Dördüncü olarak, belirsizlik durumlarında likiditeye sahip olmak avantajlı bir durumdur. Piyasada olan beklentilerin yanlış olması arttığı zaman yeniden düzenlemeler yapmanın maliyeti de artacaktır. Özellikle yeni bir istikrar programı devreye girdiğinde “*bekle ve gör*” politikası ile “*esnek ol ve likidite bulundur*” yaklaşımı yüksek kar sağlayacaktır.²⁹² Aslında tüm bu özelliklerin hepsi Arjantin ekonomisinde finansal bir derinliğin olmamasına yol açmıştır.²⁹³ Serbest sermaye hareketliliği var iken finansal derinleşmenin olmayışı makroekonomik ve finansal belirsizliğin kaynağı olabilmektedir. Yükselen ekonomilerin sermaye pazarındaki değişiklikler ve/veya iç makroekonomik senaryo ülke risk primine direkt olarak yansıtılmaktadır. Kredi arzı ve aktivite düzeyi arasında da yakın bir bağlantı bulunmaktadır. Krediyeye ulaşılabilirlik oranı ise aktivitenin seviyesinde çok büyük önem taşımamaktadır.²⁹⁴ Kalkınmakta olan ülkelerin ekonomilerinin oynaklığının yüksek olduğunu bilmekle birlikte Arjantin için bu durum daha belirgindir; ancak şokların Arjantin ekonomisini daha fazla etkilediğini olası olarak kabul etmek için herhangi olası somut bir neden karşımıza çıkmamaktadır. Bu sebeple şokların etkisini artıran ekonomik yapısal özellikleri, şokları hızlandıran dinamikleri ve geri bildirimleri incelemek ve hangi değişkenleri barındırdığını ortaya koymak gerekmektedir. Ekonomik yapının üç temel özelliği bu bağlamda inceleme konusudur: Arjantin’in dünya ticareti ile entegrasyonundaki asimetrliler, nominal ve parasal katılıkların ortaya koyduğu kısıtlar ve uyum hızındaki değişiklikler, finansal derinliğin eksikliği ve dolarizasyon. Fanelli’ye göre Arjantin’in dünya ekonomisine entegrasyonu reel ve finansal taraflar arasında iki asimetri gösterir. Ekonominin dışa açıklığı oldukça düşükken ticari bakımdan sermaye akımlarına açıklığı daha yüksektir. İkinci olarak da Arjantin ve ABD arasındaki ticaret hacmi düşük; ama Arjantin’in dış borçları dolar üzerinden ve iç finansal aracılık faaliyetleri de çoğunlukla dolar üzerindendir. Ayrıca muhtemel üçüncü asimetri ise özel sektör önemli miktarda yabancı

²⁹¹ Fanelli, a.g.e., 2003, 39.

²⁹² Fanelli, a.g.e., 2003, 40.

²⁹³ Fanelli, a.g.e., 2003, 48.

²⁹⁴ Fanelli, a.g.e., 2003, 49.

varlığı elinde tutarken kamu sektörünün borç içinde olmasıdır.²⁹⁵ Fanelli'nin çalışmasında Arjantin ekonomisinin dış açılma süreci incelendiğinde 1990'larda gerçekleştirilen yapısal reformların bir parçası olarak yetkililerin ekonomiyi dış açmak için saldırgan politikalar dahi uyguladığını, Mercosur'a katılımın da buna dâhil olduğu belirtilmiştir. Ayrıca Arjantin'in faktör oranlarının ülkenin karşılaştırmalı üstünlüğünü yanlış sektörlerde kullandığına karar vermesi ile de ekonominin dış açılmasında karşılaşılan zorlukların şaşırtıcı olmadığı kanısına varmıştır. Üstelik ülkenin hem partneri hem de komşusu olan Brezilya'nın ekonomisinin nispeten kapalı olması da bu durumu etkilemektedir.²⁹⁶ Ancak hisse senetleri ve sermaye akımlarına bakıldığı zaman farklı bir tablo görülmektedir. 1990'larda uygulanan politikalarla birlikte Arjantin, doğrudan yabancı yatırımların ve sermaye akımlarının ayrıcalıklı ülkesi olmuştur. Yine de dış borçların oranı yüksek olmuştur. Yatırımcıların aslında almak istemedikleri mallara yatırım yapması reel ve finansal açıdan bakıldığında istikrarsızlık yaratmaktadır; çünkü ekonomi ticareti yapılan mal ve hizmetlere eğilimlidir. Finansal pazarlara uyum yüksek olsa da hâlâ kusurludur. Finansal akımlar, başka ülkelerde olan krizlerden etkilenilmesi ve ani duraklamalar sebebiyle hâlen istikrarsızdır. İkinci bir etken de Arjantin'in ulusal riski dağıtma adına kapasitesini geliştirmemesidir. Ulusal riski yönetme konusundaki bu zorluk makroekonomik belirsizlik ve döviz kuruna talep arasında bir bağlantı oluşturmuştur. Kötü makroekonomik göstergelerden olan ulusal para biriminin değerinin aşırı düşmesi ve durgunluk Arjantin örneğinde de görülmektedir. Tüketicinin düşük olduğu aksak piyasalarda, kötü durumdan biraz da olsa uzaklaşmak için ekonomik aktörler yabancı varlıkları talep etmektedirler. Bu kısma kadar belirtilen stoklar ve akımlar ile 2002 finansal krizinin yansımalarında karşıtlıklar var gibi görünebilmektedir. Bu sebeple 2002 Krizi'nin üç temel özelliğini vurgulamak gerekmektedir. Öncelikle riskli varlıkların çoğunluğu özel sektöre değil, devlete aittir; ahlaki tehlike problemi mevcut ve ciddi boyutta olabilir ve son olarak da krizlerin yanlış şekilde yönetilmesi de bu durumlara sebep olabilmektedir. Krizleri incelerken bu etkenlerin göz önünde bulundurulması gerekmektedir.²⁹⁷ Fanelli'nin bu bakış açısına ek olarak da Easterly vd. nin vurgu yaptığı bir diğer ilişki de ekonomideki dinamikler ve katılımlar ile ilgilidir. Esasen açık ekonomiler

²⁹⁵ Fanelli, a.g.e., 2003, 51.

²⁹⁶ Fanelli, a.g.e., 2003, 52.

²⁹⁷ Fanelli, a.g.e., 2003, 54.

dalgalanmalara müsaitken aynı zamanda büyümeleri de hızlıdır.²⁹⁸ Ancak Arjantin oldukça kapalıdır, büyümesi yavaştır ve oynaktır. Dengeyi bozan ve parasal problemlerle birlikte işleyen piyasa aksaklıkları aslında nominal fiyatların uyumu açısından piyasanın ürettiği bir çeşit katılıktır. Nominal fiyatlar esnek olmadığı zaman para politikasının sadece toplam talep üzerinde değil reel döviz kuru üzerindeki etkisi de görülebilecektir. Uyum hızları değişkenlik gösterebilmektedir. Firmaların ve finansal kurumların refahından ve nakit akışı kısıtlarından ortaya çıkan dinamik etkiler de bulunmaktadır. Fiyat değişikliklerinden oluşan ikame etkisine karşı gelir etkisi de baskın gelmektedir. 2000’li yılların başında Arjantin mali açıkları kapatmak adına birkaç girişimde bulunmuştur. Bunlardan biri daha fazla vergi toplanması olmuştur ve beklenenin tam aksi etki yaratarak ekonomiyi daha derin bir durgunluğa itmiştir. Durgunluk dönemlerinde ek vergi toplamak doğru bir hamle olmamıştır. Ekonomide yavaşlama yaşandığı zaman hükümet mevcut finansal açığı kapatabilecek kapasiteye sahip olmalıdır. Ancak 2000 yılında Arjantin’deki durum bu şekilde olmamıştır. Bu durumdan kurtulmanın en iyi yolu ise tedbirli mali politikalara sahip olmaktır. Örneğin sosyal güvenlik sisteminde yanlış kurgulanmış bir reform çok büyük açıklar yaratabilmektedir. Kredi koşulları yatırımcı segmentindeki değişikliklere çok hızlı yanıt verebilmektedir. Bu yüzden ekonomideki genel oynaklık ve ulusal risk birbiriyle oldukça ilintilidir. Ekonomik düşüşler hem döviz kuru hem de iç finansal piyasalar üzerinde baskı yaratmaktadır. Makroekonomik şoklar çok güçlü olduğu zaman “*ikiz kriz*” denilen krizler görülebilmektedir. Negatif şoklar firmaların değerini düşürmekte ve mali sıkıntı ihtimalini artırmaktadır. Riskleri azaltmak adına da vade tarihleri kısaltılabilmektedir. Riskin yer değiştirmesi konusu da bu hususlarla ilgili ayrı bir konudur. Döviz kuru riskine karşı korunma sistemik riskleri azaltmamaktadır ve bu yüzden risk, finansal sistem içerisinde hareket etme eğilimindedir. Korunma, patlamanın varlığını değil yerini veya şiddetini değiştirebilir. Bu durum Arjantin için oldukça önemlidir. Algılanan sistemik riskin seviyesi arttığı zaman bankalar kur riskine karşı korumacı tavır sergilerler ve varlıkların süresini ve kısa vadeli borçları için daha iyi bir işlem arayışına girerler. Bu noktada riskin hareketi döviz riskinden kredi riskine doğru evrilir. Arjantin örneğinde de görüldüğü gibi genel olarak zayıf

²⁹⁸ Easterly, W., Islam, R. and Stiglitz, J.E. (2000). “Shaken and Stirred: Explaining Growth Volatility”. In B. Pleskovic and N. Stern (Eds.), *World Bank Conference on Development Economics 2000*. Washington D.C.: the World Bank, 196.

olan bir ekonomik sistemde mali sektör risklerini firmalara devrettiği sürece sağlıklı bir işleyiş olmayacaktır.²⁹⁹

3.1. Tarihsel Süreçte Arjantin Ekonomisi ve Siyaseti

Tarihsel süreç içerisinde iki savaş arasında ve 1970’li yıllarda Arjantin’in refah devleti olması sosyal korumanın içerdiği kurumsal bir hibrit sistem içerisinde işlemiş olmasıdır. Bunu yaparken barınma ve sosyal destek politikaları uygularken işsizlik sigortası veya çalışma iyileştirmeleri uygulamamıştır.³⁰⁰ Tepepa’ya göre Washington Uzlaşısı ile birlikte Arjantin’de ekonomik model değişmiştir ve bu uyarlamalar da sosyal politikaları tamamıyla değiştirmiştir. Bu kapsamda geniş çaplı çalışma reformları gerçekleştirilmiştir; ancak kamu harcamalarının düşüşü gelir dağılımı üzerinde olumsuz etki yaratmış ve düşük gelir elde edilen sektörler bu durumdan olumsuz etkilenmiştir. Devlet ve özel sektör arasındaki ilişkinin formu da krizlerle değiştikçe Arjantin’i zor bir sürece sokmuştur.³⁰¹ Bu sürecin sonunda da “yeni yoksul” lar oluşmuştur. 1990’lı yıllarda ve 2000’li yılların başında görülen devrimci hareketlere rağmen liberal hareket 1980’lerden 2001 yılına kadar Arjantin’de tüm etkisi ile devam etmiştir. Petras ve Veltmeyer ise krizlerin geçici olduğunu ve bu dönemlerde taktiksel olarak sola dönüş yaşandığını belirtmiştir.³⁰² 20. Yüzyılın ikinci yarısında ve 21. Yüzyıl başlarında iktidara gelen hükümet başkanları ise aşağıdaki tabloda kronolojik olarak listelenmiştir.

²⁹⁹ Fanelli, a.g.e., 2003, 57.

³⁰⁰ Lo Vuolo, R. and Barbeito, A. (1998). *La nueva oscuridad de la política social. Del Estado populista al neoconservador*. Buenos Aires and Madrid: Centro Interdisciplinario para el Estudio de Políticas Públicas-Miño y Dávila’dan aktaran Tepepa, a.g.e., 2019, 13.

³⁰¹ Tepepa, a.g.e., 2019, 14.

³⁰² Petras ve Veltmeyer, a.g.e., 2007, 69.

Çizelge 3.1. Arjantin'in hükümet başkanları (1946- 2021)

Hükümet Başkanı	Mensubu Olduğu Parti	Başkan Olma Şekli	İktidarda Kaldığı Dönem ³⁰³
Juan Domingo Perón	İşçi Partisi (Partido Laborista- PL) ve Radikal Yurttaş Birliği Yenilenme Cuntası (UCR-JR) Koalisyonu Adalet Partisi (Partido Justicialista- PJ ³⁰⁴)	Seçim	4 Haziran 1946- 4 Haziran 1952 4 Haziran 1952- 20 Eylül 1955
Eduardo Lonardi	Silahlı kuvvetler	De-facto Hükümet	23 Eylül 1955- 13 Kasım 1955
Pedro Eugenio Aramburu ³⁰⁵	Silahlı kuvvetler ³⁰⁶	De-facto Hükümet	13 Kasım 1955- 1 Mayıs 1958
Arturo Frondizi	Yılmaz Radikal Yurttaş Birliği (Unión Cívica Radical Intransigente- UCRI)	Seçim	1 Mayıs 1958- 29 Mart 1962
José María Guido	UCRI	Seçim	29 Mart 1962- 12 Ekim 1963
Arturo Umberto Illia	Radikal Yurttaş Birliği (Unión Cívica Radical del Pueblo- UCRP)	Seçim	12 Ekim 1963- 28 Haziran 1966
Juan Carlos Onganía	Silahlı Kuvvetler	De-facto Hükümet ³⁰⁷	29 Haziran 1966- 8 Haziran 1970
Roberto Marcelo Levingston	Silahlı Kuvvetler	De-facto Hükümet	18 Haziran 1970- 23 Mart 1971
Alejandro Agustín Lanusse	Silahlı Kuvvetler	De-facto Hükümet	26 Mart 1971- 25 Mayıs 1973
Héctor José Cámpora	PJ ve Adaletçi Özgürlük Cephesi (Frente Justicialista de Liberación (FREJULI))	Seçim	25 Mayıs 1973- 13 Temmuz 1973
Raúl Alberto Lastiri	PJ	Seçim	13 Temmuz 1973- 12 Ekim 1973
Juan Domingo Perón	PJ	Seçim	12 Ekim 1973- 30 Haziran 1974
María Estela Martínez de Perón	PJ	Seçim	30 Haziran 1974- 24 Mart 1976
Jorge Rafael Videla	Silahlı Kuvvetler ³⁰⁸	De-facto Hükümet	29 Mart 1976- 29 Mart 1981
Roberto Eduardo Viola	Silahlı Kuvvetler	De-facto Hükümet	29 Mart 1981- 12 Aralık 1981
Leopoldo Fortunato Galtieri	Silahlı Kuvvetler	De-facto Hükümet	22 Aralık 1981- 17 Haziran 1982
Reynaldo Benito Antonio Bignone	Silahlı Kuvvetler	De-facto Hükümet	1 Temmuz 1982- 10 Aralık 1983

³⁰³ Bu veriler Arjantin Hükümeti'nin resmi web-sayfasından alınmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz: Argentina.gob.ar. **Nómina de presidentes y ministros.** Web: <https://www.argentina.gob.ar/defensa/nomina-de-presidentes-y-ministros> adresinden 10 Mayıs 2022'de alınmıştır.

³⁰⁴ Bu görüşte ne komünizmin ne de kapitalizmin benimsendiği bir iç ve dış politika anlayışı vardır.

³⁰⁵ Peronist partiyi yasaklayan ve CGT'nin önderlerini yakalayan General'dir.

³⁰⁶ Bu darbe, Peronist iktidara darbe yoluyla son verilmesinin ilkidir.

³⁰⁷ Bu hükümetin olduğu dönemde ekonomi yönetimine 1973-1978 yılları arasında Dünya Bankası Latin Amerika Başkan yardımcılığını yürütecek olan Vasena getirilmiştir ve Vasena iç pazarı koruyan tüm önlemleri kaldırmıştır. Bkz: Uyanık, Ö. (2014). **Latin Amerika'nın Devrimci Tarihi.** İstanbul: Kaynak Yayınları, 208.

³⁰⁸ Bu yıl başlayan ve 1983'e kadar süren darbeler dizisinin en önemli gerekçeleri hiperenflasyon ve siyasi şiddet konuları olmuştur. Peronistleri kendi içlerinde sağ-sol olarak ayrılması şiddet olaylarını artırmıştır. Yönetimi ele geçiren ordu tarafından gerilla hareketlerini sonlandırmak ve ekonomik etkinliği sağlamak amaçlanmıştır. Bkz: Kemahlıoğlu, Ö. (2020). "Rejim Değişiklikleri, Aktörler ve Demokratikleşme Sürecinin Hassaslığı: Şili Örneği". içinde E. Akgemci ve K. Ateş (Der.), **Dünyanın Ters Köşesi- Latin Amerika: Tarih, Toplum, Kültür.** İstanbul: İletişim, 141. Sol hareketi "Yıkıcılar" olarak tanımlayan bu darbe, onları ayrı bir ırk olarak görüp "temizlenmelerini" amaçlamıştır. Bkz: Uyanık, a.g.e., 201, 211.

Çizelge 3.1. (devam) Arjantin'in hükümet başkanları (1946- 2021)

Raúl Ricardo Alfonsín	Radikal Yurttaş Birliği (Unión Cívica Radical- UCR)	Seçim	10 Aralık 1983- 8 Temmuz 1989
Carlos Saúl Menem ³⁰⁹	PJ- Adaletçi Özgürlük Cephesi Koalisyonu PJ	Seçim	8 Temmuz 1989- 8 Temmuz 1995 8 Temmuz 1995- 10 Aralık 1999 (yeniden seçildi)
Fernando de la Rúa	UCR	Seçim	10 Aralık 1999- 20 Aralık 2001
Ramón Puerta	PJ	Seçim	22 Aralık 2001- 22 Aralık 2001
Adolfo Rodríguez Saá	PJ	Seçim	
Eduardo Camaño	PJ	Seçim	22 Aralık 2001 ³¹⁰ - 30 Aralık 2001
Eduardo Duhalde	PJ	Seçim	30 Aralık 2001- 25 Mayıs 2003
Néstor Kirchner	PJ ve Zafer Cephesi (Frente para la Victoria- FPV) Koalisyonu	Seçim	25 Mayıs 2003- 10 Aralık 2007
Cristina Fernández de Kirchner	PJ ve FPV Koalisyonu	Seçim	10 Aralık 2007- 10 Aralık 2011 10 Aralık 2011- 10 Aralık 2015 (yeniden seçildi)
Mauricio Macri	Cumhuriyetçi Teklif (Propuesta Republicana)		10 Aralık 2015- 10 Aralık 2019
Alberto Ángel Fernández	PJ ve Herkesin Cephesi (Frente de Todos) Koalisyonu	Başkanlık Seçimleri	10 Aralık 2019- 10 Ağustos 2021 2020- (hâlen)

Glaeser, Tella ve Llach, yapmış oldukları çalışmada Arjantin'in istisnai bir ülke olduğu varsayımıyla hareket etmişlerdir ve bunu istisnai durumu da birkaç nedene bağlamışlardır. Arjantin, 20. Yüzyıl başında çok da zengin değil iken günümüzde de fakir bir ülke sayılmamaktadır. Mevcut refah seviyesine rağmen büyümeyi tetikleyici kurumlar oluşturamamış ve bu noktada başarısız olmuştur. Bu durum da gelir seviyelerinde düşüşe yol açmıştır. Ayrıca ülkenin maruz kaldığı çok sayıda dış şok da büyümesine ket vuran sebeplerden olmuştur. Ve sonuç olarak akademik görüşlere göre Arjantin'in uygulamış olduğu devlet müdahalesine ve izolasyoncu bakış açısına meyilli olarak zayıf politika tercihleri de onu olumsuz anlamda istisnai bir ülke haline getirmiştir.³¹¹ Doğal kaynaklara dayanan refah, fiziksel veya insani sermayeye dayalı refahtan daha kısa ömürlüdür.

³⁰⁹ İktidarı süresince tüm kamu kurum ve kuruluşlarını özelleştiren Hükümet Başkanı'dır.

³¹⁰ Aralık 2001'de yapılan seçimler uzun süre kullanılacak olan ve halkın eski siyasetçilerin artık siyaseti bırakmasını talep ettikleri bir sloganı ortaya çıkarmıştır: "Que se vayan todos!"(Hepiniz gidin!). Böylelikle mevcut siyasi yapılar derin bir sarsıntı geçirmiştir. Bkz: Kürkcügil, M. (2004). *Latin Amerika'nın Kaynayan Damarları*. İstanbul: İthaki, 190.

³¹¹ Glaeser, E.L., Tella, R.D. and Llach, L. (2018). "Introduction to Argentine Exceptionalism". *Latin American Economic Review*, 27(1), 1.

Arjantin'in refahı öncelikli olarak aynı gelir seviyesinde olan ülkelere göre daha fazla hissedilmektedir. Ekonomi teorileri doğrudan doğal kaynak temelli refahın uzun vadede yoksulluğa yol açacağını söylememektedir. Bununla birlikte standart büyüme teorileri doğal kaynaklar bakımından zengin ülkelerin büyümelerinin daha hızlı olabileceğini, nitekim faktörlerin ve sermayenin birikimi konularında çok daha fazla alana sahip olduklarını vurgulamaktadır.³¹² Üretimi daha ziyade tarımsal faktörlere dayanan bir ekonomide nüfusun artması ile birlikte GSYH'nin düşüş oranı bir sanayi ekonomisine oranla daha yüksek olacaktır; ancak bu durum bir yandan da endüstriyel bir ekonominin sürekli sermaye birikimi gerçekleştirmesini zorunlu kılmaktadır ve Arjantin'in de bunu sabit bir şekilde yapmasında herhangi bir engel mevcut değildir. Çeşitlendirilmiş bir ekonomide sermaye birikimi ve teknolojik ilerleme yapısal dönüşümün sağlanabilmesi için gereklidir. İnsan sermayesi, teknoloji sermayesi ve fiziki sermaye gibi alanlar bu konuda önemli değişkenler olmaktadır. Glaeser ve diğerlerinin yaptığı çalışmada Arjantin'in istisnai bir durum teşkil ettiğine dair hipotezi incelerken dört farklı açıklama sunulmuştur. Öncelikle Arjantin önceden çok zengin değildi ve şimdi de çok yoksul değildir. Arjantin'in istisnai olduğuna karşı öne sürülen birinci antitez bu olmuştur. Arjantin'in 20. yy. başlarında daha yüksek refaha sahibi bir ülke olduğunu savunan görüş, 1960'lı yıllarla birlikte genişleyen kayıtdışı ekonomiyi göz ardı etmektedir. Bu durum 20.yy başındaki Arjantin'i daha zengin ve bugünkü Arjantin'i de daha yoksul algılamaya sebep olmaktadır.³¹³ 1900'lü yılların başında Arjantin'in sahip olduğu zenginlik kaynakları aslında kalkınmasını sağlayabilecek ölçüde süreklilik içermeyen kaynaklardır. Kaynakların eksikliği de ekonomik kalkınma göstergelerinin düşüklüğüne yol açmıştır. Arjantin'in daha önceden zengin olmadığı ve dolayısıyla da günümüzde de yoksul olmadığı hipotezinin Arjantin'in yüksek verimlilikleki araziler ve ulaşım teknolojileri ile dönemsel olarak zengin olmuş olan az gelişmiş bir ülke olduğu iddiasına dayandığı vurgulanmaktadır.³¹⁴ İkinci bir hipotez ise Arjantin'de mevcut kurumların işlevselliklerini sağlayamadıkları temeline dayandırılmaktadır. Durağan ve büyüme sonrası birtakım kuralları koyabilen iyi kurumların azlığı, Arjantin'in düşüşüne sebep olan alanlar olarak vurgulanmaktadır. Kurumsalcılar mükemmel siyasi sistemlere inanmasalar da büyüme ile ilgili şu görüşü paylaşmaktadırlar: büyüme yatırım fırsatı

³¹² Glaeser, Tella and Llach, a.g.m., 2018, 5.

³¹³ Glaeser, Tella and Llach, a.g.m., 2018, 7.

³¹⁴ Glaeser, Tella and Llach, a.g.m., 2018, 8.

sunabilecek bir sistemin varlığına ve bireysel çabaların meyvelerinin herkese açık olabilmesine bağlıdır. Arjantin'in kurumsal anlamdaki istikrarsızlığının kökenini ise 1916 yılında aramak mümkündür. 1916 yılında meydana gelen seçimlerde muhafazakâr bir rejim yerine radikal bir parti başa geçmiştir. Sonraki dönemlerde de ülke yönetiminin başında bulunan kesimin değişkenliği de sistemin istikrarının sağlanamamasına sebep olmuştur. 1955-58, 1962-63, 1966-73 ve 1976-83 dönemleri askeri idarenin yönetimi altında olurken diğer dönemlerde de Peronist adayların çıkması çoğunlukla yasaklanmıştır. Askeri idarenin resmen hâkim olmadığı dönemlerde dahi etkisi ve baskısı hissedilmiştir. Bu dönemlerde meydana gelen işçi hareketlerine gelen kısıtlamalar, demokrasinin kısıtlı bir şekilde uygulanması ve milliyetçilik yanlısı hareketler sistemin meşruluğunu sorgulatmıştır. 1969 yılında Cordoba'da³¹⁵ bir şehirde 14 ölüm gerçekleşmiş ve askeri liderliğe karşıt bir kriz başlatılmıştır. Kırsal gerilla hareketi tepe noktasına 1975 yılında 5000 kişiyle ulaşmıştır ve şiddet olayları gittikçe artmaya başlamıştır. Siyasi suikastlar, iş adamlarının kaçırılması ve tehditlerle birlikte “*kirli savaş*”³¹⁶ adı verilen bir döneme girilmiştir. Arjantin'in siyasi istikrarsızlığının zayıf ekonomik performansına etkisini açıklayabilecek politika çıktıların olup olmadığı tartışma konusudur; ancak şu şekilde bir çıkarım yapmak da mümkündür: Menem yönetiminden önceki demokratik hükümetler daha korumacı ve ücret temelli enflasyonu kamçıl原因an hükümetler iken askeri hükümetler ihracata daha olumlu bakan ve genelde ihtilallerden sonra devalüasyonun gerçekleştiği bir yaklaşımın içindedirler. 1946-90 yılları arasında enflasyon, Arjantin için kurumsal görünüşün kalıcı bir niteliği haline gelmiştir. Ayrıca demokrasinin istikrarlı olması da yatırımcıların haklarının hukuken garanti altına alınabileceği anlamına da gelmemekteydi.³¹⁷ Arjantin'in uzun yıllar süren yüksek enflasyon problemi, “*dur- devam et*” (stop-go)³¹⁸ ekonomisine bir son verilerek bir süre rahatlatılmaya çalışılmıştır. Deflasyon programının en önemli adımı para kurulunda Arjantin pezosu ve doların 1'e 1 eşleştirilmesidir. Daha önceki planlarda resmi bir adım atılmamış

³¹⁵ Cordoba Olayları, Peroncu hareketin sağ ve sol kanada bölünmesiyle sağ tarafa tabandan gelen tepki sonucunda başlamıştır. Bu olaylar silahlı sol hareketler ve sınıf önderleri görünür kılmıştır.

³¹⁶ 1973 yılında seçimleri kazanan Peron, 1974 yılında vefat etmiştir. Görevi devralan eşinin döneminde terörist faaliyetler artmaya başlamış, grevler, protestolar ülkenin her yanını sarmış ve enflasyon oldukça yükselmiştir. Silahlı kuvvetler ise 1976 yılında yönetime el koyarak *Kirli Savaş*ı başlatmış, binlerce insan sol kanat sempatzanı olduğu şüphesiyle öldürülmüştür. Bu döneme “*Milli Yeniden Örgütlenme Dönemi*” adı da verilmektedir. 1983 yılında yönetime el koyan askeri birlikler demokrasiyi inşa etmeye çalışmış ve seçimle Raul Alfonsin Başkan olmuştur.

³¹⁷ Glaeser, Tella and Llach, a.g.m., 2018, 9-11.

³¹⁸ Ekonominin çok yavaş büyüme veya büyüyememe sonrasında hızlı büyüme oranları yakaladığı ve bunun düzenli olarak gerçekleştiğinin görüldüğü durumdur.

olup bu planda belirtilen kur oranı anlaşma ile garanti altına alınmıştır ve döviz kuru Konvertibilite Yasası güvencesinde sabitlenmiştir. Anlaşmaya göre aynı zamanda Merkez Bankası'nın, uluslararası rezervlerin ve yurtiçi kredilerin toplamının neredeyse tamamını kapsayan nakit uluslararası rezervlerini elinde tutması gerekmektedir. Bütçe açıklarını önleyici bir yöntem olarak öngörülen bu zorunluluk yüksek enflasyonun önüne geçme yönünde de bir adımdır. 1990'lı yıllarda diğer reformlar da Menem tarafından yürürlüğe konmaya başlanmış ve birtakım iyileşmeler olmuştur. Ekonominin dışa açılması, MERCOSUR'a katılım ve dolayısıyla serbest ticaretin bölgesel anlamda yolunun açılması, bankacılık sektörünün liberalleşmesi, bütçe açıklarının düşürülmesi, makro-ekonomik istikrarın sağlanması yönünde iyileşmeler, makul büyüme oranları iyileşme sağlanan alanlar olmuştur; ancak tüm bu etkenler ve yapısal reformlarla birlikte gelişen ortamda işsizlik oranlarının artması da gözden kaçmamaktadır. Belirtilen iyileşmeler istikrarı sağlama yönünde önemli adımlar olup bu adımların en somut sonucu da dış sermayenin ülkeye dönüşü olmuştur. Bu noktada Menem'in temel stratejisi "*devletin mülkiyetinde olan şirketlerin özelleştirilmesi*" olmuştur. Bu durumun ülkeye, özellikle yabancı menşeli, büyük şirketlerle baş edebilme noktasında avantaj sağladığı düşünülmektedir.³¹⁹ Arjantin'in maruz kaldığı bir diğer olumsuzluk ise uluslararası şoklardır. Küresel piyasalardaki ticaret hadlerini etkileyen dış şoklar olabileceği gibi Arjantin'e yapılacak olan küresel sermaye yatırımları üzerinde de şoklar yaşanabilmektedir. Tarımdaki teknolojik ilerlemeler ise Arjantin'in verimli arazilerinin değerini düşürmüştür. Gıda için olan dış talebin artışı diğer mallar için olan talepten çok daha düşüktür. Bununla birlikte dünya genelinde tarımla uğraşanlara karşı olan küresel bir eğilim mevcuttur. Üretim kollarını çeşitlendirebilen ve tarım konusunda da iyi olan ABD, Avustralya gibi ülkeler bu korumacılıktan etkilenmezken Arjantin gibi ekonomisinin büyük bir kısmı tarıma dayalı olan bir ülke yine küresel bir eğilimin olan korumacılığın sonucu olan küresel şoklardan olumsuz etkilenmektedir. 20. Yüzyılın ortalarına doğru tarımla uğraşmış olan birçok ülke dönüşüm sürecine girerek ürünlerini endüstriyel anlamda çeşitlendirebilmiş iken Arjantin bu konuda hızlı hareket edememiştir. Bu sebeple günümüzde de endüstriyel tabanda yatırımları çekebilme cazibesi de düşük olmaktadır.³²⁰ Büyüme ve değişim süreçleri içerisinde Arjantin'in yapmış olduğu bir diğer

³¹⁹ Munck, R. (2001). "Argentina, or the Political Economy of Collapse". *International Journal of Political Economy*, 31(3), 73.

³²⁰ Glaeser, Tella and Llach, a.g.m., 2018, 12.

hata ise kötü politikaların uygulanmış olmasıdır. Bu uygulamalar hükümetler tarafından kurumsallaştırılmış olup çoğunlukla ekonomiye zarar verici olan müdahaleleri içermektedir.³²¹ 20. Yüzyılın ilk yarısında Perón ile birlikte müdahalecilik en üst seviyesine ulaşmıştır. Sonrasında korumacılık yeni gelişen endüstrileri korumak amacıyla devreye sokulmuştur ve 20. yüzyılın ikinci yarısında da korumacılık her ne kadar devam ediyor olsa da kalkınmacı yaklaşımlar da devreye sokulmaya başlanmıştır. Bütün bu genel yaklaşımlarla birlikte Arjantin'in 20. Yüzyıl performansını değerlendirirken şunu da gözardı etmemek gerekmektedir: yüzyıl başında Arjantin'in eğitim seviyesi görece düşüktür ve bu durum da zayıf büyüme performansında etkili olan faktörlerden biridir. Diktatörlük ve siyasi istikrarsızlıklar da eğitim seviyesini düşüren faktörler arasında yer almaktadır. Galiani ve Somaini'ye göre Arjantin ticaret karışıklığı tuzağına düşmüştür ve bu tuzağa düşülmesinin nedeni de refahı iyileştirebilecek pazarlıklar yapabilecek siyasi kurumların var olmamasıdır. Di Tella ve Dubra'ya göre de yoksulluk adil olmayan bir toplumun yansımasıdır. Arjantin'de gelir dağılımındaki adaletsizlik de her zaman dikkat çekici bir unsur olmuştur. Bununla birlikte 20. yüzyıl ortasındaki politikalar da eşitsizliği azaltma konusunda daha başarılı politikalar olmuştur.³²² Ülkede popülizm ve siyasi istikrarsızlık birbirini takip etmiştir ve özel yatırımlar da zarar görmüştür. Ülkede üretim yapmayan bir yerel burjuvazi kesimi her zaman varlığını sürdürmüştür. Bu açıdan bakıldığı zaman zenginlerin toplumun şanslı kesimi, yoksulların da adil olmayan bu toplumun bir ürünü olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

3.1.1. 2001/2 Krizi Öncesi Genel Eğilimler

Arjantin'in 21. yüzyıldaki genel görünümünü analiz edebilmek için 20.yüzyılda Arjantin'de meydana gelen gelişmeleri incelemek gerekmektedir. Tarihsel süreç içerisinde birtakım faktörler sabit kalmakla birlikte özellikle değişen hükümetler ile birlikte ekonominin ve siyasetin akışı yön değiştirmiştir.

20. yüzyılın başlarında Arjantin esasen birçok alanda oldukça avantajlı konumda bulunmaktaydı. Bu alanların başında ise ekonomi gelmekteydi. *"The Pampas"* adı verilen

³²¹ Glaeser, Tella and Llach, a.g.m., 2018, 15.

³²² Glaeser, Tella and Llach, a.g.m., 2018, 19.

verimli arazilerde ihracata dayalı büyüme için gerekli olan koşullar sağlanabilmekte; yün, buğday, darı ve sığır eti gibi birincil üretim ürünleri elde edilebilmekteydi. Arjantin'in 19. yüzyılın sonlarına doğru sosyal dönüşümlerin de arttığı bir sanayileşme sürecinin içine girdiği de göz önünde bulundurulduğunda Pampa düzlüklerinin gözle görülür derecede modernleşmenin itici gücü olduğu düşünülmektedir.³²³ 1916 yılının koşullarında Lenin tarafından öne sürülen Avrupa'nın 19. yüzyıl sonundaki iktisadi çöküşü, modern emperyalizm ve son dalga kapitalist sömürgeciliği sentezlediği fikri Arjantin örneği üzerinden kendini göstermiştir. Arjantin, siyasi açıdan bağımsız bir ülke özelliği taşımış olan ve Avrupalı göçmenlerin yerleştiği bir ülke olduğu için Lenin tarafından Britanya sermayesinin “yarı sömürgesi” olarak nitelendirilmiştir.³²⁴ Tüm bu algılar ile birlikte 1920'li yıllarda başlayan ve hâlen devam eden birkaç kronik problem göze çarpmaktadır. Öncelikle, ekonomisi tarımsal üretiminin yaklaşık yarısının ihracatına dayalı olan bu ekonomi, ilgili tarımsal ürünlerin dünya pazarı fiyatlarındaki değişime ve dalgalanmaya bağımlı kalmıştır. İkinci önemli problem ise Arjantin'in iç tasarruflarının kısıtlı olmasından dolayı yabancı sermaye yatırımlarına bağımlı olması olmuştur. 1920'lerde başlayan ve 1930'lara kadar devam eden durgunluğun etkileri uzun dönemde de devam etmiştir. 1930'larda tarımsal oligarşi devam etmiş ve bu dönem siyasi yolsuzlukların artmasından dolayı “Meşhur Olmayan 10 Yıl” olarak nitelendirilmiştir. 1933 yılında imzalanan “Roca- Runcimon Paketi”, Arjantin'i Britanya'nın resmi olmayan bir parçası haline getirmiştir ve endüstriyel bir proletarya oluşturmuştur.³²⁵ Esasen 1940'lardan sonraki Arjantin ekonomi politığının “durdevam et” (stop-go) mantığı ile ilerlediğini söylemek mümkündür. Nitekim siyasi istikrarsızlığın ekonomik istikrarsızlığa da sebep olduğu koşullar mevcuttur.³²⁶

Arjantin'in yaşamış olduğu krizleri çok ayrıntılı olmamak kaydıyla sıralamak gerekirse 1994'te meydana gelen *Meksika Krizi*'nin etkilerini görebilmekteyiz. Ekonomide bir yıllık bir gerilemeden sonra bankaların da yardımı ile 1996 yılında ekonomi yeniden büyümeye başlamıştır. 1997'de *Asya*'da meydana gelen şiddetli ekonomik kriz ile takip eden 1998 yılında da *Rusya*'da, 1999 yılında *Brezilya*'da meydana gelen krizler Arjantin'de şoklar

³²³ Munck, a.g.m., 2001, 69.

³²⁴ Bernstein, a.g.e., 2014, 58.

³²⁵ Munck, a.g.m., 2001, 70.

³²⁶ Sørensen, M.R. (2001). “Argentina's Crises”. *Danmarks Nationalbank*, Monetary Review, 87. Web: <https://www.nationalbanken.dk/en/publications/Pages/2001/12/Argentina's-Crises.aspx> adresinden 20 Temmuz 2018'de alınmıştır.

yaratmıştır. 1995 Meksika Tekila Krizi ve 1998 Rusya Krizi, Arjantin’de faiz oranlarını yükselterek yatırımları düşürmüş ve negatif büyümeye sebep olmuştur.³²⁷ Ülkedeki şiddet içeren sosyal huzursuzluk da Başkan de La Rua Hükümetini düşürmüş ve yeni hükümet de Döviz Kurulu Yönetimi’ni (Currency Board Management - CBM) terk etmek zorunda kalmıştır. Yeni hükümet Arjantin’in 142 milyar dolarlık dış borcunu ödeyemeyeceğini duyurmuş ve moratoryum (borç erteleme) ilan etmiştir.³²⁸ 1994’te Meksika’da meydana gelen finansal krizin üstesinden çok hızlı bir şekilde gelindiği görülmektedir; ancak bu hız, krizin diğer bölge ülkelere yayılmasını önleyememiştir. Bu krizden sonra yatırımcılar bölge ülkelere yatırım yapma konusunda daha ihtiyatlı davranmışlardır. Dış finansmana ve sabit döviz kuruna bağlı olan ülkelere yatırım yapma konusu daha da dikkat edilmesi gereken bir husus olmuştur. Arjantin’in bu açıdan gelişmesini sağlayan döviz kurulu düzenlemeleri (CBA- Currency Board Arrangement) krizden sonra birden kendini bu oynaklığın merkezinde bulmuştur. Çoğunlukla Meksika varlıklarına maruz kalan küçük bir Arjantin bankası da batınca Arjantin’deki diğer bankalar yabancı bankalarla kredi limitlerini yenilemekte zorluk çekmişlerdir. Bunun sonucu olarak da likiditeyi düzenlemek için yeni kredi arayışına girmişlerdir. Ödeme zamanları da ellerinde yeterli nakit bulunmadığından dolayı da zorluk çekmişlerdir. Bu olayların hepsi ülkenin ekonomik büyüme oranını düşürmüş ve yatırımları azaltmıştır. 1990’lı yılların ilk yarısında bu sebeplerle bankalardaki rezerv oranları düşmüştür ve çekilen paralar ülke dışına çıkarılmıştır. Bununla birlikte yabancı döviz rezervleri de düşmüştür. Genellikle, düzgün işleyen bankalar geçici olarak nakit ihtiyacına düştüğünde Merkez bankasından bu desteği alabiliyorlardı; ancak Arjantin’de döviz kurulu düzenlemelerinin gereği olarak merkez bankasının yetkileri kısıtlanmış olup normalde piyasaya para sürerek likiditeyi artırma yeteneği bulunan Merkez bankası, yetki kısıtlaması sebebiyle, bu işlemi gerçekleştirememiştir. Merkez bankasının ticari bankaları desteklemesine en çok ihtiyaç duyulan bu dönemde yetkileri kısıtlanmıştır. Yine de bir şekilde çözüm arayışında olan merkez bankası yurtiçi bankalar için karşılığı verilmemiş rezerv gerekliliğini %43’ten %30’a düşürmüştür. Ayrıca yeniden iskonto özelliğini de genişletmiştir. Böylelikle dolaşımda olan nakit miktarının artmasına katkı sağlamıştır. 1995 Mart itibarıyla yabancı döviz rezervlerinden 5 milyar dolar kaybetmiştir. Yurtiçi bankacılık sistemini toparlamak adına yapılan bu çabalar sistemi de yormuş ve Arjantin de yüzünü

³²⁷ Sørensen, a.g.e., 2001, 91; Grugel and Riggiozzi, a.g.m., 2007, 92.

³²⁸ Jonas, a.g.e., 2002, 1.

yardım için IMF'e ve uluslararası finans kuruluşlarına dönmüştür.³²⁹ Menem'in ekonomi politiğindeki ikilemler, 1998-99 yılında bir diğer enflasyon patlamasına yol açmıştır. Yerel endüstriler bu süreçte rekabet güçlerini kaybetmeye başlamışlar ve dış borç tuzaklarına düşmüşlerdir. Bu durum kendisine içerde olan muhalefeti artırmış ve iktidarda üçüncü dönemini yaşamasına engel olmuştur. Yolsuzluk konusu ülkede çok önemli bir gündem maddesini oluşturmakta idi.³³⁰ Radikal Parti'den De la Rua başa geçtiği zaman en azından inşa edilebilecek temiz bir imaja sahip olması onu avantajlı kılan bir nitelik taşımakta idi. O dönemde sol kanattan olması da önemli avantajlar sağlarken bir yandan da birtakım dezavantajlı durumlar ile mücadele edebilmek gerekmiştir. De la Rua'yı başa getiren koalisyon hızlı bir biçimde bölünmüştür. Ekonomik durum 1999'da iyiden iyiye kötüye gittiği zaman De La Rua, Menem dönemi Maliye Bakanı Domingo Cavallo'yu Ortodoks kemer sıkma politikalarını yeniden uygulaması üzerine çağırmayı zorunlu hissetmiştir. Arjantin'in istikrar rejiminin neden olumsuz sonuçlar doğurduğunu anlayabilmek için birkaç noktaya değinmek gerekmektedir. Ülkede bulunan kapitalist sınıfın özellikleri önemli bir etken olmuştur ve bu sınıfın kendine has bir doğası vardır. Menem döneminde, ülkenin kapitalizminin uzun süreden beri devam eden "kısa vadecilik" anlayışı yeniden inşa edilmiş ve modernize edilmiştir. Arjantin'deki veya Arjantinli iş adamları kendi çıkarlarını daha kısa vadeli kurmuş ve karlarını maksimize etme amacı gütmeye devam etmişlerdir. Bunu yaparken ülkenin genel ekonomi politiğinden bağımsız düşünüp daha bireysel eylemler içine girmişlerdir.³³¹ Dünya Bankası 1 milyar doları geçen krediyi, bankacılık sistemini ve sosyal güvenlik ağını desteklemek için onaylamıştır. IMF de 4 milyar özel çekme hakları düzenlemesini genişletmiştir. 1995 yılında Carlos Menem'in tekrar başa gelmesi döviz kurulu düzenlemelerinin ve sabit döviz kuru paritesinin bırakılması ile oluşan spekülasyonlara son vermiştir. Mevduatların çıkışı durdurulmuş, menkul kıymetlerin fiyatları iyileştirilmiş ve bankacılık sektörünün güveni yeniden inşa edilmiştir; ancak bu süreçte döviz kurulu düzenlemelerinin varlığı ve etkinliği tartışma konusu olmuştur. Ancak bu uzun sürmemiş, verilen destek devam etmiştir. 1996 yılında ekonomi yeniden iyileşmeye başlamıştır. Yükselen ekonomilerin çektikleri yabancı yatırımlar da tekrar artmaya başlamıştır. 1999 yılında işbaşına gelen De La Rua hükümetinin ekonomideki önceliği

³²⁹ Jonas, a.g.e., 2002, 10.

³³⁰ Munck, a.g.m., 2001, 75.

³³¹ Munck, a.g.m., 2001, 75.

durgunlukla mücadele, yoksulluğu ve işsizliği azaltmak, kamu maliyesinin kötü gidişatını durdurmak ve istikrarlı hale getirmektir. Bu sebeple 2000 yılı için oldukça katı bir bütçe hazırlamıştır. Bu bütçe IMF ile yapılan düzenleme doğrultusunda 3 yıllık bir stand-by anlaşması niteliği taşımaktadır. Buna göre hükümetin bütçe açığı düşecek, düşük maliyetlerle yatırımcılar çekilecek ve yabancı özel sermayeye erişim sağlanacaktır; ancak maalesef durum yükselen pazar ekonomileri için zorluğunu korumuştur. Ayrıca bu dönemde Arjantin'in ülke-içi problemleri de durumunu daha da kötüleştirmiştir. Sabit kur rejimi dolayısıyla para biriminin devalüasyonu seçeneğine başvuramayan Arjantin'de aynı zamanda para kurulu düzenlenmelerinde likidite miktarının yabancı döviz rezervleri ile yakından ilgili olmasından dolayı genişlemeci para politikası uygulayamamıştır. Genişlemeci maliye politikası uygulama alanı da oldukça kısıtlı kalmıştır. Bu sebeple ekonomik büyüme adına umutlar ve ihtimaller IMF'in vereceği kredilerde birleşmiştir. Durumun bu şekilde çözülebileceği varsayılırken dış çevrede bu yönde algılar geliştirilememiştir. Zira yatırımcıların Arjantin'e olan güvensizlikleri, IMF kredilerine rağmen, devam etmiştir; çünkü Arjantin'de borçlanma maliyetleri gittikçe artmış ve hem kamu hem de özel sektördeki borçlanıcıların uluslararası pazara girmeleri zorlaşmıştır. İç siyasetteki tansiyonlar da ülkeyi bu durumu iyileştirmekten çok daha uzak bir noktaya taşımıştır. Aralık 2002 itibarıyla hâlen Arjantin'in uluslararası piyasalara erişimi iyileştirilmemiştir ve yetkililer de IMF kredilerine "önleyici" olarak bakmayı bırakmışlardır ve 1,59 milyar SDR çekmişlerdir. 2001 yılında stand-by anlaşması 5,2 milyar SDR ile yürürlüğe girerken 10,6 milyar SDR olmuştur. Tüm bu hamlelerin esas amacı yine bütçe açığını kapamaktır. 2001 yılındaki program yapısal değişiklikleri de öngörmektedir. Bu koşullarda oransal olarak ufak bir iyileşme sağlamak bile kısıtlayıcı maliye politikalarını devreye sokmayı gerektirmektedir. 2001 yılı Arjantin için oldukça zorlu geçmiştir. Onaylanan IMF kredisi ve uygulamalar sonrasında uluslararası piyasalarda beklenen olumlu etki oluşmamıştır. Düzeltilmekte oldukça zorlanılan esas problem yatırımcıların güveni noktasındandır. Bu açıdan bakıldığında ülkenin düşen güvenilirliği iç siyasette de çalkantılara neden olmuştur. Bu çalkantılar Domingo Cavallo'nun Mart 2001'de Ekonomi Bakanı olarak gelmesiyle son bulmuştur. "*Sıfır Bütçe Açığı Planı (Zero Deficit Plan)*" nı duyurmuştur ve bu plan da emekli maaşlarını ve kamu sektörü ücretlerini %13 oranında azaltmayı içermektedir ve ayrıca eyaletlere gönderilen transferler de azaltılmıştır. Bunu işçi ayaklanmaları takip etmiştir ve bu ayaklanmalar ülke geneline

yayılmıştır. Planlı kesintileri durdurmak için sokak protestoları çıkmaya başlamıştır.³³² Cavallo Mayıs 2001’de bir politika olanı ortaya koymuş ve IMF ’ten üçüncü olarak 976 milyonluk SDR alınmıştır. Bu son çaba ile Haziran 2001’de bir “rekabetçilik planı” başlatılmış ve bu plan Ortodoks olmayan bir anlayışa dayandırılmıştır. Aslında bu planın içerisinde çoklu döviz kuru rejimi barınmaktadır. Petrol hariç tüm ihracat ürünleri devalüe edilmiş pezo üzerinden, ithal ürünleri reelüe edilmiş pezo üzerinden işlem görecektir. İlk durumda ihracatçılar sübvansiyon alacak; ikinci durumda ise ithal ürünlere ekstra tarifeler konacaktır. Bu durum ihracatı artırıp ithalatı düşürerek dış ticaretin dengeye ulaşmasını sağlayacak ve yabancı finansmana olan bağılılığı düşürecektir. Ancak ne alınan yardımlar ne de ithalat ve ihracata yönelik uygulamalar yatırımcının güveninin yenden inşa edilmesine yardımcı olmuştur. Aksine döviz kurulu düzenlemelerine yönelik eleştiriler ve güvensizlik de gittikçe artmıştır. 2001 yılının ortasında da Arjantin uluslararası piyasaya girişini tümüyle kaybetmiş ve bu günden sonra ülke borç almaya devam etmiştir. Bu dönemden sonra bütçe açığını kapatarak borçlanmayı durdurmak istemişler ve bu sebeple kamu harcamalarında kısıtlamaya gitmişlerdir. Buna kamu çalışanlarının maaşlarının kesilmesi de dâhildir. Bu çabaları gören IMF, Arjantin’in çözümsüz bir kriz içerisinde değil bir likidite krizi içerisinde olduğunu deklare etmiş ve verdiği SDR nin miktarını artırarak 17 milyar pezoya çıkarmıştır. Kasım 2001’de IMF “Corralito” olarak bilinen ve banka hesaplarından kısıtlı miktarların çekilmesini ve yine kısıtlı para transferlerini öngören uygulamayı gerçekleştiren hükümete desteğini çekmiştir.³³³

Gerçekleşen neo-liberal krizi incelemek ve bileşenlerini çözümlmek gerekmektedir. Katma-değer ve üretim için yeni bir kapitalist strateji oluşturulmasını zorunlu hale getiren bu kriz içerisinde sınıf mücadelelerinin de yaşandığı görülmektedir. Bu yönüyle kriz, birtakım taktiksel araçları da neredeyse işlevsiz hale getirmiştir. Katı makroekonomik kurumlar ve yerleşik sosyal politikalar artık eskisi kadar etkili olmamaya başlamıştır. Kurumlar etkinliğinin kaybetmeye başladığı sırada, 2001 yılı sonrasında neo-liberal politikaların yerini neo-kalkınmacı yaklaşım almıştır ve bu durum sınıf çatışmalarının

³³² Maute, J. (2006). “The Argentina Currency Board Arrangement”. J. Maute (Ed.). *Hyperinflation, Currency Board, and Bust*. Frankfurt: Peter Lang AG, 191.

³³³ Maute, a.g.e., 2006, 191.

oldukça yüksekte olduğu bir döneme karşılık gelmiştir. ³³⁴ Dinerstein ve diğerlerine göre neo-kalkınmacı stratejinin varlığında “tutarsız ve çelişkili normalleşme” söz konusu olmuştur. Ve bu süreç sınıf mücadelelerinin daha da zayıfladığı ve belirli sınırlar içerisine alındığı bir süreç olarak görülmüştür. Fakat sermaye birikimi artık ekonominin toparlanması aşamasından “büyüme” aşamasına taşıdığına işgücünden gelen talep de artmış ve daha çatışmacı bir karakteristiğe bürünmüştür. ³³⁵ Ekonomik kurumların neden iyi organize olamadığını anlamak için ise üç temel özelliğin idrak edilmesi gerekmektedir. İlki, 1998-99 şoklarının geçici koşullarının ve karakteristiklerinin bilinmesidir. Bu şok serilerinde rekabet gücü ve finansal pozisyon olumsuz etkilenmiştir. İhracat fiyatları düşmüş ve yabancı kredi pazarı daralmıştır. Ülkenin para birimi de değer kaybetmiştir. Siyasi birtakım çalkantılar da mali şoklara gidilmesine sebep olmuştur. İkincisi; şokların sonuçlarının olduğundan daha da kötü yansımaya yol açan mali, parasal ve finansal rejimlerdir. “Konvertibilite” de konjonktür karşıtı araçların kullanımı oldukça kısıtlıdır. Fiyatlar ve ücretler esnek olmamakla birlikte mali politikalar da katıdır ve siyasi etkilere de açıktır. Üçüncüsü ise Para Kurulu’nun 1995’teki Tekila Etkisinden başarılı bir şekilde çıkmasının ona olan güveni artırmış olması ve on yıldan fazla bir süredir yürürlükte olmasıdır. Finansal enstrümanların dolar cinsinden değerlendirilmesi de ayrı bir kırılma yaratmıştır. Fakat Arjantin ekonomisinde bu politikaların neden bu şekilde belirlendiğini anlamak için Arjantin ekonomisinin temel bileşenlerini ve yaklaşımlarını anlamak; ekonomiye makroekonomik bir bütünsellik içinde bakmak gerekmektedir. Öncelikle Arjantin’de, benzer ülkelere oranla, istisnai olarak nitelendirilebilecek hatalar daha fazla gerçekleşmektedir. Bu hataların çoğu mevcut durumlar için sunulan çözümlerin, bu sorunları çözmek için sahip olunan kapasitenin yetersizliği sebebiyle oluşmaktadır. İkinci olarak Arjantin ekonomik yapısı ve ülkenin maruz kaldığı şoklar arasındaki etkileşimlerin ters etki oluşturmalarıdır. Son olarak da ekonomik yapının birtakım özellikleri şokların sonuçlarının daha da etkili olmasına sebep olmaktadır. Bu sebeple uluslararası sisteme entegrasyonun, nominal değerleri ve siyasal rejimleri etkileyen katılıkların, finansal derinliğin etkinliği incelenmesi gereken alanlardır. ³³⁶

³³⁴ Féliz, M. (2020). “Beyond the ‘Pink Tide’: Dependent Capitalism in Crisis in Argentina and Lessons to be Learned for Radical Social Change”. In M. Silver (Ed.), *Confronting Capitalism in the 21st Century*. Cham: Palgrave Macmillan, 217-218.

³³⁵ Dinerstein, A. C., Contartese, D. and Deledicque, L. M. (2010). “La ruta de los piqueteros”. *Capital Intellectual*’dan aktaran Féliz, a.g.e., 2020, 219.

³³⁶ Fanelli, a.g.e., 2003.

2000’li yıllarda, öncesinde ve bu dönemde yaşanan krizler ve sonuçları ile birlikte devletin sosyal rolünde değişimler meydana gelmiştir. Yoksulluğu azaltma ve temel hizmetlerinin temininden daha bütünleşmiş bir yol haritasına geçiş yapılmıştır.³³⁷ Ancak tüm denemelere rağmen durumda iyileşme görülmemiştir ve IMF Aralık 2001’de artık Arjantin’in “sıfır açık” amacını gerçekleştiremeyeceğini anlamıştır. Bu süreçte bankalardaki paralar çekilmeye başlanmıştır. Yetkililer her ne kadar bu rezervlerin çekilmesini durdurmaya çalışsalar da bu çaba çok da başarılı olmamıştır. Hesap sahibi kişiler de artık bankaların finansal iyileşmeleri ile değil daha ziyade paralarına el konulması ihtimali ile ilgilenmeye başlamışlardır. Nitekim bankalar da geçici olarak kapatılmış, rezervler dondurulmuş ve ülkeyi terk etmemek adına birtakım idari önlemler alınmaya başlanmıştır. Hesapların dondurulması ayrıca ülke içinde şiddet içeren sosyal olaylara sebep olmuş ve bu da Başkan De La Rua hükümetinin sonunu getirmiştir. Olaylar süresince iki hafta içerisinde dört farklı başkan göreve gelmiştir ve 2002’de de hükümet borç ertelemesini resmen duyurmuş, Konvertibilite Yasası’nın artık işlemeyeceğini ilan etmiştir.³³⁸ Cavallo, Arjantin’in yaşamış olduğu problemin kendisine uyduğunu düşündüğü zaman oyunun kurallarını değiştirmesinden kaynaklandığını düşünmüştür. Hükümetin çok fazla tedbir uygulaması Arjantin’in politika yapıcılarının güvenini düşürmesiyle sonuçlanmıştır. Yerli ve yabancı yatırımcıların güvenini kazanabilmek için Hükümet, bir kurallar bütünü oluşturmaya yönelmiştir.³³⁹

3.1.1.1. Peronist dönem politikaları

Arjantin’in kalkınma stratejilerini 20. yüzyılın ikinci yarısı itibariyle incelediğimiz zaman Peronizmin devlet sponsorluğunda sanayileşmeyi ve liberal ihracata dayalı büyümeyi ön plana çıkardığı görülmektedir. Ekonomik açılardan bakıldığında Peronizm, 1940’lı ve 60’lı yıllar arasında benimsenen kalkınmacı ve milliyetçi prensipleri bünyesinde barındıran bir politik ekonomi okuludur. *Cepalista Tezi* olarak anılan bu yaklaşım, ekonomik kaynaklar ve iş dünyası-piyasa arasındaki arbitraj üzerinde devlet kontrolünün ulusal kapitalist büyümeyi güçlendireceğini ve dış bağımlılığı azaltacağını vurgulamaktadır. Bu açıdan bakıldığında tercihli döviz kuru, ticaretin korunması, endüstriyel destekler ve tarifeler ekonomik

³³⁷ Tepepa, a.g.e., 2019, 18.

³³⁸ Jonas, a.g.e., 2002, 17.

³³⁹ Rodrik, D. (2011). *The Globalization Paradox- Why Global Markets, States, and Democracy Can’t Coexist*. Oxford: Oxford University Press, 184.

büyümenin araçlarıdır. Barbeito ve Goldberg'ın çalışmasında Peronizmin devletçi kalkınma etrafında sosyal bir uzlaşma inşa edemediği vurgulanmıştır.³⁴⁰ Peronizmin tartışmalı duruşu ve düşüşü karşısında kalkınmacılık yaklaşımı ise çekiciliğini kaybetmemiştir. İşçi sınıfının kültürel temelleri ve ekonomik gücü liberal bir ekonomik düzenin yeniden kabul ettirilmesinin kolay olmayacağı anlamına gelmektedir. İkinci olarak ise ulusal sanayileşmeye dayalı kalkınma fikri Peronist Koalisyonun da ötesinde bir destek gerektirmektedir.³⁴¹ Hem otoriter hem de popülist bileşenlere sahip olan Peronizmden Kirchnerizme bir geçiş sürecinden bahsedebilmek mümkündür. Peronizmi genel manada solcu ve popülist bir milliyetçilik formu gibi tanımlamak mümkün olmuştur. Bu kavram aynı zamanda yerel burjuvazi ve askeriye ile işbirliği yapan kentsel işçi sınıfını da temsil etmektedir. Torre ve Riz'e göre Peron'un ekonomi politikalarının üç temel hedefi bulunmaktaydı: 1)devlete üretim ve dağıtım konusunda daha güçlü yetkiler vererek kamu harcamalarının yayılması ve artması, 2) ulusal gelirin dağılımında tarımsal faaliyetlerin rolünü ve etkisini artırabilmek için göreceli fiyatların değiştirilmesi, 3)sistem bileşenlerinin ilerici birikimi, iç pazara yönelik eylemler ve uluslararası pazarlara yönelik üretimin teşvik edilmemesi.³⁴²

1945-55 arası Peronist dönemde endüstriyel işçi sınıfı güçlenmiştir ve bu durum tarımsal oligarşinin bitişi gibi görünmüştür. İşçi sınıfı 1929 Büyük Buhranı'nın neden olduğu olumsuzlukları aşmak için oligarşik sisteme karşı mücadeleye girişmiştir. Birinci dalga popülist liderlerin en bilinenlerinden olan Juan Domingo Perón, işçi sınıfını tek bir çatı altında toplayarak onların sisteme olan öfkesini kendi lehine çevirmeye çalışmıştır.³⁴³ 1955'te Arjantin'de meydana gelen bir askeri müdahale Peronist döneme son vermiş ve kronik bir siyasi istikrarsızlık dönemi başlamıştır.³⁴⁴ 29- 30 Mayıs 1969'da Arjantin'in

³⁴⁰ Barbeito, A. and Goldberg, L. (2003). *Social policy and economic regime in Argentina: crisis and retrenchment of social protection*. The UN Research Institute for Social Development Project- Social Policy in a Development Context. Geneva: UNRISD, 189. Web: https://link.springer.com/chapter/10.1057%2F9780230625259_5 adresinden 2 Nisan 2020'de alınmıştır.

³⁴¹ Grugel and Riggirozzi, a.g.m., 2007, 87-88.

³⁴² Torre, J.C. (1991). "Argentina since 1946". In L. Bethell (Ed.), *The Cambridge History of Latin America, Vol VIII*. Cambridge: Cambridge University Press, 84.

³⁴³ Craig, A. (1976). "Perón and Peronism: Personalism Personified". *International Journal*, 31(4), 703- 717.

³⁴⁴ Eylül 1955'te Peron'un askeri bir darbe ile düşürülmesi halkın çoğunun rahat bir nefes almasına sebep olurken işçi hareketleri de eski gücünü yitirmiştir. İşçi hareketleri, Peron düştükten sonra hâlâ Peron'un geri döneceğini umut ederek Peron sonrası dönemde de istikrarsızlıklara yol açan önemli bir güç olmuştur. Demokratik seçimlerin yapılması konusunda da sürekli engeller oluşturan bu gruplar, korku oluşturarak en nihayetinde askeri güçlerin Peron'dan sonra seçilen Başkan Arturo Frondizi'yi Mart 1962 yılında düşürmelerine sebep olmuştur. 16 ay görevde kalan Başkan Jose Maria Guido sonrasında Temmuz 1963'te seçimler yapılmıştır. Peronistler oy kullanacak takipçilerine boş oy kullanmalarını söylemiş; fakat bekledikleri

Córdoba şehrinde geçen, üniversite öğrencilerinin ve işçilerin dâhil olduğu sivil bir ayaklanma olan *El Córdobazo* ile yeni bir işçi sınıfı aktif bir döneme adımını atmıştır.³⁴⁵ 1973 yılında Perón bu hareketi yönlendirmek için girişimde bulunmuştur; ancak bir yıl sonra vefat edince eşi, kendi politikalarını uygulamaya koymuştur. Toplumdan aktif bir destek görmese de toplum, askeri müdahalelere kadar giden uygulamalara müsamaha göstermiştir.³⁴⁶ 1976 yılında askeri bir yönetim başlamış ve en başta işçi hareketlerini ezmek ve neredeyse 1955 yılından beri süregelen politika sarkaçlarını yıkmak temel amaçları olmuştur. Bunların altında yatan gaye ise ülkeyi, ülkenin “altın çağı” olarak nitelendirilen 1930 öncesine taşımak olarak savunulmuştur; ancak bu açıdan birçok başarısızlık yaşanmış, toplum, tahmin edilemeyecek ölçüde bir diktatöryel baskıya maruz kalmıştır. Ticari birlikler fonksiyonlarını gerçekleştirememiş ve ulusal sanayinin hareket alanı kısılanırken uluslararasılaşmış sektörlerin faaliyetleri teşvik edilmiştir. Yeni küreselleşme dönemine ne ölçüde ayak uyduracağının muhasebesini yapan Arjantin çözümü finansal serbestleşmede, ticaretin açılmasında ve kamu sektörünün özelleştirilmesinde arayarak içinde bulunduğu çıkmazdan bu yollarla kurtulmaya çalışmıştır.³⁴⁷ Ekonominin yapısı değişmiş ve uluslararası ticaret hadlerinin az olması da tarımın ve ihracatın öneminin görece azalmasına sebep olmuştur. Durgunluk dönemi ayrıca siyasi birtakım sonuçlara da yol açmıştır. Serbest ticareti tümüyle benimsemek yerine iki taraflı ticaret anlaşmalarını tercih eden dünyada ekonomik müdahaleler ve hükümet müdahaleleri kaçınılmaz olunca Arjantin’in para politikaları da zamanla değişmiştir. Altın standardını kullanmış; ama bu politikası da zaman içerisinde şüphe uyandırmıştır.³⁴⁸ 1970’lerin ortalarında ithal ikameci sanayileşmeyi terk etmek Arjantin’in büyümesi için olumlu koşullar oluşturmak bir yana siyasi ve ekonomik olarak daha istikrarsız bir ortam oluşmasına sebep olmuştur. Hatta siyasi istikrarsızlık şiddet içeren eylemlerle sonuçlanmıştır.³⁴⁹ Arjantin ekonomisinin yeniden iyileşmesini sağlamak amacıyla istikrar planları uygulanmaya çalışılmıştır. Enflasyon oranları üç haneli sayılara yükselirken bütçe açıklarının gayri safi yurtiçi hasılaya oranı iki haneli sayılara yükselmiştir.

oranda boş oy çıkmamıştır. Peron’un takipçileri Arjantin siyasetinde her zaman çok önemli olmuşlardır; çünkü ticari sendikaların çoğunu onlar kontrol etmektedirler. Zira Peron’n 1943’te başa gelmesiyle ulusal işçi hareketini kontrol etmesi bu durumun temellerini oluşturmuştur. Ayrıntılı bilgi için bkz: Horowitz, M.A. (1963). “The Legacy of Juan Peron”. *Challenge*, 12(1), 28.

³⁴⁵ Torre, a.g.e., 1991, 136.

³⁴⁶ Munck, a.g.m., 2001, 71.

³⁴⁷ Munck, a.g.m., 2001, 70.

³⁴⁸ Sørensen, a.g.e., 2001, 85.

³⁴⁹ Sørensen, a.g.e., 2001, 87.

Dış borç ise 1977'den 1982 yılına kadar artarak GSYH'nin yüzde 60'ını bulmuştur. Sonraki yıllarda uygulanan farklı istikrar planları da başarısızlığa uğramıştır. *Austral Planı* ve *Primavera Planı* adı verilen bu planlar, kamu maliyesini kontrol altına almayı hedeflese de bunu başaramamış; daha sonra döviz krizleri ve daha da yüksek enflasyon oranları bu başarısızlığı takip etmiştir. Hatta Primavera Planı'nın başarısızlığı ülkeyi 1989-90 yıllarında hiper-enflasyona sürüklemiştir.³⁵⁰ Aslında bu durum, 70'ler ve 80'lerde uygulanan başarısız ekonomi politikalarının sonucu olmuştur.

3.1.1.2. Carlos menem hükümeti politikaları

1983 seçimlerinde orta sınıfın çoğunlukta olduğu Radikal Parti, ticari sendikalar temelinde olan Peronistler'i yenerek başa gelmiştir. Alfonsin ile birlikte daha demokratik ve yolsuzluk karşıtı hamleler görülmüştür. Askeri müdahalelerde bulunan askerler hapse atılmış ve daha rasyonel olduğu düşünülen ekonomi politikalarını uygulamak için girişimler başlatılmıştır.³⁵¹ Menem'in başta olduğu dönem demokrasideki kötüleşme bakımından oldukça dikkat çekici bir dönem olmuştur. Menem, kendisinin yürütme yetkisine dayanarak birçok tartışmalı konuyla ilgili yasaları geçirmiştir. Yolsuzluk ülkede daha önce de olsa da bu dönemde daha açık ve dirençli bir şekilde devam etmiştir.³⁵² Ancak kendisinin uygulamış olduğu ekonomi politikaları da ülkeyi nihai olarak hiper-enflasyona sürüklemiştir. 1980'lerde Arjantin'in yaşam standardını belirleyen göstergeler Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) ülkelerine oranla tüm zamanların en düşük seviyesine gelmiştir.³⁵³ Alfonsin döneminde, 1985 yılı ile birlikte fiyatlar ve ücretler dondurulmuş olup neredeyse savaş ekonomisi uygulamaları başlamıştır. Bu dönemde Austral Planı başarısız olmuş, vergi gelirleri düşüşe geçmiş ve Merkez Bankası da iflas etmiştir; ancak en tehlikeli durum olarak yine enflasyon oranları hızla artmaya başlamıştır.³⁵⁴ Alfonsin'in iş dünyası ile ilişki kurmasının önünü açan ve uzun yıllardır devam eden önyargıların kırılmasına sebep olan³⁵⁵ Austral Planı'nın başarısızlığı sonrası 1989 seçimlerinde Radikal Parti Başkanı ile rekabet eden Peronist aday Carlos Menem başa geçmiştir. Özel bir figür olarak gösterilebilecek Peronist Menem, yoksul

³⁵⁰ Sørensen, a.g.e., 2001, 89.

³⁵¹ Munck, a.g.m., 2001, 71.

³⁵² Munck, a.g.m., 2001, 72.

³⁵³ Munck, a.g.m., 2001, 70.

³⁵⁴ Torre, a.g.e., 1991, 178.

³⁵⁵ Torre, a.g.e., 1991, 180.

bir bölgenin yöneticisi olarak görev yapmış ve verdiği vaatler ve belirsiz söylemleri ile yoksul kesimin dikkatini çekmeyi başarmıştır. Bununla birlikte ekonomik çıkarları doğrultusunda güçlü iş birlikleri kurmuş; sosyal adalet ve modernleşme söylemleri ile hareket etmiştir. Munck'a göre Menem'in başa gelmesi sadece Alfonsin Hükümeti'nin ekonomik istikrarı sağlama konusundaki başarısızlığı ile açıklanabilmektedir.³⁵⁶ 1990'lara gelindiğinde ise daha farklı bir vaziyetten bahsetmek mümkündür. Seçim vaatlerinde yüksek ücretler, yoksulu destekleme ve kapanan bazı fabrikaları yeniden faaliyete geçirmek gibi vurguları olan Menem ise kazandıktan sonra çok farklı bir yöne dönüş yapmıştır. IMF desteği almaya karar vermiş, radikal bir makroekonomik istikrar programını devreye sokmuş, yapısal reformları ve özelleştirmeleri arkasına almış ve ekonominin açılmasını amaç edinmiştir. Peronist Parti kurucusu Juan Perón'un anlayışından tamamen uzaklaşarak yeni bir tasarruf programı devreye sokulmuştur. Bu planın ilk sütunu 1991 yılında onaylanan "Konvertibilite Planı" ve "Döviz Kurulu Yönetimi" ne giriştir. Ulusal para birimi olan pezonun Amerikan doları ile bire bir eşleşmesi bu anlamda yasa ile garanti altına alınmıştır. Bu sebeple dolaşımdaki pezo miktarının sıkı bir şekilde kontrol edilmesi gerekmiştir. Para Kurulu devreye girince Merkez Bankası para basma ve bağımsız bir para politikası uygulama konusundaki bağımsızlığını kaybetmiştir. Bu aynı zamanda hükümetin açıklarının para basılarak kapatılamayacağı anlamına da gelmektedir. Yetkililer ticari birliklerle yaptıkları müzakerelerde ücretlerin sadece geçmiş enflasyon oranlarını değil üretkenlikteki büyümeyi de dikkate alarak belirlenmesi gerektiğini savunmuşlardır. Bu istikrar programı bir sene içerisinde olumlu sonuçlar ortaya çıkarmıştır. Kamu harcamaları düşmüş, bütçe açığı %7,6'dan %2,3'e inmiştir. Düşüş gösteren en önemli gösterge de enflasyondur. 1990'da %1344, 1991'de %84 olan enflasyon 1994'te rekor bir düşüşle %3,9'a inmiştir. Para arzı, ödemeler dengesi gelişmeleri ve Merkez Bankası tarafından tutulan döviz rezervleri ile belirlenmektedir. Yetkililer aynı zamanda ithal ikameci sanayileşme stratejisini bırakmış ve ekonomiyi dış ticarete açmıştır. Bunu yaparken ithalat tarifelerini %30'dan %14'e düşürmüş ve birçok sayısal kısıt da kaldırılmıştır. Mücadele içerisinde olan birçok sektör de korumacı bariyerlerin yeniden düzenlenmesi ile rahatlamıştır. Fiyat istikrarı konusundaki hızlı iyileştirmeler ve yüksek ekonomik büyüme rakamları Arjantin yabancı yatırımcıların dikkatini çekmesine sebep olmuştur. Devletin elindeki şirketlerin geniş oranda

³⁵⁶ Munck, a.g.m., 2001, 72.

özelleştirilmesi ile doğrudan yabancı yatırımların gelmesi ve gelen yatırımların bazılarının da portfolyo yatırımları şeklinde olması ülkeye olan sermaye girişini artırmıştır. Daha önceki dönemlerin aksine gelen akışların önemli bir bölümü özel sermayeden gelen, bankalardan olmayan para akışlarıdır. Yatırımlar artarken dış borcun azalması da ülkenin güvenilirliğini artırmıştır. Tüm bu ilerlemelere rağmen bazı konular Arjantin için hâlen sıkıntı yaratmaktadır. Hızlı büyüme ve fiyat istikrarı devam ederken bu durumlar işsizliğin azalmasında olumlu bir etki yaratmamıştır. Aksine 1990'lı yılların ilk yarısında neredeyse %15'in üzerine çıkmıştır.³⁵⁷ Tüm bunlara rağmen 1990'lı yıllarda iyileşmeler görülmüş ve standartlar yükselmeye başlamıştır. Neredeyse 10 yıl süren bu dönem, "istikrarı sağlama" dönemi olarak nitelendirilebilir. 1989 yılında beklendiğinden daha erken bir şekilde iktidara gelen Peronist Parti'den Carlos Menem'in başkanlığının ilk iki yılında neredeyse enflasyon oranlarında düşüş ve ekonomide iyileşme sağlanamamıştır; ancak 1991 yılında deflasyon programı uygulamaya konmuştur.³⁵⁸

Bu dönemin bir diğer belirleyici özelliği ise neoliberal politikaların baskın gelen etkinliği üzerinden olmuştur. Devletin kalkınma politikalarından çekilişi ve bunu özellikle kırsal ve tarımsal kalkınma üzerinden gerçekleştirmesi gibi değişiklikler bu alanlarda hem akademinin hem de yerel yönetimlerin etkinliğini artırmıştır. Bu durum da Arjantin tarihinde bir ilk niteliği taşımaktadır.³⁵⁹ Ancak 2000 yılının sonlarına doğru Arjantin'in ekonomik problemleri ülkeyi, borç yükünün de devam etmesiyle birlikte bir belirsizliğe sürüklemiştir. 1991 yılında çıkarılan Konvertibilite Yasası'ndan 2001 yılına kadar geçen sürede özel sektör borçlanması neredeyse 11 katına çıkmıştır. Özel sektör borçlanmaya devam ederken kamu sektörü de borçların yükünü devralmaya devam etmiştir. Halevi, bu durumu şu şekilde açıklamaktadır: "devlet, kamu faaliyetlerini özelleştirme politikaları kapsamında satmaktadır ve böylece gelir elde etmektedir. Sonrasında devlet üzerindeki yükü tüm ekonominin üzerine bırakmaktadır.". Arjantin'in ekonomik problemleri ve belirsizlikleri 2001 yılına kadar bu şekilde devam etmiştir.³⁶⁰ İlgili borçlanmalar ve

³⁵⁷ Jonas, a.g.e., 2002, 9.

³⁵⁸ Munck, a.g.m., 2001, 73.

³⁵⁹ Albaladejo, C. (2020). "The Impossible and Necessary Coexistence of Agricultural Development Models in the Pampas: The Case of Santa Fe Province (Argentina)". *Review of Agricultural, Food and Environmental Studies*, Web: <https://link.springer.com/article/10.1007/s41130-020-00102-2> adresinden 20 Temmuz 2020'de alınmıştır.

³⁶⁰ Munck, a.g.m., 2001, 74.

çözümler Arjantin'in bölgesel çapta bazı alanlardaki duruşunu da zedelemiştir. Latin Amerika'da "*pink tide*" olarak kabul edilen bir grubun parçası olarak kabul edilen Arjantin, ilerlemeye açık politikaları ile bu grubun önemli bir üyesi niteliğinde olmuştur. Konu ile ilgili çalışması bulunan Féliz'e göre Arjantin ve Brezilya bu ülkeler arasından bağımlı kapitalist kalkınmanın reformcu neo-kalkınmacılarıdır. Bu durum ise Arjantin'de 1991-2001 yılları arasında neoliberalizmin çöküşe geçmesiyle başlamıştır. Bu duruma sosyal ve siyasi patlamalar da eşlik etmiştir. Arjantin'de 1998 yılında başlayan ve 2002 yılına gelindiğinde hâlen bitmeyen ekonomik kriz esasen bir sonraki krizlerin bir işareti olmuştur. Kapitalist üretimin ve yeniden üretimin kurallarının sorgulandığı bir dönem olan bu dönem daha büyük bir sosyal ve siyasi krizin de sinyallerini vermekte idi. Parasal, üretimsel ve yönetsel anlamda birçok alanda meydana gelen bu kriz aslında kapitalist yönetim ve kalkınmanın neoliberal stratejisi üzerinde yaşanan krizdi.³⁶¹

3.1.2. 2001/2 Krizi Sonrası Genel Eğilimler

1990'lı yıllarda gittikçe serbestleşen pazar ekonomisi piyasanın devlete karşı üstünlüğünü ortaya çıkarırken Arjantin'in yaşamış olduğu 2001 Krizi aslında devleti tekrar eski konumuna kavuşturmuştur. Devlet, oyunun kurallarını belirleme kapasitesi olan ve politik ekonominin araçlarını kontrol edebilen güç olarak geri gelmiştir. Bu süreçte neoliberalizm, istikrarlı ve eşit büyüme sağlayamadığı gerekçesi ile başarısız görülmüştür. Büyüme ve sosyal istikrar için devlet krizden sonra daha dinamik bir rol üstlenmeye başlamıştır. Bu süreçte "neo-desarrolismo" adı verilen yeni-kalkınmacılık stratejisini hayata geçirmeye çalışmışlardır. Bu strateji Arjantin'in neo-liberalizmin başarısızlıklarını görmesi ve kalkınma konusunda devletin ve piyasanın reçeteleri arasında net bir yönelim olmaması sorunundan doğmuştur.³⁶²

3.1.2.1. 2001/2 krizi ve etkileri

Arjantin yakın tarihindeki en şiddetli en büyük can kayıplarına sahne olan, 19 Aralık'ta başlayıp 21 Aralık'ta sonlanan isyan hareketleri o dönemki Hükümet Başkanı'nın

³⁶¹ Féliz, a.g.e., 2020, 216.

³⁶² Grugel and Riggirozzi, a.g.m., 2007, 87-88.

devrilmesine sebep olmuştur.³⁶³ 2001/2 krizi 20 Aralık 2001’de Başkan Fernando De La Rúa’nın istifa etmesiyle başlamıştır. 11 günlük süre içerisinde ülkede toplam beş başkan değişmiştir.³⁶⁴ Bir yanda devlet aygıtı partiler, politikacılar, asker, polis ve yargı gibi tüm unsurlarıyla dururken diğer yanda ülkenin “barikatçılar” olan nitelendirdikleri piqueteros, mahalle meclisleri ve işgalciler ile dolu olduğunu ve bu ikili yapının devletin meşruiyetini günden güne azalttığını vurgulayan görüşler mevcuttur.³⁶⁵ Mayıs 2002’de nüfusun neredeyse %48’i yoksul bir hale gelmiştir ve bu oran gittikçe artarak Ekim 2002’de %57.5’e ulaşmıştır. Bu kriz esasen uzun yıllardır süregelen, içerisinde yapısal işsizliği ve yoksulluğu barındıran ekonomik dalgalanma döngüsünün negatif sonucu niteliğinde olmuştur. Krizin en keskin zamanlarında fark edilen bir önemli gerçek ise yoksul kesimin yok sayıldığı süreler boyunca birikmiş olan problemlerdir ve bu süreçte bu problemler ile yüzleşmek zorunda kalmıştır. Bu problemler oldukça hayati kaygılar olup gıdadan yoksunluğu, suç oranlarını, arazi kıtlığını, yetersiz barınma koşullarını, yetersiz sağlık hizmeti alımını, hava kirliliğine çok fazla maruz kalmayı, kamu hizmetlerinden ve altyapıdan mahrum kalmayı, eğitim almadaki eksiklikleri ve gelirdeki belirsizlikleri kapsamaktadır. Bu durum gücü elinde bulunduranlar ile yoksullar arasındaki bir uzlaşma arayışına gidilmesinin zorunluluğunu ispatlar niteliktedir.³⁶⁶ Bu sebeple 21. yüzyılın büyüme ve kalkınma temaları bu noktalar üzerinden şekillenmeye başlamıştır.

2001 Krizi Arjantin’de *organik kriz* olarak nitelendirilmiştir. Farklı alanlarda birçok nedeni olan kriz, çözümü itibarıyla Peronist Parti’nin (Partido Justicialista) liderliğinde sonuçlanmıştır. Toplumsal adalet, iktisadi bağımsızlık ve siyasi egemenlik yaklaşımı ile ilerleyen Peronizm fikri düzeni sağlama konusundaki yetkinliğini göstermiştir. İlişkiler her ne kadar iktisadi temeller üzerinde kurulmaya çalışılsa da hükümet denetiminin hegemonyasını mutlak olarak teslim etmek hiçbir zaman mümkün olamamıştır. Yükselme dönemleri ve iktisadi kalkınma programlarının uygulandığı dönemlerde de hükümetlerin iktidar krizleri karşılaştığı da bir gerçektir.³⁶⁷ 2001-2002 Krizi Arjantin ekonomisini oldukça olumsuz etkilemiştir. Finansal kriz ve kamu borçlarının ödenmemesi ile birlikte para

³⁶³ Petras ve Veltmeyer, a.g.e., 2007, 12.

³⁶⁴ Tepepa, a.g.e., 2019, 18.

³⁶⁵ Petras ve Veltmeyer, a.g.e., 2007, 78.

³⁶⁶ Tepepa, a.g.e., 2019, 18.

³⁶⁷ Sanmartino, a.g.e., 2007.

biriminin konvertibilitesi düşmüş ve dolayısıyla hem yerel hem de küresel yatırımcının güveni azalmıştır. Krizin nedenleri dört başlık altında toplanabilir: uygun olmayan mali politika, sabit kur rejiminde fiyatların ve ücretlerin değişmezliği, olumsuz dış şoklar ve siyasi çalkantılar. Kamu harcamalarındaki büyüme GSYH'deki büyümeyi geçmiş durumdadır. Aynı zamanda federal devletin ve eyaletin mali katkısı finansal kısıtlardaki artışla eşit hızla artmamıştır. Finansal kısıtlar ise artan borçlar ve kademeli olarak ortadan kalkan tahvillerdir.³⁶⁸ Krizin mali doğasını analiz ederken ise Arjantin ile ilgili tam olmayan veriler ve kamu harcamaları ile döviz kuru arasındaki nedenselliğin yanlış aktarılması zorlayıcı hususlar olabilmektedir. Konunun ilk boyutu kamu harcamalarının büyük çoğunlukla ticari olmayan mal ve hizmetler üzerine olması ile ilgilidir. Mali problemin ikinci boyutu ise faiz dışı mali dengenin değerlendirilmesi ile ilgilidir. Diğer bir problem ise Arjantin'in ülke borçları konusundadır.³⁶⁹ Belirtilen temel ayrımlar ve problemler nedeniyle yükselen ekonomilerin borç alma koşulları daha sıkı olmalıdır; ancak ekonominin esnek olmaması da ayrı bir problemdir.³⁷⁰ Olumsuz dış şoklara karşı farklı ekonomik değişkenlere sahip olmak gerekmektedir.³⁷¹ Bu sayede konvertibilitenin gerekliliklerine uymanın zorlayıcı yanları bir ölçekte kırılabilir. Ayrıca nitel verilerle birlikte nicel verilere de önem vermek bu süreci kolaylaştıracaktır. Arjantin ekonomisinin dış ticarete açık olmaması; kriz sonrasında bölgesel ekonomik entegrasyon ile ilgili çabalarına rağmen uluslararası ticarete en az dahil olan ülke olması; tarifelerin bile oldukça yüksek olması esneklik ile ilgili problemlerin varlığının kanıtı niteliğindedir. Esneklik ile ilgili diğer bir problem ise işçi düzenlemeleridir. Diğer bir problem ise kamu harcamaları konusundadır.³⁷²

2001 Arjantin Krizi'ni anlayabilmek için krize ekonomik, siyasi ve sosyal açılardan topyekûn bakmak gerekmektedir. Çünkü bu alanların herhangi birinde yaşanan gelişmeler ekonomi politikalarının uygulanmasının şeklini ve politika seçimini değiştirmiştir. Aynı zamanda ülke içindeki siyasi ve sosyal gelişmeler, kurumlar ve kısıtlamalar da hem yabancı hem de iç

³⁶⁸ Murphy, R.L., Artana, D. and Navajas, F. (2003). "The Argentine Economic Crisis". *Cato Journal*, 23(1), 23-28. Web: <https://www.cato.org/sites/cato.org/files/serials/files/cato-journal/2003/5/cj23n1-3.pdf> adresinden 7 Şubat 2019'da alınmıştır.

³⁶⁹ Murphy, Artana and Navajas, a.g.m., 2003, 23.

³⁷⁰ Artana, D., Murphy, R. L. and Navaja, F. (2003). "A Fiscal Policy Agenda." In P.P. Kuczynski and J. Williamson (eds.), *After the Washington Consensus: Restarting Growth and Reform in Latin America*. Washington: Institute for International Economics, 84.

³⁷¹ Artana, Murphy and Navaja, a.g.e., 2003, 82.

³⁷² Murphy, Artana and Navajas, a.g.m., 2003, 27.

şoklara ülkenin verdiği tepkiyi belirlemiştir. Belirtilen faktörlerin hepsi hızlı büyüme ile birlikte gelen faydaların ve sorumlulukların da dağılımını belirlemektedir. Jonas'a göre krizin ekonomik ayağını dört temelde incelemek mümkündür: düşük iç tasarruflar, mali politika, para birimi rejimi ve yapısal reformlar. Düşük iç tasarruflar aslında krizin sebepleri arasında sayılan diğer ekonomik faktörlerin temelini oluşturan en önemli sıkıntılardandır. Latin Amerika bölgesindeki çoğu ülkenin kronik bir problemi olan bu durum, Arjantin'i de yabancı tasarruflara ve yatırımlara bağımlı olmaya itmiştir. Ülke içerisinde elde edilemeyen tasarruflar ve dolayısıyla sermaye, ülke dışından beklenmektedir. Hatta Arjantin ekonomik olarak benzer gelişmişlikte olduğu ülkelere oranla daha düşük oranlara sahiptir. Arjantin'deki bu düşüklüğün sebebi mevduatlara el konulması ve değerlerin erozyonu, yüksek enflasyon ve tekrarlanan banka krizleridir. Durumu bu kadar karmaşıklaştıran etkenler düşük enflasyon ve görece yüksek büyüme iç tasarruflarda daha da düşüşle aynı zamana denk gelmiştir.³⁷³ Dış tasarruflara uzun vadede bu kadar güvenilmesi ekonomide ciddi riskler oluşturmaktadır. Öncelikle yabancı yatırımcıların tasarruflarını Arjantin'de değerlendirme isteği Arjantin'in bir yatırım merkezi olarak karşılaştırmalı çekiciliğine bağlıdır. İkinci olarak bu bağlılık uzun vadede yabancı borçların artmasına sebep olacaktır. Teoride yükselen pazar ülkeleri dış tasarrufların net kullanıcıları olmalıdırlar ve böylece mevcut cari açıkları da bir süre devam etmektedir.³⁷⁴ İşgücü oranlarının görece düşük sermayesi de aslında gelişmiş ülkelere göre yükselen piyasa ekonomilerine avantaj sağlamalıdır; ancak Arjantin için bu durum iki sebepten ötürü problemlidir. İlki CBA'nın sonucu olarak Arjantin'in nominal döviz kuru ile olan dış finansmanın geçici düşüşlerine cevap olarak göreceli fiyatların ayarlanamamasıdır. İkinci olarak ekonominin görece kapalı karakteri değişen miktarlarda ihracat ve ithalat yoluyla dış tasarrufların ayarlanması da verimli olmayan bir yöntem olmuştur. İkinci büyük neden olan mali politikalar ise verimsiz bir şekilde düzenlendiğinden ötürü Arjantin'in en önemli politika hatalarından kabul edilmektedir.³⁷⁵ Mali disiplini sağlamak amacıyla oluşturulan kurumlardan biri olan CBA, hükümetin bütçe açıklarının finansmanı konusundaki etkinliğine son verirken bu durum ayrıca fiyat istikrarına ve yatırımcıların güveninin gelişmesine yardımcı olmuştur. Böylelikle de finansman için yeni kaynaklara erişim sağlanmış, uluslararası sermaye piyasalarından

³⁷³ Jonas, a.g.e., 2002, 18.

³⁷⁴ Jonas, a.g.e., 2002, 19-20.

³⁷⁵ Jonas, a.g.e., 2002, 19-20.

borçlanma gerçekleştirilmiştir. Bunun sonucu olarak da kamu borçları hızlı bir şekilde artmıştır. Bununla birlikte döviz kurulu düzenlemelerinin etkisi ve yetkinliği uzun sürmemiş ve kamunun finansmanı hususunda kendine yeterli olacak seviyeye erişememiştir. Mali disiplinin eksikliği döviz kuru düzenlemelerinin de güvenilirliğini düşürmüştür. Kendi para biriminde borç almadaki kısıtlı yetenek ve diğer dövizlerden borçlanmaya erişimdeki rahatlık birleştiği zaman ekonomide iki potansiyel kırılma oluşma ihtimali vardır. Öncelikle Arjantin, likidite şoklarına karşı kırılgandır. İkincisi ise para birimindeki uyumsuzlukların sonucunda döviz kurundaki değişikliklere karşı kırılgan hale gelmeye başlamıştır. Para biriminin oluşturduğu bu risk sebebiyle uzun dönemli anlaşmalar yapmaktan kaçınılmaktadır.³⁷⁶ Döviz kurulu düzenlemelerinin her ne kadar belirgin rolü olsa da etkinliği çoğunlukla tartışmalı olmuştur. Bu düzenlemeler 1991’de ülkede yeni oluşturulduğunda finansal kargaşa ve hiperenflasyon mevcuttu ve ekonomik faaliyetler hızla düşerken yoksulluk da hızla artmaktaydı. CBA ve getirdiği disiplinle birlikte enflasyon hızla düşmeye başladı, faiz oranları neredeyse uluslararası seviyeye ulaşacak şekilde düşmeye başladı. Finansal istikrarın restore edilmesinden sonra ekonomi yeniden tedavüle çıkmıştır. Döviz kurulu düzenlemelerinin sürdürülebilir bir başarı elde edebilmesi için birkaç koşulun sağlanması gerekmektedir.³⁷⁷ İlk olarak döviz kuru düzenlemeleri nominal döviz kuru sıklığına girişi ifade eder ve bu durum da kendi içerisinde üç riski barındırır: 1) parite, yanlış kura göre ayarlanmış olabilir; Hiperenflasyon ve finansal istikrarsızlık sonrasında Arjantin pezosunun ABD dolarına eşlenmesinin doğruluğu tartışma konusu haline gelmiştir. 2) para birimi sabitlendikten sonra enflasyon hemen düşmeyebilir ve rekabetçi koşullar göz ardı edilmiş olabilir, 3) ülkenin para biriminin sabitlendiği para biriminin diğer paralara karşı dalgalanmaları ülkeyi de bu dalgalanmalara maruz bırakmaktadır. Üçüncü risk en önemlisidir ve bu risk de Arjantin pezosunun yanlış para birimine sabitlendiği varsayımdır.³⁷⁸ ABD, Arjantin ihracatının büyük bir kısmının destinasyonu değildir. Ülke daha ziyade Avrupa ile ticari ilişkileri geliştirmektedir. 1990’ların sonuna doğru ABD dolarının Euro karşısında değer kazanması sabit kur rejiminden dolayı Arjantin pezosunun

³⁷⁶ Jonas, a.g.e., 2002, 24.

³⁷⁷ İlgili koşullar tüm akademisyenler ya da ekonomistler tarafından onaylanan koşullar değildir. Döviz kurulu düzenlemelerini gerçekleştirebilmek için sağlanması gereken önkoşulların varlığını kabul etmeyen ve döviz kurulunun herhangi bir ülke tarafından da uygulamaya geçirilebileceğini vurgulayan görüşler de mevcuttur. Bkz: Hanke, S. (2000). “The Disregard for Currency Board Realities.” *Cato Journal*, 20(1), 49-59.

³⁷⁸ Jonas, a.g.e., 2002, 25-26.

da Euro karşısında değer kazanması anlamına gelmiştir; ancak reelde durum bu şekilde değildir. Doların kazandığı değerın ülkenin büyümesi gibi reelde bir karşılığı varken Arjantin büyüme rakamlarında sıkıntılar bir yana yabancı şoklarla da mücadele etmeye çalışmaktaydı. Sonrasında hükümet bunu bir sepete sabitleyeceğini duyurmuştur; ancak CBA'yı kurtarmak için biraz geç olmuştur. İkinci olarak döviz kuru düzenlemeleri, parasal kontrolün kaybına neden olmuştur. Bu kontrol kaybı yetkililerin asimetrik şoklara vermeleri gereken tepkileri verememelerine sebep olmuştur. Bu durum özellikle ABD'nin ekonomisinin iyiye gittiği ve Arjantin'in de sürekli şoklarla mücadele ettiği 1990'larda gerçekleşmiştir. Üçüncü olarak döviz kuru düzenlemeleri, Merkez bankasının son borç verici yeteneğini kısmen ya da tamamen kaybettirmiştir. CBA'nın etkinliği tartışmalarında görünen odur ki ilk zamanlarda faydaları ön planda iken zaman içerisinde varlığının bedeli de ön plana çıkmaya başlamıştır ve bu durum da etkinliğinin gittikçe daha fazla sorgulanmasına sebep olmuştur.³⁷⁹ Son temel değişken olan yapısal reformlara geldiğimiz zaman Arjantin'in serbest pazar modeline yönelik eleştirilerle karşılaşmaktadır. IMF ve ABD tarafından dayatılan bu zorunluluk aslında Arjantin'in yabancı sermaye ve özelleştirmelere bağımlı hale gelmesine sebep olmuştur. Bu durum ekonomiyi dış şoklara karşı daha kırılgan hale getirmiştir. Bu sebeple Arjantin'in kalkınması adına yeni bir kalkınma modelinin belirlenmiş olması gerekliliğine vurgu yapılmaktadır. Nitekim Arjantin yükselen bir piyasa ekonomisi olarak gelişmiş bir ekonominin stratejilerini ve modellerini kendi içerisinde uygulayacak her türlü kapasiteden henüz yoksundur.³⁸⁰ Döviz kuru düzenlemelerini uygulayan ülkelerde ekonomide bir ölçüde esnekliğe sahip olunmak zorundadır. Bu durum özellikle esnek serbest piyasa ekonomisi ile işgücü piyasasında sağlanmalıdır ve parasal konularda esneklik kaybolduğunda yabancı şoklarla mücadele edebilme gücü kazandırılmalıdır. CBA'nın yapısal reformlara katkısı şu şekillerde olmuştur: öncelikle hükümet kamu sektörü sistemlerini gözden geçirme sorumluluğunu üstlenmiştir. Kamu girişimleri özelleştirilmiştir. Vergi sisteminin kolaylaştırılması ve yeniden düzenlenmesi üzerine çalışılmıştır. Bu sayede hükümet harcamalarında hızlı bir düşüş yaşanmıştır. İkinci olarak sermaye hesabı kısıtlamaları düzenlenmiş ve ithalat tarifelerinde indirimle gidilmiştir. Bu durum Arjantin'in dünya ekonomisine açılma ve dünya pazarı ile entegrasyonu açısından olumlu olmuştur. Üçüncü olarak ise bankacılık sektöründe

³⁷⁹ Jonas, a.g.e., 2002, 27.

³⁸⁰ Jonas, a.g.e., 2002, 28.

reformlar yapılmış; sermaye yeterliliği gereklilikleri sıkılaştırılmıştır, sermayesi yetersiz kalan kurumlar kapatılmış ve kamuya karşı şeffaflık artırılmıştır. Bankaların yabancılara özelleştirilmesi bankacılık sektörüne olan güveni artırmıştır; ancak 1990'ların ikinci yarısında meydana gelen şokları ve krizleri atlatabilmek adına yapılan hamleler kurumsal iyileştirmeler bakımından yetersiz kalmıştır ve hâlen geliştirilmeye muhtaçtır.³⁸¹ Pessino'ya göre işgücü piyasasındaki esnekliğin geliştirilmesi üzerine gerçekleşen ilerlemelerin yetersiz kalması en büyük başarısızlık olarak nitelendirilmiştir.³⁸² Geleneksel olarak serbest olmayan bir işgücü piyasası ile işleyen Arjantin'de bu durum uzun vadede Arjantin'in lehine bir özellik haline gelmiştir. Başta döviz kurulu düzenlemesinin bir gereği olarak bu konuda başarılı bir ilerleme kat edemeyen Arjantin'in negatif dış şokları başarılı bir şekilde yönetebilmesinde de zayıflıklar yaşandığından dolayı döviz kurulu düzenlemesinin sürdürülebilirliği tartışmalı hale gelmiştir ve bu yöneme olan güven zayıflamaya başlamıştır.³⁸³

3.1.2.2. Kirchner dönemi politikaları

2003 yılında Néstor Kirchner başa geldiğinde Eduardo Duhalde'den farklı bir anlayış üretmiştir ve sosyal politika anlayışının gelişmiş olması temelinde işsizlerin kurduğu oluşumlar ile ittifak yapmıştır. 2001 yılında neredeyse 208 bin ve 2003'te de 2,3 milyon istihdam programı ödeneğini kontrol eden ilgili oluşumlar ile yapılan işbirlikleri daha önceki hükümetlerden farklı bir ideolojik yaklaşım benimsendiğini ortaya koymuştur.³⁸⁴ Kirchner hükümeti, hem bölgesel hem de küresel politikalarla ilgili birtakım soru işaretleri oluşturmuş ve daha önceki dönemlerden kalan sorunların çözümü ile ilgili kuşku oluşturmuştur.³⁸⁵ Kirchner'ın yönetimi, diğerlerinden farklı bir şekilde yolların kapanması gibi protestoları tolere etmiştir. Ayrıca işçilerin liderleri ile görüşmeler yapmış ve iş birliği ve desteğe dayalı ilişkiler inşa etmiştir.³⁸⁶ Kirchner, daha faydacı bir yönetim anlayışı benimsemiştir ve desteğini de halktan almıştır. Nitekim kendisinin her gruptan, her alandan

³⁸¹ Jonas, a.g.e., 2002, 29.

³⁸² Corrola, P. (1997). "Argentina: The Labor Market During the Economic Transition". In S. Edwards and N.C. Lustig, (eds.), *Labor Markets in Latin America: Combining Social Protection with Market Flexibility*. Brookings Institution, Washington, D.C.'den aktaran Jonas, a.g.e., 2002, 29.

³⁸³ Jonas, a.g.e., 2002, 30.

³⁸⁴ Ronconi, L. and Franceschelli, I. (2007). "Clientelism, Public Workfare and the Emergence of the Piqueteros in Argentina". *Centro de Investigación y Acción Social (CIAS)*, Working Paper 10, 6.

³⁸⁵ Petras ve Veltmeyer, a.g.e., 2007, 11.

³⁸⁶ Wolff, J. 2007. "(De-) Mobilising the Marginalised: A Comparison of the Argentine Piqueteros and Ecuador's Indigenous Movement." *Journal of Latin American Studies*, 39(1), 27.

destek bulması gerekmektedir. Ayrıca Kirchner yönetimi yeni bir sosyal hareket geliştirmiştir ve bunun adı da “*danışma mekanizması*”dır.³⁸⁷ Ülkenin en büyük işçi organizasyonu olan FTV’nin başındaki kişi olan Luis D’Elia, hükümetle kurulan işbirliği ve iletişim mekanizmaları sayesinde hükümetin içinde olmayı başarabilmiş olan biri olarak bu durumun bölgeleri derinden tanıyarak ve yerel yapılanmalarla ilgili bilgi sahibi olarak bir diğer sermaye çeşidi olan “bilgi”ye erişimi sağladığını vurgulamaktadır. Ulusal liderlik ve iç politika perspektifinden bakıldığında bu durum, işçi sendikalarına ve hareketlerine kendi etki alanlarını genişletebilmeleri için fırsat sunmaktadır. İş birliği, bu noktada yerel aktivistlere nüfuz alanlarını genişletme fırsatı sunmaktadır. FTV’nin Sosyal Kalkınma Bakanlığı ile yaptığı iş birliği, Bakanlığın bir program uyguladığı bölgelerde işçilerin istihdam edilmesi konusunda sendikalara da kapı açtığı için bir türlü fayda olarak düşünülebilmektedir.³⁸⁸ Kirchner döneminin makroekonomi politikaları da neoliberal politikaların uygulandığı dönemden farklıdır. Popülist koalisyonu sürdürebilmek için ihracatı bir gelir kaynağı olarak gören bakış açısıyla hareket etmiştir. Arjantin kurumlarında mali federalizm olarak nitelendirilen uygulama dâhilinde de ihracattan elde edilen vergi gelirleri, diğer eyaletlere giden gelir de artmak kaydıyla, merkezi hükümete ait olmaktadır. İkinci olarak ise ihracattan elde edilen vergiler sebebiyle kırsaldaki bazı üreticiler üretim yapmamaya başlamıştır ve kayıplar yaşanmıştır. Ayrıca uluslararası piyasadaki fiyatlar arttıkça vergiler de artmış ve dolayısıyla gelirler de artmıştır.³⁸⁹ Ekonomiye devlet müdahalesi artmıştır. Kirchner dönemi boyunca soya fasulyeleri üzerinden uygulanan ihracat vergisi %35 artırılmıştır ve bu vergilerden elde edilen gelir de “ihracat odaklı popülizm” olarak adlandırılmıştır; ancak tüm bu politikalar tarımsal üretim konusunda caydırıcı olmamış ve soya fasulyesi üretimi her geçen yıl daha da artmıştır. Kirchner’ın yönetiminin sona erdiği 2013 yılının başlarına gelindiğinde ise ihracat kalemlerinin toplamının neredeyse dörtte birini soya fasulyesi oluşturmaktaydı.³⁹⁰ Kirchner döneminde

³⁸⁷ Giugni, M. G. and Passy, F. (1998). "Contentious politics in complex societies". In M. Guigni, D. McAdam and C. Tilly (Eds.), *From contention to democracy*. Lanham, MD: Rowman & Littlefield, 86.

³⁸⁸ Gómez, M. and Massetti, A. (2009). *Los movimientos sociales dicen: conversaciones con dirigentes piqueteros*. Buenos Aires: Nueva Trilce, 43’ten aktaran Lapegna, P. (2015). “Popular Demobilization, Agribusiness Mobilization, and the Agrarian Boom in Post-Neoliberal Argentina”. *Journal of World-Systems Research*, 21(1), 73.

³⁸⁹ Richardson, N.P. (2009). “Export-Oriented Populism: Commodities and Coalitions in Argentina”. *Studies in Comparative International Development (SCID)*, 44(3), 249.

³⁹⁰ INDEC.(2012). *Exportaciones del complejo soja, por zonas económicas, según componentes. Años 2006-2010*. Buenos Aires: Instituto Nacional de Estadísticas y Censos (INDEC)’den aktaran Lapegna, a.g.m., 2015, 75.

Arjantin çok yüksek büyüme oranları göstermiştir. Kriz öncesi en yüksek GSYH 1998 yılına aitken 2007 yılında neredeyse %25 daha fazla bir sayıya ulaşmıştır. Arjantin'i bu başarıya ulaştıran politikaları iki temada incelemek mümkündür: makroekonomik politikalar ve endüstriyel politikalar. Kirchner Hükümetinin merkezi bir politikası olan "İstikrarlı ve Rekabetçi Döviz Kuru (Stable and Competitive Real Exchange Rate – SCRER)", yavru sanayiler tezine ve ihracattaki birincil ve ikincil kalemlerin artırılmasına odaklı bir politika niteliğindedir. Makro-ekonomik göstergeler göz önünde bulundurulduğunda istikrarlı ve rekabetçi reel döviz kurunun elde edilmesi Kirchner yönetiminin merkezi politikası haline gelmiştir. Bu politikanın temeli yavru sanayiler tezine dayandırılabilir ve onun etkileri de özellikle ihracat kalemlerindeki birincil ve ikincil sektörlerdeki büyüme ile ölçülebilmektedir. Bu durum sadece ekonomik büyümeyi artırmakla kalmamış aynı zamanda da geniş çapta yabancı döviz rezervlerinin birikimini kolaylaştırmıştır.³⁹¹ Piyasa politikalarına karşı birer reaksiyon gösterme hamleleri Kirchner hükümetleri tarafından gerçekleştirilmiş ve sosyal korunma sağlanmaya çalışılmıştır. Kirchner, popüler aktörlerin aktif katılımını teşvik etmiştir ve devletin ekonomik ilişkilere müdahale etmesini meşrulaştırmaya çalışmıştır.³⁹²

2003- 2007 yılları Kirchner döneminin en belirgin özelliklerinden biri de makroekonomik göstergelerdeki artışın yanısıra yüksek yoksulluk oranlarındaki ve eşitsizliklerdeki artış olmuştur. Kirchner, her şeyden ziyade istikrar yanlısı bir tutum sergilemiştir. Kirchner, retorik aksine yeniden millileştirme ve aşırı derecede milliyetçilik gibi motivasyonlarla hareket etmemiştir.³⁹³ Sendikalarla organize olmuş ekonomik aktörlerden olan işçiler ve yerli iş dünyası ile sistematik müzakereler ve anlaşmalar Kirchner'ın ekonomik kalkınma hedefinin önemli bir parçasını teşkil etmektedir. Nitekim aşırı fiyat artışları Arjantin ekonomisinin enflasyona uğramasının en temel sebeplerinden olmuştur. 2002 yılının başlarında pezonun çöküşüne ülke içinde verilen tepki yerel para birimleri oluşturmak veya paralel finansal sistemler kurmak şeklinde kendini göstermiştir. Bu da dolaylı olarak takas ekonomisinin gelişmesine sebep olmuştur. Finansal krizler orta sınıfı belirgin bir şekilde

³⁹¹ Wylde, a.g.m., 2011, 438; Heidrich, P. and Tussie, D. (2009). "Post- Neoliberalism and the New Left in the Americas: The Pathways of Economic and Trade Policies". In L. Macdonald and A. Ruckert (Eds.), *Post-Neoliberalism in the Americas*. Proquest Ebook Central: Palgrave Macmillan, 37.

³⁹² Undurraga, T. (2015). "Neoliberalism in Argentina and Chile: Common Antecedent, Divergent Paths". *Revista de Sociologia e Politica*, 23(55), 30.

³⁹³ Heidrich and Tussie, a.g.e., 2009, 37.

vurmuş ve geçim derdine düşen yerel halk mal ve hizmetlerin ticaretine başlamıştır. Bu sebeplerle toplumda bir bilinç oluşturabilecek olan alternatif bir yaklaşım benimsenmiştir. Belirlenen alternatifler de halk tarafından bir hayatta kalma mücadelesi yöntemi olarak görülmüş; siyasi krizlerin insanların bu krizlerden kurtulması için onları çıkış noktası aramaya zorladığı düşünülmüştür. Bu zorunluluk toplumu yeni yollar aramaya itmektedir. Arjantin'in neoliberal deneyiminin düşüşünün yanı sıra yapılabilecek bir şeyler olması da gerekmektedir. Bu olaylar Aralık 2001'de insanların sokaklara da dökülmesiyle de birlikte daha örgütlenmiş bir sosyal organizasyona dönüşmüştür. Komşuluk meclisleri oluşturulmuş ve toplu satın almaları, gıdaların dağıtılmasını ve daha iyiye nasıl gidilebileceğinin tartışılmasını sağlayan ortamlar ve yapılar oluşturulmuştur.³⁹⁴ Bu meclisler komşu meclislerle birlikte haftalık toplantılar yapmaya başlamışlar ve zaman geçtikçe daha da organize olmaya başlamışlardır. 2002 yılında ise çoğu meclis dergi çıkarmaya başlamış, web-siteleri kurmuş, work-shoplara ve kültürel aktiviteler organize etmişlerdir. Buenos Aires ve yakınlarındaki şehirlerde yoğunlaşmış olan bu meclisler aslında daha yoksul olan bölgelerde de oluşturulmuş; ancak oralardaki meclisler bu şekilde organize olma konusunda yeterince başarılı olamamışlardır. Oluşturulan bu meclisler ve yapılanma, önemli bir tartışma konusu haline gelmiştir. Bu oluşumlar çoğunlukla yeni radikal bir neslin oluşumunun izleri olarak algılanmaktadır. Olumlu bakanların görüşleri ise bu oluşumların geleceğe dair çıkarımları olabileceği ve yol göstericiliği etrafında toplanmaktadır.³⁹⁵ Krizle birlikte Arjantin'de yeni bir sınıfın olduğu tartışmaları mevcuttur. 90'lı yıllarda azalan kamu harcamaları ve artan işsizlik ile mücadeleye etmeye çalışan düşük orta sınıf ve yüksek işçi sınıfı kriz sonrasında "yeni yoksul" larını oluşturmuşlardır ve bu grup 2001 yılı ile birlikte sosyal çöküşlerinin durdurulamaz olduğunu fark etmişlerdir. "Yeni yoksul" ları temsil eden yeni siyasi aktörler oluşmuştur; çünkü önceki işçi sınıfını temsil eden aktörler işgücü piyasasının çöküşü ve dolayısıyla sendikaların da çöküşü ile tarihi liderler olarak kalmışlardır. Değişen bu sosyal yapı ile birlikte işçi hareketlerinin de duruşu değişmiştir. Artık geleneksel ticari birlik hareketleri olmamışlardır; ancak onlara düşman da olmamışlardır.³⁹⁶ Hatta sendika taraftarı olan işsiz eylemcilere (piquetero) katılmışlar, kitleler halinde sokak gösterileri gerçekleştirmişlerdir. Neo-liberalizmin sunduklarına ve sunamadıklarına büyük birer eleştiri

³⁹⁴ Grugel and Riggirozzi, a.g.m., 2007, 95.

³⁹⁵ Munck, a.g.m., 2001, 79.

³⁹⁶ Grugel and Riggirozzi, a.g.m., 2007, 94.

olarak çıkan bütün hareketlilikler daha sonrasında politikaları da şekillendirme gücüne sahip olmuşlardır. Arjantin’de bulunan birçok bağımsız ekonomist ve Fenix Grubu adı verilen ve akademisyenlerden oluşan bir grup, işçiler ve sendikalar ile de birleşerek politikalara dair bilgilendirmeler yapmışlardır. Bütün bu aktörlere göre endüstriyel alanda yeniden canlanma, ülkenin durumunun iyileşmesi adına anahtar noktayı oluşturmaktadır. Duhalde, devlet sponsorluğunda güvenli bir şekilde refahı artıracak politikalar ve borçların yeniden yapılandırılması hususunda da sözler vermiştir. Bu çerçevede Duhalde ile de özdeşleşen ilk adım konvertibilite rejimini terk etmek ve banka mevduatlarını ve borçlarını pezoya çevirmek olmuştur. Bu politikanın karşılığı ise devalüasyonun gerçekleşmesidir ki bu da hükümetin 90’lı yılların başından itibaren yerli sanayiye olan bağlılığını kanıtlar niteliktedir. Bu yaklaşım aslında ihracatta iyileşme etkisi yaratmış ve rekabet gücü yüksek malların verimliliğini artırmıştır. Tüketimi teşvik etmek ve enflasyonu önlemek amacıyla da fiyat kontrolü politikası da belirtilen yaklaşımla eşgüdümlü ilerlemiştir.³⁹⁷ Konvertibilite rejimini terk etmek para biriminin devalüasyonu, dolar cinsinden isimlendirilmiş kredilerin dönüşümü, ulusal para birimine depozito ve ihracata gelen vergiyi beraberinde getirmiştir.

398

Lapegna’nın çalışmasına göre 2003’ten 2015’e kadar devam eden Kirchner hükümetleri toplumu yeniden politize etmek amacıyla hükümet-dışı organizasyonlarla işbirliği yolları aramaya başlamıştır. Sosyal problemleri tekrar gündeme getirerek halkın tekrar politika ile iç içe olmasını sağlamak bu açıdan birincil hedef olmuştur. Yapılan işbirlikleri hükümetin kırsal kalkınmayı da sağlamak ve birtakım yapısal değişikliklere gitme isteğinin de somut bir göstergesi niteliğindedir.³⁹⁹ Belirtilen gelişmelerin kırsal alanlardaki çıktıları daha az olmuştur. Bu durumu açıklayabilecek sebeplerden ikisi hükümet-dışı organizasyonların pasif niteliği ve yeterince güçlü organizasyonel kapasiteye sahip olup olmadığıdır. Ayrıca etkinin daha geniş bir alanda görülememesinin bir diğer sebebi de Cristina Kirchner hükümetinin tarım sanayii ile güçlü bağlarının olması ve bu sebeple de geniş çapta tarımsal

³⁹⁷ Grugel and Riggirozzi, a.g.m., 2007, 95.

³⁹⁸ Féliz, M. (2011). “The Macroeconomic Limits of Income’s Policy in a Dependent Country: the Need and Possibilities for Radical Reformers in Social Policies in Argentina after the Crisis (2001- 2008). In A. Puyana Mutis and S. Ong’wen Okuro (Eds.), *Strategies Against Poverty- Designs from the North and Alternatives from the South*. Buenos Aires: Consejo Latinoamericano de Ciencias Sociales (CLASCO), 303.

³⁹⁹ Lapegna, P. (2017). “The political economy of the agro-export boom under the Kirchners: Hegemony and passive revolution in Argentina”. *Journal of Agrarian Change*, 17’den aktaran Busscher, Vanclay and Parra, a.g.m., 2019, 3.

üretime ağırlık vermesi gösterilebilmektedir.⁴⁰⁰ Bazen politikaları etkilemenin en gerçekçi yolu devlet ile işbirliği yapmak olabilmektedir. Ancak böyle olduğu zamanlarda belirli fikirlerle yahut ideolojik yaklaşımlarla kurulan hükümet-dışı örgütler çözülebilmektedirler. Ayrıca hükümetler de çoğunlukla elit bir zümre tarafından yürütülmektedir. Tüm bu faktörler birleştiği zaman işbirliklerinin başarısı da etkilenmektedir. Hatta Arjantin örneğinde de hükümetlerin her zaman kendi politikalarını etkili bir şekilde uygulayamadığı ve hatta benimseyemediği de aslında devlet ve sivil toplum arasındaki ilişkinin paradoksal olduğunu göstermektedir.⁴⁰¹ Devlet, esasen bir noktada sivil toplum ile işbirliğine itilmektedir. Sivil toplum hareketlerinin ardında yatan sebepler ve bu sebeplerin kabul görmesi, sivil toplum ile işbirliği yapmadığı sürece devletin güvenilirliğini sorgulamakta ve toplumsal gelişmelerin önüne de sekte koymaktadır. Sosyal hareketler devletin varlığını tehlikeye soktuğu noktada hükümetler için önemli bir strateji aracı haline gelmişlerdir. Devlet ile işbirliği içerisinde olan hükümet-dışı örgütleri kontrol edebilmek görece kolay görünmektedir. Ve hükümet-dışı örgütler devletle işbirliği içerisinde oldukları zaman muhalefet etme kapasiteleri de dolaylı olarak azalmaktadır. Belirtilmiş siyasi ve idari faydaların yanında hükümet-dışı organizasyonlarla işbirliği içerisinde olmak devletin kaynaklarını da artırmaya sebep olmakta ve hedef kitlesini hükümet-dışı organizasyonların daha iyi tanıması durumunda da daha verimli politikalar uygulayabilmesine yardımcı olmaktadır. Ayrıca hükümet-dışı organizasyonların aktivitelerini daha iyi kontrol edebilme gücü de sağlamaktadır.⁴⁰² Sosyal hareketler, Arjantin ekonomisinin dönüşümünde ve devletle olan işbirlikleri noktasında önemli bir yere sahiptirler. Arjantin içerisindeki sosyal hareketlerin Güney Amerika bölgesindeki sosyal hareketlerle genel olarak benzer özellikleri mevcuttur. Silva'ya göre sosyal hareketler neo-liberalleşmeye tepki olarak ortaya çıkmakta ve ulusal hükümetler tarafından desteklenmektedirler. Domínguez ve Eaton'a göre iş insanlarının ve elitlerin sosyal hareketler yoluyla hükümeti istikrarsızlaştırma çabaları mevcuttur.⁴⁰³ Arjantin'in bir çevre ülkesi olması ve bağımlı bir şekilde kapitalist kalkınmasını gerçekleştirdiği gerçeği esasen

⁴⁰⁰ Newell, a.g.m., 2009, 41.

⁴⁰¹ Busscher, Vanclay and Parra, a.g.m., 2019, 4.

⁴⁰² Busscher, Vanclay and Parra, a.g.m., 2019, 4.

⁴⁰³ Eaton, K. (2007). "Backlash in Bolivia: Regional Autonomy as a Reaction against Indigenous Mobilization". *Politics & Society*, 35(1), 88; Domínguez, F. (2011). "Venezuela's opposition: desperately seeking to overthrow Chavez.". In F. Domínguez, G. Lievesley and S. Ludlam (Eds.). *Right-wing politics in the new Latin America : reaction and revolt*, London: Zed Books, pp.113-129'dan aktaran Lapegna, a.g.m., 2015, 70.

daha derin bir şekilde incelenip dönüşüme uğraması gereken bir husustur. Buna alternatif üreten yaklaşımlar aslında sadece teorik bir öneri değil aynı zamanda Arjantin içerisindeki birçok sosyal ve siyasi oluşumun da talebi niteliğindedir. Bu grupların Dünya Bankası'nın odaklanmış gelir desteği veya yoksullara yöneltilen gelir transferi gibi uygulamalarına olan muhalefeti onları devleti koşullu olmayan ve evrensel olan nakit transferi programlarına yönelik alternatif bir bakış açısına yönlendirmek için harekete geçirmiştir ve siyasi bir savaş alanına doğru itmiştir. Bu kuruluşlar arasında the Frente Nacional Contra la Pobreza (FRENAPO, National Front Against Poverty), the Central de las Trabajadores Argentinos (CTA)⁴⁰⁴, the Frente Popular Darío Santillán (FPDS- Popular front Darío Santillán) sayılabilmektedir.

Siyasi uzlaşmazlığın artması yönündeki eğilimi fark eden hükümet, uzlaşma oluşturmak adına bir girişimde bulunmuş ve Ocak 2002'de "Diyalog Masası'nı kurmuştur. Bu oluşuma Katolik Kilisesi ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Projesi (UNDP) de destek vermiştir. Oluşumun işleyişi ise şu şekilde olmuştur: belirlenen temalara yönelik yuvarlak masalar oluşturulmuş, toplumun birçok farklı kesiminden aktörün de bu diyaloga dâhil olması teşvik edilmiş ve bu sayede de işçiler, iş dünyası, hükümet-dışı organizasyonlar, işçi hareketleri ve sosyal hareketler, siyasi partiler ve dini gruplar da bu masalardaki sürece dâhil olmuşlardır. Bu süreçteki en önemli girişimlerden biri ise sosyal içermeyi güçlendirmek için devlet politikalarının adapte edilmesinin ısrarla talep edilmesidir. UNDP'nin kurucu üyelerinden olan Marcela Masnatta'ya göre kurulan bu masanın en önemli başarısı sosyal içermenin bir şekli olan ve evrensel bir hak olma çerçevesinde tartışılan "Yurttaş Geliri" (Citizen Income) programıdır. Bu programa göre devlet, her vatandaşına minimum geliri elde edebileceğine dair garanti vermelidir. Diyalog Masası üç konunun öncelikli olduğunu belirtmiştir: gıda arzı, tıbbi ilaçlar ve en yoksul olanlar için gelir destekleri. Belirtilen öneriler bir oluşumun daha ortaya çıkmasına sebep olmuştur. İşsiz Hane Halkı Reisi Programı (Programa Jefas y Jefes de Hogares Desempleados) adlı program oluşturulmuş ve başlangıçta ihracat vergileri gelirleri ile fonlanmıştır. Sonrasında ise Dünya Bankası kredileri devreye girmiştir. 2002-2003 yılında Roberto Lavagna ekonomik iyileşmenin mimarı olarak kabul edilmiştir.⁴⁰⁵

⁴⁰⁴ Arjantin'in ikinci büyük ticari birlik konfederasyonudur.

⁴⁰⁵ Vuolo, R.L. (2005). 'Social protection in Latin America: different approaches to managing social exclusion and their outcomes'. Paper presented *the ESRC Seminar 'Social policy, stability and exclusion in Latin*

Arjantin’de bu dönemde işçi hareketleri önemli bir şekilde devlet ve devletin müdahale alanlarında var olmaya çalışmıştır. Hatta bu dönemde ılımlı bir işçi hareketi olan “The Agrupación Barrios de Pie” başındaki Luis D’Elia, kaynakları kullanabilmek ve hükümete yakın olmak için hükümetin planlama bölümünde bir makamı kabul etmiştir.⁴⁰⁶ İşçi hareketlerinin bu tarz bir yol benimsemesi etki alanlarının genişliğini artırma dürtüsü sebebiyle olağan görülebilmekle birlikte hükümet bu konuda eleştirilmiştir. Refah harcamaları için ayrılan fonların esasen işçi hareketlerinin temel amaçları ile örtüşen faaliyetlerde kullanılmadığı, bu desteğin siyasi destek sağlamak amacıyla gerçekleştirildiği düşünülmektedir. Kirchner, uluslararası kuruluşlara karşı güçlenme yöntemlerini aramaktaydı. Menem’in başkanlığındaki politikaların tam aksine ABD ile ikili ilişkiler değil Mercosur aracılığı ile Brezilya, Venezuela ve Bolivya ile olan ilişkiler ilerletilmeye çalışılmıştır. Ayrıca bu oluşum bölgesel enerji pazarını da kapsamaktadır. Örneğin Nisan 2005’te devlet tarafından işletilen ENARSA (Energia Argentina SA) ve Venezuela Devleti tarafından işletilen PDVSA (Petrolea de Venezuela) arasında bileşik bir ortaklık kurulmuştur.⁴⁰⁷ Bu ve benzeri çabalar ise Güney Amerika’nın ekonomik bağımsızlığını kazanması amacı gütmektedir. İşbirlikleri ve karşılıklı yatırımlar sürdürülebilirlik prensibi ile devam ettiği sürece başarı kazanılabilecektir; ancak iki devletin ulusal çıkarları çatıştığı takdirde işbirlikleri de kolayca çözülmeye eğilimli olmaktadır.⁴⁰⁸ 2008 ve 2009 yıllarında ekonomik büyüme oranları oldukça keskin bir şekilde düşüşe geçmiştir; ancak 2010 ve 2011 yıllarında ise hızlıca toparlanmıştır. Ortalama gayrisafi milli hasıla ise 2012 yılında düşmüşken 2013 yılında yükselerek 2014 yılında tekrar düşüşe geçmiştir. 2004 yılında %40’tan %4.4’e düşen enflasyon oranı ise 2010 yılına doğru ilerlerken yükselen bir trend takip etmiştir. Ekonomik büyüme oranlarının ve enflasyon oranlarının çok değişken olduğu Arjantin’de 2002-2003 yılı enflasyon aniden %40’a çıkmışken 2004 yılında %4.4’e düşmüştür. Bu düşüşe rağmen 2010 yılına kadar yükselen bir eğilim de görülmektedir. Bazı

America: theory and concepts’. London: Institute for Latin American Studies. 2–3 June 2005’ten aktaran Grugel and Riggirozzi, a.g.m., 2007, 99.

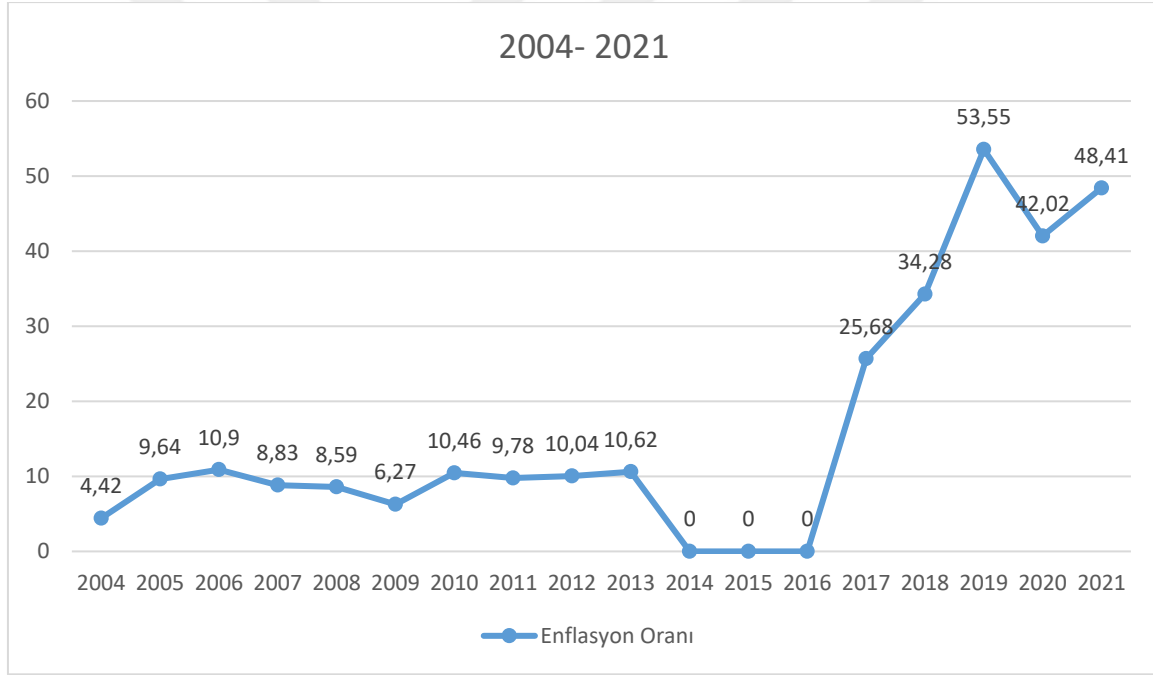
⁴⁰⁶ İnternet: Godio, J. (Jan, 2004). “Los movimientos piqueteros ante una seria disyuntiva política”. *Diario C.* Web:

http://www.diarioc.com.ar/cartasaldirector/Los_movimientos_piqueteros_ante_una_seria_disyuntiva_politica/56810 adresinden 2 Şubat 2022’de alınmıştır.

⁴⁰⁷ İnternet: Cufre, D. (Enero 20, 2006). “Fuertes gestos de Chávez en busca de consolidar la unidad del bloque”. *Página/12*, Web: <https://www.pagina12.com.ar/diario/economia/2-61929-2006-01-20.html> adresinden 9 Ocak 2021’de alınmıştır.

⁴⁰⁸ Grugel and Riggirozzi, a.g.m., 2007, 99.

analistler tarafınan resmi verilere şüphe ile bakılmıştır. Bunun gerekçesi ise kamu hizmetleri oranının dondurulmuş olduğudur. 2007'den sonra ise resmi veriler hükümet tarafında manipüle edilmiştir. Bunun sonucu olarak da enflasyon hesaplamalarındaki yöntemin de değişmesiyle tüketici fiyat endeksindeki gerçek yükseliş göz ardı edilmiştir.⁴⁰⁹ Mali politikalarla ilgili olarak da şu önlemler alınmıştır: özellikle gıda endüstrisi, ulaşım ve enerji alanlarında çalışan özel sektöre verilen ödenek artırılmıştır. Orta gelirli ailelerden alınan gelir vergisi oranları düşürülmüştür. Altyapı harcamaları ve yoksullukla mücadele fonları artırılmıştır. Özel emeklilik millileştirilmiş ve tarımsal ihracat alanlarında alınan vergiler düşürülmüştür. Bu da kamu sektörü gelirlerini artırmak ve tarımsal ürünlerin fiyatlarının iç pazara yansımaları önlemek amacıyla yapılmıştır.⁴¹⁰

Şekil 3.1. Arjantin'in Yıllık Enflasyon Oranları 2004- 2021 (%)⁴¹¹

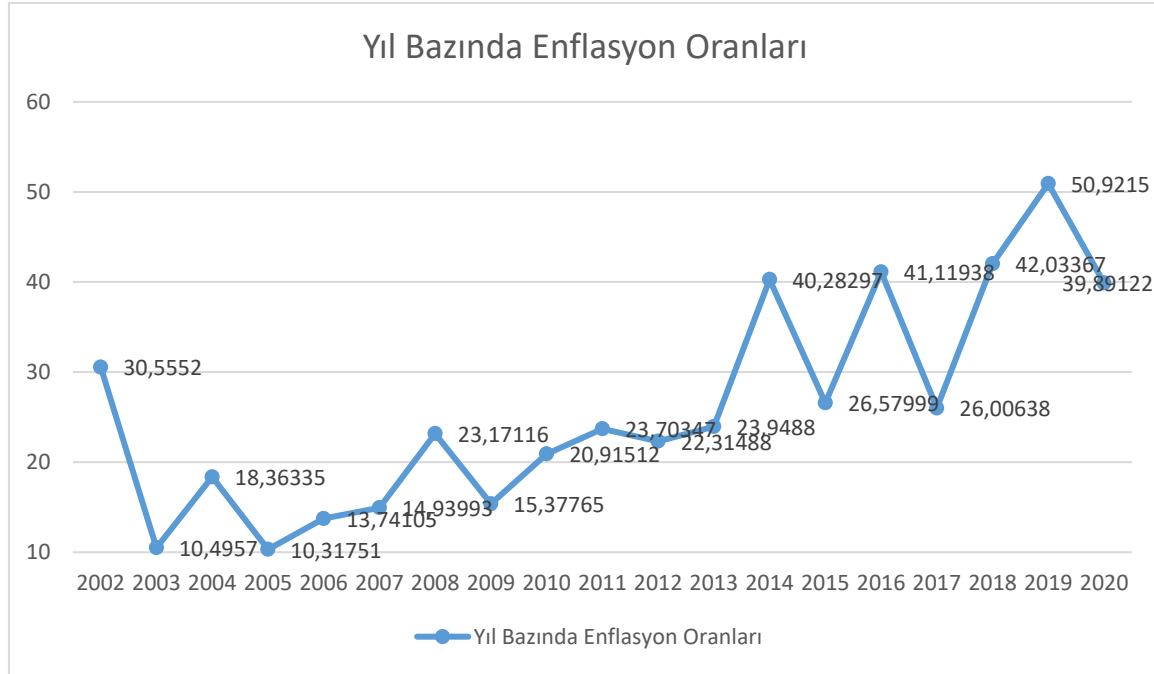
Şekilde görüldüğü üzere Arjantin'in enflasyon oranları en düşük seviyesini 2004 yılında 4,42 oran ile görmüştür. Krizin ardından istikrarlı bir hale gelmeye başlayan ülke ekonomisinin yansıması niteliğinde olan bu oran 2005 yılı ile birlikte hızlı bir yükselişe geçmiştir ve ilerleyen yıllarda bir daha bu düşük rakamı yakalayamamıştır. 2015 yılında gerçekleşen

⁴⁰⁹ Haines, Filho and Neyra, ibid., 2020, 75.

⁴¹⁰ Haines, Filho and Neyra, ibid., 2020, 75.

⁴¹¹ İnternet: "Argentina: Inflation rate from 2004 to 2027". (2022). Statista. Web: <https://www.statista.com/statistics/316750/inflation-rate-in-argentina/> adresinden 10 Şubat 2022'de alınmıştır.

hükümet değişikliğinden sonra ise Arjantin son on yedi yılın en yüksek enflasyon oranlarına ulaşmıştır.

Şekil 3.2. Arjantin'in Enflasyonu- GSYH Deflatörü⁴¹² (Yıllık %)⁴¹³

GSYH Deflatörü baz alındığında ise daha dalgalı oranların olduğu görülmektedir. Enflasyon oranının en yükseğe çıktığı 2019 yılında GSYH deflatörü oranı da aynı yıl en yükseğe ulaşmıştır.

Başta tarımsal ürünlerden alınanlar olmak üzere ihracat vergileri Arjantin ekonomisinin önemli ve zaman zaman da sorunlar yaratan bir bileşeni olmuştur. 2015 yılı öncesindeki politika tahminlerinin ekseninde ihracat vergileri yer almaktadır. 2008 yılında Arjantin'in tarımsal politikaları ile ilgili kaygıların gün yüzüne çıkması, ihracat vergilerinin artırılmasının tarımsal sektörde güçlü bir muhalefetle karşılaşması ile aynı zamana denk gelmektedir. Zira mevcut vergiler ileri zamanlarda fiyatların ve vergilerin yeniden artacağına işareti niteliği taşımakta idi. Kırsal bölgelerde yaşayan ve sadece çiftçiler ile sınırlı kalmayan sakinler

⁴¹² Yıllık büyüme oranları örtülü deflatörü ile ölçülen bu enflasyon, fiyat değişikliklerinin tüm ekonomideki oranını gösterir. GSYH örtülü deflatörü mevcut yerel para birimindeki GSYH'nin sürekli yerel para birimindeki GSYH'ye oranıdır. Yani baz alınan yıldaki nominal değer ile reel değer arasındaki oranı ifade etmektedir. Bu oranlar ise yıllık bazda hesaplanır.

⁴¹³ İnternet: "World Development Indicators- Inflation, GDP Deflator". (2022). *The World Bank*. Web: <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators> adresinden 10 Mayıs 2022'de alınmıştır.

tarafından yapılan birkaç yol kesintisi ile hükümet geri adım atmak zorunda kalmıştır. Sonrasında “Resolución 125” adı verilen idari karar iptal edilmiş ve Ekonomi Bakanı istifaya zorlanmıştır. Bunun ardından 2010 yılında benimsenen Stratejik Plana göre tahıl üretiminin 2010 yılından 2020 yılına kadar artması beklenmekte ve bunun da gerçekleşebilmesi için yıllık büyüme oranının %4.5 bandında olması gerekmektedir. Nitekim 2016 yılına gelindiğinde elde edilen büyüme rakamları gösterdi ki Arjantin planda belirtmiş olduğu hedefin oldukça uzağındadır. Haziran 2011’de ise bir başka politika belgesi yayımlandı. “*La agroindustria para el desarrollo argentino—aportes para una política de Estado (Arjantin Kalkınması için Tarım Endüstrisi- Devlet politikasına katkılar)*” adlı bu belgede dört önemli gündeme maddesine değinilmiştir. Bu maddeler şu şekildedir: 1)tarımsal teknolojiler alanında kamu ve özel yatırımlara dikkat çekme ihtiyacı, 2) tarımsal ürünlerin pazarlamasındaki ilerlemeler, 3) ihracat vergilerinin ortadan kaldırılması ve tüm ekonomiyi kapsayan vergilerle ikame edilmesi, 4) ulaşımın geliştirilmesi. Ayrıca raporun yazarları aile çiftçiliği kavramına da vurgu yapmışlar ve bunun geliştirilmesini önermişlerdir. Tüm bunların gerçekleşebilmesi için ise kırsal kalkınmaya önem verilmesine; kırsaldaki yolların, eğitim ve sağlık hizmetlerinin, iletişimin ve elektriğe erişim gibi temel ihtiyaçların giderilmesine odaklanmak gerekmektedir. 2011 yılından bu yana ihracat vergileri ile birlikte artan maliyetler ve tarımsal ihracattaki niceliksel kısıtlamalar tarımsal politikalarda bir değişime gidilmesi zorunluluğunu ortaya koymuştur. Bu konuyla ilgili reformlar ise Aralık 2015’te başlayacak olan yeni yönetimin gündemi haline gelmiştir.⁴¹⁴

Kirchnerizm ve Perón’un politikaları arasındaki en önemli ilk fark vatandaşlık bağı ve sosyal refah arasındaki doğal bağ üzerinden şekillenmiştir. Peronizm, vatandaşlık kavramını değiştirmiş, “halk” yani kentsel yoksul ve birlik olmuş işçileri ve düşük-orta sınıfı içermektedir. Kirchner ise belirli sosyal grupları ima etmektedir. Kirchner, bireyleri tamamen yoksulluğa itmeyi önlemeye çalışan bir yaklaşıma sahiptir. İkinci temel farklılık ise şirketçi pratikler konusundadır. Şirketçi anlayış, siyasetin büyük şirketlerin yoğun etkisi ve baskısı altında belirlendiği yönetim anlayışını savunmaktadır.⁴¹⁵ Kirchner’in yaklaşımı neo-

⁴¹⁴ Lema, D., Gallacher, M., Yerovi, J.J.E., Salvo, C.P. (2018). “Analysis of Agricultural Policies in Argentina, 2007-2016”. **IDB- Agricultural Policy Reports- 2018**, 24. Web: https://publications.iadb.org/publications/english/document/Analysis_of_Agricultural_Policies_in_Argentina_2007%E2%80%932016_en_en.pdf adresinden 1 Ekim 2021’de alınmıştır.

⁴¹⁵ Wylde, a.g.m., 2011, 441.

korporatizm olarak nitelendirilebilir. Hükümet, organize olmuş iş gücü ve işin varlığı üçayaklı bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Bu bakımdan yeni bir tanımlama yapıldığı için “neo”dur ve birleşmiştir; çünkü yapılan anlaşmalar bir azınlığa uygulanmaktadır. Peronizm’de ise yukarıdan aşağı oluşan birlikler ve kurumsal bağlantılar bulunmakta idi.⁴¹⁶

Programın ilk zayıflığı yabancı döviz piyasasının serbestleşmesi ile ilgilidir. Sermaye kontrollerinin kaldırılmasıyla birlikte gelişen uygulamalar hükümetin enflasyon hedefinden uzaklaşmasına sebep olmuştur. Hem de hiçbir zaman beklenen enflasyon hedefine ulaşamamıştır. Bunun iki sebebi vardır: ilki kamunun üretici kurumlarının tarifelerini kendi dönemi boyunca artırmaya devam etmesi ve ikincisi de özel sektördeki sendikaların reel ücretlerde daha fazla düşmesine karşı olan dirençleridir. 2016 yılında reel ücretlerin düşmesinin ardından 2017 yılında bu durum toparlanmaya çalışılmıştır.⁴¹⁷ Aralık 2017’de faiz oranının düşürüleceğinin açıklanmasının akabinde hedeflenen enflasyon oranının da yükseltildiğinin açıklanması yatırımcılar tarafından para biriminin değerinin düşeceği şeklinde yorumlanmıştır. Yabancı yatırımcıların sermaye akımı artarken sermayenin çıkışı da hız kazanmıştır.⁴¹⁸ 2018 ve 2019 yıllarında ise reel ücretlerde neredeyse %20 oranında düşüş yaşanmıştır. Enflasyon üzerindeki kontrol daha iyi sağlanabiliyorken ücretler üzerindeki kontrol daha zayıftır, reel ücretlerin değişime karşı direnci düşüktür.⁴¹⁹ İkinci önemli zayıflık ise düşük maliyetli para ile borçlanıp bu tutarı getirisi yüksek paralara yatırmak (faiz arbitrajı) için uygun kurumsal bir ortam olmuştur. Macri yönetimi döneminde Merkez Bankasındaki mektupların (Letters of Central Bank (LEBAC)) stokları ülkeye finansal akışlar sebebiyle oldukça artmıştır. Son zayıflık ise ülkede yaşayanların birikimlerinin dolarizasyonu yönündeki ısrarcı tavır olmuştur.⁴²⁰

Peronist Başkan Alberto Fernández Christina Fernández de Kirchner sonrasında 2019 yılında görevine başlamıştır. Öncelikli olarak varsayılan 9 kamu borcunu çözümlemek adına

⁴¹⁶ Wylde, a.g.m., 2011, 441.

⁴¹⁷ Bortz, Toftum and Zeolla, a.g.m., 2021, 612.

⁴¹⁸ Bortz, Toftum and Zeolla, a.g.m., 2021, 612.

⁴¹⁹ Cherkasky, M. and Abeles, M. (2019). “Monetary Regimes and Labour Institutions: An Alternative Interpretation of the Downward trend in Exchange- Rate pass- through in Peripheral Countries”. *CEPAL Review*, No. 128, 21.

⁴²⁰ Bortz, Toftum and Zeolla, a.g.m., 2021, 610.

tahvil sahipleri ile bir ön anlaşma imzalamıştır. Arjantin'in zayıf ekonomisi ve kamu borcu krizi sebebiyle Arjantin ekonomisi ile ilgili hayal kırıklığı devam etmektedir.⁴²¹ 2020 yılında ezici borçlarla ve nakit sıkışıklığı ile yüz yüze gelince hükümet önde gelen özel hububat ihracatçılarından birini kamulaştırmaya çalışmış; ancak plana karşı çıkıldığından ötürü iptal edilmiştir. Yargı sistemi verimsizlikler ve gecikmeler dolayısıyla tam işleyememiştir ve siyasi manipülasyonlara maruz kalmıştır. Ayrıca yozlaşma ile ilgili skandallar da sistemin verimli işlemediğini gözler önüne sermiştir.⁴²²

3.1.2.3. Macri dönemi politikaları

2015 yılındaki seçimlerde Mauricio Macri'nin seçimleri kazanmasıyla birlikte Peronizmin sol kanadı tarafında olan Kirchner yönetimlerine bakıldığında ülkedeki üretici sektörleri vergilendiren, ihracatı kısıtlayan ve ülke içi talebi yönlendirebilmek için tüketici fiyatlarını kontrol etme eğiliminde olan, ticarete zarar verecek derecede döviz kurları üzerinde kontrol uygulamaya çalışan, enflasyonu maskeleyerek veriler üzerinde manipülatif oynamalar yapan ve bu vesile ile durağan politikalarının olumsuz özelliklerini de bastırmaya çalışan ve İran, Venezuela ve Filistin ile yakın işbirlikleri olduğundan dolayı ABD'nin müttefiki olma konusunda güvenilirliği sorgulanan bir Arjantin resmi çizilmiştir.⁴²³ Macri yönetimi tarafından benimsenen ekonomik program ise yabancı yatırımları, tarımsal üretimi ve finansal gelişmeyi büyümenin motorları olarak görmekte idi. Bu ekonomik programın merkezinde ise bir parasal politika çerçevesi vardır. Esnek döviz kuru ile enflasyon hedefi ve ülkeye kısa dönem akışları destekleyen serbestleşmiş sermaye hesabını içeren bu çerçeve. Dışa sermaye akışları önündeki bariyerleri de kaldırmaktadır.⁴²⁴ Son yıllarda enflasyonun yükselmesi, ekonomideki açıkların artması, işgücü piyasasının zayıflaması, kredi sağlayıcılar ve yatırımcılar ile girilen hukuki savaşların artması gibi negatif etkiler daha da göze çarpan bir hal almaya başlamıştır. Hükümet ise bir yanda ortalama bir Arjantinli'nin günlük hayatındaki siyasi kontrolünü sağlamaya çalışırken bu ekonomik problemlerle de baş etmeye çalışmaktadır. Durağan politikalarla birlikte makul ve küçük çaplı değişiklikler

⁴²¹ 2021 Index of Economic Freedom- Argentina.

⁴²² 2021 Index of Economic Freedom.

⁴²³ İnternet: Roberts, J. (March 4, 2011). "Holding the Kirchners Accountable for Argentina's Economic Freefall". *The Heritage Foundation*, No. 2527. Web: Holding the Kirchners Accountable for Argentina's Economic Freefall | The Heritage Foundation adresinden 16 Haziran 2021'de alınmıştır.

⁴²⁴ Bortz, Toftum and Zeolla, a.g.m., 2021, 608.

söyleminden yola çıkan Peronistler karşısında Macri'nin söylemleri ise değişikliklerin olacağı ve ülkenin gidişatına yeni bir yön verileceği doğrultusunda şekillenmiştir. Serbest piyasa ekonomisinin destekleneceği, mali sorumlulukların üstlenileceği, dış politika alanlarında uzlaşmanın ön plana çıkacağı, iş dünyasının lehine olacak reformlar yapılacağı, yatırımcılarının güveninin yeniden tesis edileceği, tüm bunlar gerçekleştirilirken sosyal refah programlarının da devam edeceğine vurgu yapan Macri ise bu söylemlerle kendisini daha avantajlı bir noktaya taşımıştır.⁴²⁵ Kirchner hükümetlerinin politikalarına dair oldukça sert eleştiriler de mevcuttur. Olumsuz eleştiriler hususunda önde gelen isimlerden olan James Roberts, o günkü Arjantin politik ekonomisini ahbap-çavuş kapitalist ilişkileri sebebiyle çürümüş olarak görmektedir ve bunun da yozlaşmaya en çok sebep olan yolsuzluk biçimi olduğunu iddia eder. Özel sektörün de yolsuzlaşması ve hükümet yetkilileri tarafından gelen rüşvet talepleri de bu iddiayı güçlendiren destekleyici savlar olarak öne sürmüştür.⁴²⁶ 2016 yılında hazırlıkları başlayan enflasyonla mücadele amaçlı rejim 2017 yılında resmi olarak duyurulmuştur. Cari işlemler açığı hızlı bir şekilde artarken toplam sermaye akımlarında da artış mevcuttu; ancak hükümetin döviz kuru esnekliğinin dış şokları absorbe edeceğine ve iç ekonomiyi izole tutacağına olan inancından dolayı hükümet tarafından bir sorun olarak görülmemiştir. Devlet, güvenilirliğinin bir gereği olarak finansal piyasalara geri dönüş yapmıştır.⁴²⁷ Ancak, 2019 yılındaki seçimlerde hükümet hem iktidarı hem de durumu tersine çevirebilmek için gerekli olan piyasa güvenini kaybetmiştir. Yerine ise 10 Aralık 2019 tarihinde Alberto Fernández geçmiştir. Bu son kriz ani yükseliş ve düşüş (boom-and-bust) döngüsünün değişkenlerini taşıırken aynı zamanda yeni kırılmalara da açık hale gelmiştir. İlgili kırılmalıklar yurtiçi finansal piyasalarda yabancı yatırımcıların istikrarlı olmayan varlığı, ülke içinde ya da dışında ikamet eden yatırımcıların asimetrik davranışları ve yerli paradan olan kısa dönem borcu ödememek gibi durumlar olabilmektedir.⁴²⁸

⁴²⁵ İnternet: Noriega, R.F. (Dec 7, 2015). "Argentina's Road to Recovery". *American Enterprise Institute*. Web: <https://www.aei.org/research-products/report/argentinas-road-to-recovery/> adresinden 16 Haziran 2021'de alınmıştır.

⁴²⁶ İnternet: Roberts, J. (April 22, 2010). "Cronyism and Corruption Are Killing Economic Freedom in Argentina". *The Heritage Foundation*, No. 2874. Web: <https://www.heritage.org/international-economies/report/cronyism-and-corruption-are-killing-economic-freedom-argentina> adresinden 16 Haziran 2021'de alınmıştır.

⁴²⁷ Bortz, Toftum and Zeolla, a.g.m., 2021, 600.

⁴²⁸ Bortz, Toftum and Zeolla, a.g.m., 2021, 603.

Macri'nin siyasi duruşunu da vurgulamak dinamikleri anlamak adına mühimdir. 2015 yılında Hükümet Başkanı olan Mauricio Macri, Kasım 2015 seçimlerini az bir farkla kazanmıştır. Gazeteciler ve analistler bir mühendis olan Macri'yi "popülizmin yenilgisi" olarak nitelendirmişler ve "normal" dedikleri merkez sağa dönüşün simgesi olarak vurgulamışlardır. Nitekim Arjantin, 1916 yılından beri ilk defa Merkez Sağ bir parti ile yönetilmeye başlanmıştır. Bu parti bir zamanlar ülkenin ekonomik elitlerini, modern ve siyasi anlamda deneyimli demokratik kurumlarının birer temsilcisi niteliğinde bir partidir. Macri'nin "Hadi Değişelim" (Cambiemos) mottosu, ne Peronizmle ne de radikalizm ile ilişkilendirilmektedir. Macri kendini Arjantin'i eski otoriter ve suçlu sağ kanat geçmişine götürecek ve ülkeyi daha önceki gibi bilinmeyen bir muhafazakâr siyasi moderniteye taşıyacak yeni model bir merkez-sağ lideri olarak sunmuştur. Bu sebeplerle Macri'nin bu yaklaşımı sadece Arjantin'i değil tüm bölgenin dengelerini etkileyebilecek güçtedir. Bu sebeple Macri bir "Kuzey Yıldızı" olarak görülmektedir. Piyasa serbestleşmesi, hukukun üstünlüğüne bağlılık, yoksulluğun azaltılması gibi ilerleyici idealler, demokrasiye saygı ve insan haklarına bağlılık gibi muhafazakâr nitelikteki konuları kapsayan bir politika öngörmüştür. Bunu yaparken de Arjantin popülizmindeki beklenen yeniden uyanıcı etkiler reddedilmiştir. Macri, seçim kampanyalarında dahi eşitsizlikler konusuna vurgu yapmamış, daha ziyade hedefini dönem sonuna kadar "sıfır yoksulluk" olarak belirtmiştir. Siyasi duruşunu şefkatli muhafazakârlık kavramı üzerinden şekillendirmeye çalışmıştır. Liderin kendini bu şekilde konumlandırması ise "Yeni Sağ" arketipi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum da birkaç açıdan bakıldığında dikkate değerdir. Öncelikle Macri, Arjantin için başarılı işler yapmış olan eski iş adamlarından Franco Macri'nin oğludur. Franco'nun neredeyse 1960'lı yıllardan itibaren hükümetlerle oldukça sıkı ilişkileri ve geniş bağlantıları olmuştur. Menem zamanında gerçekleştirilen özelleştirmeden faydalanan büyük aile şirketleri ile Macri ailesinin veliahtı Mauricio Macri, Arjantin'de iş adamlarına olan olumsuz bakışı da kırmıştır. İkinci olarak vurgulanması gereken nokta da "Hadi Değişelim" koalisyonu popülizm öncesi klasik sağ kanat hareketlerine oldukça benzer bir harekettir.⁴²⁹ Macri'nin uluslararası ilişkiler alanındaki temel yaklaşımı ve hedefi ise Arjantin'i, ulusalcı popülizme son vererek dünyaya yeniden bağlamak olmuştur. Bu noktada Macri'nin hükümeti de, bölgede son birkaç on yıldır mevcut olan merkez sağ hükümetler gibi görülmektedir. Macri,

⁴²⁹ Esperanza Casullo, M. (2016). "Argentina Turns Right, Again". *NACLA Report on the Americas*, 48(4), 361.

uluslararası seviyedeki bu amacı doğrultusunda da ABD olan ilişkilerini, ABD'nin çıkarlarını da gözeterek geliştireceğinin mesajlarını vermiş, Dışişleri Bakanlığı görevine de ideolojilerden arınmış olan bir ismi getirmiştir.⁴³⁰ Arjantin'in bu dönemdeki yeni dış politika stratejisi ise oldukça dikkat çekicidir ve Brezilya, Ekvador, Bolivya, Venezuela ve Şili ile işbirliğini temel alan "Güney Amerikacı" stratejiden uzaklaşmayı içermektedir. Ayrıca Çin ve Rusya gibi ülkelerle Güney-Güney işbirliği çerçevesinde sağlanan ilişkilerden de uzaklaşmayı öngörmektedir. Ayrıca Macri Hükümetinin bölgesel çapta dikkat çekici bir siyasi hamlesi de Brezilya'nın Michel Temer hükümetini bölgede kabul eden ve meşru gören ilk hükümet olmasıdır. Bolivya, Ekvador, Venezuela ve diğer bölge ülkeleri ise bunu kabul etmemiştir. Arjantin'in tarihi düşünüldüğünde bu politika hamlesi aslında yeni bir hamle değil, özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısında uygulanan bir politika olduğu görülmektedir. Bu yaklaşımın altında yatan sebeplerden ve aynı zamanda bu politika sürecinin de sonuçlarından biri ise şudur: Arjantin, ABD ile işbirliği içerisinde olduğu zaman hem ülke içinde hem de uluslararası sistemde bir ölçüde istikrarı sağlayabilecektir ve bu durum da dolaylı olarak Arjantin'in iç siyasetine de istikrar getirecektir. İstikrarı yakalayan ülke içi ortam da değişikliklere ve ilerlemelere daha müsait bir hale gelecektir. İçteki ilerleme ise sadece sağlanan istikrarla değil aynı zamanda sosyal politikalar, siyasi kurumlar ve piyasa düzenlemeleri konularındaki ABD desteği ile gerçekleşecektir. Macri hükümetinin planlamış olduğu bu politika hamleleri daha öncesinde hiçbir merkez-sağ hükümet tarafından planlanmamış olup gerçekleşebilmesi için de üç kriterin sağlanması gerekmektedir. Bu kriterlerden ilki temel ilke olarak insan haklarına saygı ilkesine dayanmaktadır. Bunun içerisine basın özgürlüğü, temel işçi hakları ve siyasal çoğulculuğun sağlanması dâhildir. İkincisi ise Macri'nin ülkedeki popüler sınıfın yaşam standartlarını yükseltmesi gerekliliğidir. Ve son olarak da merkez-sağ partilerin yeni bir çeşidi olarak Cambiemos koalisyonunun kendisinin rekabeti, yenilikleri güçlendirerek, tekellere karşı savaşarak ve dağıtımı iyileştirerek gerçekten piyasa yanlısı bir hükümet olduğunu ispatlaması gerekmektedir.⁴³¹ Macri'nin kabinesi daha önce iktidarda bulunan Krichner'in hamlelerini ideolojik bir patoloji olarak değerlendirmiş ve verilen vaatlerin gerçekleşme oranlarının düşük olduğunu savunmuştur. Bu ve bunun temelindeki fikirlerin kolonileşme mantığını barındırdığını savunmuşlardır. Peronizm ve Macri hükümetinde ise halk ilgili konularda bilgilendirilmiştir.

⁴³⁰ Esperanza Casullo, a.g.m., 2016, 363.

⁴³¹ Esperanza Casullo, a.g.m., 2016, 364.

Bu da siyasi bileşenlerin meşru bir parçasının varlığını kanıtlar niteliktedir.⁴³² Macri döneminin bölgesel anlamda bir belirleyici özelliğini de birtakım ideolojik farklılıklar açıklamaktadır. Kirchner hükümetlerinde Venezuela, Rusya ve İran gibi ABD karşıtı rejimlere yakınlık görülürken Macri, dış işlerinde ve bölgesel ilişkilerde farklı bir yön çizmeye çalışmıştır. Kirchner, Rusya ile geliştirdiği stratejik işbirliği gereği ticari ilişkilerini artırıp nükleer enerji konusundaki işbirliğini de geliştirmiştir. Aynı zamanda Rusya'nın Suriye'deki varlığına terörizmle mücadele perspektifinden bakıp onu desteklemiştir. Kirchner'ın İran ile ilişkileri de eleştiri konusu olmuş olup Macri döneminde izlenecek farklı politikalar arasında yerini almıştır. Bu noktada Macri'nin duruşu ABD ile daha olumlu ilişkiler geliştirme yönünde olmuştur.⁴³³

3.1.3. Arjantin'in Büyümesi ve Kalkınması

Arjantin'in büyüme konusundaki temel hedefleri güçlü, sürdürülebilir ve dengeli bir büyüme çizgisi yakalayabilmektir. Büyümenin sürdürülebilir olması ise kapsayıcı olması ile doğrudan ilişkilidir. Ülkenin temel büyüme stratejisi yeniden endüstriyelleşme sürecine odaklanmıştır. Altyapı, sanayileşme ve sosyal içerme konularında yapılacak olan yatırımlar bu açıdan oldukça önemlidir. 2014'ten bu yana benimsenen stratejik politikalarda altyapı yatırımlarında devletin öncü rolü hale devam etmektedir; ancak aynı zamanda özel ve yabancı fonları da ülkeye çekebilmek önemli olmaktadır.⁴³⁴ Belirledikleri strateji bir yandan ekonomik göstergelerin iyileştirilmesi, istihdam ve sosyal içerme gibi başlıklara değinirken diğer yandan da tam manasıyla bir ekonomik kalkınmanın gerçekleştirilmesi için eşitsizliklerin de azaltılması konusuna vurgu yapılmıştır. Güçlü, Sürdürülebilir ve Dengeli Büyüme (Strong, Sustainable and Balanced Growth- SSBG) stratejisi nüfus için daha iyi yaşam standartları, ticareti geliştirme ve ülkenin kaynaklarını gözeterek karşılıklı kalkınma işbirlikleri gerçekleştirme gibi hususları içermektedir. Finansal düzenlemelerin iyileştirilmesi ile birlikte ülke içinde mevcut olan para aklama ve vergi kaçırma suçları kontrol edilebildiği takdirde Arjantin, uluslararası uygulamalarla uyum sağlayabilecek bir noktaya erişmiş

⁴³² Esperanza Casullo, a.g.m., 2016, 365.

⁴³³ Noriega, a.g.e., 2015, 6.

⁴³⁴ İnternet: "Comprehensive Growth Strategy- Argentina". (2004). G20- Australia, 2. Web: http://g20.org.tr/wp-content/uploads/2014/12/g20_comprehensive_growth_strategy_argentina.pdf adresinden 10 Ocak 2020'de alınmıştır.

olacaktır.⁴³⁵ Arjantin'in büyüme stratejisi temel olarak toplam talebin iç bileşenlerine odaklıdır ve tüketim de bunun en büyük bileşenidir. Arjantin'in genel hatlarıyla belirlenmiş bir büyüme stratejisi olsa dahi büyümesinin önünde engel teşkil edebilecek birtakım zorluklar bulunmaktadır. Öncelikli olarak ülkenin üretim kapasitesinin artırılması için desteklenmesi önemli bir ihtiyaçtır. Üretkenlik artmalı ve ihracat kalemleri çeşitlendirilmelidir. Bu hedefler aynı zamanda istihdam ve gelir dağılımı konuları ile de birlikte düşünülmelidir. İş alanlarının genişletilmesi ve üretim alanlarının artması konusu istihdamın iyileştirilmesini doğrudan etkilemekte ve işsizlik oranlarını düşürmektedir; ancak iş olanaklarını artırırken bir yandan da bu olanakların resmi olmayan yollarla olması da aşılması gereken yeni bir zorluğu oluşturmaktadır.⁴³⁶

Üretim kalemlerinin çeşitlendirilerek üretkenliğin artması ve dolayısıyla da rekabet gücünün gelişmesi birtakım yenilikleri gerçekleştirmeyi zorunlu kılmaktadır. 1990'lı yıllarda Arjantin'in küçük ve orta ölçekli çiftçilerinin başlatmış olduğu ve 2000'li yıllarda da devam eden "*sağduyulu yenilikler*"⁴³⁷ adı verilen gelişmeler çok farklı bir boyutta incelenmeye başlanmıştır. Etki alanı genişleyen bu yenilikler üreticilerin tercihi olmaktan çıkmış ve ulusal çaptaki politikalar değişmeye başlamış, sosyal anlamda tanımlanan ve duyarlı yeniliklerle çözülen sorunlar sosyal gündeme dâhil edilmiş ve en nihayetinde de halkın gündeminde yer almıştır. Hem devlet hem de sivil toplum tarafından üzerinde çalışılan konulara dâhil olan bu gündemler en nihayetinde de kamu politikalarının birer parçası olmuşlardır.⁴³⁸ Albaladejo'nun 2017 yılında yapmış olduğu bir çalışmaya göre 2000'li yılların başında kalkınma alanında daha sağduyulu bir yaklaşımı sergileyen yenilikler dört özelliği taşıdıkları zaman kalkınma modeli olarak nitelendirilebileceklerdir. Bunlardan ilki tanınmış ve aynı zamanda istikrarlı olan bir teknolojik sektörle ilişki içerisinde olmaktır. Bu bilgi üretimine katkı sağlayacak ve rekabet gücünü de geliştirecektir. İkincisi, tarımsal modeli tanıyan ve güçlenmesini sağlayacak kamu politikaları ya da en azından gündemde yer almasını sağlayacak kaygının varlığı ve yardımları meşrulaştıran politikaların benimsenmesidir. Üçüncü olarak ise ilgili tarımsal üretim şeklini kapsayacak bir pazar segmentinin varlığı söz

⁴³⁵ Comprehensive Growth Strategy- Argentina, a.g.e., 2004, 2.

⁴³⁶ Comprehensive Growth Strategy- Argentina, a.g.e., 2004, 3.

⁴³⁷ Bu yenilikler hâkim kapitalist modelin dışında kalan ve onunla yüzleşmeye çalışan, çiftçiliğin orijinal halinin korumaya yönelik olan, uyumlu ve istikrarlı ve aynı zamanda azınlığa yönelik olan ve çok fazla dikkat çekmeyen yeniliklerdir.

⁴³⁸ Albaladejo, a.g.m., 2020.

konusu olmalıdır. Belirli standartlar, kamu piyasaları, etiketler ve sertifikalanmalar gibi hususlar bu alana konu olabilmektedir. Sonuncu koşul ise ikinci koşulla bağlantılı olmakla birlikte küresel anlamda ilgili sektör tarafından tanınmayı içermektedir.⁴³⁹ Bu özellikler “birlikte var olma” adı verilen yaklaşım çerçevesinde incelendiği zaman herhangi bir anlaşmanın bir diğerine karşı üstünlüğü yoktur; zira hepsi birbirinin varlığında anlam bulmaktadır. Bu “tamamlanmazlık” durumu da birlikte var olmanın önemli bir koşuludur.⁴⁴⁰ Yukarıda dört özelliği verilmiş olan ve bölgesel anlaşmalar şeklinde de tanımlanan kalkınma modeli de yedi farklı kısımdan oluşmaktadır. Bu kısımlar bilim ve teknoloji ile istikrarlı ve tanımlanmış bir ilişki; ilerici bir pazar segmenti; halkın gündeminde ve hatta kamu politikalarında yer alma; toplumun temel kaygıları ile bağlantılı olma; işgücü; iş ve son olarak da siyasal ve toplumsal hayatta eylemlerdir.⁴⁴¹ İlgili özelliklerin bulunduğu bir kalkınma modeli doğrudan tarımın ve tarımsal üretimin güçlendirilmesiyle birlikte sosyal koşulların da iyileştirilmesine dayanmasından ötürü tarım ve yoksullukla mücadele politikaları ile doğrudan ilgilidir. Küresel üretim alanında teknoloji bazlı üretimlerin artmasıyla birlikte tarıma teknolojiyi entegre etmek, bunu yaparken yereli koruyabilmek ve kümülatifte de eşitsizlikleri giderici faydalar üretmek 21. yüzyılın üretim sahasında en önemli özelliklerinden olmuştur.

Arjantin’in 2021-2023 yılları için belirlediği ülke stratejisi dört stratejik kısımdan oluşmaktadır. En kırılgan olan nüfus için yoksullukla mücadele ve sosyal koruma; ekonomik iyileşme ve üretici kalkınma (4.0); makroekonomik istikrar ve kamu politikalarının verimliliği; kalkınma önceliği olarak dijital dönüşüm. İlgili her alan esas olarak toplumsal cinsiyet ve çeşitlik, çevresel sürdürülebilirlik temaları etrafında şekillenmektedir.⁴⁴² 2001 Krizi ve sonrası değerlendirildiğinde Fanelli’ye göre Arjantin daha iyi dizayn edilmiş politikalara sahip olmalı ve çok taraflı uluslararası kuruluşlara daha çok dâhil olmalıdır. Bu politika eğilimi Arjantin’in üretim kapasitesini daha verimli kullanmasına yardımcı olacaktır. Ekonomiyi yeniden düzenlemek ve makroekonomik ve mali istikrarı tekrar sağlamak için takip edilmesi gereken dört adım vardır. Öncelikle kurumsal düzen ve mali istikrar

⁴³⁹ Albaladejo, a.g.m., 2020, 5.

⁴⁴⁰ Albaladejo, C. (2009). *Médiations territoriales locales et développement rural. Mémoire de HDR en Géographie. Toulouse*: Université du Mirail’dan aktaran Albaladejo, a.g.m., 2020, 5.

⁴⁴¹ Albaladejo, a.g.m., 2020, 6.

⁴⁴² İnternet: “Argentina- Overview”. (2021). IDB. Web: <https://www.iadb.org/en/countries/argentina/overview> adresinden 7 Ekim 2021’de alınmıştır.

sağlanmalıdır. Ödemelerdeki gecikmeler ve pezonun değer kaybetmesi ülke çapında senetlerin ve mülkiyet haklarının ihlaline sebep olmuştur. İkinci olarak parasal istikrar sağlanmalı; üçüncü olarak borç problemi çözülmeli ve büyüme yeniden inşa edilmelidir. ⁴⁴³ Arjantin Hükümeti 2009 yılından önce farklı bölgelerde yaşanan çevresel problemlere açıklama getirebilmek için ülke politikaları ve programlarına “eko-sistemik bakış açısı” getirmiştir. Sürdürülebilir kalkınma prensipleri ülke politikalarına entgre olduğu takdirde çevresel kaynakların kaybını durdurmaya yönelik adımlar atılabilmektedir. Belirlenen politikalar çevrenin kalitesinin insan yaşamının, sosyal adaletin de kalitesini belirleyeceği ön kabulüne dayanarak uygulanmaya başlamıştır. Bu ve bu gibi politikalar da devletin çevresel politikaları yönlendirmedeki öncü gücüne vurgu yapmıştır. ⁴⁴⁴

3.2. Arjantin’de Tarım ve Yoksulluğu Önleme

Tarımın iyileştirilmesi yönündeki politikalar ve yoksullukla mücadele politikaları üretimi ve istihdamı artırmaya yönelik olduğu zaman her iki alanın da iyileşmesine sebep olacaktır. Birbiri ile iç içe geçmiş politikalar doğrudan birbirini etkilememekle birlikte dolaylı yollardan birçok nedensellik ilişkisi çerçevesinde açıklanabilmektedir. Tarım, Arjantin’in karşılaştırmalı üstünlük sahibi olduğu ve son yıllarda da biyoteknolojik gelişmelerle desteklediği bir alan olmakla aynı zamanda istihdam da yaratarak eşitsizliklerin giderilmesi yönünde önemli bir araç niteliğindedir. Benzer şekilde yoksullukla mücadele de birtakım sosyal gelişmeler ve politika değişiklikleri ile gerçekleştirilmeye çalışıldığı gibi sağlıklı işleyen bir üretim mekanizmasının da doğal sonucu olarak karşımıza çıkabilmektedir. İşgücüne katılım arttıkça ve eşitsizlikler azaldıkça yoksulluğun da azalıyor olması beklenen bir sonuç olabileceken bu süreçte birçok farklı değişken de süreci etkilemektedir. Benzer şekilde piyasaların kendi hallerine bırakıldığı tam işliyor olması özellikle neoliberal politikalar düşünüldüğünde tercih edilebilir iken Arjantin gibi yükselen ekonomilerde farklı değişkenler devreye girmekte ve zaman zaman müdahaleler gerekebilmektedir. Bu bölümde Arjantin’de devletin aracılığıyla uygulanan tarım politikaları öncelikli olarak

⁴⁴³ Fanelli, a.g.e., 2003, 60-65.

⁴⁴⁴ UNDP, a.g.e., 2009, 9.

incelenecek olup sonrasında Arjantin’de yoksullukla mücadelenin hangi araçlarla gerçekleştirilmeye çalışıldığı açıklanacaktır.

Arjantin’in yakın tarihine tarımsal bir bakış açısıyla bakıldığı zaman 1970- 2000 yılları arası iki temel alt grupta incelenebilmektedir. 1970 ve 1990 arası dönem tarımsal girdilerin üzerinde ithalat ve ihracat vergilerinin olduğu dönem olarak özel tarımsal araştırma ve geliştirme faaliyetlerine yatırımın az olduğu bir dönem niteliğindedir. 1990- 2000 yıllarına karşılık gelen ikinci dönem ise 1990 yılında makroekonomik reform programı ile başlamıştır. Tarım sektörü için 1990 yılı Arjantin adına büyük önem arz etmektedir.⁴⁴⁵ Arjantin’in tarımsal politika trendlerini 1990 yılını baz alarak bir çerçeveye oturtmak mümkündür. 1990 yılı öncesinde Arjantin, serbest ticareti ve ithal ikameci ekonomi modelini dönüşümlü olarak uygulamakta idi. Bu dönemde genellikle temel tarımsal ürünlere fiyat müdahalesi gerçekleşmekte; zorunlu kamu hissedarlığı yapılmaktaydı. Bir diğer genel özellik ise tarımsal ticarete ihracat vergilerinin ve tarımsal girdilerde ithalat tarifelerinin uygulanması olmuştur. Bu durumda ortaya çıkan ekonomik koşullar sebebiyle yatırımlar da düşük seviyede kalmıştır. 1990 yılı öncesinde serbest ticaret ve ithal ikameci sanayileşme modelleri birbirini takip etmiştir. Dönemin önemli özelliklerinden biri de tarımsal araştırma ve geliştirme faaliyetleri için INTA’nın (the Instituto Nacional de Tecnologia Agropecuaria) kurulması; the Argentine Association of Regional Consortiums for Agricultural Experimentation (AACREA) ve the Argentine No-till Farmers Association (AAPRESID) gibi özel kuruluşların kurulmasıdır.⁴⁴⁶ INTA’nın kurulması 1950’li yıllarda tarımsal teknolojide yeniliklere gidilmesi sürecinin başlangıcı niteliğindedir. Tarımsal teknolojiler, mahsul yetiştirme, toprağın yönetimi ve gübrelenmesi, tohum kontrolü yöntemleri, iklimsel değişikliklere adapte olma ve benzeri konularda birçok katkı sağlayan kurumun bütçesi ise yıllar içerisinde artmıştır. Arjantin’in tarımsal araştırma ve geliştirme faaliyetlerine verdiği önem yapılan çalışmalarda ve ayrılan bütçelerde kendini göstermiştir. 2001 yılına kadar olan dönemde ise ihracat ve ithalat vergilerinin olmadığı, döviz kurunun sabitlendiği ve dış yatırımları çekebilmek adına fiziksel iyileştirilmelerin yapıldığı görece istikrarlı bir döneme

⁴⁴⁵ Lema, Gallacher, Yerovi and Salvo, a.g.e., 2018, 13.

⁴⁴⁶ Internet: “Agricultural Policy Monitoring and Evaluation- 2021, Addressing the Challenges Facing Food Systems- Argentina”. (2021). *OECD*. (Read Online). Web: https://read.oecd-ilibrary.org/agriculture-and-food/agricultural-policy-monitoring-and-evaluation-2021_88fcd83a-en#page1 adresinden 7 Ekim 2021’de alınmıştır.

işaret etmektedir.⁴⁴⁷ 2000’li yıllardaki politikaların ana eksenlerini ithalat/ihracat kısıtlamaları ve vergilerinin oluşturduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu sürece de birçok aktör dâhil olmuştur ve Arjantin’in tarım politikalarında belirleyici konumda yer almıştır. Yoksullukla mücadele konusunda Arjantin kendi dinamikleri doğal olarak oluşan bir sürecin içerisinde kendini bulmuştur. Eşitsizliklerden bezmiş bir halkın varlığı toplumsal reflekslerin politika yapım sürecine hızla dâhil olması noktasında itici bir güç olmuştur. Ülke içerisinde gerçekleşen protestolar, eylemler ve hatta zaman zaman şiddet içeren yol kesme eylemleri de oldukça dikkat çekmiş ve hükümeti buna dâhil olan kişi ve/ye grupları göz ardı edemeyecekleri bir noktaya getirmiştir. Krizler, yoksullukla mücadele çalışmalarının da aksamasına sebep olmul ve bu konu sürekli üzerinde çalışan bir gündem oluşturmıştır.

3.2.1. Arjantin’in Tarımsal Politikaları

Arjantin’de tarım politikaları söz konusu olduğunda birçok değişkenin etkisini görmek mümkündür. Toprak sahibi olma konusu başlı başına çok önemli bir konu iken toprağı kimin işleyeceği de Arjantin tarımında her zaman mühim olmuştur. Topraktan alınan verimin artırılmasını takiben elde edilen ürünlerin ihracatında uygulanacak politikalar da ilgili hükümetleri yakından ilgilendiren konular olmuştur ve politikanın doğası gereği olmaya da devam edecektir. Yüzyılın doğası gereği kaçınılmaz olan önemli politikalardan birisi teknoloji hayatın tüm akslarına entegre etmektir ve Arjantin’in de biyo-teknoloji konularında ilerleme kaydetmiş olduğunu görmek mümkündür.

Arjantin’in bir devlet olarak dünyanın önde gelen soya fasulyesi ihracatçısı olması onu biyoteknolojinin küresel politikasında en önemli aktörlerden biri haline getirmiştir. Latin Amerika bölgesindeki aktif sivil toplumlar ve birtakım hükümetler teknolojinin tarımsal alandaki gücünü inkâr etseler de Arjantin, *merkezi birikim stratejisini (central accumulation strategy)* benimsemişlerdir ve teknolojik güce de önem vermişlerdir. Arjantin aslında birkaç açıdan tarımsal alanda uyguladığı politikalar ve bulunduğu konum sebebiyle inceleme konusu olması gereken bir ülkedir.⁴⁴⁸ Öncelikle DTÖ ve BM gibi uluslararası kuruluşlarda bu alanda proaktif bir rol oynayan Arjantin, aynı zamanda dünya çapında genetiğı değiştirilmiş

⁴⁴⁷ Lema, Gallacher, Yerovi and Salvo, a.g.e., 2018, 13.

⁴⁴⁸ Newell, a.g.m., 2009, 27.

ürünlerin üretiminin yapıldığı ülkeler arasında üçüncü sıradadır. Tıpkı küresel politikaların ulusal politikayı şekillendirmesi gibi Arjantin'in tarım ve biyo-teknoloji alanındaki iç politikası küresel çapta da karşılık bulmaktadır. İkinci olarak ise Arjantin, ihracat potansiyeli ile ilgili olabilecek alanlarda teknolojisini ilerletmiştir. Çoğu gelişmekte olan ülkenin teknolojik ilerlemelere bakış açısı gıda güvenliği bakış açısıyla şekillenirken Arjantin farklı bir bakış açısı benimsemiştir. Bu durum kalkınmayı hem geliştirebilme hem de engelleme potansiyeline sahiptir. Üçüncü olarak ise Latin Amerika ülkelerinin çoğunda Arjantin'in benimsediği model bir örnek model olarak algılanmaktadır. Dördüncü olarak Arjantin, kıtanın geri kalanına erişim sağlayarak biyo-teknolojik ürünlere ulaşma adına bir çıkış kapısı olarak görülmektedir. Beşinci olarak ise Arjantin, ülke içerisinde teknolojinin gelişimine muhalefet olan insanların azlığı açısından bir uç nokta sayılabilmektedir. Bu özelliklere bakıldığında Arjantin, tarımsal politikaların belirlenmesi açısından incelemeye değer bir ülke niteliğindedir.⁴⁴⁹

Tarımsal politikalar için genel amaçları da şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Altyapı yatırımları
- Üreticiler için düzenlemeleri ve evrak işlerini kolaylaştırmak
- Uluslararası piyasaya girebilmek için stratejiler geliştirmek
- Sığır eti için AB kotalarının dağılımı konusunda yeni bir mekanizma kurmak
- Servicio Nacional de Sanidad y Calidad Agroalimentaria (SENASA) modernleştirmek
- Tarımsal sigortalar için mekanizmalar geliştirmek ve test etmek
- Tarımsal kredi mekanizmaları geliştirmek
- Tarımsal ve tarım endüstrisine ait değer zincirlerinde şeffaflığı artırmak
- Tarımsal sürdürülebilirlik girişimlerini desteklemek
- Gıda güvenliği düzenlemelerini geliştirmek: kolaylaştırma ve verimlilik
- Tohumlardaki mülkiyet hakları: yeni mevzuat için proje taslağı⁴⁵⁰

Arjantin sınırlarındaki sosyal hareketlerin en önemli temalarından birisi içinde barındırdıkları aktörlerin varlığının birlikte olabildikleri takdirde devamının gelmesi

⁴⁴⁹ Newell, a.g.m., 2009, 28.

⁴⁵⁰ Lema, Gallacher, Yerovi and Salvo, a.g.e., 2018, 27.

hususundadır. Küçük ve orta ölçekli birçok çiftçilik girişimi de “sağduyulu yenilikler” olarak adlandırılan birçok yeniliği de bünyesinde barındırmaktadır.⁴⁵¹ Pampa düzlüklerinde ticari temelde çiftçilik yapan nüfus ve etki ettikleri alan artsa dahi bahsedilen çiftçiler duyarlı girişimlerini sürdürmeye devam etmektedirler. Bunlar çiftçiliğin orijinal hali de denebilecek girişimlerdir ve azınlıkta olmakla birlikte çok da dikkat çekici nitelikte değillerdir.⁴⁵²

Post-neoliberal değişiklikler daha önceki dönemlerde özellikle tarımsal üretim ve ulus-altı politikalarla ilgili olan bazı politikaların değişmesini de beraberinde getirmemiştir. Tarım sektörü temelli ticaretin ve iş yapma oranının artması ve genetiği değiştirilmiş soya fasulyelerinin bu kadar yaygın hale gelmesi ile birlikte kırsal yaşamda ve çevrede de birtakım problemler görülmeye başlanmıştır. Öncelikle soya fasulyesine küresel çapta artan talep Arjantin kırsalı için ekilebilen alanların miktarındaki artışı da zorunlu kılmaya başlamıştır. Kuzeyde ise yerel halkın mülkiyetinde olan alanlar el değiştirerek sermaye zenginlerine geçmeye başlamıştır. Ve bu süreç de şiddet içeren çatışmaların çıkmasına sebep olmuştur.⁴⁵³ Çiftçiler öldürülmüştür ya da sürekli olarak tacize uğramaya başlamışlardır.⁴⁵⁴ İkinci olarak görülen etki ise ağaçsızlanmanın gerçekleşiyor olmasıdır. Bu süreçte de birçok yerli orman alanı harap olmuştur.⁴⁵⁵ Üçüncü olarak ise genetiği değiştirilmiş soya fasulyesinin artan üretimi agrokimyasalların su kaynaklarına doğru akışı ve hava ile birleşen herbisitler sebebiyle çevre daha da kirlenmeye devam etmiş ve kırsalda yaşayan nüfus bundan olumsuz etkilenmiştir.⁴⁵⁶ Neoliberal dönem ve neoliberalizm sonrası dönemde ihracatın önemi ve devamlılığı değişmez bir unsur niteliği taşımıştır. Tarımsal ürünler hükümet için kaynak yaratmada ilk sırada yer almaktadırlar. Siyasi olarak bakıldığında da bu gözlem, ulusal hükümetin ve ulus-altı yetkililerin işbirliği içerisinde

⁴⁵¹ Albaladejo, C. (2001). “Una Argentina discreta... La integración social y territorial de las innovaciones de las familias rurales en el partido de Saavedra”. *Revista Universitaria de Geografía, Argentina*, 10(1&2), 131-148’den aktaran Albaladejo, a.g.m., 2020, 3.

⁴⁵² Albaladejo, C. (2001). “Una Argentina discreta... La integración social y territorial de las innovaciones de las familias rurales en el partido de Saavedra”. *Revista Universitaria de Geografía, Argentina*, 10(1&2), 131-148’den aktaran Albaladejo, a.g.m., 2020, 3.

⁴⁵³ Cáceres, D.M. (2014). “Accumulation by Dispossession and Socio- Environmental Conflicts Caused by the Expansiin of Agribusiness in Argentina”. *Journal of Agrarian Change*, 15(1), 15.

⁴⁵⁴ Domínguez, D.I. y Estrada, M. (2013). “Asesinatos Y Muertes De Campesinos En La Actualidad Argentina: La Violencia Como Dispositivo (Des)Territorializador”. *Astrolabio*, 10, 516.

⁴⁵⁵ Pengue, W.A. (2005). “Transgenic Crops in Argentina: the Ecological and Social Debt”. *Bulletin of Science, Technology and Society*, 25(4), 3.

⁴⁵⁶ Binimelis, R., Pengue, W. and Monterroso, I. (2009). “Transgenic treadmill: Responses to the emergence and spread of glyphosate-resistant johnsongrass in Argentina”. *Geoforum*, 40, 631.

çalışacaklarına, çalışmaları gerektiğine dair ipuçları vermektedir. Ve bu durum da nihayetinde ulusal hükümetlerin politikalarının destekleneceğini göstermektedir.⁴⁵⁷

Ülkede tarımsal alana kamu kaynaklarından yüklü miktarda aktarım olmasına rağmen tarımsal projeler veya politikalar hususunda fayda/maliyet analizi bulunmamaktadır. 2016 yılında yayınlanmış olan analize göre Arjantin'in tarımsal politikalarının en büyük zorluklarının çevresel faktörlere dikkat edilmesi gerektiğini savunan çevre gruplarından gelen taleplere yanıt verme, tarımın ekonomideki önemi için yeterli olacak bilgi sistemleri ve verileri yükseltme, yenilenebilir enerji ile ilgili konularda karar verebilme ve özellikle araştırma geliştirme alanlarında fikri mülkiyet haklarını koruyucu yasaların dizaynı konularında yaşanabileceği öngörülmüştür.⁴⁵⁸ Caceres ve Gras, yaptıkları analizde ülkenin geçirmiş olduğu aşamaların onu yeni teknolojik gelişmelere ve yeniden üretim, yayılma ve çiftliklerin devamı için minimum sermayeleştirmelere yönelteceğini öngörmüşlerdir. Arjantin'de son 25 yılda gerçekleşen teknolojik gelişmeler tarımsal üretimin olağandışı büyümesine sebep olmuştur. Meydana gelen teknolojik gelişmeler Arjantin için tarımın da "doğanın bir hediyesi" olarak görülmesiyle birlikte rakamsal değerleri yükseltmiş ve üretken olmayan ve/ya sömürülen topraklar gibi birtakım tartışmaları geri plana düşürmüştür.⁴⁵⁹

3.2.1.1. Tarımsal arazilerin kullanımı

Arjantin'in tarım arazisi olarak kullandığı topraklar oldukça geniş ve verimlidir. Ülkede tarımsal üretim yapılan bölgeler ise iki temel sınıflandırma ile gösterilebilir: nemli pampalar ve heterojen üretim alanları.⁴⁶⁰ Pampalar bölgesi çoğunlukta büyük ölçekte üretim yapan ve ticarete konu olan malların üretildiği bölgeler olarak nitelendirilmektedir. Bu bölgelerde yapılan üretimlerin maddi değeri yüksek olduğu gibi aynı zamanda da yeni teknolojilerin de kullanımına elverişli bir zeminde üretim yapılmaktadır. Heterojen bölgeler ise kırsal yoksulluğun baskın olduğu bölgelerdir ve yoksulluk yerel bir sorun niteliği taşımaktadır.⁴⁶¹ Bu bölgelerde de başta soya fasulyesi olmak üzere birçok farklı ürünün üretimi

⁴⁵⁷ Lapegna, a.g.m., 2015, 76.

⁴⁵⁸ Lema, Gallacher, Yerovi and Salvo, a.g.e., 2018, 28.

⁴⁵⁹ Caceres and Gras, a.g.m., 2019, 93.

⁴⁶⁰ Lema, Gallacher, Yerovi and Salvo, a.g.e., 2018, 8.

⁴⁶¹ World Bank. (2010). *The Invisible Poor- A Portrait of Rural Poverty in Argentina*. Washington D.C.: The World Bank, 81.

gerçekleştirilmektedir. Bu bölgelerde çok küçük ve hatta neredeyse çok zor kar eden üreticiler bulunmaktadır. Eğer dikey olarak entegre olmuş ve bir kısmı da çok uluslu şirketler tarafından yönetilebilen bir firma sahibi olunursa ihracat yapmak ve bunun üzerine ürün üretmek daha kolay hale gelmektedir. Ancak extra-pampean bölgesi adı verilen ve daha heterojen ürün çeşitleri ile üretim yapıldığı bölgede iseniz daha yüksek ulaşım giderleri, az gelişmiş girdiler ve tarımsal hizmet pazarları ve teknolojiye erişimdeki yetersizlikler gibi birçok problemle karşılaşmak olasıdır.⁴⁶² Arjantin'in geleneksel ürünlerini yetiştirebildiği ve verimli toprakları da içine alan Pampas bölgesi 1970'lerden bu yana soya fasulyesi üretiminin de gerçekleştirildiği bir bölge olmuştur. 1990'lar ile birlikte üretim alanı giderek yaygınlaşsa da üretimin %85'i yine Pampas bölgesinden çıkmaya devam etmiştir. 2002'den sonra ise soya fasulyesi üreticileri ve ticaretini yapanlar Uruguay'a doğru genişlemeye başlamışlardır. Pampas bölgesindeki araziler, özellikle Arjantin'in topraklarına dâhil olan kısmı, emtia patlamasından önce de Latin Amerika'nın en pahalı arazileriydi.⁴⁶³ Yapılan bir sınıflandırmaya göre Arjantin Pampasında üç tarımsal kalkınma modeli olduğu öne sürülmüştür: iş çiftçiliği, küçük ölçekli çiftçilik ve geleneksel çiftçilik. Özellikle Santa Fe bölgesinde yapılan çalışmada bu üç tarımsal kalkınma modelinin de teknisyenler, şehirler, pazarlar, sembolik birtakım problemler ve kişisel amaçlar üzerindeki etkisine de vurgu yapılmıştır. Kalkınma modelleri ile aralarındaki ilişki ise birlikte var olmaya dayalıdır.⁴⁶⁴ Arazilerin kullanımı ülkede önemli bir ölçüttür. Arjantin'in bölgeleri arazi kullanımı bakışıyla bakıldığında çok farklı özellikler göstermektedir. Pampa bölgesinde arazi dağılımı oldukça dengeli iken Patagonya bölgesinde tekil kullanımlar ve doğal mera alanları yaygındır ve ayrıca bu bölgede hükümetin sahibi olduğu araziler diğer bölgelere oranla daha fazladır. Özellikle Neuquén, Río Negro ve Chubut bölgelerinde bu oran fazladır.⁴⁶⁵ 1988 yılından itibaren on yıl içerisinde 13 milyon hektardan 20 milyon hektara çıkmıştır. Tohumların iyileştirilmesi gibi nedenler üretimi artırıyor olmakla birlikte üretim yapılacak alanların genişletilmesi için ormanlık arazilerden de tarıma açılanlar olmuştur. Özellikle Pampas bölgesinde bu işlem daha yaygındır. Bu durum önemli bir eleştiri noktasıdır. Kullanılmayan ekili alanların ve ekilemeyen alanların oranındaki düşüş de dikkate değerdir.

⁴⁶² Lema, Gallacher, Yerovi and Salvo, a.g.e., 2018, 10.

⁴⁶³ Norberg, a.g.e., 2020, 14.

⁴⁶⁴ Albaladejo, a.g.e., 2020.

⁴⁶⁵ Sili, M., Soumoulou, L. (2011). *The Issue of Land in Argentina- Conflicts and Dynamics of Use, Holdings and Concentration*. Italy: IFAD, 8.

Bu alanların ürün üretmek için değerlendirilmesi önemli bir hamle iken doğal ormanların ürün üretmek için yok edilmesi tamamıyla tartışma konusudur.⁴⁶⁶ Tarıma dayalı bir yapının bakış açısıyla bakıldığında arazinin dağılımının eşit olmasını beklemek gerçeklikten uzak bir bakış açısıdır. Zira büyük çiftliklerin araziye ele geçirme oranı yüksekken küçük çiftliklerin payına düşen arazi daha küçük bir alanı kapsamaktadır.⁴⁶⁷ Arazi kullanım hakkı bakış açısıyla bakıldığında ise özel mülkiyetteki topraklar yaklaşık %75'lik bir oranla hâkim gelmektedir. Sonrasında %12 ile kiralama ve son olarak da bölünememiş mülkler gelmektedir. Üretilen ürünlerin paylaşılması ve birtakım anlaşmalar ile de arazi üzerinde birtakım hakların iddia edildiği durumlar da vardır. Şunu da belirtmek gereklidir ki Arjantin'de kayıtlı olmayan araziler ve üretim alanları da dikkate alınması gereken ölçüde fazladır.⁴⁶⁸ Arazilerin organize edilmesini ve dinamiklerini incelerken birkaç faktöre değinmek gerekmektedir. Bunlardan ilki fiyat dinamikleridir. Tarımsal ürünler için fiyatların değerlendirilmesi ve diğer varlıklara olan talep fiyatlardaki küresel artışla doğrudan ilişkilidir. Arazilerin fiyatları Arjantin'de arttığı için bu fiyat artışı ürünlerin fiyatlarına da yansımaktadır. İkinci olarak arazideki faaliyetlerin dinamikleri de önemlidir. Küçük ölçekteki üreticiler verimli bir kalkınma adına yapısal zorluklarla karşılaşmaktadırlar. Yeterli araziye erişim problemi de vardır. Resmi mülkiyeti olanlar arazinin tapusunu üzerine geçirebilirler ve bu durum da resmi yollarla gerçekleştirilmiş bir işlemdir. Belirsiz kullanım hakkına sahip olan küçük ölçekli üreticiler ise yine aynı şekilde garantisi olmayan koşullar altında yaşamaktadırlar. Bu da onların yatırım kapasitesini ve üretici kalkınma güçlerini olumsuz manada etkilemektedir. Arazide talep üzerine yerleşik olan küçük ölçekli üreticiler ise son kesimi oluşturmaktadır. Orta ölçekli üreticiler ise kendilerini değer zinciri içerisinde dinamik hale getirecek veya risklerini azaltacak stratejiler benimseyerek üretim sistemleri elde etmeye çalışmaktadırlar.⁴⁶⁹ Arazi noktasından bakış açısında dikkat edilmesi gereken dört nokta vardır: durağan olan üreticiler, arazinin miktarını artıran üreticiler, arazilerini satan üreticiler ve arazilerini kiralayan üreticiler. Büyük ölçekli üreticiler ise oldukça dinamik üretim sistemleri kullanmaktadırlar. Bu koşulların nasıl evirildiği incelenirken de çok farklı durumların ortaya çıktığını görmekteyiz. Bazıları durağan kalır; diğerleri aile bireyleri arasında bölünür; diğerleri kendi arazilerini farklı düzenlemeler altında satarlar. Üçüncü faktör ise Arjantin'de

⁴⁶⁶ Sili and Soumoulou, a.g.e., 2011, 6.

⁴⁶⁷ Sili and Soumoulou, a.g.e., 2011, 6.

⁴⁶⁸ Sili and Soumoulou, a.g.e., 2011, 7.

⁴⁶⁹ Sili and Soumoulou, a.g.e., 2011, 8.

arazi üzerindeki devlet müdahalelerinin türleri ile ilişkilidir. Devlet, oldukça karmaşık ve hatta tartışma yaratacak roller üstlenmektedir ve bunun da birkaç nedeni vardır. Arazi kullanımı ve geliştirilmesi konusunda uzlaşmaya varılmış karmaşık politikalar yoktur. Ulusal seviyede, bölgesel uygulamalar ve hukuki çerçeveler ile uyumlu genel hukuki bir çerçeve mevcut değildir. Birçok bölge arazi ile ilgili sistematik bilgiden yoksundur ve bu da resmi olmayan bir arazi piyasasının oluşmasına sebebiyet vermektedir. Araziyi yönetme ve yeniden düzenleme konuları ile ilgili yüksek maliyetlere sebep olan birçok bürokratik işlem söz konusudur. Ve son olarak da devlet iki farklı bakış açısı arasında kararsız kalmış bir görüntü çizmektedir. Bunlardan ilki arazinin yönetimi konusundaki hukuken şüpheli durumların varlığıdır ki buna da ulusal, bölgesel ve yerel memurlarla birlikte teknisyenler de dâhil olmaktadır. İkincisi ise bölgesel hükümetler tarafından oluşturulan kırsal kalkınma politikaları kapsamında bazıları iş modeli oluşturma fikrini kırsaldaki aile çiftçiliğine karşı kırsal kalkınmayı sağlayabilme adına bir çözüm olarak görmektedirler. Arazilerin büyük şirketlere satılması da bu durumu destekler nitelikteki uygulamalardandır.⁴⁷⁰ Devletin politika yapıcı rolüyle etkin olsa da toprak sahibi olma konusunda sivil toplum ve hükümet arasındaki ilişki önemlidir. Askeri diktatörlüklerin çöküşünden sonra sivil toplum demokrasiyi inşa etmek ve kalkınmayı güçlendirmek için önemli bir araç haline gelmiştir.⁴⁷¹ Karar alma süreçlerine daha etkin katılımı amacıyla hükümet-dışı organizasyonlarla yürütülen işbirliğinin verimi ise tartışma konusudur. Sosyal hareketleri ve hükümetin de bu hareketlerle ilişkilerini inceleyen bir grup akademisyene göre bu ilişkilerin iki temel amacı bulunmaktadır: seçimlerde güç elde etmek ve uyguladıkları politikaları meşrulaştırmak. Araziye olan küresel talebin de artması ile birlikte hükümet de her seviyede uyguladığı yönetişimin şeklini değiştirmek ve düzenlemeler yapmak zorunda kalabilmektedir; ancak devlet, toplumun çıkarından ziyade ekonomi piyasalarının çıkarını sağlamaya daha meyilli bir duruş sergilemektedir. Arjantin’de arazi kullanımının resmi olan ve geleneksel olan yöntemleri vardır ve bu noktada yatırımcılar ve yerel halk arasında çatışmalar meydana gelebilmektedir.⁴⁷² Ulusal, illeri ve belediyelerin de idaresini kapsayan devlet yönetimi de hukuki sistemlerin varlığı ile birlikte bu sorun ancak çoğulcu bir perspektifte çözülebilecek bir sorun niteliği kazanmıştır. Uitermark ve Nicholls’un çalışmasında devletin politika

⁴⁷⁰ Sili and Soumoulou, a.g.e., 2011, 9.

⁴⁷¹ Busscher, Vanclay and Parra, a.g.m., 2019, 3.

⁴⁷² Swyngedouw, E. (2005). "Governance Innovation and the Citizens: The Janus Face of Governance-beyond-the-State". *Urban Studies*, 42, 1994.

yapması, hukuki ve sosyal düzeni değiştirebilecek zorluklara herkesten önce müdahale edebilme gücü ve bu zorlukların etkisini yok edebilme girişimi olarak tanımlanmıştır. Devlet, bunu gerçekleştirirken birtakım teknolojileri, mantıksal bir sistemi ve düzenlemelerini, birbiriyle uyum içinde olacak şekilde kullanabilmektedir. Yönetişimi ise birçok aktör arasındaki etkileşimleri ve sosyo-kurumsal düzenlemeleri içeren bir düzenleme sistemi olarak görmektedir. Teoride yönetim, insanları güçlendirmek ve politika yapımında söz sahibi olabilmelerini öngörmeyi amaçlamaktadır.⁴⁷³ Hükümet-dışı organizasyonlarla devletin işbirliği esasen devletin yetkisinin bireyler üzerinde görülebildiğini göstermekle birlikte bireylerin de devlet üzerindeki etkisini de ispatlamaktadır. Özellikle arazilerin kullanılması konusunda hükümet-dışı organizasyonlarla yapılan işbirliği, kırsal kesimin fikirlerinin ve ihtiyaçlarının da, elde edilen verilerle birlikte politika yapımında etkili bir şekilde kullanıldığı görülmektedir. Bir çeşit karşılıklı faydanın görüldüğü bu işbirlikleri esasen, her ne kadar devletin etkinliğini kaybetmeye meyilli bir alanda olsa da, bu sayede hem gücünü kullanabildiği hem de verimli politikalar uygulayabileceği zeminleri oluşturabildiğini kanıtlar niteliktedir.

Tarımsal yönetimi başarılı bir şekilde sağlayabilmek için Arjantin'in arazi politikası iki sebepten ötürü çok önemlidir. Arazilerin genişliği o kadar fazladır ki yapılacak olan müdahaleler ve çözümler bölgesel dengeyi, sosyal içermeyi ve çevresel sürdürülebilirliği sağlayabilmek durumundadır. İkinci olarak da bu konular arazinin yönetilmesi konusunda açıkça bir manifesto alanıdır, Arjantin'de gelişmiştir ve tarımsal modeli oluşturmada belirleyici niteliğe sahiptir. Arazi sorunu Konvertibilite Planı'ndan sonra daha baskılayıcı bir hal almaya başlamıştır. Zira Konvertibilite Planı şu hususlara neden olmuştur:

- Çiftçilikten yola çıkacak sürdürülebilir gelir sistemleri oluşturmak için tarımsal üretim sistemleri ölçeklerinde değişmeler,
- Kentlerden kırsal bölgelere önemli kaynak transferleri, tarımsal üretim için de karar verilebilir, turizmde yatırımlar veya enflasyon riskine karşı sermaye rezervi oluşturmak,

⁴⁷³ Swyngedouw, a.g.m., 2005, 1993; Busscher, Vanclay and Parra,, a.g.m., 2019, 2; Uitermark, J. and Nicholls, W. (2014). "From Politicization to Policing: The Rise and Decline of New Social Movements in Amsterdam and Paris". *Antipode*, 46(4), 975.

- Soya fasulyesinin diğer ürünlere oranla özellikle gelişmesi; başıboş arazilerde üretim yapılması ve bunun doğal orman alanlarının kullanımına kadar ilerlemesi.

2002 yılındaki devalüasyondan sonra yukarıda belirtlen işlemler artmıştır. Temel problem artık arazi sahipliğinde ya da kullanımında değişiklik olmayacağıdır; ancak satın alma ya da kiralama yoluyla daha fazla arazi elde edebilme yeteneğidir; ancak bu yaklaşımlar da birkaç sorunu beraberinde getirmiştir. Öncelikle tarımsal sınırlar ülkenin kuzeyi, batısı ve güneyine doğru genişlemiştir. Yeni arazilere zorla el koyma eylemleri artmıştır ve bu durum bölgesel hükümetler tarafından desteklenmiştir. Arazi fiyatları neredeyse %500 artmıştır. Özellikle soya fasulyesi ve alt grup ürünler için yatırım havuzundan fon kullanılarak kiralanan çiftliklerde önemli derecede artış vardır. Hükümete ait olan araziler de oldukça düşük fiyatlara satılmıştır ve dolayısıyla arazilerin alım ve satım işlemlerinde birçok şüpheli durum oluşmuştur.⁴⁷⁴ Tarımsal Kalkınma Uluslararası Fonu'nun (The International Fund for Agricultural Development – IFAD) çalışmasına göre Arjantin'de arazilere el konması ve dağıtılması süreci sona ermiş olup bu durum da arazilerin fiyatlarında doğrudan bir artışa sebep olmuştur. Araziler, her zamankinden çok daha fazla değerli hale gelmiştir. Kırsal kalkınma tüm değişikliklerin odak noktasındadır ve kırsal odaya alan model için arazi, değişimin itici gücü ve en önemli araçtır. Tarımsal sektörde yapılan değişikliklerin zayıf bir kurumsal çerçevede, oldukça karmaşık ve devletin rolünün de tam olarak belirgin olmadığı bir ortamda gerçekleşmektedir.⁴⁷⁵

3.2.1.2. Arjantin tarım sektörü ve uluslararası ticaret

Tarımsal topraklar ve arazi mülkiyeti gibi iki temel alandan sonra bu topraklar üzerinde gerçekleştirilen üretimin değeri de oldukça önemli bir alandır. Arjantin'in üretim kapasitesinin artmasının ve verimli sonuçlar vermesinin önemli sebeplerinden birisi suni gübre kullanımının artarak devam etmesidir. 1970'li yıllara kadar geniş çapta ürün üretiminde neredeyse hiç kullanılmamış olan suni gübrenin kullanımı 1980'li yıllarda yavaşça başlamış olup 1990'lı yıllardaki kullanımı hız kazanmıştır.⁴⁷⁶ Esasen Arjantin'in soya ile ilgili stratejileri 1970'lere uzanmaktadır. O tarihlerden itibaren devlet soya ve protein

⁴⁷⁴ Sili and Soumoulou, a.g.e., 2011, 6.

⁴⁷⁵ Sili and Soumoulou, a.g.e., 2011, 6.

⁴⁷⁶ Lema, Gallacher, Yerovi and Salvo, a.g.e., 2018, 11.

kaynaklı ürünlerin tüketilmesini teşvik etmiş ve hatta içlerinde birçok tarifi de içeren kitaplar dahi yayınlamıştır. Devletin öncülüğünde gerçekleşen bu çabaya sivil toplum örgütleri de destek olmuştur ve neredeyse 20 yıl sonra genetiği değiştirilmiş soyaaların da toplum tarafından kabulü zor olmamıştır. Bu kabullenme durumu da gelecekteki tartışmalar için aslında sağlam bir zeminin önceden oluşturulmuş olduğunu kanıtlar niteliktedir.⁴⁷⁷

90'lı yıllarda Menem'in yeni bir neo-liberal ajanda benimsemesiyle birlikte tohum ve soya fasulyesi sektörleri de değişikliğe uğramıştır. Üretimler talep edilen ürünlere yönelik olarak artırılmış, ulusal girişimciler çok-uluslu şirketlerle koordineli olarak çalışmaya başlamışlardır. Bununla birlikte tohumlar da satışa çıkmıştır. Böylelikle Arjantin tohum pazarında Latin Amerika'nın ikincisi ve dünyanın da önde gelen pazarlarından biri haline gelmiştir. Dünya pazarında da bu alandaki dominant aktörler çok-uluslu şirketler olmuşlardır.⁴⁷⁸ Arjantin ekonomisinin hem ekonomik hem de siyasi temellerinde tarımsal etkinin önemli bir gerçeklik olduğu görülmektedir. Bio-hegemonya bu açıdan bakıldığında önemli bir kavramdır. Ve bu hegemonya çıkar gruplarının birlikteliği ile oluşturulmuş ve sürdürülmüştür. Bunlar içerisinde tarımsal üretim ve ticaret yapan Cargill gibi güçlü şirketler, Bio Sidus, Relmo, Don Marino gibi ihracat odaklı ulusal Arjantin sermayesi, Syngenta, Dow, Monsanto gibi çok-uluslu biyo-teknoloji şirketleri, ticari bankalar ve devlet içerisinde bu yaklaşımı destekleyici olan elementlerin hepsi vardır.⁴⁷⁹ 2000'li yıllara gelindiğinde ise suni gübre kullanımı oldukça yaygın bir hale gelmiştir. Suni gübrelerden alınan ithalat vergisinden ve tahıl üzerinden alınan ihracat vergisinden mahsup olma gibi konular girdi/çıktı arasındaki fiyat oranını zamanla düşürmüştür. Ayrıca teknoloji kullanımı arttıkça da girdilerin verimlilik oranları da artmış ve bu da birim başına düşen fiyatlara yansımıştır.⁴⁸⁰ Tarımdaki çeşitlilik ve geniş tarım arazileri en başta istihdam sağlayıcı niteliği ile gelirlerin artışına yardımcı olmaktadır. Arjantin'de tarım, ayrımcılığa maruz kalmış bir alan olmuştur ve bu ayrımcılık da negatif bir yön taşımaktadır. Zira zaman içerisinde ekonomiyi koruma şekilleri evrilse de uygulanan kamu politikaları çiftçilerin çıktı

⁴⁷⁷ Newell, a.g.m., 2009, 33.

⁴⁷⁸ Newell, a.g.m., 2009, 33.

⁴⁷⁹ Newell, a.g.m., 2009, 35.

⁴⁸⁰ Lema, Gallacher, Yerovi and Salvo, a.g.e., 2018, 11.

fiyatlarının düşmesine ve ödedikleri girdi fiyatlarının da yüksek olmasına sebep olmuştur.⁴⁸¹ 1990'lı yıllarda neoliberal politikaların uygulandığı önde gelen ülkelerden olan Arjantin, 2000'li yıllarda ise post-neoliberal politikalar uygulamaya başlamıştır. IMF programlarını uygulamak suretiyle birçok neoliberal politikayı benimseyen Arjantin ayrıca tarımla ilgili yapısal reformları da uygulamaya koymuştur. Destekleyici ve düzenleyici kuruluşlar da Arjantin'in tarımsal patlamasının önünü açmıştır. 1996 yılına gelindiğinde "Ulusal Tarım Sekreterliği" genetiği değiştirilmiş soya fasulyesi tohumlarının kullanımını onaylamıştır. Serbest piyasa politikaları tarafından desteklenen bu değişim sonrasında küresel şirketler hızlı bir şekilde genetiği değiştirmiş tohumları yaygınlaştırmıştır.⁴⁸² Bu yıl itibarıyla ilk defa genetiği değiştirilmiş tohumların ortaya çıkması aslında üretimin yoğunlaştırılması ve daha yaygın üretimin organize edilmesi bakımından bir dönüm noktası olmuştur. 1996 yılında başlayan süreci iki aşamada incelemek mümkündür. "Kolay çiftçilik" adı verilen 1996-2009 arası ilk dönemin belirgin avantajları olmuştur. Tarım uygulamaları basitleştirilmiş ve işgücü konusundaki gereklilikler azaltılmıştır. Belirtilen bu iki temel özelliği açıklamak için ise üç gerçeklikten bahsedilmek mümkündür. Öncelikle biyoteknoloji firmaları genetiği değiştirilmiş soya fasulyelerinin imalatını finanse etmişlerdir. İkinci olarak çiftçiler kendi tohumlarını bir sonraki yıl da ekebilmişler ve ürün alabilmişlerdir. Ve son olarak da bu iki süreç de beklenildiği gibi işlemiş ve olumsuz sonuçlarla karşılaşmamıştır.⁴⁸³

Arjantin'de iç pazara yapılan müdahaleler incelenmesi gereken bir alandır. Özellikle 2002'den sonra ihracata gelen vergiler tarımsal pazara yönelik en önemli kamu müdahalesi olarak göze çarpmaktadır. 1996 yılında Ulusal Tarımsal Ticaret Kontrol Ofisi (The Oficina Nacional de Control Comercial Agropecuario -ONCCA), ulusal bir karar yayınlamış ve ülkenin genelindeki tarımsal piyasada "şeffaflık" ve "verimli çalışma" prensiplerini benimsediğini ilan etmiştir. İlgili kurum 2010 yılının sonlarına kadar kendi politikalarını uygulamıştır. Ticari işlemleri kaydetmiş, referans fiyatlar yayınlamış, üreticilere olan ödemeleri yönetmiş, AB ihracat kotalarını yönetmiş ve firmalara pazara dâhil olmaları için yetki vermiştir. Ayrıca ONCCA, piyasa bilgilerini toplama ve yönetme konusunda da belirgin bir güce sahip bir kurum niteliği taşımaktadır.⁴⁸⁴ Kotaları azaltmanın ardında yatan mantık iç tüketim için

⁴⁸¹ Lema, Gallacher, Yerovi and Salvo, a.g.e., 2018, 5.

⁴⁸² Lapegna, a.g.m., 2015, 71.

⁴⁸³ Caceres and Gras, a.g.m., 2019, 84.

⁴⁸⁴ Lema, Gallacher, Yerovi and Salvo, a.g.e., 2018, 17.

gerekli olan ürünü de mevcut bulundurabilmekten ileri gelmektedir. İç arz, iç talebi karşılayabilecek yeterlilikte olmalıdır. Konan kotalar ayrıca iç piyasa fiyatlarını da düşürerek yerli tüketicinin lehine bir sonuç vermektedir. Ancak ihracat kotaları konulurken iç arz ve talep arasındaki denge kurulmadığında ve olası bir açık meydana geldiğinde iç piyasa fiyatlarının artma ihtimali göz ardı edilebilmektedir.⁴⁸⁵ Bir diğer mekanizma ise fiyat sübvansiyonları olmuştur. 2007 yılında yerel pazarda tahıl, mısır, soya fasulyesi ve ayçiçeği imalatı ile birlikte satışını yapan çiftçiler için fiyat sübvansiyonu mekanizması geliştirilmiştir. İlgili müdahaleler ONCCA sorumluluğunda gerçekleştirilmiş olup sübvansiyonların hesaplanması piyasa fiyatları ve iç piyasada belirlenmiş referans fiyatlar arasındaki fark gözetilerek hesaplanmıştır. Sübvansiyonların belirlenmesinde firmanın büyüklüğü, aylık işlem verileri ve ihracat pazarına sunduğu malların miktarı gibi birçok faktör gözetilmektedir. 2008 yılının başında küçük çiftçiler de sübvansiyon verilebilecek gruplar arasında idi. 500 tondan az üretim yapan ve pampaların her iki bölgesinden de olabilecek şekilde 350 hektardan az alana sahip olan çiftçiler küçük üretici sayılmaktadır. Bu durumda sübvansiyonların işlevi ihracat vergilerinden kaynaklanan fiyat boşluklarını gidermek olmuştur. Bu noktada çiftliğin büyüklüğüne göre sübvansiyon miktarları değişmiştir. Ayrıca ulaşım giderleri yüksek olan extra-pampa bölgesinde olan üreticilere de sübvansiyonlar verilmiştir. 2002-2015 yılları arasında uygulanan kamu politikaları çoğunlukla Arjantin'in tarımsal sektörünü koruyan politikalar olmamıştır. İç piyasaya yönelik fiyat sübvansiyonları çiftçilerin gelirini ihracat vergilerinin yokluğunda elde edebilecekleri gelirle eşlenebilecek derecede yüksek ve yaygın değildi.⁴⁸⁶ 2001 sonlarında başlayan makroekonomik kriz Arjantin'de birçok politikanın değişmesine neden olmuştur. Özellikle makroekonomik politikadaki değişikliğin tarımsal politikalara yansımalarını dikkate aldığımız zaman 2002 yılı itibarıyla 1990'lı yıllarda uygulanan politikaların tamamen tersine evirildiğini söylemek mümkündür. 2013 yılının sonlarına gelindiğinde 1) mal üreticileri %20 ila %35 arasında değişen ihracat vergileri ile karşılaşmıştır, 2) sermaye malları için ithalat vergileri geri getirilmiştir, 3) parasal politikalar enflasyonu yükseltmiştir, 4) tarımsal değer zincirleri artan düzenlemelere özellikle birtakım mallar için konulan ihracat kotaları yoluyla konu olmuştur. 2001'den sonra her ne kadar istenmeyen politikalar uygulansa da büyüme devam etmiştir. 2002 sonrasındaki ihracat vergileri vergi gelirlerini artıran bir kaynak olarak karşımıza

⁴⁸⁵ Lema, Gallacher, Yerovi and Salvo, a.g.e., 2018, 18.

⁴⁸⁶ Lema, Gallacher, Yerovi and Salvo, a.g.e., 2018, 19.

çıkmaktadır. Özellikle soya fasulyesi, tahıl ve mısırdan alınan ihracat vergileri uluslararası ortalamanın üzerinde kalmıştır. Konulan kotaların ardındaki temel bakış açısı iç tüketim üzerindeki bir miktar fazlalığı garanti etmek olmuştur. İç tüketim oranları /miktarları tahmin edildikten sonra yetkililer ihracat kotaları ile ilgili oynamalar yapmış ve izinleri açmışlardır. Ancak her zaman üretim fazlası oluşmuş ve bu fazlalıklar üzerinde uygulanan tasarruf bir noktada isteğe ve kişilere bağlı hale gelmiştir. Durum bu şekilde devam ettiğinde ise üretilen ürünlerin fiyatları düşmüştür. 2013 yılı, Arjantin'in tahıl üretiminin az olduğu ve tarihinde en küçük alanda üretimi yaptığı yıl olmuştur.⁴⁸⁷ 2000- 2015 yılları arasında tarım alanındaki gelişmeler yüksek emtia fiyatlarından ve ticareti sekteye uğratan tarımsal politikalardan oldukça fazla etkilenmiştir. 2003 yılından bu yana Arjantin görece uygun fiyatlardan faydalanmıştır ve tarımsal üretimi genişlemiştir. Ancak 2002-2015 yılları arasında uygulanan politikalar yüksek vergi baskısı oluşturmuştur ve bu baskı da tarımsal alanda kar edebilirliği düşüren bir etken olmuştur. Vergiler, temel tarımsal ve hayvansal ürünlerdeki ihracat kotaları ve döviz kuru üzerinde yapılan kontroller bir araya geldiğinde bu durumdan tarımsal üreticilerin geliri önemli oranda etkilenmiştir ve teknoloji ve yatırımlar için olması gereken girdileri düşürmüştür.⁴⁸⁸ Kalkınmış olan ülkeler ile kıyaslandığında Arjantin'in tarımsal politikalarının özellikle ana ürünlerin talepleri ve arzı üzerinde yoğunlaştığını söylemek mümkündür. İlgili ülkelerde görülen “gıda pulu” programları ve “fiyat destek” programlarının önemi Arjantin’de çok düşüktür ve hayata geçirilmemiştir. Arjantin’de tarımsal sigortalar kamu ödeneklerinden faydalanmayan özel firmalar tarafından sağlanmaktadır. Çiftçiler önemli derecede fiyat risklerine maruz kalmaktadırlar. Vadeli işlem piyasaları çıktıların sadede küçük bir oranını oluşturmaktadır.⁴⁸⁹ Döviz kuru oranları ve enflasyon bu süreçte irdelenmesi gereken faktörler olmuştur. Döviz kurunun kontrol edilmesi ihracat yapan tarafların net gelirinde düşüşe sebep olmuştur. Bununla birlikte ekonominin diğer sektörleri için de net kazanca sebep olmuştur.⁴⁹⁰

Arjantin’de hızlı verimlilik artışı ile birlikte tarımsal mallara olan talebin artması tarımı ekonominin önemli bir kaynağı haline getirmiştir. Bununla birlikte tarımsal sektör değişen

⁴⁸⁷ Lema, Gallacher, Yerovi and Salvo, a.g.e., 2018, 15.

⁴⁸⁸ Lema, Gallacher, Yerovi and Salvo, a.g.e., 2018, 15.

⁴⁸⁹ Lema, Gallacher, Yerovi and Salvo, a.g.e., 2018, 16.

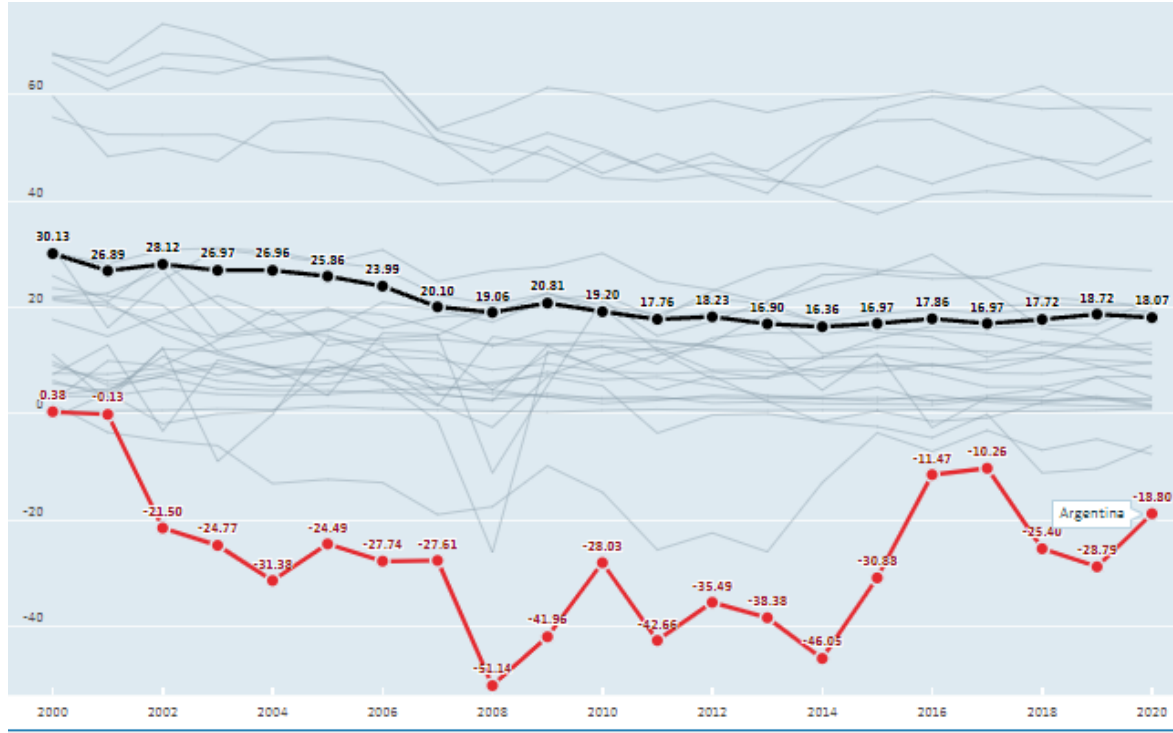
⁴⁹⁰ Lema, Gallacher, Yerovi and Salvo, a.g.e., 2018, 16.

politika çevrelerine de konu olmuştur. Her ne kadar ticaretin ve ekonominin kuralları değişse de tarımsal sektörün performansı hep olumlu yönde olmuştur. Tarımsal politikalar göz önünde bulundurulduğunda çok az programın girdi fiyatlarını desteklediği veya doğrudan ödemelerle arazi dağılımı kararlarını etkilediği görülmektedir. Bununla birlikte sigorta kullanımını artıran bir program da bulunmamaktadır. Çevresel duyarlılık geliştirilmesi gereken konular ise 2010'lu yılların ikinci yarısı ile birlikte politika gündemine alınmıştır. Fiyat desteği ve stabilizasyon programları da Arjantin'in tarımsal politikalarında eksik olan bir yöndür. 2007 yılından bu yana birtakım politik müdahaleler değer zincirini etkilemiştir. İhracat izinleri/kotaları ve ihracat vergileri sektör üzerinde önemli etkiler yaratmışlardır. Bu bakımdan 2015 yılı önemli bir değişim noktasıdır.⁴⁹¹ 2015 yılında yönetime gelen yeni hükümet soya fasulyesi yağı ve soya fasulyesi üzerinden alınan vergiler dışında birçok tarımsal ürün üzerinden alınan vergileri kaldırmıştır. Ayrıca ihracat kısıtlamaları da kaldırılmış olup döviz piyasası da yeniden düzenlenmiştir. Görece fiyatlardaki değişimin bir sonucu olarak da çiftliklerin gelirleri artmıştır. Bununla birlikte uygulamaya konulan diğer politika ölçümleri de mevcuttur. Soya fasulyesi tohumları için vergiler %35'ten %30'a düşürülmüş olup bu oran soya küspesi için %30'dan %27'ye düşürülmüştür. Ocak 2018'den itibaren başlaması kaydıyla soya fasulyesi ile ilintili olan ürünlerden alınan vergiler tamamen ortadan kalkana dek her ay %0.5 oranında düşüşler gerçekleştirme ve son olarak da tüm ürünler için vergilerin kaldırılması politika olarak benimsenmiştir.⁴⁹² Olumlu gelişmelerin yanı sıra bazı durumlar da olumsuz bir imaj yaratmaktadır. Soya fasulyesi ürünleri tarımdan diğer sektörlerle olan akışlarda önemli bir kalemi oluşturmaktadır. Neredeyse soya fasulyesi ve alt ürünlerinin %90'ından fazlası ihraç edilmektedir. Çiftçilerden vergi toplayıcı sisteme önemli bir akış sağlanmıştır. İhracat vergileri üretici teşviklerinin formunu bozarak kaynak dağılımında ve üretim kararlarında verimsizlikler oluşturmaktadır. İlgili verimsizliklerin büyüklüğü arzın esnekliğine bağlıdır. Esneklik ne kadar düşük olursa verimsizlik de o derece az oluşur. İhracat vergileri aynı zamanda tüketiciler için daha düşük gıda fiyatlarının ortaya çıkmasına ve hükümetler için daha yüksek vergi gelirleri elde edilmesine sebep olur. Düşük gelirli haneler için gıda tüketimini destekleyecek çözümler bulmak ve hükümeti finanse edebilecek alternatif araçlar bulmak çözülmesi gereken problemler olarak kalmışlardır. Arjantin'de diğer ülkelere

⁴⁹¹ Lema, Gallacher, Yerovi and Salvo, a.g.e., 2018, 50.

⁴⁹² Lema, Gallacher, Yerovi and Salvo, a.g.e., 2018, 27.

oranla çok daha az kaynak çevrenin yönetimi, az gelirli nüfusa gıda desteği veya tarımsal sigorta ile ilgili olan projelere aktarılmaktadır.⁴⁹³

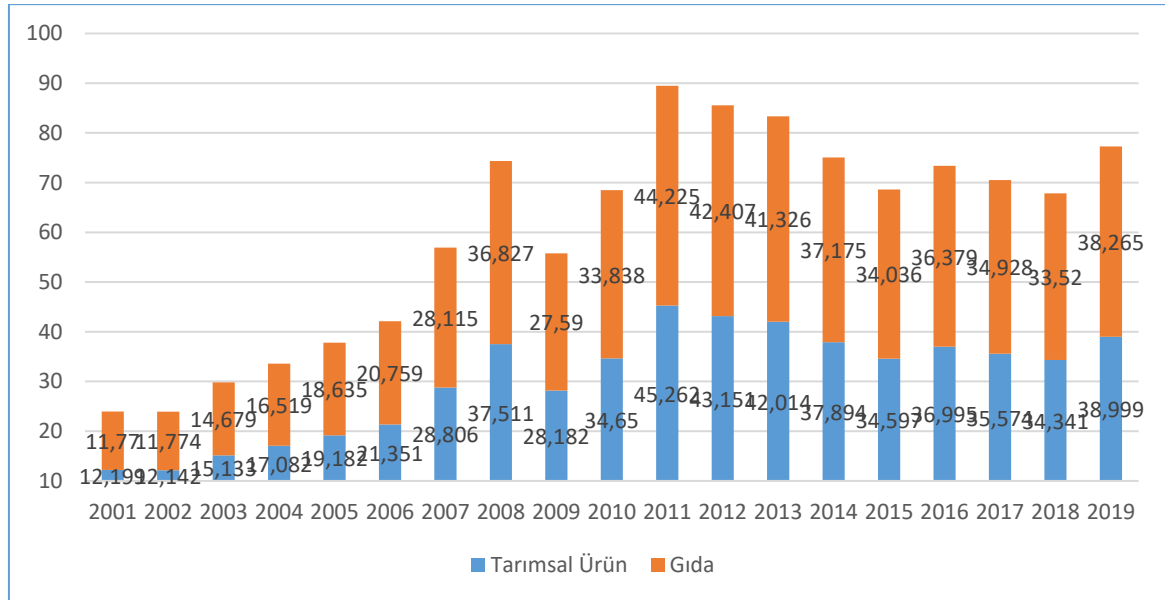
Şekil 3.3. Tarımsal destek- üretici destek tahmini indeksi (PSE)- Arjantin (2000-2020)(% Çiftlik Gelirleri)⁴⁹⁴

Üreticiye yapılan destek transferleri üretici seviyesinde ölçülmektedir ve piyasa fiyatı desteği, bütçe ödemeleri, gelirlerin maliyetleri konularında destek sağlamaktadır. Üretici gelirlerinin toplamından yüzde oluşturularak hesaplanmaktadır. Yukarıdaki grafikte de görüldüğü üzere eksi yönünde oranlar mevcuttur. Negatif piyasa fiyatı desteğinden kaynaklı olarak 0'ın altında seyreden oranlar görülmektedir. İhracattan alınan vergiler ve makroekonomik istikrarsızlıklar bu oranın oluşmasının sebeplerindendir. En çok üretim yapılan ve üzerinden en fazla ihracat vergisi alınan soya ve türevleri de bu oranlarının oluşmasının sebeplerindendir. İhracat üzerinde uygulanan yüksek vergiler Arjantin'de

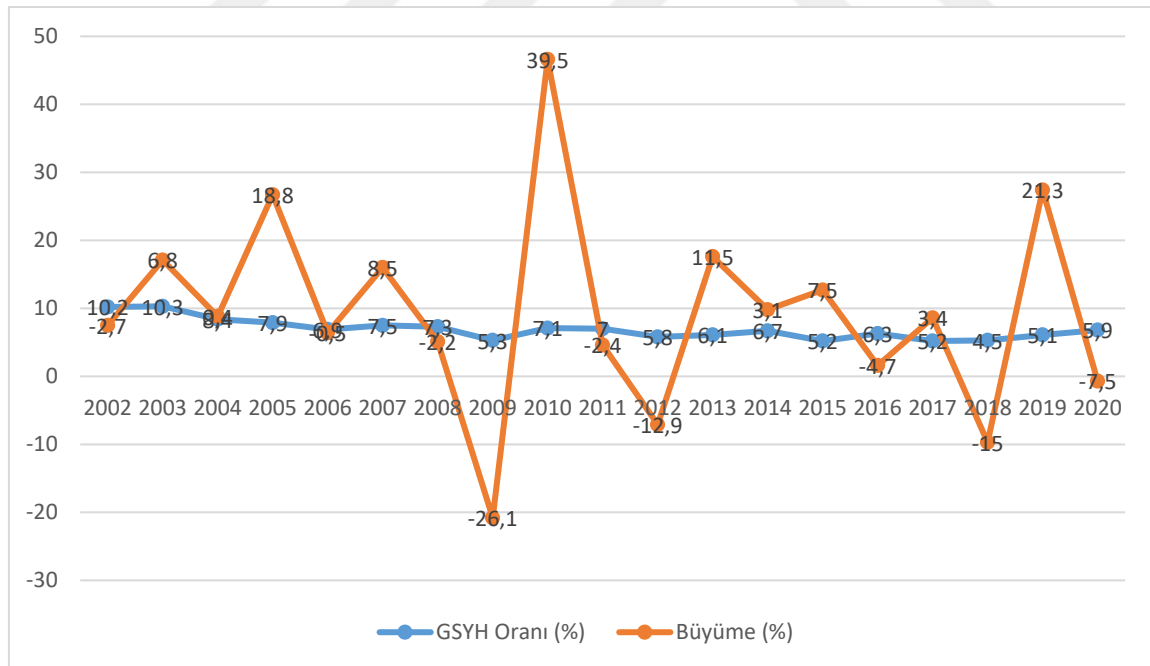
⁴⁹³ Lema, Gallacher, Yerovi and Salvo, a.g.e., 2018, 50.

⁴⁹⁴ İnternet: "Agricultural support (indicator)". (2021). OECD. DOI: 10.1787/6ea85c58-en. Web: <https://data.oecd.org/agrpolicy/agricultural-support.htm#indicator-chart> adresinden 7 Ekim 2021'de alınmıştır.

devletin tarım sektörüne yapmış olduğu müdahalenin en önemli örneğidir. Tarımsal ürünlere dayalı ihracatın önemini aşağıda verilen grafikteki değerlerle görmek mümkündür:

Şekil 3.4. Arjantin'in yıllık ihracat hacmi (tarımsal ürün ve gıda) (milyon \$)

Şekil 3.5. Tarımın gayrisafi milli hâsıla ve büyümedeki oranı (2002- 2020)⁴⁹⁵

⁴⁹⁵ İnternet: "DataBank, World Development Indicator- Argentina". (2021). *The World Bank*. Web: <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators#> adresinden 7 Ekim 2021'de alınmıştır.

Yukarıdaki çizelgeye göre ilk satır tarım, ormancılık ve balıkçılığın GSYH içerisindeki oranını göstermektedir. Yıllar içerisindeki en yüksek payını 2003 yılında % 10.3 olarak sergilemiş olan bu gösterge dalgalı bir eğilim göstermiştir. İkinci satır ise tarım, ormancılık ve balıkçılığın büyüme yüzdelerini göstermektedir. Yıllar içerisindeki en yüksek büyüme oranı 2010 yılında %39.5 olurken en düşük oran 2009 yılında -%26.1 olmuştur. Büyüme oranlarının da dalgalı bir seyir gösterdiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Son satır ise tarım sektöründeki istihdam yüzdesini göstermektedir. En yüksek istihdam oranı toplam istihdamın %1.5'i ile 2004 yılında sağlanmışken en düşük istihdam oranı da %0.1 olmuştur ve 2016, 2017, 2018 ve 2019 yılında hızlı bir düşüşle bu oran ortaya çıkmıştır.

Arjantin, tüm bu avantajlarla birlikte soya fasulyesinin ekim alanlarının genişliği ve üretimin fazlalığı ile birlikte kısa sürede ihracatta en üst sıralara yerleşmiştir. 2003 yılında ürettiği soyanın %98'ini ihraç eden Arjantin'in toplam ihracatının %20'si olan bu oran Arjantin'in ekonomik iyileşme sürecinde önemli bir hamle olmuştur. Ayrıca bu yılda elde ettiği yüksek ihracat gelirleri de Aralık 2001'de acze düşmüş olduğu 140 milyar \$ borcun da toparlanması için önemli bir fırsat olmuştur. Bu iyileşme ile birlikte Arjantin'in 2003 yılında IMF ile yaptığı anlaşmanın toplam geri ödemesinin ihracat vergileri ve benzeri çıktılar üzerinden yapılacağı öngörülmüş ve daha güvenilir bir sürecin içerisine girilmiştir.⁴⁹⁶

Aralık 2019'dan bu yana Arjantin'in tarımsal politikalara ihracatı kısıtlama doğrultusuna tekrar evrilmeye başlamıştır. 2015-2018 yılları arasında azaltılan ve kaldırılan vergiler tekrar değişikliğe uğramış olup Ekim 2020'den Aralık 2020'ye kadar soya fasulyesinden üretilen ürünlerden alınan vergi %30'dan %33'e yükselmiştir. Aralık 2020'de pampalarda üretilmeyen ürünlerden alınan vergi ise %0'a sabitlenmiştir. İç talebi karşılamak için Aralık 2020- Ocak 2021 arasında mısır ihracatı yasaklanmıştır. Özel sektörle yapılan görüşmeler

⁴⁹⁶ Joensen, L., Semino, S. and Paul, H. (2005). "Argentina: A Case Study on the Impact of Genetically Engineered Soya". *Report for the Gaia Foundation*, Web: https://www.academia.edu/3218313/Argentina_A_Case_Study_on_the_Impact_of adresinden 15 Kasım 2020'de alınmıştır.

sonrasında, iç talebin de daha düşük fiyatlarla karşılanabileceği garanti edildikten sonra, hükümet ihracat kısıtlamalarını kaldırmıştır. ⁴⁹⁷

Çizelge 3.2. Arjantin'in ticaret hacmi (2001-2020)

Yıl	İthalat ⁴⁹⁸	İhracat ⁴⁹⁹	Toplam Ticaret Hacmi
2001	20.32	26.54	46.86
2002	8.99	25.65	34.64
2003	13.83	29.57	43,4
2004	22.45	34.58	57.03
2005	28.69	40.35	69.04
2006	34.15	46.55	80.7
2007	44.71	55.78	100.49
2008	57.46	70.02	127.48
2009	38.79	55.67	94.46
2010	56.79	68.19	124.98
2011	74.32	84.05	158.37
2012	67.97	79.98	147.95
2013	74.44	75.96	134.14
2014	65.73	68.41	150.4
2015	60.2	56.78	116.98
2016	55.85	57.91	113.76
2017	66.94	58.64	125.58
2018	65.48	61.78	127.26
2019	49.12	65.12	114.24
2020	42.35	54.88	97.23

Gıda rejimleri ile ilgili çalışmaları olan akademisyenler bu alandaki sosyal hareketleri neoliberalizm ile mücadele edebilme adına bir araç olarak görmektedirler ve tarımsal biyoteknolojiye karşı olan direnç de oldukça belirgin olmaktadır. Tarımsal pazarın zaman içerisinde yeniden düzenlenmesi yeni bir çiftçi sınıfının oluşmasına ve Kuzey eyaletlerde ve Güney Patagonya'da sosyal hareketlere neden olmuştur. Birtakım çiftçi birlikleri de fikir

⁴⁹⁷ İnternet: "PSE Database, Interactive Data Comparison- Argentina". (2021). OECD. Web: <https://www.oecd.org/chile/producerandconsumersupportestimatesdatabase.htm> adresinden 5 Ekim 2021'de alınmıştır.

⁴⁹⁸ Bütün ithalat verileri, sayıların çok uzun olmasından dolayı ilgili şekilde yuvarlama ile kısaltılmıştır. İnternet: "Merchandise Imports (current US\$)- Argentina". The World Bank. Web: <https://data.worldbank.org/indicator/TM.VAL.MRCH.CD.WT?view=chart> adresinden 23 Şubat 2022'de alınmıştır.

⁴⁹⁹ Bütün ihracat verileri, sayıların çok uzun olmasından dolayı ilgili şekilde yuvarlama ile kısaltılmıştır. İnternet: "Merchandise Exports (current US\$)- Argentina". The World Bank. Web: <https://data.worldbank.org/indicator/TM.VAL.MRCH.CD.WT?view=chart> adresinden 23 Şubat 2022'de alınmıştır.

ayrılığına sebebiyet veren söylemler ve eylemler benimsemişlerdir. Zaman içerisinde bu ilişkilerin hepsinin modu değişmiş ve 2000’li yılların ortalarına gelindiğinde ise popüler sosyal hareketler ve devlet arasındaki ilişki daha işbirlikçi bir ilişki haline gelmiştir.⁵⁰⁰ Bu çatışmanın ve sonrasında geliştirilecek işbirliğinin kaynağı Cristina Fernandez de Kirchner’ın iktidara gelmesinde yatmaktadır. 2007 yılında Nestor Kirchner’in eşi olan Cristina Fernandez de Kirchner’in oyların %45’ten fazlasını alarak seçilmesiyle birlikte ihracat vergilerinde de artış meydana gelmiştir ve Kirchner, birtakım ticari birlikleri zorlamaya başlamıştır. Bunun sonrasında da çiftçilerin oluşturmuş olduğu birlikler ciddi anlamda harekete geçmişlerdir. Artan ihracat vergileri 2003-2006 yılları arasında özellikle yol kesme eylemleri ile protesto edilmeye başlanmıştır. Özellikle bu dönemde istihdam edilememiş işsizlerin yol kesme eylemleri 2006 yılında en yüksek noktasına ulaşmıştır. “Komşu” adı verilen bu grup esasen orta sınıfta bulunan işçileri nitelemek için kullanılmaktadır. Sonrasında ise taktikler değişmiş ve 2008 yılında serbest pazarı destekleyen duruşlar benimsenmiş ve hükümetlerle iş birliği yollarına gidilmeye başlanmıştır; ancak bu süreçte hükümetlerin bu protestolardan etkilenmelerine de dikkat çekmek gerekmektedir. 2008 yılında yaşanan tarımsal protestolar ulusal hükümete hem ekonomik hem de siyasi açıdan büyük güçlükler yaşatmıştır. Neoliberal bakış açısıyla gerçekleşen protestolar hükümetin ekonomiye müdahalesine karşı çıkmışlardır. ulusal hükümeti iki yönden zorlamıştır. Öncelikle protestoların neoliberal karakteristikte olması hükümetin ekonomideki etkinliğini protesto etmek anlamına da gelmekteydi. Diğer yandan ise tarımla uğraşanlar yakın gelecekte artacak olan uluslararası fiyatlandırmalardan daha fazla gelir elde etmek istemektedirler. Hükümetin özellikle soya fasulyesinin ihracatından elde ettiği gelirleri vergi oranlarında oynayarak artırması da tarımla uğraşan kişilerin temel karışıklığını destekler niteliktedir. Süreç içerisinde bu çiftçiler karşıt bir siyasi güç haline gelmişlerdir. Bu alandaki istikrarsızlığa karşı çıkmışlardır ve Başkanın istifasını istemekten de çekinmemişlerdir. Ulusal hükümet ise uzun süredir devam eden bu uzlaşmazlığa ve zorlu sürece iki şekilde yanıt vermiştir: ilk olarak kurumların ve hükümetle bağlı olan aktivist ağların ihtiyaçlarını karşılayacak kurumsal alanlar oluşturmuşlardır. İkinci olarak ise küresel tarım şirketleri için desteğini ifade etmişlerdir. Tarım konusu Arjantin için üzerinde özellikle durulması gereken bir alandır. Nitekim genetiği değiştirilmiş ürünler pazarında Arjantin neredeyse 90’lardan

⁵⁰⁰ Lapegna, a.g.m., 2015, 71.

bu yana küresel çapta aktif olmuş ve gelecekte de aktif rol oynamaya devam edecektir. Bio-hegemonya adı verilen kavram Arjantin tarafından destek almaya devam edecektir.⁵⁰¹

3.2.1.3. Biyoteknoloji politikaları

Menem'in ihracata dayalı büyüme modeli biyo-teknolojinin ana rolü oynadığı modern tarımsal sektör alanında Arjantin'in küresel rekabet gücünü de artırmaktadır. Biyo-teknoloji, araziye daha yoğun kullanarak, az girdi ile karlı üretim yapmayı sağlayan önemli bir güç haline gelmiştir. Bu da üretim maliyetlerinin azalması anlamına gelmektedir. Benzer şekilde daha az işgücüne de ihtiyaç duyulmak da ve bu anlamda da tasarruf sağlanmaktadır.⁵⁰² Bu üretim şeklinin ve stratejinin her ne kadar avantajları olsa da birtakım olumsuz sonuçları da mevcuttur. İlk olumsuzluk çevre üzerindeki yansımalar konusunda olmuştur. Ormanlık alanların azalıyor olması en belirgin göstergedir. İkinci olumsuzluk ise kırsal sınıf yapısının değişmesi ve arazi sahibi zengin kesimin küçük üreticiler arasında kurmuş olduğu baskı üzerinedir. Biyoteknolojiyi adapte edebilmiş olan büyük üreticiler en çok karı elde etmekte ve diğer üreticileri de domine edebilmektedir. Bu işleyişi eleştirenler şu savı da öne sürmektedirler: arazi üzerindeki baskı ve oldukça yüksek olan karlar, politikada da değişikliklere yol açmakta ve kamulaştırma çalışmalarına da şiddet de dâhil olmaya başlamaktadır. Toprak sahiplerinin toprakları ellerinden alınmakta ve yer değiştirmeye zorlanmaktadır.⁵⁰³

Arjantin'in uyguladığı biyoteknolojisi stratejisi, biyoteknolojinin ekonomik ve kalkınmacı strateji açısından çevreye ne derece olumsuzluklar oluşturduğu konusunda zaman zaman tartışma konusu olmuştur. Arjantin'in Tarım Sekreterliği Biyoteknoloji Ofisi 2005-2015 yıllarını kapsayan, Tarımsal Biyoteknoloji için 10 yıllık bir stratejik plan geliştirmiştir. Bu planın temel mantığı ülkenin tarımsal üretkenliğinin artması için teknolojik çözümler sunacak olan biyoteknolojinin, bu gelişimin temel ayağında olduğu üzerine kurulmuştur. Bu plana göre biyoteknoloji temelli şirketlerin artırılması ve var olan şirketlerin de revizyonlara gitmesi öngörülmektedir.⁵⁰⁴ Üretim ilişkilerinin ve yöntemlerinin değişmesinin olumsuz

⁵⁰¹ Lapegna, a.g.m., 2015, 83.

⁵⁰² Newell, a.g.m., 2009, 33.

⁵⁰³ Newell, a.g.m., 2009, 35.

⁵⁰⁴ SAgGPA. (2004). *Plan estratégico para el desarrollo de la biotecnología agropecuaria 2005-2015*. Buenos Aires: Ministerio de Economía y Producción, 5.

sonuçları sağduyulu yeniliklerle birlikte azaltılmaya çalışılıyor olsa da değişen dengeler ve doğaya verilen/verilmesi muhtemel olan zararlara karşı 2007 yılında yeni bir Orman Yasası yürürlüğe girmiştir. Üretim ilişkilerinin değişmesi doğaya verdiği zararın yanı sıra ulusal egemenliğin zayıflamasına yol açacağı kaygısını da beraberinde getirmektedir. Nitekim ulus-ötesi tarım ticareti gelişmekte ve ihracat ilişkileri yeniden düzenlenmektedir. ⁵⁰⁵ Düzenlemeler, her çapta aktörü bir araya getirmektedir. Devlet ve devletin içindeki aktörler dışındaki aktörlerin düzenleme süreçlerinde nasıl ve ne ölçüde yer alabildikleri bu sebeple önem taşımaktadır. Mikro ve makro seviyelerdeki etkileşimleri görmek açısından oldukça önemlidirler. Ancak kamu düzenlemeleri, tarihi bağlar da taşıdığından dolayı birtakım olumsuzluklara rastlanabilmektedir. Düzenlemelerde, değişen güç ilişkileri ve devletin aygıtlarının görevleri düşünüldüğünde, tutarsızlıklar, boşluklar ve hatta birtakım ikilemler görülebilmektedir. Bu düzenlemeler bazen geçmişte olduğu gibi devam etmekte, bazen üzerinde değişiklikler yapılmakta ve bazen de tamamen yeni düzenlemelere gidilebilmektedir. Karar alma süreçlerinde ve devletlerin uyguladıkları politikalar üzerinde birtakım kısıtlamalar olabilmektedir. Devletin otonomisi ise devletin toprak parçasını kontrol edebilmesi, özgürce hareket edebilmesi ve dış baskılardan ve müdahalelerden bağımsız bir şekilde politika yapabilmesi anlamlarına gelmektedir. Bu ise sınırlarını kontrol edebilmesi, şiddet araçları üzerinde meşru bir tekelinin olması, birçok alandaki dış aktörlerle mücadele etme kapasitesine sahip olması ile mümkün olabilmektedir. Söz konusu dış aktörler ise ulus-ötesi tarımla uğraşan iş dünyası, diğer devletler, uluslararası kuruluşlar olabilmektedir. Temel amaç ise belirtilen aktörlerin aşırı müdahalesini engellemek olmaktadır. Devlet otonomisi, dış borçlar, yoksulluk, uluslararası ticari anlaşmalar, yeni üyelikler ve yolsuzluk ise kısıtlanabilmektedir. ⁵⁰⁶ Hükümetlerin tarımsal genişlemenin sosyal ve çevresel sonuçlarını düşünmediğini savunan Monterroso ve Lequizamón'a göre ise sosyal hareketler, devletlerle birlikte sosyal değişimi sağlamakta, alternatif için alan açmada ve neoliberal küreselleşmeye meydan okumakta önemli rol oynar. ⁵⁰⁷

⁵⁰⁵ Aide, T. M., Clark, M.L., Grau, H.R., Lopez-Carr, D., Levy, M.A. and Redo, D. (2013). "Deforestation and Forest Expansion in Latin America: 2001–2010." *Biotropica*, 45 (262), 262.

⁵⁰⁶ Norberg, a.g.e., 2020, 31.

⁵⁰⁷ Binimelis, Pengue and Monterroso, a.g.m., 2009, 626; Leguizamón, A. (2014). "Modifying Argentina: GM soy and socio-environmental change." *Geoforum*, 53, 159.

Arjantin, uzun yıllar boyunca tarımda üretkenlik seviyesini artırmıştır. İstatistiklere göre Arjantin’de üretkenlik oranlarının düşmeye başlaması Arjantin’in o dönemlerde ileriye yönelik üretkenlik artışını sağlayabilmek adına tarımsal araştırma- geliştirme faaliyetleri yapması gerekliliğini haklı çıkarmaktadır. Özellikle özel sektör söz konusu olduğunda bilgi aktarımı verimli bir şekilde işlemektedir; ancak yapılan resmi transfer işlemlerinin raporlamalarında da eksiklikler vardır. Uzun süredir özel sektörün odaklanmış olduğu araştırma geliştirme çalışmaları ve teknoloji transferi faaliyetleri çabaları ile birlikte özel bir organizasyon kurulmuştur. AACREA (Asociación Argentina de Grupos CREA) adı verilen bu özel organizasyonda çiftlik yönetiminin nasıl olacağı ve teknolojinin yerel koşullara uyumlandırılması amaç edinilmiştir. Bu kurum tarımsal verimlilik konularında önemli çalışmalar yapmakta ve ülkeye katkı sağlamaktadır. Sadece üyelerini değil tüm toplumun faydasını gözetmektedir. AAPRESID (Asociación Argentina de Productores de Siembra Directa) adı verilen bir diğer özel organizasyon ise alan araştırmalarına ve teknoloji transferlerine yoğunlaşmakla birlikte bunu yaparken de toprağın muhafaza edilmesi ve yönetilmesi konularına da özel önem atfetmektedir. Bu iki organizasyon da özel olmalarına rağmen yarı kamusal mal sağlamakla birlikte bazı zamanlarda da kamusal mal sağlayabilmektedirler. Tarımsal ve hayvansal ürünlerin değer zincirlerinde bulunan birçok organizasyon da birleşmiştir. ASAGIR ayçiçeklerini; MAIZAR mısırı; ACSOJA soya fasulyesini; ARGENTRIGO tahılı ve ASA ise tohum şirketlerini temsil eden ve oluşumlarına fayda sağlayabilmesi için lobicilik çalışmalarında bulunan; üretim dağılımı ve piyasa bilgisine de destek olan organizasyonlardır.⁵⁰⁸

Rosario’da kurulmuş olan Bio-ceres isimli firma genetiği değiştirilmiş bir şekilde kuraklığa dayanıklı soya fasulyesi elde etmiştir. Bunu yaparken üniversite ve kamu sektöründeki araştırmacılarla işbirliği içerisinde yapmıştır. İlgili firma aynı zamanda diğer biyoteknoloji girişimlerinde bulunmuştur ve USA sermaye piyasalarına girme niyetini açıkça ortaya koymuştur. Son 20- 30 yılda tarımsal alanda çalışmalar yapan firmalar ve bireyler kendilerini oldukça geliştirmiş ve uzmanlıklarını derinleştirmişlerdir. Bu durum tekil bir bireyden başlayıp farklı pazarlama kanalları ile ürünün ulaştırılmasına kadar tüm aktörlerin seviyesinde de geçerli olmuştur. Çıktılardaki gelişmeler ve gübre kullanımı ile ilgili

⁵⁰⁸ Lema, Gallacher, Yerovi and Salvo, a.g.e., 2018, 22.

iyileştirmeler her ne kadar tam ölçülemiyor olsa da insani sermayedeki gelişim yadsınamaz bir hal almıştır. 2000’li yılların ikinci yarısında kamu kaynaklarının araştırma geliştirme faaliyetlerine aktarım miktarı artmıştır. Özel sektör ile ilgili elde edilmiş herhangi bir veri bulunmazken mevcut verilerin şöyle bir sonuca ulaştırdığı öne sürülmüştür: üretkenlikteki düşüş hipotetik olarak üreticilere verilen talebe yönelik teşvik tedbirlerinin teknolojik know-how arzından daha fazla olmasıdır.⁵⁰⁹

Arjantin’deki tarımsal biyoteknoloji şirketleri ekonomiye sağladığı katkılarla birlikte Arjantin’in biyo-teknoloji politikasını belirlemede, konu ile ilgili yapılan kurumsal müzakereleri şekillendirmede oldukça önemli bir etkiye sahiplerdir. Arjantin ekonomisinde tarımın önemli bir yeri olmasından ötürü tarımsal üretim yapanlar da Arjantin politikalarında her zaman önemli ölçüde tahakküm kurmaktadır. Büyük sektörlerin özelleştirilmesi ve yapısal uyumun birleşmesi devlet ve özel sektör arasındaki ilişkileri de değiştirmiştir. Bu değişim hem ülke içinde hem de uluslararası düzeyde gerçekleşmiştir. Belirli grupların da orta ve uzun vadede politika yapımına erişimi de temelden değişmiştir. Çok uluslu tohumların ve biyo-teknoloji firmalarının artan önemi de sahneye yeni aktörleri getirmiştir. Tarımsal üretim ve bunun politikaları üzerinden şekillenen hamleler aslında sadece tarımsal hegemonya olarak da biyo-hegemonya olarak düşünülmelidir. Zira biyo-hegemonya geleneksel tarımsal devrimlere de yer yer protesto niteliği taşımaktadır. Arjantin’in mevcut tarımsal üretim sistemi ve sivil toplumun aktif katılımı biyoteknoloji uygulamak ve geliştirmek için gerekli koşulların sağlanmasına yardımcı olmuştur.⁵¹⁰ Tarımsal biyoteknolojinin ne denli önemli olduğu Arjantin’in 2005 yılında çıkarmış olduğu Arjantin Ulusal Planı’nda bir kere daha kanıtlanmış olsa da aslında çok eski bir tarihi de vardır. Aynı zamanda ulusal plan içerisinde biyoteknolojiye yer verilmiş olsa dahi politikaları şekillendiren en önemli güçler Arjantin’in ihracat ilişkisi içerisinde bulunduğu ülkelerin de etkisi altında kalmaktadır. Bu sebeple bu politikalar bölgesel ve küresel çapta gelişen ilişkilerin seyrinden etkilenmektedir. Temel ihracat pazarlarında nelerin olduğu, nasıl politikalar izlendiği de bu bakımdan önem taşımaktadır.⁵¹¹

⁵⁰⁹ Lema, Gallacher, Yerovi and Salvo, a.g.e., 2018, 23.

⁵¹⁰ Newell, a.g.m., 2009, 37.

⁵¹¹ Newell, a.g.m., 2009, 42.

Tarımsal biyoteknolojik ürünlerin bölgesel ve küresel pazarda güvenli bir şekilde erişimin sağlanması konusunda büyük şirket grupları ve Arjantin hükümeti arasında fikri mülkiyet hakları konusunda anlaşmazlıklar çıkabilmektedir. Fikri mülkiyet haklarının ne derecede sıkı alındığı ve piyasaya daha güvenli bir şekilde girildiği tartışma konusu olabilmektedir. Aslında tüm aktörler ekin biyoteknolojisinin gelişmesini ve ona olan desteğin artmasını isteseler de Arjantin hükümeti ve daha küçük üreticilerin birlikleri çiftçilerin genetiği değiştirilmiş tohumlara maksimum erişiminde korunma istemeye eğilimli iken çok-uluslu biyoteknolojik şirketler kendi gelişimleri ile ilgili masrafları karşılayabilmek için tohumlarına kısıtlı erişimi öngörmektedirler. Önde gelen şirketler fikri mülkiyet haklarının kendi ürünleri üzerindeki kontrol güçlerini artırdığını düşünmektedirler. Monsanto örneğinde, tohumları için geniş anlamda bir patent sahibi olmayan şirketin Arjantin hükümeti ile önemli bir çatışma içerisine girdiği görülmektedir.⁵¹² Zamanla bu anlaşmazlık giderilmeye başlanmış ve eşgüdümlü bir çalışma sistemi düzenlenmeye çalışılmıştır. Hükümet, Monsanto tohumlarına diğer çok-uluslu şirketler ve başka ülkeler gibi patent parası ödememektedir. Bu da ürünlerin maliyetini düşürmekte ve Arjantin'in uluslararası pazarda daha rekabetçi bir güce erişebilmesini sağlamaktaydı; ancak başta ABD olmak üzere birtakım gruplar da Monsanto'ya bu konuda daha sert bir duruş sergilemesi adına baskılar yapmışlardır. Bu esnada da patentlerin korunması ve verilmesi konusunda ulusal sistemlerin daha baskın olması gerekliliği ile ilgili önemli baskılar da ülke içerisinde gerçekleşmiştir. Arjantin Kongresinin patent alma konusundaki katılığını yumuşatmak adına birçok kaynak aktarılmıştır. Ülke içerisindeki ilgili düzenlemeler Arjantin hükümetinin ülke içerisindeki kontrolünün artmasını sağlamıştır. Farklı ülkelerdeki birçok lobi faaliyetlerine müdahale eden ABD'nin, Agreement on Trade- Related Aspects of Intellectual Property Rights (TRIPs) bağlamında yükümlülüklerini de tam olarak yerine getirmemesiyle sebebiyle Arjantin, ABD'nin takibi altına girmiştir. Aslında sermaye sahipleri arasında başlayan patentler ile ilgili çatışmalar bir süre sonra devletler arasında gerginlikler oluşturmaya başlamıştır. ABD Dış İşleri Bakanı'nın da Monsanto adına Tarım Bakanlığına yaptığı ziyaretler de ipleri germeye başlamıştır ve Monsanto'nun Arjantin için ulusal bir utanç kaynağı olduğunu vurgulayan söylemler Arjantin Hükümeti tarafından dile getirilmiştir.⁵¹³ Aralık 2003'te de kendi

⁵¹² Newell, a.g.m., 2009, 44.

⁵¹³ Nellen- Stucky, R. and Meienberg, F. (2006). "Harvesting Royalties for Sowing Dissent? Monsanto's Campaign against Argentina's Patent Policy". *Berne Declaration*'dan aktaran Newell, a.g.m., 2009, 47.

tohumlarını Arjantin'e satmayı durdurmuştur. Nitekim hükümeti yeniden müzakerelere sokmak ve teknolojik fiyatlar konusunu revize etmek istemekdeydi. Sonrasında Monsanto da pazarlarını geliştirerek patent haklarının getirdiği yasal güvencelerden daha fazla yararlanabileceği pazarları tercih etmeye başladı.⁵¹⁴ Bu çatışma uzun vadede ulusal ve uluslararası sermaye ile ilgili dağıtımsal bir çatışmayı üretmiş olmuştur.⁵¹⁵

Devletin tarımsal biyoteknoloji konusunda sorumluluğa sahip olan kurumlarının karar alma süreçleri ve bürokratik yapı kurumsal gücü değişkenlerini oluşturmaktadır. Arjantin'deki biyoteknoloji şirketleri oldukça resmi karar alma şekilleri ile hareket etmektedirler. Arjantin Tohum Yetiştiricileri Derneği (ASA) ve Arjantin Biyoteknoloji Forumu (FAB) gibi birliklerle de karar alma ve uygulama süreçlerinde sözlerinin geçtiğinin de garanti altına almaya çalışmaktadırlar. Hükümetle olan sıkı ilişkiler de aslında bu ilişkilerin çıkar çatışmaları odaklı yürütüldüğü suçlamalarıyla karşı karşıya bırakmaktadır aktörleri. Örneğin Greenpeace Arjantin, Ekonomi Eski Bakanı ve Başkan Adayı olan Roberto Lavagna'yı Monsanto için çalışan "ayın elemanı" olarak nitelendirmiştir.⁵¹⁶ Temel karar alma mekanizmalarına resmi şekilde katılımın yanı sıra biyoteknoloji firmalarında kamu ve düzenleyici işlerden sorumlu personeller de ilgili kurumlarla 2-3 haftada bir toplanmayı/görüşmeyi talep etmişlerdir. Düzenleyici sistemlerdeki değişiklikler de bu sebeple endüstriyel temsilcilerle tartışıldıktan sonra nihai sonuca ulaşmaktadır. Benzer şekilde uluslararası toplantıların öncesinde ve sonrasında da tartışma konusu oluşturan problemler ya da başlıklar için şirketlerden de danışmanlıkla alınmaktadır. Yine benzer bir şekilde önemli uluslararası toplantılardan ya da müzakerelerden önce ASA gibi birliklerle de görüşmeler yapılmıştır. Belirtilen bu ön görüşmeler ise en azından ülke içerisinde de ilgili konuda uzlaşma sağlanması ya da olabildiğince birlik olunabilmesi açısından oldukça önemlidir. Elbette ki hükümet dışında olan aktörlerle olan etkileşimin boyutu da hükümet yetkililerinin kimler olduğuna ve gündemdeki siyasi olayların yoğunluğuna bağlı olarak

⁵¹⁴ İnternet: Misculin, N. (Sep 6, 2007). "Monsanto loses Spanish Court Case on Argentina Soy". *Reuters*. Web: <https://jp.reuters.com/article/argentina-monsanto-soy-idUSN0634483920070906> adresinden 10 Mart 2022'de alınmıştır.

⁵¹⁵ Newell, a.g.m., 2009, 47.

⁵¹⁶ İnternet: "Argentina: Lavagna: empleado del mes de Monsanto, por Greenpeace". (Julio 15, 2004). *La Biodiversidad*. Web: https://www.biodiversidadla.org/Principal/Prensa/Argentina_Lavagna_empleado_del_mes_de_Monsanto_por_Greenpeace adresinden 20 Haziran 2021'de alınmıştır.

değişebilmektedir.⁵¹⁷ Ayrıca formasyonu değişen karar alma mekanizmasında hangi kamu kurumunun gücüne ağırlık verileceği de iktidarda kimin olduğuna ve mevcut hükümetin stratejik önceliklerinin ne olduğuna bağlı olarak değişebilmektedir. Arjantin devletindeki önemli departmanlar ve aşağıda belirtilecek olan iş dünyası öncüleri arasında devam eden ve karşılıklı olarak birbirlerini desteklemeye dayanan bir ilişki mevcuttur. CONABIA, tarımsal biyoteknoloji uygulamalarının onaylanma aşamasının merkezinde bulunmaktadır. Özel sektörün ve kamu sektörünün temsil edildiği ve birçok farklı sektörü de içerisinde barındıran bir oluşumdur. Üyelikler ve koordinasyon daha ziyade özel sektörden gelen girdilerle işlemektedir. Bünyesinde barındırdıkları ise: 3 kamu araştırmalar kurumu, dört devlet üniversitesi, altı adet özel sektör birliği, bir adet tüketici kuruluşu, Tarım- Canlı Hayvan ve Balıkçılık Sekreterliği'nden (Secretaria de Agricultura, Ganaderia y Pesca (SAGPyA)) 4 temsilci, Sağlık Bakanlığında da iki temsilcidir. Şirketler genelde ticaret odaları ve birlikler vasıtasıyla katılırken alınan kararlarla da çoğunlukla uyum göstermektedirler. Bu birlikler FAB ve ASA gibi birliklerdir. Buna rağmen yine de bu birlikleri temsil eden bireyler Monsanto, Syngenta, Dow ve Bayer gibi firmalardan gelmektedirler. Birçok kurumsal aktörün sürece dâhil olduğu Arjantin'de bazı firmaların komiteler, departmanlar ve bakanlıklar ile daha sıkı bağlara sahip olması şaşırtıcı değildir. Ancak devlet de dâhil olduğu protokollerle birtakım düzenleyici uygulamaları hayata geçirme sorumluluğuna sahiptir. Örneğin Arjantin Biyogüvenlik üzerine Cartagena Protokolü'nü imzalamıştır; ancak onaylamamıştır. Tohumla ilgili hukuk INASE ve Tarım Bakanlığı ile sıkı işbirliği gerektirirken firmalar genellikle Dış İşleri Bakanlığı ile ilişkiler geliştirmeye meyilli olmaktadır. Hâlihazırda Tarım Bakanlığı zaten teknoloji ve üretim yanlısı duruş sergilediği için firmaların görüşlerine de cevap verebilecek potansiyele sahiptir.⁵¹⁸ INASE, birtakım düzenlemelerle tanımlanmıştır olan endüstri özellikli rollerden, bitki çeşitliliğin korunmasından, tohumların kaydedilmesi ve ticarileştirilmesi gibi faaliyetlerden sorumlu olan bir kuruluştur. Bunları yapabilmek de beş özel sektör temsilcisinin yöneten kurulda bir koltuğa sahip olmayı gerektirmektedir. Bu temsilcilerin dağılımı ise şu şekildedir: tohum üreticileri adına bir kişi, bitki geliştiriciler adına bir kişi, Asociacion Argentina de Proteccion de las Obtenciones Vegetales (ArPOV) tarafından bitki çeşitliliğini temsil eden bir kişi ve tohum alıcıları adına da iki kişi. Kurulda işbirliği konusunda özel sektör ve kamuya ait sorumluluğun ve gücün eşit

⁵¹⁷ Newell, a.g.m., 2009, 48.

⁵¹⁸ Newell, a.g.m., 2009, 49.

olması amacıyla eşit oranda temsilci kurulda bulunmaktadır. Firmalara izin veren bu ayrıcalık onların politika yapım sürecine doğrudan dâhil olmalarını sağlamaktadır. INASE veya CONABIA 'da olduğu gibi daha resmi temsilcilik sisteminden yoksun olursa da resmi olmayan diyaloglar, yuvarlak masa toplantıları ve endüstrilerle gerçekleşen bilgi alışverişi yaygın olarak görülmektedir. Bu etkileşimler ise Direccion Nacional de Mercados Agroalimentarios (DNMA) içerisinde gerçekleşmektedir. DNMA, bu açıdan, özel sektörler işbirliği içerisinde olarak ürünlerin ticari potansiyellerinin fark edilmesini ve reklamlarının yapılmasını sağlayabilmektedir. Bu sebeple şirketler, ürünleri ile ilgili yorumları ve çalışmaları sundukları ölçüde fayda elde edebileceklerdir. Reklamla ilgili bilgilere ulaşmak önemli olmakla birlikte şirketler de bu anlamda bürokratlar gibi işlev görmektedirler.⁵¹⁹ Arjantin tarımsal biyoteknolojisi sektörü içerisinde yer edinen birçok kurumsal aktör olsa da bazı firmalar devletin bazı aktörleri ile daha sıkı bağlar geliştirmişlerdir. Toksik etkiler, alerjik olma durumu ve besin değerleri gibi gıda güvenliğini inceleyen alanların teknolojik kısmı ise Servicio Nacional de Sanidad y Calidad Agroalimentari (SENASA) tarafından yürütülmektedir. Bu servis, genetiği değiştirilmiş organizmaların kullanımı ile ilgili teknik değerlendirmelerini sunan teknik değerlendirme komitesine sahiptir. Araştırmacılar teknik değerlendirmelerini bağımsız bir şekilde sunabilmektedirler ve özel sektör başvuruları da değerlendirmeye alınmaktadır.⁵²⁰ Başvurular Dünya Ticaret Örgütü ve Dünya Sağlık Örgütü'nün uluslararası gıda standartları gözetilerek incelenmektedir. İlgili standartların dokümanlarından birkaç madde doğrudan kaldırılmış olup böylelikle CONABIA ve FAB gibi grupların etkileri görülmektedir. Küresel politikalar bu şekilde daha ülke standartlarına uygun hale getirilmiş ve uluslararası standartların uygulanması üzerinde etki sağlanmıştır.

521

3.2.2. Arjantin'in Yoksullukla Mücadele Politikaları

Arjantin krizinin tehlike oluşturduğu birtakım durumlar mevcuttur. Bir yandan neoliberal küreselleşmenin rehber niteliğindeki uygulayıcısı IMF'in itibarı devam ederken diğer yandan da Arjantin'in ulus-devlet olarak varlığını sürdürülebilmesi devam eden bir endişe

⁵¹⁹ Newell, a.g.m., 2009, 50.

⁵²⁰ Newell, a.g.m., 2009, 51.

⁵²¹ Newell, P. (2008b). "Lost in Translation? Domesticating Global Policy on Genetically Modified Organisms: Comparing India and China". *Global Society*, 22(1), 125. DOI: 10.1080/13600820701740761.

olmuştur.⁵²² Bir sosyalist olan Diane Abbott, Arjantin için şunları söylemiştir: “.... Bir ülkenin yerel halkından ziyade yabancı yatırımcıları için nasıl yönetildiğinin uç bir örneği... Küreselleşme yoksulluk problemini çözmez; aksine kaos ve yoksulluk yaratır. Daha fazla küreselleşme daha fazla Arjantin anlamına gelir.”⁵²³ Küreselleşme, ülke için yoksulluğun azalmasına yardımcı olan bir parametreden ziyade yoksulluk üreten ve sosyal karışıklıklara sebep olan bir işlev görmüştür. Kişiler, paralarını çekmek istedikleri zaman güçlüklerle karşılaşmışlar ve uzun kuyruklara girmişlerdir.⁵²⁴ 90’lı yıllar boyunca sıcak paranın ve finansal aktörlerin hızlıca kar sağlayabilecekleri bir destinasyon olarak görülen Arjantin’in IMF ile olan sıkı ilişkileri ekonomisinin dünya ekonomisine de açılmasına sebep olmuştur. Özelleştirmeler ve dış borçlar bu açıdan bakıldığında işlevsel olabilmektedir.⁵²⁵ Ancak zaman geçtikçe yatırımcılar da ülke için isteksiz hale gelmeye başlamışlardır. Arjantin’in belirtilen problemi 2001 yılında IMF’den alınan 14 milyar dolar kredi ile çözümlenmeye çalışılmıştır. Bu kredi finansal pazarı yatıştırmıştır. Ancak siyasi istikrarsızlık ve iyileşmeyen ekonomik göstergeler altı ay sonra, Temmuz 2001’de Arjantin’i 8 milyar dolarlık bir kredi daha almaya zorlamıştır. 1991-98 yılları arasında en başarılı yükselen ekonomiler arasında gösterilen Arjantin 1998 yılında başlayan bir durgunluğun içerisine girmiştir. Savaş sonrası en uzun ve en derin durgunluk dönemi olarak adlandırılan bu dönemde nüfusun neredeyse yarısı yoksulluk sınırının altında yaşamış, pezo sürekli değer kaybetmiş, büyüme oranları eksilerde seyretmiştir. 1990’larda nüfusun neredeyse %18’i temel gıda ihtiyaçlarını bile karşılayamaz hale gelmiştir. 2002 yılı ile birlikte artan yoksulların çoğu ise daha önceleri orta sınıf olarak nitelendirilen kesimden olmuştur. Yoksulluklar ve eşitsizlikler, hatta dışlama seviyeleri gittikçe artmıştır.⁵²⁶

3.2.2.1. Arjantin’de yoksulluk

Arjantin’de yoksulluk, hem yoksulluk sınırı hem de giderilmemiş temel ihtiyaçlar metotları kullanılarak ölçülmektedir. Giderilmemiş temel ihtiyaçlar, her 10 yılda bir gerçekleşen ulusal nüfus sayımı (Censo Nacional de Poblacion- the National Housing and Population Census)

⁵²² Munck, a.g.m., 2001, 67.

⁵²³ Abbott, D. 2002 “Argentina Shows the Reality of Globalisation” dan aktaran Munck, a.g.m., 2001, 68.

⁵²⁴ Bu dönemde banka hesaplarının dondurulması anlamına gelen “Corralito” işlemleri de yaygınlaşmaya başlamıştır.

⁵²⁵ Munck, a.g.m., 2001, 74.

⁵²⁶ Munck, a.g.m., 2001, 77.

tarafından kayıt altına alınan ve barınma koşulları, hijyen hizmetleri, eğitim ve istikrarlı bir iş gibi göstergelerin de dahil olduğu bir ölçümle raporlanmaktadır. Arjantin Ulusal İstatistik ve Nüfus Enstitüsü'ne (Instituto Nacional de Estadística y Censos de Argentina- INDEC) göre aşağıdaki maddelerden herhangi birini yaşayan hane halkı yoksul sayılmaktadır:

- Eğer 1 odada 3 kişiden fazla kişi yaşıyorsa,
- Oda kiralama ve güvenli olmayan yapılarla yetersiz bir barınma sağlanıyorsa,
- Tuvalet yoksa veya susuz tuvalet kullanılıyorsa,
- Okul çağındaki çocuk okula gitmiyorsa,
- Geçim kapasitesi; ekonomik anlamda aktif her kişi için 4 veya daha fazla insan ve düşük eğitim seviyesinde bir aile reisi mevcutsa

Yoksulluk, Arjantin'de eşitsiz bir şekilde dağılmıştır. Kırsal ve kentsel arasında zaten bir farklılık mevcutken kentin farklı bölgeleri arasında da bir eşitsizlik söz konusudur. Güvenli olmayan araziler ve düzensiz kent yerleşimleri de yoksulluk ve su ve sanitasyona erişim ile doğrudan ilgilidir.⁵²⁷

Yoksullukla ilgili istatistiki veriler oldukça fazla değişkeni içermektedir. Aşağıdaki çizelgede ise bir veriseti derlenmiştir.

Çizelge 3.3. Arjantin'in yoksulluk verileri (2002-2020)⁵²⁸

	Nüfus	Yoksulların Nüfusa Oranı (%)	Yoksulların Nüfusa Oranı- \$1.90 (Günlük)	Yoksulların Nüfusa Oranı- \$3.20 (Günlük)	Yoksulların Nüfusa Oranı- \$5.50 (Günlük)
2001	37,275,644.0	-	10.7	19.2	36.9
2002	37,681,743	-	16.9	30.3	49.9
2003	38,087,866	-	7.9	17.3	33.7
2004	38,491,970	-	5.7	13.9	29.2
2005	38,892,924	-	4.2	11.2	25.0
2006	39,289,876	-	3.3	8.8	20.3

⁵²⁷ Hardoy and Almansi, a.g.e., 2011, 11.

⁵²⁸ İnternet: "DataBank, World Development Indicators- Population". (2022). *The World Bank*. Web: https://databank.worldbank.org/country/ARG/556d8fa6/Popular_countries# adresinden 10 Mayıs 2022'de alınmıştır.

Çizelge 3.3. (devam) Arjantin'in yoksulluk verileri (2002-2020)⁵²⁹

2007	39,684,303	-	2.6	7.2	19.2
2008	40,080,159	-	2.5	7.0	17.1
2009	40,482,786	-	2.3	6.1	15.6
2010	40,788,453	-	1.4	4.9	14.1
2011	41,261,490	-	1.1	3.3	11.6
2012	41,733,271	-	1.2	3.5	10.7
2013	42,202,935	-	1.0	3.2	10.8
2014	42,669,500	-	0.9	3.6	11.8
2015	43,131,966	-	-	-	-
2016	43,590,368	30.3	1.1	0.9	11.5
2017	44,044,811	25.7	3.6	3.1	9.8
2018	44,494,502	32.0	1.4	4.0	12.4
2019	44,938,712	35.5	1.3	4.8	14.5
2020	45,376,763	42.0	1.6	5.8	18.2

İthal ikameci sanayileşme döneminde çoğunlukla sağlık hizmetleri temelde işçilerin katkılarıyla; ev giderleri mevcut birliklerin katkıları ve hükümet destekleri ile finanse edilmiş olup aşırı yoksulluk yaşayan ve istihdam edilmemiş kesimin giderleri de bağışlar tarafından finanse edilmiştir.⁵³⁰ Arjantin şehirlerinde temel sosyal haklarından yoksun bir şekilde yaşayanlar yapısal yoksunlar ve yeni yoksullardan oluşmaktadır. Yapısal olarak yoksun olan grupta bulunanlar en temel ihtiyaçlarını dahi karşılama noktasında sıkıntılar yaşayan gruplar olmakta birlikte istihdama en çok ihtiyaç duyan gruplar olarak da nitelendirildiklerinden dolayı daha korunmasız olan gruptadırlar. “Yeni yoksullar” adı verilen grubun çoğunluğunu ise daha önceleri düzenli bir işi olan ve birtakım sosyal

⁵²⁹ İnternet: “DataBank, World Development Indicators- Population”. (2022). *The World Bank*. Web: https://databank.worldbank.org/country/ARG/556d8fa6/Popular_countries# adresinden 10 Mayıs 2022’de alınmıştır.

⁵³⁰ Lo Vuolo, R., Barbeito, A. (1998). *La nueva oscuridad de la política social. Del Estado populista al neoconservador*. Buenos Aires and Madrid: Centro Interdisciplinario para el Estudio de Políticas Públicas-Miño y Dávila ve Hintze, S. (2007). *Políticas sociales argentinas en el cambio de siglo Conjeturas sobre lo posible*. Buenos Aires: Espacio Editorial’ dan aktaran Tepepa, a.g.e., 2019, 12; Soldano, D., Luciano A. (2006). “Aproximación a las Teorías de la Política Social a partir del caso Argentino.” In L. Andrenacci (ed.), *Problemas de política social en la Argentina contemporánea*. Buenos Aires: Universidad Nacional de General Sarmiento y Prometeo, 87.

haklardan faydalanabilen ve hali hazırda en önemli problemi işsizlik olan bireyler oluşturmaktadır.⁵³¹

Hükümet ile kıyaslandığında kar amacı gütmeyen kuruluşların birtakım avantajları, onların yoksun olan gruplara kamu hizmeti sağlama yönünde daha aktif bir rol oynamalarına sebep olmaktadır. Esneklikleri ve halkın kaynağını bilen doğası sebebiyle imtiyazsız gruplara daha fazla kamu hizmeti sağlayabilen bu kuruluşların birkaç temel özelliğini vurgulamak gerekmektedir. Öncelikle bu kuruluşlar halkların arasına entegre olabilir ve en yoksun olan gruplara gıda yardımında bulunabilirler. Federal hükümet tarafından fonlanan ve ilgili kuruluşlarla işbirliği içerisinde yapılan bu yardımlara çocukların beslenmelerini iyileştirmek için gerçekleştirilen çay partileri de dâhildir.⁵³² Ayrıca bu kuruluşlar için çalışanlar resepsiyonlardan, büfelerden ve bilumum gıda desteği çıkabilecek noktalardan topladıkları gıdalar ile neredeyse açlıktan ölecek grupların gıda ihtiyaçlarını karşılamaktadırlar.⁵³³ İkinci olarak ise bu kuruluşlar düşük gelirli ailelerde bulunan genç insanların eğitimlerine de destek sağlamaktadırlar. Nitekim bu grupta bulunan gençler, erken yaşta ailenin geçimini sağlamak üzere düşük ücretli alanlarda çalışmak zorunda hissettiklerinden ve üniversite eğitimi almak üzere çalışmaktan vazgeçtiklerinden ötürü hem bu grubun eğitim almaya isteğinin oluşması hem de ailelerini geçindirmeleri gerektiği psikolojisi ile baş edebilmeleri için özel bir eğitime tabii tutulabilmektedirler.⁵³⁴ Son olarak da bu kuruluşlar refah politikalarının uygulanması ve tamamlanması süreçlerine katılmaktadırlar. Yine özellikle hükümet tarafından fonlanan projelerde imtiyazsız grupların bizatihi kendilerinin ve sonrasında da onların en önemli ihtiyaçlarının tanımlanması noktasında bu kuruluşlar önemli rol oynamaktadırlar. Kamu hizmetlerinde rol almanın yanı sıra istihdam olanakları sağlamak konusunda da yetkin olan bu kuruluşlar, temsilcileri vasıtası ile danışmanlık seviyesinde de olsa hükümet ile işbirliği içerisinde çalışarak istihdam olanakları yaratmaktadırlar. Ayrıca istihdam planlarının da yürürlüğe girmesi noktasında hükümeti

⁵³¹ Rong and Yanan, a.g.m., 2019, 16.

⁵³² Moscovich, L. (2012). "From top to Bottom- and Back to the Top Again: Federal Spending, Sub- national Coalitions, and Protest in Argentina, 2002-2006". *Journal of Politics in Latin America*, 4(1), 35-72.

⁵³³ İnternet: Huang, J. (Şubat 16, 2016). "Argentine non-profit organizations provide food for over 48,000 People with Leftovers from the Banquet.". *World Wide Web*. Web: <https://world.huanqiu.com/article/9CaKrNJTS5m> adresinden 10 Ekim 2021'de alınmıştır.

⁵³⁴ Schusterman, R., Almansi, F., Hardoy, A., Monti, C. and Urquiza, G. (2001). "Poverty reduction in action: Participatory Planning in San Fernando, Buenos Aires, Argentina". *IIED Working Paper on Poverty Reduction in Urban Areas*, 6. Web: <http://pubs.iied.org/pdfs/9075IIED.pdf> adresinden 5 Kasım 2021'de alınmıştır.

zorlayan bu kuruluşlar bu sayede de istihdamın kapılarını açmaktadırlar.⁵³⁵ The Piqueteros Kuruluşu esasen yol kesme eylemleri yapan birçok işçiden oluşmuştur. İlgili planlar dağınık bir şekilde olup örgütlenmeye çalışan grupların da işgüçlerinden faydalandığı bir oluşum halini almıştır. Bağımsız örgütlenmelerle birlikte özellikle Yahudi toplumunun istihdamına yardımcı olan American Jewish Joint Distribution Committee (AJJDC) gibi dini temelli kuruluşlar da görülmektedir.⁵³⁶

Kırsal kesimde yoksulluğun azaltılması konusu ise istikrarlı tarımsal bir gelirin ve çeşitlendirilmiş gelir kaynaklarının varlığı ile doğrudan ilgilidir. Kırsaldaki tarım koşullarının iyileştirilmesi de gelir kaynakların artırılması için önemli bir koşuldur. Ancak kırsal çevrenin alansal bakımdan daralması da tarımsal üretim çalışmalarının azaltmasına sebep olmuştur. Tarımsal kaynakların dağıtılması konusundaki eksiklikler ise bu alanda eşitsizliklerin yaşanmasına sebep olabilmektedir. Tam da bu noktada kar amacı gütmeyen kuruluşlar kırsal yoksulluğa karşı savaşma konusunda sahneye çıkmaktadırlar.⁵³⁷ Arjantin'in kırsal ekonomik kalkınmasının sürdürülebilirliği iki önemli değişken üzerine kuruludur: tarımsal üretimin sürdürülebilirliği ve kırsal işgücünün sürdürülebilirliği. Kırsal işgücüne de kar amacı gütmeyen kuruluşlar teknik destek sağlamaktadırlar. Ekolojik tarım ise eğitim verilebilecek önemli konulardan biri olmuştur. Hem bu alanlardaki teknolojik gelişmeler uygulanmakta hem de arazinin üretim için kullanılmasının devamlılığı sağlanmaktadır. Doğal kaynaklarının kullanılması ve yönetimi de esasen kırsal kesimdeki çiftçilerin hakkında bilgi sahibi olması gereken hususlardandır.⁵³⁸ Kırsaldaki imtiyazsız grupların bir şekilde avantajlı hale gelmeleri gerekmektedir. Tarımdaki üretkenlik ve tarımsal pazarlara erişim imtiyazın derecesini belirleyen iki önemli faktördür ve bu sorunların temelinde de tarımsal arazilerin verimli bir şekilde kullanılması yatmaktadır. Ancak bazı çiftçilerin mülkiyetinde bile arazi yoktur ki bu durum olabilecek en kötü durum olarak kabul edilmektedir.⁵³⁹ Kar amacı gütmeyen kuruluşlar bu noktada meşru bir şekilde arazi kullanımı haklarını çiftçilere göstermeye çalışmaktadırlar. İkinci işlevleri ise kredi servisleri ile kırsal arasındaki yönetimi sağlamak

⁵³⁵ Schusterman, Almansi, Hardoy, Monti and Urquiza, a.g.e., 2001, 8-9.

⁵³⁶ Murtaza, N. and Austin, M. J. (2015). "Community organizing and service delivery during an economic crisis: The role of a Jewish International NGO in Argentina, 2001-2009". *Social Development Issues*, 37(1), 38-52'den aktaran Rong and Yanan, a.g.m., 2019, 16.

⁵³⁷ Rong and Yanan, a.g.m., 2019, 17.

⁵³⁸ Murtaza and Austin, a.g.m., 2015, 44.

⁵³⁹ Durning, A. B. (1989). *Action at the grassroots: Fighting poverty and environmental decline. Worldwatch Paper 88*, Washington. D.C.: Worldwatch Institute, 32.

olmaktadır. Devletin kırsal kalkınma planından elde edilen fonların dağıtılması, ödeneklerin ve kredilerin çiftçilere verilmesi ve bütün bu fon akışlarının yönetilmesi gibi işlemlere sahip olan kar amacı gütmeyen kuruluşlar, tüm bu fonlarla birlikte aslında arazi- sermaye ve teknolojinin birleşerek yaşam koşullarının iyileştirilmesi gerektiği bir konu üzerinde çalışmaktadırlar. Nominal anlamda karşılığı olan bu tarz gelişme hamleleri ile birlikte esasen imtiyazsız grupların kalkınmasının en önemli göstergelerinden birisi de bireylerin ve toplumların ihtiyaçlarını ne ölçüde karşılayabildiği ve hayat kalitelerini ne ölçüde artırabildikleri olmaktadır.⁵⁴⁰ İmtiyazsız grupların da politika oluşum süreçlerine katılmaları bir ülkenin genel çerçevede yoksullukla mücadelede iyi yönde ilerlediğinin göstergelerinden biri olmaktadır. Temel sosyal haklardan mahrum olan kadınların koşullarının iyileştirilmesi de yoksulluğun azaltılması yönünde önemli bir adımdır. Zira çocuk bakımının düşük ücretlerle sağlanması ve ücretsiz çocuk bakım servislerinin başka aktivitelerle değişim içerisinde gerçekleştirilebilmesi kadının iş hayatına atılabilmesine alan açarak üretim gerçekleştirici faaliyetlere katılımını sağlamaktadır. Bu girişimlerle birlikte hane halkının geliri de artacağından dolayı yoksulluk bir ölçekte azalıyor olacaktır. Örneğin SAN Pedro bölgesinde kadınlara sebze bahçeleri kurmaları için finansal ve teknik destek sağlanmıştır. Bu sayede de kadınlar iş hayatı ve ev işleri arasında denge kurabilecek duruma erişmişlerdir. Ayrıca kadınların nispeten üstün olduğu bir alan olan pazarlama ve pazarlık konularında da kendilerine imkânlar sunulmuştur ve piyasada gerçekleşen aktivitelere de fiziksel olarak katılma olanağı bulmuşlardır.⁵⁴¹

Arjantin’de yoksullukla mücadele konusunda aktif olarak çalışan aktör gruplarından biri de kar amacı gütmeyen organizasyonlardır. Kamu hizmetlerinin iyileştirilmesi, istihdam desteği sağlama, teknik destek sunma, tarımsal pazarı geliştirme ve yardım sunma gibi işlevleri olan bu kuruluşlar, kooperatif ilişkileri geliştirerek hem özel sektör ile hem de kamu sektörü ile eşgüdüm içerisinde de çalışabilmektedir. Ayrıcalıklı olmayan gruplar ve gönüllüler bu çalışma sisteminin esasını oluşturmaktadırlar.⁵⁴² Arjantin’de çok farklı alanlarda çalışan ve zaman zaman da kayıt-dışı ekonominin parçası olan çalışanların oluşturduğu bir

⁵⁴⁰ Nardi, M. A. (2002). *Análisis comparativo de modelos institucionales de intervención en desarrollo rural en la provincia de Misiones*. Unpublished Master Thesis in Geography, University of Buenos Aires, Argentina, 108.

⁵⁴¹ Nardi, a.g.e., 2002, 192.

⁵⁴² Rong and Yanan, a.g.m., 2019, 15.

konfederasyon olan “Confederation of Workers of the Popular Economy” (CTEP), 2011 yılında kurulmuştur. Sokak satıcıların kooperatifleri bu oluşumun bir parçasıdır. CTEP, kendisi şu şekilde tanımlamaktadır: çeşitli sosyo-ekonomik aktiviteler için çalışan ücretsiz işçilerin heterojen bir bileşimini temsil eden ticari bir birliktir. Bu birlik “popüler ekonomi” nosyonunu kullanarak bir birlik oluşturmaya çalışmaktadır.⁵⁴³ Carbonella ve Kashmir’e göre işçi sınıfının başarıya ulaşması, yeniden düzenlenmesi ve yeniden oluşturulmasıyla sermaye birikiminin yeniden üretilmesi süreci başlayabilecektir.⁵⁴⁴

Kriz döneminde devlet tarafından alınan önlemler ve gerçekleştirilen uygulamalarla birlikte bunların hane halkının üzerindeki etkisinin de ölçülmesi gerekmektedir. Fiszbein ve arkadaşlarının krizin hane halkının refahı üzerindeki etkisine dair yapmış olduğu kantitatif çalışmada birçok önemli veri elde edilmiştir. Ekonomik kriz ile birlikte daha yoğun tartışılmaya başlanan ve oranları yükselişe geçen kavramların en önemlisi yoksulluktur. Resmi hesaplamalara göre Kasım 2001’den Mayıs 2002’ye kadar yoksulluk %38.3’ten %53’e kadar yükselmiştir. Bu durum doğrudan eğitim ve sağlık sektörüyle de ilişkilendirilmiştir ve topyekûn bir şekilde kötüye giden durum yüksek suç oranlarına, şiddete ve farklı alanlarda protestolara yol açmıştır.⁵⁴⁵ Özellikle evin başındaki kişinin ortaöğretim mezunu olduğu hanelerde gelir seviyesinde düşüş oldukça dikkat çekicidir. Gelirin kaybı en çok bu hanelerde görülmüştür. Hane halklarının gelir seviyelerindeki ve alım gücündeki bu değişiklikler, onları yeni duruma adapte olmaya zorlamamıştır. Bu sebeple birtakım haneler daha ucuz ürünlere yönelirken ya da gıda konusunda sabit kalıp diğer harcamalarını kısma eğilimi sergilerken gelir seviyesi yüksek olan haneler özellikle gıda konusundaki yönelimlerini değiştirmemişlerdir.⁵⁴⁶ Eğitim söz konusu olduğunda ailelerin büyük çoğunluğu ekonomik olarak daha zor duruma düşmelerine rağmen çocuklarını daha ucuz bir özel okula ya da özel okuldan devlet okuluna gönderme eğilimi göstermemişlerdir. Bu

⁵⁴³ Fernández-Álvarez, M.I. (2020). “Building from Heterogeneity: The Decomposition and Recomposition of the Working Class Viewed from the “Popular Economy” in Argentina”. *Dialectical Anthropology*, 44. Web: <https://link.springer.com/article/10.1007/s10624-018-9509-6#citeas> adresinden 10 Mart 2021’de alınmıştır.

⁵⁴⁴ Carbonella, A. and Kashmir, S. (2015). “Dispossession, disorganization and the anthropology of labor”. In J. Carrier and D. Kalb (Eds.), *Anthropologies of class: power, practice and inequality*. Cambridge: Cambridge University Press, 42.

⁵⁴⁵ Fiszbein, A., Giovagnoli, P.I. and Aduriz, I. (2003). “The Argentine Crisis and Its Impact on Household Welfare”. *CEPAL Review*- 79, 144. Web: <https://www.cepal.org/en/publications/10935-argentine-crisis-and-its-impact-household-welfare> adresinden 7 Şubat 2019’da alınmıştır.

⁵⁴⁶ Fiszbein, Giovagnoli and Aduriz, a.g.m., 2003, 146.

süreçte sağlık sigortalarının kapsamını değiştirenlerin sayısı ise oldukça yüksektir. Hanelerde kullanılan elektrik, su ve internet gibi temel ihtiyaçlar ise ödemelerin yapılamaması ve ertelenmesi dolayısıyla kesintiye uğramıştır. Ayrıca toplu taşıma araçlarını kullanma oranları da düşmüştür. İnsanlar bisiklete ve yaya yürümeye yönelmeye başlamışlardır. Buraya kadar sayılan önlemler adaptasyon için gerekli olabilecek alternatifler olarak düşünülebilecekken birtakım aktif stratejiler de benimsenmektedir. Evde geçirilen boş zamanları evde çalışarak değerlendirmek, ev yapımı ürünlerle iş hayatına dâhil olmak da çalışmanın diğer alternatiflerdir.⁵⁴⁷

Sermayenin karını artırması ve ücretleri düşük tutması, anti-enflasyon, ücretler ve işçi çatışmaları kontrolünün sağlanması adına siyasi bir ihtiyaç duyulmuştur. 2005 yılının ortalarında Hükümet işçilerle ilgili müdahaleleri azaltma kararına varmıştır. Bu hamlelerden ilki katı bir şekilde ücret limitlerini koymak olmuştur ve bu da iki farklı ulusal işçi birliğinin varlığı ile garantilenmiştir. Confederación General del Trabajo (CGT) ve Central de los Trabajadores Argentinos (CTA) özel sektörden ve kamu sektöründen işverenler ile birlikte bu süreci yürütmüştür.

3.2.2.2. Yoksullukla mücadele programları

Arjantin, siyasi istikrarsızlıklar konusunda köklü bir geçmişe sahiptir. Bu istikrarsızlıklar askeri darbelere sebep olmuş ve siyasilerin sivil toplumla diyalog haline gelmeleri ihtiyacı doğmuştur. Eduardo Duhalde yönetimi aldığı zaman bu dengeyi oluşturmakta ve devam ettirmekte zorluklar yaşamıştır. Bununla birlikte ilgili yönetimin 16 ay süren döneminde üç temel hedefi olmuştur: demokratik sistemi muhafaza etmek, istikrarsızlıklar ve yaşanan olaylar sonrası ülkeyi istikrarlı bir hale getirmek ve 1\$'ın 1 pezoya denkliğini ortadan kaldırmak. Konvertibiliteyi ortadan kaldırmak. Bu temel hedefler için özellikle ilaçlardaki ve gıda ürünlerindeki ani fiyat artışlarından olumsuz etkilenen gruplar dikkate alınmıştır. Uluslararası kuruluşlar tarafından öne sürülen veya geleneksel sosyal politika yaklaşımlarından ve araçlarından farklı yaklaşımlar benimseyen; kriz döneminde ortaya çıkmış olan programlar mevcuttur. Kapsamı en geniş olan program “Programa Jefas y Jefes de Hogar Desocupados” olmuştur. 1990'lı yıllarda Arjantin'de başlayan sosyal politika

⁵⁴⁷ Fiszbein, Giovagnoli and Aduriz, a.g.m., 2003, 153.

programlarının öncüsü niteliğindedir. Toplumun bütün üyelerinin refahlarını temel alan bu program, yetişkinlere yönelik profesyonel eğitimleri ve okul tamamlama süreçlerini de içermektedir. Ayrıca proje hükümet yetkilileri ve siyasiler tarafından değil toplumdaki temsilciler tarafından tasarlanmıştır. Yenilikçi bir diğer faktör de sosyal katılımın artırılması olmuştur. Aktivitelerin yürütülmesi ve değerlendirilmesi süreçlerindeki katılımın geniş olması bu fikrin çıktısı niteliğindedir.⁵⁴⁸ Hükümetin ihracattan elde edilecek gelirlerin ülkenin yoksullukla mücadelesi için kullanılabileceğini hesaplamıştır ve genetiği değiştirilmiş soya fasulyelerinin ihracatından elde edilen vergiler ülke içerisindeki birtakım programları finanse etmek için kullanılmıştır. Bu programlardan biri “the Plan Jefes y Jefas de Hogar” dır. Bu programa göre hane halkının başında bulunan kişi işsiz olduğu takdirde ayda 48 Amerikan Doları yardım yapılmaktaydı.⁵⁴⁹ İlk büyük gelir transferi programı olan Plan Jefes y Jefas de Hogar Desocupados (PJHD) ise Nisan 2002’de uygulanmaya başlanmıştır. Birkaç ayda 1.800.000 faydalanıcıya erişen programa dâhil olabilmek için öncelikle ilgililerin belediyelere başvurması gerekmektedir. Belediyelerin, Buenos Aires Hükümeti’nin, Çalışma Bakanlığı’nın dâhil olduğu inceleme süresi sonucunda başvuruların reddine dair toplu ya da şahsa özel gerekçelerin açıklanması gerekmektedir.⁵⁵⁰

PJHD Programı temel olarak üç eksenle aktiviteler gerçekleştirmiştir: aileler için güvenliğin ve korunmanın sağlanması, bölgesel kalkınmayı geliştirmek ve sosyal ekonomiyi kalkındırmak.⁵⁵¹ Aşağıda kronolojik olarak listelenmiş olan bütün acil durum planları aşırı yoksulluğun azaltılmasına yönelik olarak planlanmış olup tüm planlar cinsiyet ayrımı yapmayacak şekilde tasarlanmıştır. “*Ayuda Alimentaria para Desnutridos y Bajo Peso (Food Aid for Undernourished and Underweight)*” programı yetersiz beslenmeye yönelik olup kilosu ve boyu normalin altında olduğu muayene ile tespit edilen çocuklar hedef kitleyi belirlemişlerdir. “*Plan Emergencia (Emergency Food Plan)*” da gıda üzerine olup yine çocuklara yöneliktir. “*Asistencia Alimentaria (Food Assistance)*” da gıdaya yönelik olup tüm ailenin gelirinin 150\$’ın altında olduğu durumlarda faydalanılabilecek bir plan

⁵⁴⁸ Tepepa, a.g.e., 2019, 20.

⁵⁴⁹ Newell, a.g.m., 2009, 32.

⁵⁵⁰ Faur, E., Campos, L., Pautassi, L. and Zimmerman, S. (2010). “Rights Questioned. Limitations of Poverty-Reduction Policies in Argentina”. *International Social Sciences Journal (Wiley Online Library)*, 60, 359. Web: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/j.1468-2451.2010.01726.x> adresinden 10 Eylül 2020’de alınmıştır.

⁵⁵¹ Tepepa, a.g.e., 2019, 23.

niteliğindedir. “*Plan Vida, 2001-2002 (Plan Life)*” ise gıda sağlığına yöneliktir ve çocukları ve gebeleri kapsamaktadır. “*Remediar, 2002-2008 (Remedy)*” ise sağlığa yönelik olup herkesi kapsamaktadır. “*Plan Adultos Mayores (Plan Seniors)*” da ise ikamet yeri şartı aranmakta olup parasal anlamda herhangi bir destek alınmıyor olması koşulu vardır.⁵⁵²

Krizden sonra Arjantin sosyal politikalarındaki değişim önemli bir konu haline gelmiştir. Ekonomi istikrarlı bir noktaya gelip yoksulluk ve işsizlik oranları sınırlandığında sosyal politikalar alanında benimsenen politikalar radikal bir şekilde değişmiştir. En önemli ayrım ise politikaların genel çerçeveleri üzerinedir. Standart bir politika belirleme süresince evrensel vatandaşların hakları iş ve eğitim üzerinden tanımlanmakta iken yeni benimsenen anlayışta “istihdam edilemez veya istenmeyen”i tanımlamak başlangıç noktası olmuştur. Bu alana ise kendilerine bağımlı küçük çocukları olan aşırı derecede yoksul kadınlar ve adamlar, yaşlılar ve piyasa tarafından tercih edilmeyen kesim dâhil olmaktadır. Sosyal politikaların dönüşümünde ilk aşama 2004’te başlamıştır ve PJH’e dâhil olanlar temelde üç farklı programa dağıtılmışlardır: Eğitim ve İstihdam Sigortası (Seguro de Capacitacion y Empleo), Sosyal İçerme Aile Planı (Plan Familias para la Inclusion Social) ve Senyor Vatandaşlar Planı. 2007-2009 yılları arasındaki ikinci aşamada ise PJH alan aileler başka planlara dâhil olmaya başlamışlardır. Bunlar; “Arjantin Çalışıyor” (The Argentina Works- Plan Argentina Trabaja), “Daha Çok ve Daha İyi Mesleklerle Gençler” (Youngsters with More and Better Jobs- Plan Jovenes con Mas y Mejor Trabajo) ve “Çocuklar için Evrensel Görev” (the Universal Assignment for Child- Asignacion Universal por Hijo). 2015’te başlayan üçüncü aşamada ise kısıtlı kapsamı olan ve minimum faydası olan programlara karşı ideolojik bir yaklaşım benimsenmiştir. Geleneksel koşullu kredi transfer programları gerçekten en çok ihtiyacı olanların minimum geliri elde edebilmesi için bir araç olarak kullanılmaya başlanmıştır.⁵⁵³ Bu dönüşüm sürecinde birtakım kısıtlamalar da ortaya çıkmıştır. Öncelikle JJHD kendi başına evrensel bir program olmakta birlikte koşulluluk prensibini de uygulamamaktaydı. Plan Familias ve the Program SCE (Seguro de Capacitacion y Empleo) birleşince birtakım Dünya Bankası koşullarını uygulamaları gerekmeye başlamıştır. Bu da çoğunlukla kadınları evlerine gidip çocukları ile ilgilenmeye ve erkekleri de ne olursa olsun bir iş sahibi olmaya zorunlu

⁵⁵² Tepepa, a.g.e., 2019, 21.

⁵⁵³ Tepepa, a.g.e., 2019, 35.

kılmıştır. İkinci olarak ise sosyal programlar hem ulaştığı kitle bakımından hem de o kitlelere sağlanan fayda bakımından yetersiz görülmektedir.⁵⁵⁴

2001 Krizi sonrası insan hakları odaklı politikaları geliştirmek için iki seviyede çalışmalar yapmak gerekmektedir. İlk olarak insan haklarına ve uluslararası hukuka uygun politikalar geliştirmek, bunları şekillendirmek ve uygulamak gerekmektedir. İkinci olarak ise bu politikalar ile uyumu gerektirecek hukuki ve idari mekanizmalar oluşturmak ve bunları geliştirmek gerekmektedir. Bunları gerçekleştirebilmek için uygulanan hangi programların ne ölçüde işlevsel olduğu da 2010 yılında yapılan bir çalışmanın konusu olmuştur. Gelir seviyesini doğrudan etkileyen nakit transfer programlarını örneklem alan bu çalışmada dört farklı program incelenmiştir. *The Plan for Unemployed Household Heads* (Plan Jefes y Jefas de Hogar Desocupados- PJJHD), *The Programme for the Social Inclusion of Families* (Programa Familias por la Inclusión Social), *The Action Now Programme* (Programa Manos a la Obra- PMO) ve *the Programme for the Elderly* (Programa Adulto Mayor Más- PAMM). 1990'lı yıllarda benimsenen kamu hizmetlerinin özelleştirilmesi, düzenleyici çerçevelerde değişiklikler yapılması, sosyal güvenlik sigortalarının azaltılması ve devletin sorumluluklarının azalması gibi politikalar işsizliği ve yoksulluğu önemli derecede artırmıştır. Bu sebeple 2002- 2006 yılları arasında uygulanmaya çalışılan sosyal programların birincil amacı yoksulluğu azaltmak olmuştur.⁵⁵⁵ İlk olarak IDH programından söz etmek gerekirse bu program Sosyal Kalkınma Bakanlığı tarafından uygulanmaya başlanmıştır. IDH esasen Programa de Atención a Grupos Vulnerables (PAGV) adlı programın yeniden formüle edilmesi ile oluşmuştur. 1996 yılında başlayan bu programdan 2001 Krizi sonrası gelir transferi bileşeni ile yeniden konumlandırılarak revize edilmiştir. IDH'nin iki önemli bileşeni vardır: sosyal güvenliğe destek hesaplamalarında kullanılmayan nakit transferleri ki bunlar da Bakanlık tarafından ortaya konan kriterleri sağlayan ailelere dağıtılmaktadır. İkinci bileşen ise ailenin ve toplumun gelişmesidir. Bu da eğitim, sağlık, işgücü eğitimi ve toplum kalkınmasını iyileştirecek eylemleri geliştirmeyi amaçlamaktadır. Bu programa dâhil olabilmek için birtakım kriterlerin sağlanması gerekmektedir. Koşul olarak sunulmuş olan durumlar ise hamile kadınların ve çocukların check-up yaptırmaları ve ilgili çocukların eğitim sistemine dâhil olmalarıdır. Hedef kitlesi ulusal olan bu programın

⁵⁵⁴ Féliz, a.g.e., 2011, 304.

⁵⁵⁵ Faur, Campos, Pautassi and Zimmerman, a.g.m., 2010..

uygulanışı çoğunlukla geniş kentsel bölgelere yoğunlaşmıştır. 2002 yılına gelindiğinde program şu şekilde tanımlanmıştır: faydalanıcıları yoksulluk çeken, 19 yaşından küçük çocuğu olan ve/veya aile bireylerden biri hamile bir kadın olan ailelerdir. Bu aileler ne işsizlik maaşı, aile yardımı ne de burs almaktadırlar. Verilecek olan aylık destek ailenin büyüklüğüne göre değişmekte olup bir çocuk veya bir hamile başına 100 Arjantin pezosu olmakla birlikte çocuk sayısındaki her bir artışta 25 ARS eklenmektedir ve nihai olarak aile başına en yüksek 200 Arjantin pezosu destek sağlanmaktadır. Anne teminatı alandır ve yalnızca liseyi tamamlamamış olanlar aday olabilmektedir. Gereken belgeleri sunmak ve gerektiğinde temin edebilmek de annenin sorumlulukları arasındadır. IDH, bu kurallarla Ekim 2004'e kadar Sosyal Kalkınma Bakanlığı altında işleyen bu program hükümetin çıkardığı bir kararname ile sürece Çalışma Bakanlığı'nı da dâhil etmiştir. 2005 yılında alınan bir kararla yardımların miktarı da artmış olup en fazla 275 ARS olabilecek şekilde 150 ARS'ye yükselmiştir. 2005 yılında İstihdam, Sosyal Politika ve İnsani Kalkınma sekreterlikleri ortak bir karar almışlardır ve bu karar PJJHD faydalanıcılarının IDH programına geçmesine yöneliktir. İsteğe bağlı olarak rıza mektubu sunarak yapılabilecek bu geçişle kişiler "Familias" programına dâhil olabileceklerdi.⁵⁵⁶ The Plan de Desarrollo Local y Economía Social, Manos a la Obra (PMO) adlı plan ise sosyal olarak savunmasız olanların gelirlerini iyileştirme amacı gütmektedir. Ağustos 2003'te duyurulan bu plan Nisan 2004'te Sosyal Politika Sekreterliği (MDS) nin yürütme organı olarak atanmasıyla operasyonel faaliyetlerine başlamıştır. Teknik destek sağlama, eğitimler ve girişimler için finansal destek kanalları ile sosyal ekonominin ve yerel kalkınmanın gelişmesi hedeflenmektedir. Tarımın, verimliliği artıracak girişimler için finanse edilmesi yoksulluğun azaltılması için önemli bir yoldur. Program, devletin politikalarını üretici faaliyetler gerçekleştirenleri destekleyici şekilde dönüştürme aracı olarak sunulmuştur. PJJHD programına kayıtların kapanmasını meşrulaştırmaya çalışan bu yaklaşım ile birlikte programın faydalanıcıları şu ölçütler sınırlandırılmıştır. Dönemin Sosyal Kalkınma Bakanı Daniel Arroyo sosyal destek programlarının üç çocukta fazla çocuğu olan ve yapısal yoksulluk içerisine dâhil olan ailelere verilmesini hedeflediğini belirtmiştir. Diğer bireyler üretici faaliyetler gerçekleştirmek üzere desteklenmelidirler.⁵⁵⁷ PMO'nun oluşturulması MDS'nin

⁵⁵⁶ Faur, Campos, Pautassi and Zimerman, a.g.m., 2010, 357.

⁵⁵⁷ Polemica por la tarjeta de debito para cobrar los planes (2004- Interview with Daniel Arroyo, Vice Minister for Social Development). *SUPLEMENTO CASH- Pagina 12*'den aktaran Faur, Campos, Pautassi and Zimerman, a.g.m., 2010, 357.

organizasyonel yapısında birtakım değişikliklere gidilmesini zorunlu kılmıştır. Programın 3 temel bileşeni mevcuttur: üretim veya hizmetlerle ilgili girişimler için ekonomik ve finansal destek; kurumsal güçlendirme; teknik destek ve işbirliği. Plan dâhilinde finanse edilebilmek için de 6 farklı üretim ve hizmet şekli mevcuttur: bireysel girişim veya aile girişimi; üretim için destek sağlayan hizmetler; üretim zincirleri; kişisel tüketim projeleri; ticari üretim girişimleri ve iş araçları. Plana giriş yapmak isteyenler belediye, yerel danışma konseyi veya hükümet veya hükümet dışı kuruluşlar aracılığı ile bir proje sunmalıdır. Örneğin PJJHD söz konusu olduğunda desteğin açık olduğu tek alan “herramientas por trabajo” (work tools) olmuştur. 2004 yılında çıkan MDS-264 sayılı karara göre başvuranlar projelerini tamamlayabilmek için yerel teknik takımlar ve sivil toplumdan destek isteme hakkına sahip olmuşlardır. Bu karar, idari adımları sistematik bir hale getirmiştir. Planın başlangıcından Eylül 2006’ya kadar finansman talep eden 1928 kurumdan 1482’sine finansman sağlanmış olmakla birlikte 2003-2005 yılları arasında 300 milyon pezo 54000 üretici birimi, 510000 küçük üreticiyi, 360 kredi ve mikro kredi fonunu, 36000 borcu ve mikro borcunu finanse etmek için dağıtılmış ve yatırıma dönüştürülmüştür. Programın temel problemi ise erişilebilirliği noktasında olmuştur ve herhangi bir kurum ve oluşumla bağlantısı olmayanların önüne bariyer koyarak faydalanıcı olmalarına engel olmuştur.⁵⁵⁸ PAMM ise 2003 yılında oluşturulmuş olup 70 yaşının üstünde ve sosyal olarak savunmasız olan, bir geçim kaynağı bulunmayan kitleyi kapsamaktadır. Başvuru sahipleri üzerlerinde herhangi bir mülk, gelir veya gelir sağlayacak bir kaynak bulunmadığını; kendisinin veya eşinin herhangi bir emeklilik sistemine, emekliliğe ve geçim yöntemine dâhil olmadığını; yasal olarak kendilerine bakmakla yükümlü ve bakabilecek birilerinin olmadığını kanıtlama yükümlülüğündedir. Başvuran kişi yaşadığı yerdeki bir kişisel bakımevini ziyaret ederek süreci başlatmaktadır. Bu bakımevi Comisión Nacional De Pensiones Asistenciales’e doğrudan bağlı olmalıdır. İlgili bakımevi birçok bölgenin başvurusu sağlaması gereken bir bakımevi olabilmektedir ve bu bakımevleri ülke genelinde homojen olarak dağılmamıştır. Dolayısıyla başvuruyu yapacak kişi uzun seyahatler gerçekleştirmek zorunda kalabilmektedir.⁵⁵⁹

⁵⁵⁸ Faur, Campos, Pautassi and Zimerman, a.g.m., 2010, 359.

⁵⁵⁹ Faur, Campos, Pautassi and Zimerman, a.g.m., 2010, 360.

2009 yılında oluşturulan bir diğer program da Evrensel Çocuk Ödeneği (*Asignacion Universal por Hijo* (AUH)) olmuştur ve bu program oldukça detaylı kurgulanmıştır. Diğer sosyal programlara dâhil olan aileler 2009 yılında doğrudan bu program kapsamına geçirilmiştir. En az 12 haftalık hamile olanların da dâhil olduğu bu sistemde yeni katılımcıların Sosyal Güvenlik Ulusal Yönetimi web sitesinde (ANSES) kimliklerini doğrulamaları gerekmiştir. Kaydettikleri her bilginin kanıtını da sisteme sunmak zorunda kalmışlardır. Ayrıca seçilebilir olmak için de en az üç senedir resmi ikametın Arjantin’de bulunuyor olması gerekmektedir. Bu programa kayıtlı olanlar Argentina Trabaja, Manos a la Obra, Ellas Hacen ve diğer yerel programlara da kayıtlı olabilmışlerdir. Para transferinin miktarı paranın kime verileceğine, paranın verileceği kişinin çalışma durumuna ve ikamet edilen coğrafi bölgeye göre değişiklik gösterebilmektedir. Söz konusu paraların %80’i 12 aya bölünerek aylık şekilde ödenmekle birlikte birtakım kriterlerin gerçekleştirildiği onaylandığı zaman kalan %20’si ise peşin olarak tek seferde ödenmektedir. Bu kriterler ise şunlardır:

- 5 yaş altı çocukların Dünya Bankası tarafından finanse edilen bir temel sağlık programı olan “Sumar Program”(Programa de Cobertura Universal Efective de Salud en Argentina- Arjantin’de Etkili Evrensel Sağlık Sigortası)’na kayıt olmuş olmaları
- 5-18 yaş arası çocukların Eğitim Bakanlığı tarafından tanınmış olan resmi eğitimleri alıyor olmaları ve sağlık kontrollerini düzenli olarak yaptırıyor olmaları⁵⁶⁰

2001-2008 yılları arasında Arjantin’de uygulanan sosyal politikaları konu edinen çalışmasında Féliz, Arjantin’in bir çevre ekonomisi olması ve değeri altında işlem gören döviz kuru ile kamusal sektörün mali katkısı arasındaki ilişkinin açık bir şekilde yoksullara yönelik politikalar uygulamasını kısıtladığını ortaya koymuştur. Uluslararası alandaki rekabet ihtiyacı ve dış borç ödemeleri, ücretler, gelirler ve işçilerin koşullarına doğrudan baskı uygulamaktadır. Belirtilen bu yapısal özellikler sebebi ile Arjantin Hükümeti’nin iki farklı alternatif üzerinden hareket etmektedir. İlki düşük ücret- işçi hakları ve kalkınma yolunda düşük üretkenlikte ekonominin rekabet gücünü yapısal olarak geliştirmeye çalışırken uzun dönem yoksulluğun kabul edilmesidir. İkincisi ise Temel Gelir Sepetinin gelir

⁵⁶⁰ Tepepa, a.g.e., 2019, 37.

dağılım programı ile sosyal güvenlik sistemine dönüşmesidir. İlk alternatif sistemik ve genel olan sosyal huzursuzluğu kabul etmektedir.⁵⁶¹

Üçüncü bölümün kurgusu genel olarak istikrarsızlıklarla dolu olan Arjantin'in 2001/2 Krizi öncesi ve sonrası Hükümet politikalarına odaklanmak üzerinde şekillenmiştir. Arjantin'in aldığı göçler sosyo-ekonomik yapısını değiştirmekte ve sürekli genişleyen bir orta sınıfı beslemektedir. 20.yy. başlarında refah devleti olarak nitelendirilen Arjantin'in yeni yoksullarını oluşturduğu süreci ele alan ve bunu yaparken de neoliberal/ anti-neoliberal, küreselleşme/ küreselleşme karşıtı, ihracata dayalı büyüme, milliyetçi büyüme gibi kavramlar üzerinden işleyen bu bölüm 2001/2 Krizi öncesinde Peronizme ve Menemizme, kriz sonrasında ise Kirchner ve Macri Hükümeti politikalarına odaklanmıştır. Krizle birlikte devletin baskın bir şekilde geri dönüşü yeni kalkınmacılık stratejisi ile olmuştur. Göz ardı edilen esas sorunlar yeniden ortaya çıkmıştır. Kirchner dönemi popülist politikalar ekseninde işsizlerle ittifakların yapıldığı, dayanışma mekanizmasının geliştirildiği ve ekonomiye devlet müdahalesinin arttığı bir dönem olmuştur. Merkez sağ görüşü benimseyen Macri ise ne sağa ne de sola ait politikalarla hareket etmiş ve ABD ile olumlu ilişkileri önemsemiştir. Kriz sonrasında güçlü ve sürdürülebilir büyümenin yanısıra birlikte var olma motivasyonu temel hedeflerden olmuştur. Yoksullukla mücadelede sosyal politikalar oldukça yaygınlaşmış ve iyileştirilmeleri yönünde de planlar devam etmiştir. Ayrıca birtakım programlar ve projeler de yoksullukla mücadelenin etkin bir şekilde yürütülebilmesi için her daim devrededir ve bazıları koşullarını değiştirerek ve genişleyerek devam etmektedir.

⁵⁶¹ Féliz, a.g.e., 2011, 306.

4. BÖLÜM

ULUSLARARASI DİNAMİKLER VE ARJANTİN POLİTİK EKONOMİSİ

Uluslararası seviyedeki birkaç kırılma noktası tüm dünya ekonomilerinin seyrini şekillendirdiği gibi Latin Amerika ülkelerinin politik ekonomisini de şekillendirmiştir. Kapitalist sistem tarafından yönlendirildiği düşünülen Latin Amerika ekonomileri bu dönüm noktaları ile birlikte farklı yönere doğru şekillenmiştir. Cardoso ve Faletto, yapmış oldukları bir çalışmada Latin Amerika ülkelerindeki bağımlılığı ECLA tarafından öne sürülen sosyo ekonomik kalkınmaya yapısal yaklaşım ya da sosyolojik analizlere dayanan yapısal işlevselci kuramın teorik ışığında değil Latin Amerika ülkelerinde önemli yapısal değişikliklerin olduğu dönemleri referans alarak yaklaşmışlardır. Bu dönemlerde kapitalizmin genel karakteristiği bağımlı toplumların kendilerine has özelliklerinin yerini almıştır. Merkantilizm; serbest girişim ve serbest rekabet; tekelci kapitalizmi yaklaşımları, çevre ülkelerin ekonomilerini etkileyen dönemlerin özelliklerini yansıtmaktadır. Yapısal bağımlılık bakış açısıyla bakıldığında da küresel çaptaki kapitalist sistem tarafından şekillendiğine inanılan ekonomiler bağımlı ekonomiler olmaktadır.⁵⁶² Kapitalist olmayan her ekonominin dünya pazarına entegrasyonu ise farklı süreçlerle gerçekleşmektedir. Bunun iki önemli sebebi ise mevcut doğal kaynakların farklılığı ve uluslararası sisteme entegre olunan dönemin farklılığı. ⁵⁶³ Bununla birlikte mevcut ulusal iktidarların politik ekonomi anlayışının küreselleşme ile ilintili olduğunu ve küreselleşmenin de ulusal ekonomiler, doğal ve mali kaynaklar, piyasalar ve bunlar üzerindeki kontrolünü sağlayan bir unsur olduğunu vurgulayan görüşler de mevcuttur ve bu görüşler küreselleşmenin yayılabilmek için saldırıları, darbeleri ve doğrudan askeri müdahaleleri kullandığını öne sürmektedir.⁵⁶⁴

Castro, 2. Dünya Savaşı sonrasının temel koşullarını üç çerçeve etrafında sıralamıştır: güç dengesi ile sağlanan nükleer caydırıcılık ve stratejik olarak önemli bölgelere sağlanan dış yardımlar ile sağlanmaya çalışılan barış; Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT) altındaki anlaşmalar ve kalkınma yardımları ile sağlanmaya çalışılan liberal

⁵⁶² Cardoso and Faletto, a.g.e., 1979, XIV.

⁵⁶³ Cardoso and Faletto, a.g.e., 1979, XVII.

⁵⁶⁴ Petras ve Veltmeyer, a.g.e., 2007, 50.

uluslararası ticaret sistemi; IMF tarafından gözetilen uluslararası mali istikrar.⁵⁶⁵ Kuzey ülkelerinin ve çok-ulusluların çıkarları adına çalışan çok taraflı kalkınma kuruluşları vardır. Bu kuruluşlar Latin Amerika’da neo-liberal ve piyasa yanlısı görüşleri benimsetmeye çalışmaktadırlar. Bir görüşe göre bu durum mevcut kalkınamamışlığı, yoksulluğu ve eşitsizlikleri beslemekte; bir diğer gruba göre ise bu sorunlarla baş etme noktasında modern reformlar olarak görmektedir ve Latin Amerika’nın durumu da iki radikal uç arasında bir noktada açıklanmak durumundadır.⁵⁶⁶ Neo-kalkınmacılık Arjantin’in kapitalist kalkınması için son aşama olarak görüldüğünde birtakım yeni sosyal politikalar onun etki alanını genişletmeye devam etmiştir ve kamu harcamalarına olan talebi artırmıştır. Bölgedeki çoğu ülkede de olduğu gibi bu politikaların çoğu Dünya Bankası kontrolünde hayata geçirilmiş ve finanse edilmesini de Dünya Bankası sağlamıştır. Bu politikaları ile evrensellik prensibini vurgulamaya çalışmışlar; yardımların miktarı az olsa da daha geniş bir kitleye ulaşabilme amacı gütmüşlerdir. Nakit transferlerinin insanları açlıktan kurtarabilecek olması ve insanları işgücü piyasasına yönlendirmek adına motive etmesi yeterli olmaktadır.⁵⁶⁷

4.1. Ekonomik Krizler, Yeni Ekonomik Model (Neo-liberalizm) ve Küreselleşme

Küreselleşme kavramı ulusal ekonomiler ve uluslararası piyasa arasında daha yakın bir bağ kurulmasına sebep olmuştur. Bu bağların yoğunluğunu ve kurulma hızını etkileyen birtakım faktörler mevcuttur. Hükümetlerin ekonomi politikalarını uluslararası piyasa ile ne kadar uyumlu hale getirebildiği konusu bu noktada temel kıstaslardan biridir. Hükümetlerin ekonomi politikalarını etkileyen ideolojik farklılıklar, kurumların sağlamlığı, hükümetlerin sosyal ve çevresel problemlere duyarlılığı, sivil toplumun sosyal ve siyasi katılımı gibi faktörler de bu uyum sürecinin eksenlerini belirleyebilmektedir.⁵⁶⁸ İlgili alanlarda oluşan çatışmalar ekonomik ve siyasal krizlere sebep olmuş ve tüm dünyada birbirinin peşi sıra gerçekleşen krizlerin birbirini etkilememesi neredeyse imkânsız hale gelmiştir. Ekonomik kriz teorilerini dönemsel açıdan üç farklı model ile açıklamak mümkündür:

⁵⁶⁵ De Castro, a.g.m., 2000, 506.

⁵⁶⁶ Perry and Garcia, a.g.e., 2016, 200.

⁵⁶⁷ Féliz, a.g.m., 2020, 220.

⁵⁶⁸ Eguren, F. (2016). "Socialism in the Twenty-First Century and Neo-liberalism: Diverse Ideological Options Do Not Always Generate Different Effects". In G. Carbonnier, H. Campodónico, S.T. Vázquez (Eds.), *Alternative Pathways to Sustainable Development: Lessons from Latin America*. Leiden: Brill& Nijhoff, 107.

Çizelge 4.1. Ekonomik krizlere teorik yaklaşımlar

1. Kuşak Modeller	- Öncüsü Paul Krugman'dır ve 1970'ler-1990'lar arasında kullanılan modeldir. - Bu modelde krizler spekülasyon saldırıları sonucunda bütçe açıklarını kapamak için sürekli rezerv kaybedilmesiyle oluşur.⁵⁶⁹ Ayrıca Flood ve Garber'in yaklaşımı ile bir diğer sebep de gölge dalgalı döviz kuru ile sabitleştirilmiş döviz kurunun eşit olması bu kriz modelini açıklar.⁵⁷⁰ - Bu krizlerde sabit döviz kuru rejimleri çöker. - 1970'lerde Bretton Woods sisteminin çöküşü bir örnektir.
2. Kuşak Modeller	- Öncüsü Maurice Obstfeld'dir. 1990'lı yıllarla birlikte 1. Kuşak modelin krizleri açıklamakta yetersiz kalmasıyla ortaya çıkmıştır. - Hükümetlerin tercihlerinin içselleştirilerek yapıldığı ve 1. Kuşaktaki gibi otomatik olarak oluşmadığı sistemlerdeki krizleri açıklar. - "Kendi kendini gerçekleştiren krizler" adı verilen bu krizlerde hükümetler politika belirleme sürecinde aktiftirler, iyi tasarlanmış bir politika sunmaya çalışırlar ve piyasaya bu politikalar ile bir yanıt verirler.⁵⁷¹
3. Kuşak Modeller ⁵⁷²	- 1997 Asya Krizi sonrasında meydana gelen krizleri açıklamaktadır. - Bu krizlerin önemli özelliği sabit döviz kuru rejimlerinin, sermaye akışlarının, finansal kuruluşların ve kredilerin topyekün çöküşe geçmesidir. - Banka paniklerinin ve kredi anlaşmazlıklarının bu modele dahil edilmesi gerekmektedir. Bu durum sonraki süreçte çoğunlukla "ikiz krizler" olarak adlandırılan mali krizlerin ve bankacılık krizinin aynı anda olması durumuna evrilmiştir.

1997 yılının ortalarında Tayland'da başlayan kriz daha sonra Güneydoğu Asya'daki diğer ülkelere de yayılmıştır. Üst üste gelen bu kadar çok krizden sonra yabancı yatırımcıların yükselen piyasa ekonomilerine olan ilgisi azalmıştır. 1998'de hem Rusya hem de Brezilya'da meydana gelen krizler de Arjantin'in küresel mali çalkantıdan zarar görmeden çıkmasını imkânsız kılmıştır. 1999 yılında finansal piyasaların da baskısıyla Brezilya sabit döviz kuru

⁵⁶⁹ Krugman, P. (1979). "A Model of Balance-of-Payments Crises". *Journal of Money, Credit and Banking*, 11(3), 312.

⁵⁷⁰ Flood, R.P. and Garber, P.M. (1984). "Collapsing Exchange- Rate Regimes- Some Linear Examples". *Journal of International Economics*, 8.

⁵⁷¹ Obstfeld, M. (1994). "The Logic of Currency Crises". *NBER Working Paper Series*, No: 4640, 1.

⁵⁷² Goldstein, I. and Razin, A. (2015). "Three Branches of Theories of Financial Crises". *Foundations and Trends in Finance*, 10(2), 162.

rejimini bırakmak zorunda kalmıştır ve Brezilya Real i hızlı bir düşüş yaşayarak dolara karşı 2'ye 1 oranına düşmüştür. Bu da Arjantinli ihracatçıların rekabet güçlerini zedelemiştir. Bu dönemde pezo ile doların sabit rejimi ise Arjantin için avantaj olmuştur. Küresel ekonomik aktivitelerin kümülatifte zayıflıyor olmasından dolayı da Arjantin'in ticaret hadleri düşmeye devam etmektedir. 1999-2000 arası dönemde yatırımların azalması, sermaye hareketliliklerinin düşüşü, rekabet gücünün azalması şeklinde vukuu bulan durgunluk dönemi bir önceki durgunluk dönemi gibi geçici değil, kalıcı gibi görünmektedir. Arjantin'in dış çevresinde kötüye giden durum ve 1990'ların sonunda azalan ekonomik aktiviteler kamu bütçelerinin finansal durumunu da olumsuz etkilemiştir. Henüz tamamlanmamış yapısal mali reformlar da ekonomik durumu gittikçe zayıflatmıştır. Bu da Arjantin'in yıllar boyunca çözmeye uğraştığı kronik problemlerin bir süre daha çözilemeyeceği anlamına gelmektedir ki bu problemler de vergi toplama ve eyaletlerde finansal disiplini sağlayamama durumudur. Arjantin esasında geçmişte yaptığı borçlanmaların bedelini bu zamanlarda ödemeye başlamıştır. Kamu borçları faiz ödemeleri toplam kamu harcamalarının %15'ine ulaşmıştır.⁵⁷³

2007- 2008 yıllarında meydana gelen uluslararası finansal kriz, küreselleşmiş finansın krizi olarak nitelendirilebilmektedir. Böyle bir krizin de farklı ülkelerdeki yansımaları ne ekonomik ne de sosyal açıdan tarafsız olmuştur. Birtakım ülkeler bu süreçten daha olumsuz etkilenmişlerdir. 2009 yılında yaşanan Büyük Durgunluk, eğer 2008'de gerçekleşen uluslararası finansal kriz sonrasında özellikle G-7 ülkeleri ve yükselen ekonomiler tarafından gereken önlemler alınmasaydı çok daha sert bir şekilde gerçekleşebilirdi. Nitekim bu ülkeler konjonktüre karşı maliye politikaları ve genişleyici parasal politikaları merkez bankaları aracılığıyla uygulamaya başlamışlardır ve bunu yaparken temel motivasyonları ekonomik yapılar arasında oluşmuş olan beklentilerin yönünü değiştirmek olmuştur. Krizin reel ekonomi üzerindeki etkisini azaltmak adına likidite enjeksiyonları ve temel faiz oranlarındaki azalım faydalı olmuştur.⁵⁷⁴ Haines vd. yapmış oldukları çalışmada uluslararası finans krizinin ekonomisi gelişmiş ülkeleri ve diğerlerinden ayrıran birkaç yükselen ekonomiyi etkilediğini vurgulamış; ancak dolaylı etkilerle de tüm dünya ekonomilerini

⁵⁷³ Jonas, a.g.e., 2002, 13.

⁵⁷⁴ Haines, Filho and Neyra, a.g.m., 2020, 69-70.

etkilediğini belirtmiştir.⁵⁷⁵ Bulaşma etkisiyle dünya ekonomisinin tamamına yayılmış, kredi ve sermaye piyasalarını etkiler hale gelmiştir. Hammadde ihracatına ve uluslararası ticarete bağımlı olan ülkeler de bu sebeple doğrudan etkilenmişlerdir. Bazı yükselen ekonomiler sadece makroekonomik istikrarsızlıklara değil aynı zamanda mali ve dış kırılganlıklara da açık hale gelmiştir. Arjantin’de de durum bundan farklı olmamıştır. 2008 sonuna doğru ülke, ekonomik bunalıma girmeye başlamıştır. Öncesindeki süreçte ise ticari mallarla ilgili olarak küçük krizler de gerçekleşmiştir. Küresel finansal krizin Arjantin üzerindeki etkisi derin ve kısa olmuştur. 2009 yılında Arjantin’in ekonomik faaliyetleri 2008 yılına oranla oldukça düşmüştür. Krizin ve durgunluğun etkileri özellikle ihracat ve ithalat alanlarında kendini göstermiştir. İhracat rakamları çok önemli oranlarda düşerken ithalat da ülkenin dışardaki konumuna daha büyük zarar vermemek amacıyla ağır hükümet kısıtlamalarından zarar görmüştür. Krizin yayılma yolları da çeşitlenmiştir. Portföy yatırımlarındaki kısa vadeli sermaye çıkışları, krediler, doğrudan yabancı yatırımlar ve ulus-ötesi şirketler tarafından karların kendi ülkelerine geri çekilmesi gibi hususlar krizin yayılmasına sebep olmuştur.⁵⁷⁶ Krizden çıkış sürecindeki enflasyon oranları kriz öncesi enflasyon oranlarından daha düşük olan Arjantin, 2010 yılında toparlanmıştır. Toparlanmayı sağlayan hem iç hem de dış faktörler olmuştur. Elbette ki bu süreçte hem Arjantin hükümetinin çalışmaları hem de uluslararası destekler ve uluslararası gündem eşgüdüm içerisinde ilerlemiştir. Krizin toparlanması sürecindeki dış faktörleri ise şu şekilde sıralamak mümkündür. Öncelikle Çin’in genişleme politikası benimseyerek ekonomisini toparlayıp temel mallara olan taleple birlikte ticaretini artırması sonrasında uluslararası ticaretin de toparlanmaya başlaması olumlu etki yaratmıştır. İkinci olarak ise yükselen ekonomilere sermaye girişine dönüş, kalkınmakta olan ülkeler tarafından benimsenen genişlemeci para politikaları tarafından teşvik edilmiştir.⁵⁷⁷ Konjonktür karşıtı politikaların başarılı bir şekilde uygulanmasında yardımcı olan ülke içi faktörler ise şu şekilde sıralanabilmektedir: Arjantin Merkez Bankası özel sektöre döviz likiditesi sağlamıştır. Bunu yapmasının sebebi ise döviz piyasasının işlemeye devam etmesi ve dış finansmanın devamlılığının sağlanmasıdır. Arjantin hükümeti, tüketimi ve/veya kamu harcamalarını artırmak için vergileri düşürerek konjonktür karşıtı bir mali politika benimsemiştir. Son olarak da uygulanan araçlar asgari ücretteki ve sosyal

⁵⁷⁵ Haines, Filho and Neyra, a.g.m., 2020, 70.

⁵⁷⁶ Haines, Filho and Neyra, a.g.m., 2020, 71.

⁵⁷⁷ Haines, Filho and Neyra, a.g.m., 2020, 72.

programlardaki artışları kapsamaktadır. Dışa karşı azaltılan bu kırılganlıklar da Arjantin'in uluslararası finans krizindeki toparlanmasını sağlama konusunda önemli bir başarı olmuştur.⁵⁷⁸

1980'lerde serbest pazar ekonomisinin geçerli hale gelmesi, kalkınma modellerinin ve yaklaşımlarının da gözden geçirilmesi ihtiyacını doğurmuştur. Bu yıllar dünyada yeni ekonomik modeller ve yaklaşımların benimsenmeye başlanacağı bir dönemin başlangıcı olmuştur. Azgelişmiş ülkeler ve ticari bankalar arasındaki sermaye akışları, borçlandırmalar gibi etkileşimler bu dönemde ülkelerin birbirlerine ve uluslararası kuruluşlara olan bağımlılığını artırmaya başlamıştır. Yeni ekonomik model veya "neo-liberalizm" olarak da adlandırılan model küresel ekonomi ile bütünleşme ihtiyacının bir sonucu olarak doğmuştur. Neo-liberalizm yoluyla her ne kadar tartışmalı da olsa sermayenin yeni aktörleri doğmuş ve bu aktörlerden bazıları olan büyük ulus-ötesi şirketler potansiyel hegemonik bloğun yeni liderleri olarak görülmeye başlanmıştır. Üstelik ulus-ötesi şirketlerin Arjantin'deki varlığı da yadsınamazdır ve neredeyse her ulusal markanın oluşum sürecinde bir ulus-ötesi şirketin varlığı yatmaktadır. Ulus-ötesileşme ile birlikte de ekonominin finansallaşması süreci hızlanmıştır. Bu dönemde devlet, düzenleyici rolünden uzaklaşmış ve zarar görmüş olan toplum, sosyal ve bireysel bağlar da bu durumu kotarmakta yeterli olamamıştır.⁵⁷⁹ Bununla birlikte yine 1980'li yıllarda devlet üstü yönetim kurumları kalkınmakta olan ülkelere yönelik dünya politikalarını belirleyen ve geliştiren en önemli aktörler haline gelmişlerdir. Neo-Gramşçiyen teori şunu ortaya koymaktadır: neoliberal küreselleşme aslında küresel kapitalizmin yönetişimine doğru ilerleyen bir yolu tasvir etmektedir.⁵⁸⁰

2008 yılında gerçekleşen Küresel Finans Krizinden bu yana G8⁵⁸¹, G20⁵⁸², Dünya Bankası ve Finansal İstikrar Kurulu gibi uluslararası kurumlar yerel para cinsinden tahvil piyasasının

⁵⁷⁸ Haines, Filho and Neyra, a.g.m., 2020, 73.

⁵⁷⁹ Féliz, a.g.e., 2020, 217.

⁵⁸⁰ Cox, R.W. and Schechter, M.G. (2002). The Political Economy of a Plural World: Critical Reflections on Power, Morals and Civilization, Routledge: New York'tan aktaran Ruckert, a.g.m., 2009, 59-60.

⁵⁸¹ "Group of Eight" adı verilen bu grup, ABD, İngiltere, Fransa, Almanya, İtalya, Kanada, Rusya ve Japonya gibi sanayileşmiş ülkelere oluşmuştur.

⁵⁸² "The Group of Twenty" adı verilen bu grup ise Arjantin, Avustralya, Brezilya, Kanada, Çin, Fransa, Almanya, Hindistan, Endonezya, İtalya, Japonya, Güney Kore, Meksika, Rusya, Suudi Arabistan, Güney Afrika, Türkiye, İngiltere, ABD ve AB'den oluşmaktadır. Bu platform dünyada gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin en güçlü olanlarının bir araya geldiği çok taraflı bir platformdur.

güçlendirilmesini desteklemektedirler. Ancak dışa bağımlılığının azalması gereken yerde yerel para cinsinden tahvil piyasasına uluslararası yatırımcılar nüfuz etmiştir. Yerel para birimiyle borçlanmak normal şartlar altında bir gelişme sayılabilecekken dış yatırımcıların döviz kuru oranlarında oynaklığa sebep olması durumu olumsuz bir yöne evirmiştir.⁵⁸³ Arjantin'in yaşamış olduğu son borç krizi de finansal deregülasyon ve sermayenin kontrolünün bırakılmasıyla birlikte hızla artan dış borçlanmayı gözler önüne sermiştir. İçer sermaye akışını ve sermaye akışlarındaki beklenmedik durmayı yükseltmiştir. IMF tarafında uygulanan bir program da ekonomiyi istikrarlı hale getirmeyi ve dış baskıları çözmeyi başaramamıştır.⁵⁸⁴

Ülkede artan faiz oranları, yabancı sermaye akışlarının en yüksek seviyede olduğu zaman dahi içteki sermayenin dışarıya akışını engellemeyi başaramamıştır. Para birimindeki ani değer kayıpları ise hem yerli hem de yabancı yatırımcılar tarafından sermayenin çıkışını teşvik eder nitelikte olmuştur. Zaman içerisindeki dalgalanmalardan ve yanlış politikalardan dolayı rezerv kaybına uğrayan Arjantin ise bu açığı IMF finansı ile kapatmaya çalışmıştır. Kısa dönem borcun ödenememesi döviz kuru oranlarının üzerindeki baskıyı hafifletmek için yapılmıştır; ancak tam tersi olmuş ve likiditenin azalmasına, yatırım fonlarından çekilmeye, faiz oranlarında dalgalanmaya ve daha fazla dış sermaye akışına sebep olmuştur.⁵⁸⁵

Neoliberal disiplin ise piyasa odaklı olmakla birlikte liberal ekonomilerdeki devleti ve işgücünü temsil etmektedir. Bu kavramda sermaye akımları olabildiğince serbesttir ve sermaye için piyasan çıkış opsiyonu her zaman oldukça esnektir. Bu süreçlerde oluşturulmuş neoliberal yasalarla birlikte ulus-ötesi yönetim kurumları siyasi aktörleri disipline etme gücüne sahip olmaktadır. Kurumlar ise bunu çoğunlukla yapısal uyum programları veya yoksulluğu azaltma stratejileri belgeleri ile gerçekleştirmektedir; ancak 1990'lı yıllarla birlikte neoliberal kalkınma politikalarındaki dönüşümler birçok zorluğu da

⁵⁸³ Hofmann, B., Shim, I. and Shin, H.S. (2020). "Emerging Market Economy Exchange Rates and Local Currency Bond Markets amid the COVID-19 Pandemic". *BIS Bulletin*, No: 5, 2. Web: <https://www.bis.org/publ/bisbull05.pdf> adresinden 10 Aralık 2021'de alınmıştır. Eichengreen, B. and Hausmann, R. (1999). "Exchange Rates and Financial Fragility". *National Bureau of Economic Research Working Paper Series*, No: 7418. Web: <http://www.nber.org/papers/w7418.pdf> adresinden 7 Eylül 2021'de alınmıştır.

⁵⁸⁴ Bortz, Toftum and Zeolla, a.g.m., 2021, 600.

⁵⁸⁵ Bortz, Toftum and Zeolla, a.g.m., 2021, 622.

beraberinde getirmiştir. Gelişmekte olan ülkeler kendi içlerinde de birer güçlenme mekanizması ve rekabet gücü geliştirmeye çalışmaktadırlar.⁵⁸⁶

Neo-liberalizm çerçevesinde uygulamaya konan politikalar ise kamu teşebbüslerinin özelleştirilmesini; ticari ve mali akışların serbestleşmesini; ürün, sermaye ve emek piyasalarının yeniden düzenlenmesini; ekonomik ve sosyal programlama mercii olarak devletin etkinliğinin azaltılmasını öngörmektedir.⁵⁸⁷ Sınırları bu şekilde çizilmeye çalışılan dünyanın yeni düzeni, ulus-devletin sermayenin dolaşımı üzerindeki kısıtlarını en aza indirerek daha fazla sermaye biriktirmek üzerine kurulu bir sistemi ifade etmektedir.⁵⁸⁸ Neo-liberal projenin tanımlanması birçok farklı şekilde yapılabilmektedir ve küreselleşme söylemine eleştirel perspektiflerle ilişkilendirilmektedir. En genel haliyle ise IMF, Dünya Bankası ve Uluslararası Kalkınma Bankası gibi Washington Uzlaşısı kurumlarının sıkı kalkınma politikalarını içeren bir politika seti olarak tanımlamak mümkündür. Bu kurumların etrafında şekillenen politikalar devletin rolünün azaltılması fikri etrafında şekillenmiş, kamuvarlıklarının özelleştirilmesi ve kamu harcamalarını kısma yönünde eğilim göstermişlerdir. Ayrıca bu kurumlar ve politikalar hükümetleri kalkınamamışlık probleminin bir parçası olarak görmüşlerdir. Bunu gerekçelendirirken ise yolsuzluk, kaynakların kötü dağıtımı ve verimsizlik gibi sebepleri ileri sürmüşlerdir.⁵⁸⁹ Değişen sistemin bu özellikleri hükümetleri birtakım düzenlemeler yapmaya itmiştir. İlgili kurumsal bir takım değişikliklerle birlikte Arjantin'in küresel sisteme entegre olmaya ve neo-liberal politikaları hayata geçirmeye başlamasında Menem döneminin önemli bir rolü vardır. Bu dönemde Arjantin, Bağlantısızlar Hareketi ile olan bağlantısını kırmıştır ve Dışişleri Bakanı Guido Di Tella, ABD ile olan maddi ilişkilerin artması için çağrıda bulunmuştur. Menem Hükümeti aynı zamanda Condor Füze Programını da iptal etmiştir. Esasen günümüz küreselleşme anlayışı Arjantin'de Menem döneminde gerçekleşmeye başlamıştır. Menem de bu dönemde daha önce benimsemiş olduğu "Üçüncü Dünya" cı bakış açısından uzaklaşmaya başlamış ve liberal yeni düzeninin savunucusu olmuştur.⁵⁹⁰

⁵⁸⁶ Ruckert, a.g.m., 2009, 61.

⁵⁸⁷ Veltmeyer, a.g.e., 2006, 52.

⁵⁸⁸ Veltmeyer, a.g.e., 2006, 68.

⁵⁸⁹ Williamson, J. (1990). *Latin American Economic Adjustment: How much has happened?* Washington, D.C.: Institute for International Economics'ten aktaran Undurraga, a.g.m., 2015, 13.

⁵⁹⁰ Munck, a.g.m., 2001, 73.

Kirchner dönemi politikaları, bütüncül bir anlayışın ürünleri olmuştur. Aynı zamanda geleneksel Peronist anlayıştan ve Menemizm'den de etkiler taşımaktadır. Arjantin'in uluslararası sermaye ile olan ilişkisi Kirchner döneminde topyekûn değişmiştir. 2001 krizi sonrasında kamu borçlarının ödenememiş olması bu değişikliğin başlıca nedeni olmuştur. 2003- 2007 yılları arasında Kirchner'ın yapmış olduğu tüm politikalar bu ilişkiyi şekillendirmiştir. Ödenememiş kamu borçları ile ilgili IMF ve diğer kreditorler ile yaptığı müzakereler sonrasında Arjantin, uluslararası sermaye piyasalarından izole olmaya başlamıştır. İlerleyen süreçlerde ise IMF, Buenos Aires'teki ofisini dahi kapamak durumuna gelmiştir. Kirchnerizm'in dönüm noktası ise Arjantin'in ihracat ekonomisinin gelişiminde yatmaktadır. Bu durum Peronist anlayışa karşı önemli bir kırılma noktası niteliğindedir. Ayrıca Kirchner'ın politikaları ile birlikte Arjantin'in kırılganlığı azalmıştır. Bu da borcun istikrarlı ve rasyonel bir hale getirilmesi ile gerçekleşmiştir. Kirchner, sürdürülebilir ekonomik büyümeyi ekonomik kalkınma için gerekli görmüştür ve ekonomi politikalarını da bu yönde şekillendirmiştir. Bu sebeple bu dönemin politikaları Peronizm anlayışından ve desarrollismo'dan ve ayrıca Menem döneminin Konvertibilite anlayışından oldukça farklı şekillenmiştir.⁵⁹¹

2015 yılında Macri Hükümeti'nin başa gelmesiyle birlikte finansal serbestleşmenin, dış borçlanmanın, kamu yararı tarifelerinin artışının ve tarım sektörünün verimliliğinin artmasının önü açılmıştır. Bu politikaları benimserken amaç enflasyonu düşürmek, doğrudan yabancı yatırımları ülkeye çekmek ve ekonomik büyümeyi sağlamak olmuştur. Finansal deregulasyon, yabancı para cinsinden dış borçlanma, kısa dönemli finansal sermaye akışları, vatandaşların sermaye kaçırmaları ve 2018'deki krize karşı hükümetin vermiş olduğu tepki kırılganlıkların artmasına sebep olmuştur. 2018'de ise IMF'den borç talep edilmiş olup 2019 yılındaki ödemedede başarısız olunmuştur.⁵⁹² IMF tarafından onaylanan Stand-by anlaşması ile istikrar sağlanamamıştır. Programın birkaç taahhüdü ve zorlayıcı unsuru önemli derecede sermaye kaçışlarını durduramamıştır. Değer kaybetme ile birlikte de enflasyon yükselmeye devam etmiş ve yoksulluk da artmıştır.⁵⁹³ Bu krizin önemli özellikleri vardır. Yükselen bir ekonomi ilk defa enflasyon hedefini (Inflation Targeting- IT)

⁵⁹¹ Wylde, a.g.m., 2011, 449.

⁵⁹² Bortz, Toftum and Zeolla, a.g.m., 2021, 598.

⁵⁹³ Bortz, Toftum and Zeolla, a.g.m., 2021, 600.

terk etmiştir. Hızla artan dış borçlanma ve uluslararası yatırımcıların kısa dönem iç borç piyasalarında artan payı ile ülkede ikamet edenlerin sermayelerini kaçırmaları ve uluslararası sermaye entegrasyonunun iç finansal piyasaya entegrasyonundaki kırılganlıklar karşılıklı olarak devam etmiştir. Son olarak da Arjantin kendi para birimi ile olan borcundaki başarısızlığı da deneyimlemiştir. Ki bu nadiren görülen bir durumdur.⁵⁹⁴

4.2. Uluslararası Ticaret ve Yatırımlar

21. yüzyıl hem bölge içi dinamiklerin hem de uluslararası dinamiklerin etkisinin yoğun bir şekilde görüldüğü bir sürecin başlangıcı olmuştur. Bölge ülkelerinin çoğunluğu ihracattan elde ettikleri gelirle birlikte ekonomik büyüme rakamlarını yükseltmişler ve bu sayede de ülke içi dinamiklerin işleyiş mekanizmasını da düzenli hale getirmeye çalışmışlardır. Yüzyıl başında Çin'den gelen yüksek talep ihracat hacmini ve dolayısıyla da bu yolla elde edilen gelirlerin artmasında önemli bir belirleyici olmuştur. Genel sonuçları itibariyle bölgenin tamamını etkileyen bu gelişmeler Arjantin'in de içinde bulunduğu heteredoks ekonomi politikaları benimseyen ülkeleri başka açılardan da etkilemiştir. Brezilya, Arjantin, Ekvador, Venezuela ve Bolivya'nın dâhil olduğu grup artan gelirlerini, sosyal harcama miktarlarını da artırarak, halkın refahını artırma yönünde kullanmaya başlamışlardır ve iç piyasadaki ürün çeşitliliğini de artırabilmek için teşviklerde bulunmuşlardır; ancak bu büyüme rakamları sürdürülebilir olmaktan uzaklaşmıştır. Ortodoks politikalar benimseyen Şili, Kolombiya ve Peru ise birincil ihracat sektörü olan madencilik, petrol, balıkçılık ve soya fasulyesi sektöründe yabancı yatırımları çekmeye yönelmişlerdir.⁵⁹⁵ Özellikle hammadde ihracatına dayanan sektörlerde ticaret yapan ülkeler olumsuz etkilenmişler ve hatta negatif büyüme oranları raporlamışlardır.⁵⁹⁶

⁵⁹⁴ Bortz, Toftum and Zeolla, a.g.m., 2021, 599.

⁵⁹⁵ Herrera, J. (2016). "Poverty and Economic Inequalities in Peru during the Boom in Growth: 2004–14". In G. Carbonnier, H. Campodónico, S.T. Vázquez (Eds.), *Alternative Pathways to Sustainable Development: Lessons from Latin America*. Leiden: Brill& Nijhoff, 138.

⁵⁹⁶ İlgili ülkelerin elde edilen son verilere (2020 yılı) göre büyüme oranları şu şekildedir: Brezilya (-4.1), Arjantin (-9.9), Ekvador (-7.8), Venezuela (-3.9), Bolivya (-8.8), Peru (-11.1), Şili (-5.8.), Kolombiya (-6.8.). Ayrıntılı index için bkz. İnternet: "GDP Growth Annual (%)". (2022). *The World Bank*. Web: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?end=2020&start=2020> adresinden 3 Mayıs 2022'de alınmıştır.

Çin, bölge ülkeleri için önemli bir ticari ortak olmuştur. İşbirliği anlaşmaları imzalayan, altyapı yatırımları gerçekleştiren Çin'in petrol, doğalgaz ve maden endüstrilerinde bu faaliyetlere yoğunlaşması bölge adına önemli bir tartışma konusudur. Bu tartışmaların odağında yatırımların uzun vadede bölgede çevresel zarar oluşturacağı ve sosyal dışlamayı artırma ihtimali Çin yatırımlarına şüpheli şekilde yaklaşılmasına sebep olmaktadır. Çin, bölgenin tamamında farklı şekillerde ve yerel ihtiyaçları da gözetenek yatırım yapmakta olup üç farklı yolla yatırımlarını bölgeye taşımaktadır: birleşme ve satın almalar; ortak girişimler ve son olarak da yeni binalara veya yapıların geliştirilmesine yönelik doğrudan yatırımlar anlamına gelen sıfırdan yatırım projeleridir. Birleşme ve satın alma durumunda var olan oluşumun satın alınması ya da ona bizzat dâhil olunması söz konusudur. Ortak girişimlerde resmi bir işbirliği ilişkisi içerisinde aracılardan da dâhil olması ile girişimler gerçekleştirilir. Sıfırdan yatırım projelerinde ise yabancı firmalar kendi kurulumlarını kendileri gerçekleştirirler.⁵⁹⁷ 2010 yılında Çin, Latin Amerika'nın en büyük 3. yatırımcısı haline gelmiştir. Uyguladığı sıfırdan yatırım projelerinin çoğu üretim, tarım, lojistik, iletişim, finans ve emlak alanında gerçekleşmiş olup şirket birleşmelerinin temel olarak ilgilendiği alan doğal madenleri işleme sektörü olmuştur. Yatırımları ve projeleri bölgede zemin bulabilen Çin, aynı zamanda yatırımcılara kendi ülkesinden de destek sağlamakta, dışarıya yapılacak yatırımların önünü açmaktadır.⁵⁹⁸ Bölgeye gelen dış yatırımların bölge için ne kadar verimli olduğu tüm gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi bir tartışma konusu olarak kalacaktır. Petrol, gaz ve minerallere yapılan yatırımların ekonomik büyümeyi artırma ve sosyo-ekonomik kalkınmayı sağlaması hususu önemli bir tartışma konusudur. Bu noktada bir görüş ise yatırımların etkinliğini incelenirken yatırımın yapıldığı ülkenin yapısına vurgu yapmaktadır. Bu görüşe göre gelişmiş bir finansal sisteme sahip olan ülkelerde olumlu, aksi takdirde de yerel aktörlerin gelişimi açısından olumsuz bir etki oluşturmaktadır. Bir diğer görüş ise her halükarda artıracaklarını savunmaktadır; çünkü hem iç yatırımlar hem de yabancı yatırımlar artacağından transferler ve sıçrama etkisiyle birlikte de kümülatifte olumlu yansımalar görülecektir.⁵⁹⁹ 2011 yılında Çin'in Latin Amerika ülkelerini önemli ticari ortakları olarak açıklamasıyla birlikte Çin'den gelen doğrudan yatırımlar istikrarlı bir hale

⁵⁹⁷ Abdenur, a.g.e., 2016, 175.

⁵⁹⁸ Abdenur, a.g.e., 2016, 179.

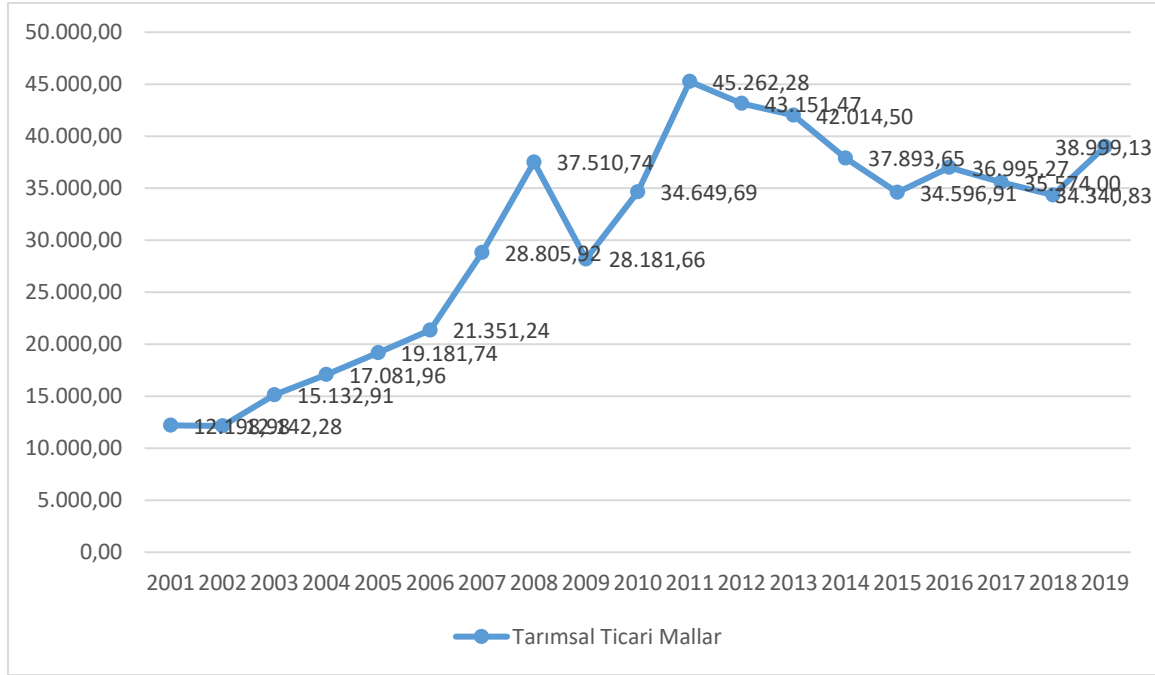
⁵⁹⁹ Carcovic, M. and Levine, R. (2002). "Does Foreign Direct Investment Accelerate Economic Growth?". In H.T. Moran, E. Graham and M. Blomstrom (Eds.) *Does FDI Promote Development?*. Washington, D.C.: Institute for International Economics, 210.

kavuşmuştur. İlerleyen dönemlerde özellikle yerel seviyede Çin birtakım zorluklarla karşılaşmaya başlamış ve yatırım yapmaya eğilimli olan yönü körelmeye başlamıştır. Zira Arjantin içerisindeki siyasi istikrarsızlıklar ve hükümetin duruşu da bu eğilimi güçlendirmiştir; ancak verimli tarımsal topraklar, yatırımcılara özel vergi rejimleri ve küresel değer zincirlerine entegre olma gibi fırsatlardan dolayı da tamamen uzaklaşmamışlardır. Çin'in doğrudan yabancı yatırımlarını şekillendiren politik ve ekonomik faktörler olmakla birlikte yatırım yapılan ülkenin iç ve dış politikasının belirleyicileri de şekillendirici unsurlardandır ve süreçteki önemi oldukça fazladır. Çin'in küresel ekonomi politikasının bir parçası olan bu yaklaşımla ilgili olarak Arjantin özelinde yapılmış bir çalışma yol gösterici bir nitelik taşımaktadır. Önemli bir bölgesel aktör olarak nitelendirilen, Kirchnerizm adıyla anılan ve 2003-2015 yıllarında ülkeye hâkim olan sol politikalar ile yönetilen, uluslararası borçlarını ödeyemeyen ve bu sebeple de uluslararası piyasalardan izole olmuş olan Arjantin'in Kirchner dönemi politilkalarında neoliberalizmden uzaklaşması ve Batı'nın finansal kurumlarını reddetmesi de Çin'in Arjantin'e yaklaşması noktasında önemli bir gerekçe oluşturmuştur. Bununla birlikte Arjantin'in finansal olarak zor durumda olması da Çin ile ilişkileri geliştirmesi gerektiği yönünde önemli bir motivasyon kaynağı oluşturmuştur.⁶⁰⁰ Arjantin'in hangi ülkelerle işbirliği içerisinde olacağını çoğunlukla yönetimde olan hükümetler belirlemiştir. Şöyle ki Carlos Menem, Fernando De la Rúa Hükümetleri ABD ile doğrudan işbirliğine giderken Nestor Kirchner, Cristina Fernandez Hükümetleri daha otonom politikalar belirlemişlerdir ve anti-Amerikan bir çizgi belirlemişlerdir. 2001 yılında başlayan borç krizi Arjantin'in finansal bir izolasyona gitmesine sebep olduğundan ötürü bu dönemde ABD ve AB'den doğrudan yabancı yatırımların gelmesi önüne set çekilmiştir.⁶⁰¹

Arjantin'in Dünya Ticaret Örgütü'ne sağladığı veriler doğrultusunda tarımsal mal ticaretindeki ihracat verileri milyon dolar cinsinden aşağıdaki grafikte gösterilmiştir.

⁶⁰⁰ Luque, J. (2019). "Chinese Foreign Direct Investment and Argentina: Unraveling the Path". *Journal of Chinese Political Science*. Web: <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/s11366-018-09587-7.pdf> adresinden 6 Kasım 2021'de alınmıştır, 3.

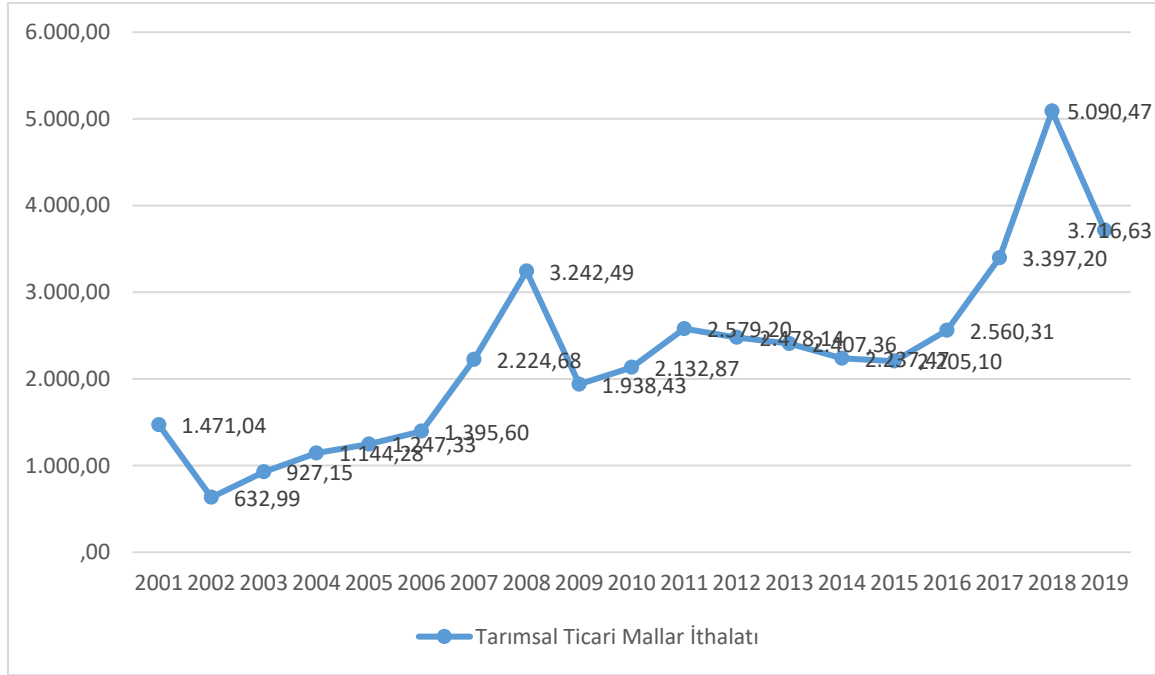
⁶⁰¹ Luque, a.g.m., 2019, 5.

Şekil 4.1. Arjantin'in tarımsal ticari mallarının ihracatı⁶⁰²

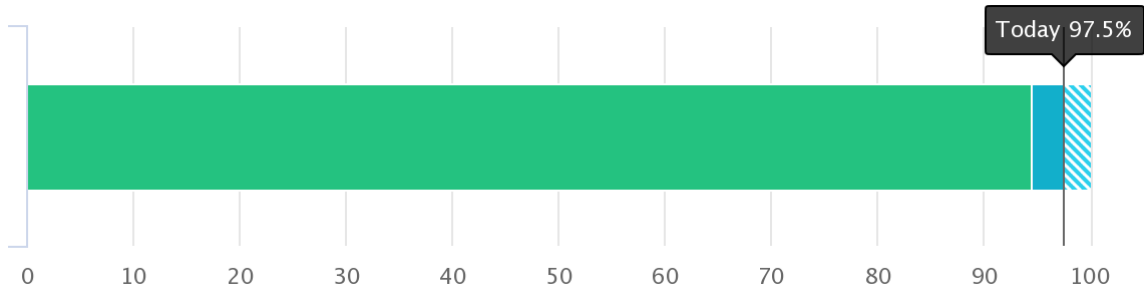
Tarımsal ticari malların yıllar ihracatının yıllar içerisindeki seyrine bakıldığında en yüksek veriyinin 2011 yılında elde edildiği görülmektedir. İhracat son zamanların en yüksek seviyesinde iken ithalat dalgali bir seyir izlemektedir. 2001 yılından sonra ihracat sürekli artarken ithalatın sürekli artışı ise 2002 yılında başlamıştır. İthalat ise en yüksek seviyesine 2018 yılında ulaşmıştır. İthalatın 2002 yılında düşmüş olması krizin etkileri ile yorumlanabilir. 2011 yılından itibaren ihracat ve ithalat rakamları farklı oranlarda da olsa düşüşe geçmiş olup ihracat rakamlarında yıllar içerisinde çok büyük dalgalanmalar görülmezken ithalat rakamları 2014 yılından itibaren yükselişe geçmiştir. Bununla birlikte tarımsal mal ticaretindeki ithalat değerleri de aşağıdaki grafikte gösterilmiştir:

⁶⁰² İnternet: "Agricultural Products Exports- Argentina". WTO Stats Dashboard. Web: https://stats.wto.org/dashboard/merchandise_en.html adresinden 16 Ocak 2022'de alınmıştır.

Şekil 4.2. Arjantin'in tarımsal ticari mallar ithalat hacmi⁶⁰³

Dünya Ticaret Örgütü'nün Ticaretin Kolaylaştırılması Anlaşması'na taraf olan Arjantin bu anlaşmanın gerekliliklerini gerçekleştirebilmek için birtakım taahhütleri yerine getirmek durumundadır. Şubat 2017'den Ocak 2023'e kadar gerçekleştirilmesi gereken taahhütlere bakıldığında Arjantin'in Ekim 2021 itibariyle bunların %97.5'ini gerçekleştirdiğini görmekteyiz. Ölçümlerin %2.9'unu gerçekleştirmek için ise zamana ihtiyaçları vardır. Kalan %2.5 ise taahhüt edilen tarih olan Ocak 2023'e kadar gerçekleştirmeleri gereken oranlardır.

Şekil 4.3. Uygulama taahhütleri statüsü⁶⁰⁴

⁶⁰³ İnternet: "Agricultural Products Exports- Argentina". WTO Stats Dashboard. Web: https://stats.wto.org/dashboard/merchandise_en.html adresinden 16 Ocak 2022'de alınmıştır.

⁶⁰⁴ İnternet: "Status of Implementation Commitments- Argentina". (2022). WTO. Web: <https://tfadatabase.org/members/argentina> adresinden 5 Mayıs 2022'de alınmıştır.

Arjantin'in Dünya Ticaret Örgütü ile olan ilişkisi ve taahhütlerini uygulayabilme yeterliliği tarım ve yoksulluğu azaltma üzerinde doğrudan etkili olmasa dahi ticareti artırmak suretiyle dolaylı yollardan yoksulluğun azaltılmasına katkı sağlamaktadır.⁶⁰⁵

4.3. Uluslararası Kuruluşlarla İlişkiler ve Kalkınma

Neoliberal yaklaşım, gelişmekte olan ülkelerin sosyal ve ekonomik yapılanmalarında Dünya Bankası, Uluslararası Para Fonu ve Dünya Ticaret Örgütü gibi kuruluşların sürece sorgusuz sualsiz dâhil oldukları bir sistemi öngörmektedir. Dünya Bankası bu yaklaşımın en gelişmiş aparatlarından biri olarak görülürken, devletin fonksiyonlarının çoğunun da ulus-ötesi yönetim kurumları tarafından benimsendiği ve devletin yetkilerini birçok anlamda bu kuruluşlara devrettiği de göze çarpan bir gerçek olmuştur. Bu kurumlar aynı zamanda Stephen Gill'e göre neoliberalizm disiplininin en temel parçalarıdır.⁶⁰⁶ İkinci bölümün girişinde vurgu yapılan sosyal sermaye anlayışı, neoliberal modeldeki kalkınma düşüncesinin ve pratiğinin baskın yaklaşımını oluşturmaktadır.⁶⁰⁷

Kalkınma, artık salt ticaret hadlerinin artması ve ekonominin büyümesi gibi rakamsal verilerle açıklanabilecek bir olgu olmaktan çıkmıştır. Farklı yaklaşımlarla da şekillenmesi gerekmektedir ve bu yönde çalışmalar yapılmaktadır. Bu arayış farklı ülkelerde farklı politikalar benimsenmesine ve araştırmalar yapılmasına yol açmıştır. Başka bir kalkınma arayışı içerisinde olan ve bunu bilimsel olarak çalışan kuruluşlar ortaya çıkmıştır. Madrid- Universidad Autonoma'da "Instituto Intercultural para la Autogestion y la Accion Cultural"; Stockholm- "Dag Hammarskjöld Foundation" ve "the Society for Alternative Development"; Kolombiya- Santa Fe de Bogota "COLACOT- Confederacion Latinamericana de Cooperacion y Mutuales de Trabajadores- Latin Amerika Kooperatifler ve İşçi Birlikleri Konfederasyonu"; Meksika- "Equipo Pueblo"; Montreal- "The Alternative Development Network" ve "IFDA- International Foundation for Development Alternatives- Uluslararası Kalkınma Alternatifleri Vakfı" ve BM bünyesinde "UNRISD- Birleşmiş Milletler Toplumsal Kalkınma

⁶⁰⁵ İnternet: "How the WTO Fights Poverty". (2020, Oct). *The Borgen Project*. Web: <https://borgenproject.org/how-the-wto-fights-poverty/> adresinden 5 Temmuz 2021'de alınmıştır.

⁶⁰⁶ Gill, S. (1995). "Globalisation, Market Civilisation, and Disciplinary Neoliberalism". *Millennium Journal of International Studies*, 24(3), 412-415.

⁶⁰⁷ Harriss, J. (2001). *Depoliticizing Development- The World Bank and Social Capital*. New Delhi: Leftword Books, 10-14.

Enstitüsü” farklı kalkınma yolları arayan kuruluşlardır. ⁶⁰⁸ Dünya genelinde başka bir kalkınma için çalışan akademisyenler ve ilgili kuruluşlarda yeni modeller oluşturmaya çalışan düşünürleri yıllar içerisinde farklı fikirler ortaya çıkarmışlardır. Her biri ayrı alanlarda katkı sağlayan bu yaklaşımlar klasik kalkınma anlayışının eksikliklerini ortaya koyan nitelik taşımaktadırlar.

Çizelge 4.2. Kalkınmaya alternatif yaklaşımlar⁶⁰⁹

Yaklaşım	Yaklaşımın Öncüsü	Ana Eksen
İnsani Kalkınma	Manfred Max- Neef	Bütünsel ekolojik hümanizm
Dayanışma Ekonomisi	Luis Razeto	Savunma amaçlı bir tepki
İşçi Özyönetim Ekonomisi	Jaroslav Vanek- Abraham Guillen	Emeğe yabancılaşmadan uzaklaşmak
Kooperatifçilik ve Eşitlik	Roberto Guimaraes	Emek ekonomisi
Toplumsal Yetkilendirme olarak Katılım	UNRISH	Katılımcı Kalkınma
Kayıp Halka olarak Katılım	ECLAC(CEPAL)	Adil büyüme / üretimde adil dönüşüm
İnsan Merkezli Kalkınma	David Korten	Halkın katılımı / ekolojik sürdürülebilirlik
Toplumsal Cinsiyet ve Kalkınma	DAWN (Yeni bir çağda Kadınlar için Kalkınma Alternatifler)	Dezavantajlı grupların kalkınmaya etkin katılım
Mikro İşletme Kredisi ve Kalkınma	Hernan de Soto	Hane halkı düzeyinde yoksulluğun azaltılması, dayanışma kredisi
Tabanda Sürdürülebilir Kalkınma	UNEP (BM Çevre Programı)	Sürdürülebilir kalkınma
Sürdürülebilir Bir Geçim Yaklaşımı	Robert Chambers	Yerel bir kalkınma

Uluslararası konferanslar, toplantılar ve birtakım kuruluşların yaptığı modelleme çalışmaları sonrasında belirginleşen bu yaklaşımları detaylı bir şekilde açıklamak önemlidir. Şilili İktisatçı Manfred Max- Neef’in yerli topluluklarla iletişim kurması sürecinde oluşan fikirleri var olan kalkınma yaklaşımlarının büyük handikaplarını ortaya sermiştir ve yeni fikirler öne sürmüştür. Bunların başında birtakım yüksek rakamların büyüklük ile ilişkilendirilmesi; sayısal veriler ve ölçümler baz alınarak kurumsallığın, kültüre bağlı ahlaki değerlerin ve yapısallığın göz ardı edilmesi; teknolojik ve bilimsellik konusunda mekanik bir yaklaşım; kalkınma konusuna ahlak-dışı olarak bakma; kültürel koşulları es geçerek kurumsallaşma eğilimi; tüm yapılanlarla eko-sistem arasındaki dengesizliği ve uyumsuzluğu fark edememe.

⁶⁰⁸ Veltmeyer, a.g.e., 2007a, 15.

⁶⁰⁹ Veltmeyer, a.g.e., 2007a, 16-35.

Bütün bu tespitlerinden sonra Neef, insani değerlerle doğal sınırları birleştiren ve bu denge üzerinde kalkınmanın sağlanabileceğini öngören “bütünsel ekolojik hümanizm” kavramını ortaya atmıştır.⁶¹⁰ Razeto ise kalkınma sürecinde önemli iki faktör olan devlet ve piyasadan başka bir aktörün daha önemini vurgulamıştır ve bu aktör de “sivil toplum” dur. Sivil toplum, mücadele etmek ve örgütlü bir şekilde eyleme geçmek için önemli bir araçtır. Razeto’ya göre kent yoksullarının eylem ve örgütlenmelerinden doğan dayanışma ekonomisi bu bireylerin acil durumlarına savunma amaçlı verilmiş tepkilerdir.⁶¹¹ Veltmeyer’in kalkınmakta olan ülkeler için uygun olarak gördüğü strateji ise işçilerin katılımını ve yönetimdeki söz haklarını önceleyen, Jaroslav Vanek ve Abraham Guillen tarafından öne sürülen “işçi özyönetim ekonomisi” dir. Bu yaklaşıma göre işçiler üretim aşamasının yönetimine katılmalıdırlar. Etkin katılım ile halklar kendi tarihlerini yazan halklar olarak görülecektir ve kalkınmanın esas öznelerinden olacaklardır.⁶¹² Roberto Guimardes’in öne sürdüğü yaklaşım ise emeği önceleyen bir eksenle şekillenmiştir. Özellikle Latin Amerika’da ön plana çıkan ve aslında sonraki çalışmalarda yetersiz olduğu görülen kooperatifçilik BM’in çalışmalarında da benzer sonuçlar ortaya konarak birtakım olumsuz sonuçlara ulaşılmıştır. Bu sonuçlar ise şu şekildedir: kooperatifler değişim aracı olmaktan ziyade gelir uçurumunu artıran bir işlev görmüştür. Kooperatifler dönüşümü tetikleyen değil mevcut olumsuzlukları yeniden üreten bir yapı haline gelmiştir. Bu gerekçelerle de toplumsal eşitsizlikler daha da derinleşmiştir. Kooperatiflerle ilgili en temel sorun ekonomik olarak örgütlenen yapılar olmalarına rağmen bir şekilde hükümetlerle ya da siyasi kanatlarla işbirliği içerisine girilmek istendiğinde esas amaçlarından sapmalar yaşanması ve iç işleyişlerinin değişmeye başlamalarıdır. Bu sebeple başarılı olabilmeleri için sadece bir grubun çıkarını sağlamaya yoğunlaşmaktan ziyade toplumsal değişim sağlamaları önemlidir.⁶¹³ Toplumsal bir ekonomik model belirleyen COLACOT(Confederacion Latinamerica de Cooperativas y Mutuales de Trabajadores /Latin Amerika Kooperatifler ve işçi Birlikleri Federasyonu) bu model ile başarı elde etmiş ve emek ekonomisi nosyonu ile hareket etmiştir. Emek ekonomisi ise emeği sermayeden daha önemli görür; üretim

⁶¹⁰ Max- Neef, M.(1989). “Human Scale Development: An Option for the Future”. Development Dialogue, 1’den aktaran Veltmeyer, a.g.e., 2007a, 17.

⁶¹¹ Razeto, L. (1988). *Economía de solidaridad y mercado democrático- Vol III*. Santiago: PET, Academia de Humanismo Cristiano’dan aktaran Veltmeyer, a.g.e., 2007a, 18.

⁶¹² Veltmeyer, a.g.e., 2007a, 20.

⁶¹³ Veltmeyer, a.g.e., 2007a, 22.

araçlarına toplumsal bir mülkiyet atfeder; dolaysız üreticileri bir görür ve işletme özyönetiminde ortaklık prensibini benimser. 1950’li yıllarda “katılım” kavramı kalkınma söylemlerinde yer edinmeye başlasa da programların uygulanma süreçlerine katılan kesimin sıradan insanları da dâhil etmemesi bu kavramın uygulanışındaki eksikliği vurgulamıştır. Ne kadar çok aktör kalkınma sürecine dâhil olursa, yani katılım ne ölçüde farklılaşırsa, kavram güçlenir ve toplumdaki etkisi daha dönüştürücü bir hal alabilir. Bu sebeple katılımcı kalkınma taban geniş olmalıdır. Benzer bir bakış açısı da ECLAC’a aittir. ECLAC raporları katılımı kalkınma sürecindeki kayıp halka olarak görmektedir.⁶¹⁴ Temel özellikleri ile kapitalist görünen kalkınma süreçlerine toplumsal bir boyut kazandırmak isteyen iktisatçılar insani bir bakış açısını da bu sürece eklemlendirme eğiliminde olmuşlardır. Bu düşüncelerin yansımaları ise başlangıçta “adil büyüme” adı verilen ve sonrasında da “üretimde adil dönüşüm” kavramına evrilerek şekillenmiştir. Bu kavramın uygulanışında ise üretim ve bölüşüm sürecinden dışlanan aktörlerin sürece dâhil edilmesi ve kalkınma sürecinde elde edilen kaynakların ve her türlü sermayenin adil bir şekilde dağıtılması temel esaslar olmuştur. David Korten’in insan merkezli kalkınma yaklaşımı ise endüstri toplumları olsa dahi üretimi değil insanı merkeze aldığı bir yaklaşımdır. Nihai amaç yoksul insanların hayat standartlarını artırmak olduğu için üretim oranlarının artırılması değil üretim şeklinin revize edilmesi önceliklidir. Zira salt üretim oranlarının artması ve rakamsal verilerin yükselmesi yoksulların ve imtiyazsız grupların hayat standartlarının yükseldiği anlamına gelmemektedir. Bu yaklaşım ile elde edilebilecek başarı ise insani gelişmişlik, refah, eşitlik ve sürdürülebilirlik kavramları kullanılarak değerlendirilebilir. Bunu elde edebilmek için iki önemli bakış açısı vardır: sürece halk aktif olarak katılmalıdır ve ekolojik sürdürülebilirlik sağlanmalıdır.⁶¹⁵ Birçok bölge için ihmal edilen ve esasen kalkınmayı tüm parametreleri de dâhil ederek yükseltebilecek bir diğer faktör ise “kadın”lardır. Kadınların bu sürece etkin bir şekilde katılımı sistemin baskıcı unsurlarına karşı bir direniş mekanizmasının temellerini atmaktadır. Liberal ve radikal feminizm bakış açıları ile detaylandırılan bu yaklaşım ataerkil sisteme bir başkaldırı niteliğindedir.⁶¹⁶ Latin Amerika başta olmak üzere 80’li yıllarda dünya çapında yaygınlaşmaya başlamış olan bir yaklaşım ise

⁶¹⁴ ECLAC. (1990). *Productive Transformation with Equity*. Santiago, Chile’den aktaran Veltmeyer, a.g.e., 2007a, 25.

⁶¹⁵ Veltmeyer, a.g.e., 2007a, 28-29.

⁶¹⁶ Sen, G. and Grown, C. (1987). *Development, Crises and Alternative Visions- Third World Women’s Perspectives*. New York: Monthly Review Press.

mikro üreticileri dezavantajlı bir durumdan kurtarmak amacıyla şekillenmiştir. Bu yaklaşıma göre mikro kredi sağlanan işletmelere verilen krediler “dayanışma kredisi” olarak nitelendirilmektedir ve hane halkı düzeyindeki yoksulluğun azaltılması noktasında oldukça işlevseldir.⁶¹⁷ Mikro kredilerin olumsuz yanını vurgulayan Weber ise onların küreselleşmeyi kontrol altına alabilmek için bir araç olarak kullanıldığını öne sürmektedir. Bu sayede de ülke içindeki politika değişikliklerine müdahale etmek daha kolay olacaktır ve Weber’e göre bu emperyalist motivasyonlar barındıran bir yaklaşımdır.⁶¹⁸ 70’li ve 80’li yıllarda BM’nin konferanslarında ortaya çıkan ve çıktığı günden beri gündemi işgal eden bir kavram “sürdürülebilirlik”tir. Bu sürdürülebilirlik tabana yayıldığı ve tüm aktörlerin eylem programlarını kapsadığı takdirde kalkınmayı elverişli bir noktaya taşıyacaktır. Aksi takdirde zemini sağlam olmayan politikalar uygulanmaya devam edilecektir.⁶¹⁹ Bu yaklaşımı destekleyici bir nitelik taşıyan bir diğer yaklaşım da “sürdürülebilir bir geçim” yaklaşımıdır. Günümüz toplumlarında dezavantajlı görülen “yerel”in kalkınmasının sürdürülebilir olması ve toplulukların süreçlere dâhil edilmesini temel alan yaklaşımdır. Dâhil olma oranı arttıkça dış etkenlerin kalkınmayı olumsuz etkileme oranları da azalacaktır.⁶²⁰ Sürdürülebilirlik esasen tüm alternatif yaklaşımların temel çıkış noktasıdır. Zira bu kavram salt doğa ile olan ilişkilerin seyri ile ilintili değildir. Bununla birlikte salt politik bir problem de değildir. Üretime katılan ve doğal sistemlere yönelik korumayı ve güçlendirmeyi önceleme konusunda bilgi sahibi olan bireylerin ekonomik ve sosyal kapasiteleri de artırılmalıdır. Yerel katılımın yoğunluğu arttığı ölçüde başarılı stratejiler geliştirilebilecektir.⁶²¹ Eğer herhangi bir strateji sürdürülebilirliği destekler nitelikte ise o strateji dâhilinde halk kendi yaşam koşullarında ve çalışma hayatında söz sahibidir ve yerel katılım oranı yüksektir. Uluslararası alanda kalkınma stratejilerine entegre olabilmek için ise yerel/ bölgesel otonomi sağlanmış ve özerklik başarılmış olmalıdır. Kendi kendine yetemeyen ve otonomi sağlayamayan aktörler uluslararası işbirliğine ve koordinasyona direnç göstermektedirler ve birtakım sorunlar ortaya çıkmaktadır.⁶²² Sürdürülebilir kalkınmayı desteklemek için birtakım

⁶¹⁷ Veltmeyer, a.g.e., 2007a, 31

⁶¹⁸ Weber, H. (2002). “Global Governance and Poverty Reduction: the Case of Microcredit”. In R. Wilkinson and S. Hughes (Eds.), *Global Governance: Critical Perspectives*. London and New York: Routledge, 133.

⁶¹⁹ Veltmeyer, a.g.e., 2007a, 33.

⁶²⁰ Coleman, J.S. (1988). “ Social Capital in the Creation of Human Capital”. *American Journal of Sociology*, 94, 99; Veltmeyer, a.g.e., 2007a, 29; Chambers, R. (1997). *Whose Reality Counts?*. London: IT Publications’tan aktaran Veltmeyer, a.g.e., 2007a, 35.

⁶²¹ Barkin, a.g.e., 2007, 210.

⁶²² Barkin, a.g.e., 2007, 217.

stratejiler uygulanmaktadır. Bu stratejilerden ilki “kendi kendine yetebilme”dir ve küresel ticaret sistemine entegre olmanın karşısında duran bir stratejidir. Uluslararası ticaret sistemi devletler için nispeten güvensiz bir ortamdır ve bu sebeple kendi kendine yetebilme fikrinin gerçekleştirilmeye çalışıldığı ilk alan “gıda” hususudur. Temel malların yerel üretimi, üretim sürecinde istihdam sağlanabildiği takdirde lüks olmaktan çıkmakta ve kırsalı da kalkındırarak sürdürülebilir kalkınmaya katkı sağlamaktadır. Aksi takdirde toplumda üretim sürecini dönüştürmeye dair bir refleks gelişmektedir. Zira Barkin, yapmış olduğu sürdürülebilir kalkınma tanımında yerel grupların deneyimlerine vurgu yapar ve bu deneyimler çerçevesinde üretimin yeniden organize edildiği yaklaşımı sürdürülebilir kalkınma olarak tanımlar.⁶²³ 1980 yılı itibarıyla Dünya Bankasının en çok kredi sağladığı alan kırsal kalkınma ile ilgili projelendirmeler olmuştur. Çiftçiler arasındaki üretkenliği artırmak ve yoksulluğun ve kalkınamamışlığın sebep olduğu birtakım görünür problemleri ortadan kaldırmak amacıyla daha entegre bir yaklaşımın ortaya konması adına kırsal bölgelere kalkınma yardımları yapılması çağrısı gündeme gelmiştir. Nitekim bölgede birtakım programlar uygulanmaz ise çok uzun yılların getirdiği yoksulluk ve sömürü düzeni ile başa çıkmak mümkün görünmemektedir. Elbette ki programların başarıya ulaşabilmesi ve uzun vadede sonuçlarının sürdürülebilir olabilmesi için yerli çiftçilerin programların düzenlenmesine ve yürütülmesine katkı sağlamaları gerekmektedir. Fayda gören kesimin de sürece aktif bir şekilde dâhil olması büyük önem arz etmektedir. Programların genel olarak üç bileşeni bulunmaktadır: üretimi artırıcı doğrudan girdiler, artan üretimi destekleyici altyapı, sağlık ve eğitim gibi sosyal altyapı unsurlarıyla beraber çiftçi kuruluşları. İlgili yaklaşımlar çoğunlukla arazilerin yeniden dağıtılması konusundan uzak durmaya çalışmıştır.⁶²⁴

Başta UNRISD, UNDP, BM, DB, ECLAC ve sivil toplum kuruluşları olmak üzere kalkınmayı farklı temalar çerçevesinde incelemeye çalışan tüm aktörlerin teoride uzlaştıkları önemli bir nokta vardır. Bu nokta hükümetlerin merkezsizleşmesi ve sivil toplumla olan etkileşimlerinin artması gerektiği yönündedir. İnsan merkezli bir katılımcı kalkınma anlayışı geliştirilmek isteniyorsa toplum ve topluluklar için bu alanı yaratmak elzemdir. Nitekim teorik olarak ortaya konan bu anlayış gerçekte de pek uyuşmamaktadır. Katılımın toplum

⁶²³ Barkin, a.g.e., 2007, 219-222.

⁶²⁴ Grindle, a.g.e., 1986, 161.

düzeyindeki en yetkin temsilcilerinden biri olarak görülen “belediye”ler topluluğu kapsamamaktaydı. Öyle görünmekle birlikte insanların topluluklarla olan bağlarının zayıflamasına rağmen bu bağları kuvvetlendirecek bir işlev görmemekteydi. Böylelikle örgütlenmelerin kapasiteleri zayıflamakta ve işlevlerini yerine getirememekteydiler. İkinci tespit ise oldukça çarpıcı bir nitelik taşımaktadır. Kalkınma çalışmalarında söz konusu olan niteliklerdeki bir topluluğun aslında var olmadığı düşünülmektedir. Dağlık bölgelerde yaşayan yerli mikro toplumlar dışında kalkınmaya kolektif bir şekilde katkı sağlayacak toplulukların eksikliği göze çarpmaktadır. Üçüncü olarak belediye odaklı anlayışın büyük eksikliğine geri dönmüştür. Belediyeler odakta kaldığı zaman eylemlerin kapsamı çoğunlukla yerel konularla sınırlandırılmakta ve örgütlenme konusunda eksiklikler ortaya çıkmaktadır. Ne yazık ki planlanan kalkınma modeli ile uygulanan arasındaki uçurum da artmış ve adaletsizliklerin merkezi haline gelmiştir.⁶²⁵

Uluslararası işbirliğinin geçmişi de farklı yaklaşımlar doğrultusunda evrilmiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında jeopolitik, dış politika ve ekonomi açısından konumlanabilen kalkınma kavramı, kapitalist kalkınma yaklaşımı ile ülkelerin politikalarına yerleşmiştir. Konu ile ilgili birçok argüman mevcuttur ve bunlardan biri uluslararası işbirliğinin uluslararası kalkınma için gerekliliğini savunmaktadır. Bu argümana göre iki-taraflı veya çok taraflı işbirlikleri, ulusal kalkınma süreci içerisine girmiş ülkelerin komünizm ideolojisi altına girmeme ve SSCB modeline yaklaşmamasının bir aracı olarak görülmektedir. Bu noktada “yardım”lar dönemin emperyalizminin bir aracı olarak tanımlanmıştır.⁶²⁶ Yerel sermayelere piyasa yaratamayan, uluslararası sermayenin iniş-çıkışlarına, faiz değerlerine ve doğrudan yabancı sermayeye karşı savunmasız hale gelen, teknolojik girdileri tam verim ile kullanamayan ve bununla birlikte özerkliğini kaybederek bağımlı hale gelen bir ekonomide sürdürülebilir bir kalkınmayı hedeflemek gerçekçi olmayacaktır.⁶²⁷ Savaş sonrasında iki taraflı ya da çok taraflı uluslararası yardım olarak adlandırılan uluslararası işbirliği kavramı esasen birbiri ile çelişen iki amaca hizmet etmiştir: donör ülkelerin kısa vadeli siyasi ve stratejik çıkarları ve kalkınmakta olan ülkelerin uzun dönem büyümeleri ve ülke içinde yoksulluğun azaltılması. Bu hususta endüstrileşmiş Kuzey’den kaynaklar Güney’in kalkınmakta olan ülkelere

⁶²⁵ Veltmeyer, a.g.e., 2007c, 81.

⁶²⁶ Veltmeyer, a.g.e., 2006, 42.

⁶²⁷ Sanmartino, a.g.e., 2007, 96.

aktarılmaya başlanmıştır. Kalkınmakta olan ülkelerin ekonomik durumlarının iyiye gitmesi ve uluslararası sistemde kendilerine yer bulabilecek olmalarının dolaylı olarak gelişmiş ülkelerin de refahını artıracakı düşünülmektedir. Aslında bu husus ekonomik güvenliği sağlama yönündeki bakış açısının bir sonucu olmuştur. Yerelde enerji, ulaşım gibi altyapısal alanlar üzerine yatırım yaparak yeni pazarlar oluşturmak ve vergiler, kar dağılımları, işgücü pazarı ve sağlık, eğitim, gıda üretimi gibi ilgili tüm sosyal alanlarla düzenleyici yapılar kurmak suretiyle ekonomik kalkınmayı güçlendirme amacı taşıyan yardımlar, bu bağlamda aynı zamanda gelişmiş ülkelerin bir nevi kontrol mekanizmaları haline gelebilmektedir. Belirtilen ilişkiler mevcudiyetini korumaya devam etse de daha uzun süren işbirlikleri ve yardımlar Birleşmiş Milletler Kalkınma Fonu ve Çok-Tarafli Kalkınma Bankaları gibi çok tarafli kalkınma kurumları⁶²⁸ ile devam etmiştir.⁶²⁹ Çok tarafli kalkınma kuruluşlarının etkisi de ülkenin ekonomisinin gelişmişliğine göre de değişebilmektedir. Bu kuruluşlar az gelişmiş iç ekonomilere sahip ülkelerde hep daha etkili olurken Brezilya, Şili, Kolombiya, Meksika ve Arjantin gibi daha gelişmiş ekonomilerde o kadar etkili olamamaktadır. Güçlü teknik ekipleri ile iyi programlar tasarlayabilen ve uygulayabilen bu ülkeler kendi ülkelerinde kendi politikalarını daha kolay hayata geçirebilmektedirler.⁶³⁰ Easterly'e göre Dünya Bankası'nın kalkınmaya olan bakışı zaman içerisinde değişmiştir. 1950'ler ve 1960'larda Dünya Bankası kamu altyapısı çalışmalarını kalkınmanın anahtarı olarak görmüş ve altyapı yatırım projelerini finanse etmeye yönelik bir yol benimsemişken 1980'lerde kalkınma için önemli olan noktanın piyasa yanlısı politikalar benimseyebilmek olduğu vurgulanmış ve bu nokta da kalkınma yardımlarının etkililiği sorgulanmaya başlamıştır. 1980'li yıllardaki borç krizini müteakiben ekonomileri dışa açma, hükümet müdahalelerin alanını ve yoğunluğu azaltma, daha sağduyulu makro-ekonomi politikaları benimseme ihtiyacının gerekliliği konusunda teknokratlar ve politikacılar ikna olmaya başlamışlar ve bu prensipleri ülkeleri için uygulamaya başlamışlardır. Ancak yapılan reformlar Arjantin'de ülke içinde pek destek

⁶²⁸ Birleşmiş Milletler bünyesinde yıllar içerisinde oluşturulan kalkınma kurumları Birleşmiş Milletler Kalkınma Fonu (UNDP), Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu (UNICEF), Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA), Dünya Gıda Programı (WFP), Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu (IFAD) olmuştur. Bununla birlikte Çok – Tarafli Kalkınma Bankaları ve onlara bağlı kurumlar ise Dünya Bankası Grubu (IBRD), Amerikalılar Arası Kalkınma Bankası (IDB), Asya Kalkınma Bankası (AsDB), Afrika Kalkınma Bankası (AfDB), Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (EBRD). Maastricht Anlaşmasının onaylanmasının ardından bizzat Avrupa Birliği de kalkınma yardımı sağlayıcı olmuştur.

⁶²⁹ De Castro, a.g.m., 2000, 505.

⁶³⁰ Perry and Garcia, a.g.e., 2016, 207.

görmemiştir. Nitekim 1990'lı yıllarda yapılan reformlar 2000'li yıllarda ülkede al-aşağı olmuştur.⁶³¹

Arjantin'in temel prensipleri belirtildiği üzere iken uluslararası kuruluşlarla da etkileşim halinde olduğu ve ona yönelik politikalar belirlediği süreçlerin varlığı da yadsınamazdır. İlk UNDP ülke programı 2002-2004 yılları arasında gerçekleştirilmiştir. Milenyum Kalkınma Hedefleri ve yoksulluğu azaltmayı; demokratik yönetişimi güçlendirmeyi; sürdürülebilir kalkınma için enerji ve çevreyi içeren adımlar atılmıştır. Aynı şekilde 2005-2008 yılları arasında başlatılan ülke programı da prensipte aynı hedeflere yönelik olarak işletilmiştir. 1990'lı yıllar boyunca UNDP, Latin Amerika'da kaynak mobilizasyonu stratejisini benimsemiştir. Bu strateji orta gelire sahip ülkelerde kalkınma işbirliği yapılması gerektiği zamanlarda finansal kaynakların kıtlığı sebebiyle benimsenmektedir. Uluslararası finansal kurumlar da dâhil olmak üzere üçüncü taraflardan gelen finansal kaynaklar ile ülke ofisleri kendilerini finanse etmeye çalışmaktadırlar. 2002 ila 2008 yılları arasında geçen süreçte kaynakların dağılım alanları incelendiği zaman yoksulluğun azaltılmasına yönelik çalışmalara ayrılan miktar artış göstermiştir. Kapasite artırımı ile ilgili olan projeler de 2005-2008 yılları arasında önemli ölçüde artarak neredeyse toplam dağılımın yarısını almıştır.⁶³² BM sisteminin Arjantin'deki koordinasyonu, değerlendirme altındaki dönemde güçlenmekteydi. UNDP, müzakere süreçlerinde yeterli teknik desteği sağlayabilmek için mevcut kurumların, fonların ve programlarının katılımı önemli görmüş ve bu anlamda öncü bir rol üstlenmiştir. Öncelikli amaç yoksullukla mücadele olmuştur; ancak birkaç tematik tartışma grupları da sağlık, eğitim, yargı reformları, siyasi sistem reformları ve en önemlisi de sosyo-işçilik ve üretim konuları üzerine olmuştur. BM'in ülkedeki takımı BM'in neredeyse tüm alt gruplarıyla birlikte ve Dışişleri Bakanlığı ile koordineli bir şekilde çalışmıştır. Özel sektör ve sivil toplum kuruluşları da UNDP'nin çalışma yöntemi bakımından hükümete yakınlığı benimsemesini takdir etmişlerdir. Nitekim bu durum hükümetin kurumları ile daha güçlü işbirlikleri gerçekleştirilmesine yardımcı olmaktadır. UNDP'nin birincil işbirliği partneri ulusal hükümetlerdir. Bununla birlikte merkezi, kentsel ve yerel seviyelerde de işbirliği yapabileceği aktörlerle çalışmaktadır. Ayrıca hükümetin kurumları arasında da

⁶³¹ Easterly, W. (2001). *The Elusive Quest for Growth- Economists' Adventures and Misadventures in the Tropics*. London: The MIT Press, 102.

⁶³² UNDP, a.g.e., 2009, 15- Figure 5 and Figure 6.

koordinasyon sağlayıcı görevler üstlenebilmektedir. 2005 yılında kritik bölge olarak Arjantin'in kuzey bölgelerinin belirlenmesinin ardından UNDP o bölge ile olan işbirliğini artırmaya başlamıştır. Yerel ve kentsel yetkililere sağlanan desteğin özellikle yoksulluğu azaltma ve çevre konularında güçlü olduğu görülmektedir.⁶³³

Bir diğer önemli husus da projelerin ve programların fonlarının kaynağı olmuştur. Bu süreçte Arjantin, Dünya Bankası ve Inter American Development Bank gibi uluslararası finansal kuruluşlardan ve kendi hazinesinden kaynak elde etmiştir. Özellikle 2005-2008 yılları arasında hazinenin fonları diğer kaynaklara oranla daha yüksek miktarda olmuştur.

634

2001 Arjantin Krizinin iyileştirilmesi süreci boyunca IMF ile ilişkiler geliştirilmiştir. Yapılan anlaşmalar ile birtakım bağımlılıklar oluşturulmuş ve kontrol mekanizması ortaya çıkmıştır; ancak bu dâhil olma süreci birçok eleştiriyi de beraberinde getirmiştir. Alınan kredilerin şartlarını gerçekleştirmek aslında ülkeyi daha da derin bir durgunluğa sürüklemiştir. Ayrıca Bakan Cavallo tarafından birikimlere ulaşılması engellenmiştir ve bunun sonucunda da beklenen sosyal devrimlerin önü açılmıştır.⁶³⁵ IMF, bazen ABD ile birlikte birkaç konuda eleştirilerin odağında olmuş ve birtakım suçlamalara maruz kalmıştır. Neo-liberal ekonomik modelin ülkeye getirilmesinin öncüsü olduğu düşünülen IMF ve ABD'nin bu hamlesinin ülkenin daha sonrasında kriz içerisinde kalmasının temel sebeplerinden olduğu eleştirilerin odak noktasıdır. Bu husus ekonomik boyutlarının yanı sıra siyasi boyutlarıyla da tartışılması gereken oldukça detaylı bir konu niteliğindedir. IMF'in eleştirilere maruz kaldığı diğer bir nokta da Aralık 2001'de finansal yardımı durdurarak krizi tırmandırmanın önemli bir sebebi olduğu noktasındadır. Ancak tam olarak bu konuda IMF tam tersi bir görüş tarafından da eleştirilmiştir. Finansal desteği çok uzun süredir ülkeye sağlamış olması, Arjantin'in gerçekleştirmesi gereken reformları sürekli ertelemesine ve ekonomisini bir türlü toparlayamamasına neden olmuştur. Bu husus IMF- Arjantin ilişkileri düşünülürken dikkate alınması gereken çok önemli bir husus niteliğindedir. 1990'lar düşünüldüğünde Arjantin'in çoğunlukla IMF etkisi ve kontrolü altında olduğu görülmektedir. Uygulanan programlar iki

⁶³³ UNDP, a.g.e., 2009, 34.

⁶³⁴ UNDP, a.g.e., 2009, 16- Figure 7.

⁶³⁵ Munck, a.g.m., 2001, 76.

tarafı bu ilişkinin en iyi haliyle bu dönem içerisindeki sürekliliğini kanıtlar niteliktedir. 1991 yılında yapılan destekleme kredisi (stand-by) anlaşması ve 1992 yılında bu düzenlemenin genişletilmesi Konvertibilite Yasası ve CBA ile ilgili olup ekonomik istikrarı ve yapısal reformları sağlamak adına yapılmıştır. 1996 yılındaki stand-by anlaşması ise Meksika Krizi sonucu ortaya çıkan problemlerin giderilmesine yardımcı olmak amacıyla yapılmıştır. 1998 yılındaki anlaşma ise finansal konsolidasyonu sağlama ve yapısal reformları tamamlama adına bir politika stratejisi oluşturulması ve uygulanması için yapılmıştır. Bu süreçte Arjantin uluslararası pazara uyum sağlamaya çalışmış ve bu yardımları da önleyici yardımlar olarak algılamıştır. 1999 yılında programlar durduğunda ise Arjantin hükümeti gerçekleştirmesi gereken birçok amacın gerisinde kaldığını fark etmiştir. Mart 2000’de onaylanan stand-by anlaşmasının amacı da Arjantin ekonomisini piyasa oynaklıklarına karşı korumak olmuştur; ancak Arjantin bu yardıma da önleyici gözüyle bakmış ve piyasa finansmanına güvenmiştir. Arjantin’in uluslararası piyasaya entegre olması elbette iyi bir durumdur; ancak bunu IMF desteği olmadan yapabildiği zaman ekonomisinde iyileşme olduğu belirginleşecektir. 1983 yılından 2001 yılına kadar IMF, dokuz tane istikrar programı uygulamaya çalışmıştır. 2001 yılı aynı zamanda 1983 yılında başlayan demokratik siyasi seçimlerin bitimini de simgeler niteliktedir.⁶³⁶ Eichengreen’e göre sosyal huzursuzlukların hâkim olduğu ülkede sıfır-açık kuralı işleri sadece kötüye götürecektir; çünkü zayıf ekonomi üzerinde daha da deflasyonist baskı oluşturacaktır.⁶³⁷ Diğer bir çözüm ise “Quadruple- D” adı verilen ve devalüasyon, dolarizasyon, depozitoların kayıttan düşülmesi ve borcun yeniden yapılandırılması anlamlarına gelen çözümdür. Ekonomist Ricardo Hausmann’a göre Arjantin mevcut politikasını terk etmeli, dalgalı kur rejimine geçmeli, katı enflasyon hedefleri tanımlamalıdır. ⁶³⁸ Sonrasında IMF’ten başka bir ekonomist de IMF in yardımlara devam etmesinin büyük bir hata olduğunu, Arjantin’e yardım etmek için ortaya konan uluslararası çabanın da başarısızlığa uğradığını söylemiştir. Arjantin’in yabancı kreditörler ile borçlarını ödemesinin imkânsız olduğunu, borçlarının yeniden takvimlendirilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Kriz süresince uygulanan politikaların yanı sıra IMF ve Arjantin ilişkisinde vurgulanan bir başka boyut daha mevcuttur. IMF’i bir kez dahi olsa da savunmuş olan kişiler bile Arjantin için uygulanan politikaları sorgulamaya başlamıştır. Çoğunun ortaya koyduğu gibi 2002 Arjantin

⁶³⁶ Munck, a.g.m., 2001, 76.

⁶³⁷ Eichengreen, B. (2001). “Argentina After the IMF”. *Berkeley Economics*, 3. Web: <https://eml.berkeley.edu/~eichengr/reviews/argentina.pdf> adresinden 10 Kasım 2021’de alınmıştır.

⁶³⁸ Jonas, a.g.e., 2002, 32.

Krizi oldukça belirgin ve tahmin edilebilirdi; ancak herkes bunu bilmesine rağmen IMF bunun farkında değildi. Arjantin hususunda önemli bir çıkarım da Brookings Enstitüsü tarafından yapılmıştır. Arjantin'in kırılganlıkları, IMF'in ekonomik önerileri karşısında daha da ortaya çıkmakta ve bu durum da IMF için bir problem teşkil etmektedir. Temelde ülke içindeki siyasi dinamiklerle şekillenen bu duruma teknokratik bir çözüm sunulması gerekmektedir.⁶³⁹ Her krizde olduğu gibi bu krizden sonra da birtakım suçlamalar yapılmış ve sorumlu arayışına gidilmiştir. Bu açıdan bakıldığında ilk sırada IMF durmaktadır. Dayanışma programlarına yönelik eleştiriler oldukça uzun zamandır gündemde kalmıştır. Paul Krugman, Arjantin'in yaşadığı krizden ABD'yi sorumlu tutmuş ve IMF yetkililerini hastasının kanaması devam ederken bu kanamayı bile durduramayan doktorlar olarak görmüştür. Uygulamalar ve dayanışma programları ülkeyi daha da hasta etmiş ve sona doğru yaklaştırmıştır. Sachs ve Krugman'a göre IMF, Arjantin için ne yapılacağına dair kesin bir bilgi ve öneri eksikliği yaşamaktadır. Bu sebeple geçici ve esasen etkinliği geçmiş tavsiyeler sunmaktadır.⁶⁴⁰ Sermayenin organik entelektüelleri açısından bakıldığı zaman Arjantin Krizi IMF'nin anahtar uluslararası kapitalist bir kurum güvenilirliğini ve yaşayabilirliğini tehlikeye atmıştır. Kurumun Arjantin ile ilgili savunmaları ve açıklamaları zayıf ve tutarlı olmamıştır. IMF'ten Anne Krueger, sanki IMF Arjantin ile ilgili gözlemler yapmamışçasına Arjantin'in düşüşünün sebeplerini aramıştır. Dış çevrenin ve şokların istenmeyen olması özelliğini vurgulamış ve sürdürülebilir olmayan borç dinamiklerine değinmemiştir. Esasen iki açıklama da doğrudur; ancak IMF uygulamaları ile de ilişkilidir. Esasen açıklamalar doğrudur; ancak ima edildiği gibi salt ülke politikaları ile ilgili değildir. Arjantin'in politikaları IMF ile olan ilişkileri çerçevesinde de şekillenmiştir. Belki de krizden çıkarılması gereken en önemli derslerden biri ülkeyi alternatif stratejiler benimsemesi yönünde ikaz etmekten öteye geçilmesi gerektiğidir. Küresel sivil toplum yapılanmaları da uluslararası kampanyalar aracılığı ile bu sürece destek olabilirdi ve piyasa, sosyal olarak

⁶³⁹ Graham, C. and P. Masson. (2002). "The IMF's Dilemma in Argentina: Time for a New Approach to Lending?". *Brookings Institution Policy Brief*, No. 111- November, 2. Web: <https://www.brookings.edu/research/the-imfs-dilemma-in-argentina-time-for-a-new-approach-to-lending/> adresinden 15 Kasım 2020'de alınmıştır.

⁶⁴⁰ İnternet: Krugman, P. (2002, Jan 2). "Argentina's Crisis is a U.S. Failure." *New York Times*. Web: <https://archive.globalpolicy.org/soecon/bwi-wto/imf/2002/0102us.htm> adresinden 9 Temmuz 2021'de alınmıştır; İnternet: Sachs, J. (2002, May 4). "IMF 'Cure' Is Adding to Crisis in Argentina". *Irish Times*. Web: <https://www.irishtimes.com/news/imf-cure-is-adding-to-crisis-in-argentina-1.1056087> adresinden 5 Mayıs 2021'de alınmıştır.

kabul edilerek mevcut krizin üstesinden gelinebilirdi.⁶⁴¹ Bununla benzer doğrultuda olan sonuç ise şudur: uluslararası finansal kuruluşlar ve serbest küresel piyasalar Arjantin'in çöküşündeki temel yapılar olarak görülmektedir. Ancak tabii ki bu durum ülke için sınıf analizi yapmaktan alıkoymamalıdır; çünkü ülke içi problemler de Arjantin'in bu noktaya gelmesinde oldukça etkilidir.⁶⁴²

2000'li yıllara doğru resmi kalkınma yardımı akışları önemli bir krize doğru sürüklenmiştir. Donör ülkelerin kısıtlarından ve uluslararası krizlerden olumsuz etkilenen bu akışlar, sadece bu perspektifte incelendiği zaman objektif nedenler ortaya konamayacaktır. Uluslararası politik ekonomik koşullar, ülkelerin yüzleşmekte olduğu siyasi ve ekonomik krizlerle birlikte küresel yönetim bir arada düşünüldüğünde daha gerçeğe yakın analizler yapılabilecektir. Parada 'ya göre sanayileşme süreci sadece hükümetlerin politikalarına ve kararlarına ve hatta bu süreci hızlandıran ve güçlendiren tarifelere ve bu tarifelerle ilgili planlamalara bağlı şekilde gerçekleşmemektedir.⁶⁴³ Veblen'e göre bir devletin sanayileşme sürecini endüstriyel sanatlarının artırdığı kadar sosyal, kurumsal ve kültürel doku da etkili olmaktadır. Bu da teknolojik olarak ileri seviyede olan ülkelere kolektif ya da ferdi kuruluşlar aracılığı ile teknolojinin transferini sağlayarak bunu yalnızca iç pazarda kullanmaya yönelik değil de küresel ekonomiye entegre olma amacıyla kullanmayı gerektirmektedir. Dünya ekonomisinde ayakta kalabilmek için de güçlü bir endüstriyel sektöre sahip olmak gerekmektedir.⁶⁴⁴ Bununla birlikte endüstriyel kalkınma modellerinin de birtakım olumsuz yan etkileri vardır. Mevcut olan sosyal ve çevresel problemler bu kalkınma modelleri ile yaygınlaşabilmektedir. Hatta ve hatta bu sorunsalları normalleştiren refah yapıları ve iktidarlar da ortaya çıkmaktadır.⁶⁴⁵

⁶⁴¹ İnternet: Krueger, A. (2002, July 17). "A Crisis Prevention and Resolution: Lessons from Argentina.". *International Monetary Fund*. Web: <https://www.imf.org/en/News/Articles/2015/09/28/04/53/sp071702> adresinden 10 Ocak 2021'de alınmıştır.

⁶⁴² Munck, a.g.m., 2001, 81.

⁶⁴³ Parada, a.g.m., 2018, 637.

⁶⁴⁴ Parada, a.g.m., 2018, 637-638.

⁶⁴⁵ Barkin, a.g.e., 2007, 223.

4.4. Tarımsal Politikaları Etkileyen Uluslararası Dinamikler

Tarımsal değişimin süreçleri esasen küresel sistemdeki değişikliklerle ve temel eğilimlerle de paralel şekilde ilerlemiştir. Üçüncü dünya ülkelerinin tarım sektörleri için neo-liberal küreselleşmenin etkilerine dair yapılan genellemeler ise şu şekilde sıralanabilir: düşük düzeyli devlet yatırımları, devletin düşük seviyedeki yönlendirmesi ve kontrolü yönünde olmuştur. Devletin küçük çiftçilere doğrudan ya da dolaylı olarak vermiş olduğu sübvansiyonların kaldırılması da küçük çiftçileri olumsuz etkilemiştir ve birçok bölgede tarımdan kopuşa ve köylüleşmeden uzaklaşmaya sebep olmuştur. İkinci önemli eğilim ise ithal ikameci sanayileşme kapsamında yerli pazar için üretim teşvik edilecek ve eğer üretime konu olan ürünün uluslararası piyasalardaki fiyatı ülke fiyatlarına kıyasla ucuz ise ithal edilebilecekti. Bu Latin Amerika'nın ulusal kalkınma yolu olarak görülmüştür. Bu kapsamda ayrıca karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu kahva, kakao, çay, şeker, pamuk, palmiye, taze meyve-sebze, karides, çiçek, biyo-yakıt, hayvan yemi olarak kullanılacak soya-şeker-tahıl üretimi ihracat için teşvik edilecekti. Son olarak da aile çiftliklerinin ve tarım işletmelerinin üretim süreçleri derinleşmeye ve uzmanlaşmaya başlamıştır.⁶⁴⁶

Latin Amerika bölgesinde başlayan tarımsal değişikliklerle birlikte çokuluslu şirketler soya fasulyesinin ticaretinde hâkim duruma gelmişlerdir. Gerçekleştirilen birtakım biyo-teknolojik çalışmalar da ulus-ötesi şirketler tarafından patentlenmiştir. Bu şirketlerin benimsediği temel strateji ise dikey entegrasyon stratejisidir. Bu stratejiye göre ulus-ötesi ticaret yapanlar tarımsal süreçlerde etkin olduğu gibi işleme, altyapı ve ulaşım konularında da gelişmektedirler.⁶⁴⁷ Dünyanın en önemli soya fasulyesi ihracatçılarından olan Arjantin'in bu ürünü ticari hale getirdiği süreçte çok-uluslu şirketlerin de önemi olmuştur. Nitekim 2007 yılına kadar 7 farklı genetiği değiştirilmiş soya fasulyesi türünün ticarileştirilmesi onaylanmıştır. Bunların incelenmesinin talebi de bu şirketlerden gelmiştir.⁶⁴⁸ Genetiği değiştirilmiş ürünlerin teknolojisine olan bölgesel ve uluslararası direnç, ulusal hükümetlerin politikalarını belirlerken göz önünde bulundurması gereken hususlardandır. Özellikle Avrupa pazarlarına güvenli bir şekilde giriş yapabilmek için bir koalisyon

⁶⁴⁶ Bernstein, a.g.e., 2014, 108.

⁶⁴⁷ Norberg, a.g.e., 2020, 10.

⁶⁴⁸ Burachik, M. and Traynor, P.L. (2002). "Analysis of a National Biosafety System: Regulatory Policies and Procedures in Argentina". *ISNAR Country Report*, No: 63, 26.

oluşturmak gerekli bir adım olmaktadır. Bu koalisyonun da biyo-teknolojiyi destekleyen aktörler ve güçler tarafından oluşturulması gerekmektedir. Bu konu aynı zamanda Dünya Ticaret Örgütü'nün de en önemli tartışma konularından biri haline gelmiştir.⁶⁴⁹ Söz konusu biyo-teknoloji olduğu zaman güçlü çok-uluslu şirketler esasen hükümetlerin biyo-teknoloji politikaları etkileyen en önemli aktörlerden olmaktadır. Çoğunlukla en güçlü ülkelerde kurulmuş olan bu şirketler aynı anda birçok ülkenin biyo-teknoloji politikalarını etkileme gücüne sahip olmaktadır. Ayrıca bu şirketlerin birçok karar alma mekanizmasına dâhil olması da onlara devletlere karşı yapısal bir avantaj vermektedir. Ticaret yapan, ihracatçı ve işveren kimlikleri ile birlikte çok-uluslu şirketler Arjantin'in sermaye birikimi stratejilerine büyük ölçüde katkı sağlamaktadır. Sağlanan katkılar sorumluluk paylaşımı ve ülkenin ekonomik göstergelerinin gelişmesi şeklinde gerçek hayatta karşılığını bulmaktadır. Örneğin çok-uluslu şirketler aynı zamanda işveren kimlikleri ile istihdamı artırmakta, yapmış oldukları ticari işlemler sebebiyle vergiler ödemekte ve tedarik zincirlerinin, tarımsal pazarların ve üretimin yönetişiminin sağlanmasına katkı sağlamaktadırlar.⁶⁵⁰ Çok uluslu şirketlerin devletlerin politikalarını etkileme ve politikalara yön verme kapasitesi devletlerin egemenliklerini zaman zaman kısıtlayabilmektedir. Bu husus devletlerin yanlış kararlar almalarına sebep olabiliyorken aynı zamanda çok uluslu şirketlerin de politika belirleme gücünü göstermektedir. Temel tarımsal ihraç ürünlerinden olan soya fasulyesinin fiyatlarındaki düşüş Çin'i harekete geçirmiş ve Arjantin ile daha yakın ticari ilişkiler kurmak için çabalamıştır; ancak ülkenin en önemli şirketlerinden olan Monsanto'nun, hükümet ile görüşüp Çin'e dumping yapmak yönünde baskı yapmaya başlaması bu durumun bir örneği olarak gösterilebilir.⁶⁵¹

Son tarımsal değişikliklerin küresel çapta artan üretim ve dolayısıyla talep doğrultusunda gerçekleştiğini öne süren bir görüş mevcuttur. Büyük çapta tarımsal değişikliklere devletler sadece tek başlarına karar vermemekte olup günümüzde ulusların sınırlarını aşan ve politikalarında etkili ve belirleyici olan güçler mevcuttur.⁶⁵² Küresel taleplerin iç piyasayı da şekillendirdiği ve aslında ülke sınırları içerisindeki üretimin küresel tedarik zincirinin de bir

⁶⁴⁹ Newell, P. (2008a). "Trade Biotechnology in Latin America: Democratization, Contestation and the Politics of Mobilization". *Journal of Agrarian Change*, 8(2-3), 362.

⁶⁵⁰ Newell, a.g.m., 2009, 41.

⁶⁵¹ Newell, a.g.m., 2009, 42.

⁶⁵² Norberg, a.g.e., 2020, 28.

parçası olduğunu düşünülürken etkileşimli bir süreç kaçınılmaz niteliktedir. Bu sebeple tarımsal gıdaların küreselleşmesini de incelemek gerekmektedir. Uluslararası sistemde tarımsal gıda konusundaki temel değişiklikler öncelikle bölgenin geneline ve özelde de tüm bölge ülkelerine etki edecektir. Ticari serbestleşme, finansal serbestleşme ve mülkiyet haklarının güçlendirilmesi gibi uluslararası düzenlemeler, nüfusun büyümesi ve kentleşme gibi demografik göstergeler; kargolama, yeni biyo-teknolojik uygulama ve depolama teknikleri gibi teknolojik ilerlemeler ve tüm dünya ülkelerini ve onları tarımsal gıdaya yönelimlerini belirten ekonomik coğrafya da ilgili tarımsal değişikliklerde etkili olan faktörlerdir. Tarımsal değişiklikler konusunda aslan payını soya fasulyesi ve sığır eti aldığından dolayı bu konuyu daha derin bir şekilde incelemek gerekmektedir. Küresel zincirler eşliğinde politikaların şekillenmesi (Global Commodity Chain-GCC), bu iki üretim alanında da karşımıza çıkmaktadır. Ulusal düzenlemeler ve tarihin şekillendirdiği kurumsal yapılarla birlikte küresel zincirler, bu süreci birlikte yürütmektedirler. Tarihi süreç içerisinde incelendiği zaman tedarik zincirlerine olan geleneksel varsayım, tedarik zincirlerinin öncelikle devlet sınırları içerisinde gerçekleştiğini ve sonrasında devletin sınırlarını aştığını vurgulamaktadır. Bazı kesimler bu durumu sermayenin uluslararasılaşması ile açıklarken Hopkins ve Wallerstein yapmış oldukları çalışmada bunun tam tersini savunmuşlardır. Şöyle ki öncelikle tedarik zincirlerinin çoğunun devlet sınırları içerisinde kaldıkça devlet sınırlarını aştığını savunmuşlardır. Bu durum ise tarihsel süreç içerisinde çok değişmediği ve dolayısıyla uluslararasılaşma yolunda lineer bir trendin olmadığını bu durumun en başından zaten uluslararasılaşmış bir konu olduğunu vurgulayarak savunmuşlardır. Ayrıca belirgin dönemler ve yerler için istisnalar mevcuttur. İkinci olarak ise devlet içerisinde zaten çoğunlukla farklı ekonomik bölgeler mevcuttur. Devletlerin siyasi yapılarına göre devletler merkez, yarı-çevre ve çevre şeklinde nitelendirilebilmektedir.⁶⁵³ Bu sebeple günümüzde küresel tedarik zincirleri yaklaşımını yorumlarken daha geniş bir perspektiften bakıp bu zincire dâhil olan tüm parçaları incelemek daha uygun olacaktır.

OECD'nin geliştirmiş olduğu Üretici Destek Tahmini İndeksi (Producer Support Estimate-PSE), tarımı destekleyici hükümet politikalarından kaynaklanan şekilde tüketiciler ve vergi

⁶⁵³ Hopkins, T.K. and Wallerstein, I. (1977). "Patterns of Development of the Modern World-System". *Review-Fernand Braudel Center*, 1(2), 129.

mükellefleri tarafından üreticilere olan transferleri ifade etmektedir.⁶⁵⁴ Transferin akış yönüne bağlı olarak destek olumlu ya da olumsuz olabilmektedir. Bu açıdan bakıldığında sübvansiyonlar pozitif desteği ifade ederken ihracat vergileri negatif transfer niteliği taşımaktadır. OECD'nin tanımlamasına göre üretici destek tahmini tarımı destekleyici her türlü ilişkiyi destekleyicidir. Bu etkileşimlerin hepsi hükümetlerin uyguladığı politikalar ile doğrudan ilgilidir. İç piyasa fiyatlarını artıran politikalar tüketicilerden üreticilere veya üreticilerden tüketicilere transferler oluşturur. İç piyasa fiyatlarını düşüren politikalar ise üreticilerden tüketicilere akış sağlar. İhracattaki bir vergi üretici fiyatını düşürür ve hükümete vergi geliri sağlar. Bu da çiftçilerden hükümete doğru olan bir transfer niteliği taşır. Ürün ihracatındaki bir vergi ise, iç piyasa fiyatlarını düşürerek çiftçilerden tüketicilere doğru bir transfer oluşturur. Bu yüzden her iki etki de bu indekslerin tahminlerini oluştururken göz önünde bulundurulmalıdır.⁶⁵⁵

Tarımsal Kalkınma Uluslararası Fonu (The International Fund for Agricultural Development – IFAD), uluslararası bir kurum olarak ülkede çalışmalarına devam etmektedir. Kırsal kesimin daha iyi üretim yapıp onları satarak gelirlerini artırması ve kendi hayatlarının belirleyicileri olması için çalışan bu fon uluslararası finansal bir kurumdur ve BM yapıları temelinde uzmanlaşmıştır. OPEC ülkelerini, gelişmekte olan ülkeleri ve OECD ülkelerini kapsayan toplamda 166 üyesi bulunmaktadır. Yapmış oldukları korporatif çalışmalarla tarımsal konulardaki küresel değişiklikler ve kırsal bölgedeki kalkınma konularını da baz alarak Arjantin üzerinde tespitlerde bulunmuşlardır. Her ne kadar politika belirleyici rolü olmasa da çalışmalar yapılırken farklı kamu kurumları ile olan işbirlikleri analizlerin dikkate değer olduğunun bir göstergesidir. Yapılan tespitler de Arjantin ulusal arazi politikasını belirlemek için farklı bir yol açıcı niteliğe de sahiptir.⁶⁵⁶ IFAD'ın Arjantin'deki faaliyetlerinde kendisini karşılaştırmalı olarak üstün kılan birkaç nitelik mevcuttur. Bu nitelikleri şu şekilde açıklamak mümkündür:

⁶⁵⁴ İnternet: “PSE Database”. (2021). OECD. Web: <https://www.oecd.org/turkey/producerandconsumersupportestimatesdatabase.htm> adresinden 5 Ekim 2021'de alınmıştır.

⁶⁵⁵ Lema, Gallacher, Yerovi and Salvo, a.g.e., 2018, 30.

⁶⁵⁶ Sili and Soumoulou, a.g.e., 2011, 6.

- Bu avantajlardan ilki Arjantin'in kendi yapısal özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Yüksek gelirli ülkeler sınıfına giren, doğal kaynaklar bakımından ve ihraç ettiği ürünler bakımından zengin olan bir ülke olmasına rağmen kırsaldaki yoksulluk, kırsaldaki küçük çiftçilerin canlandırılarak oranı düşürülmesi gereken önemli bir problemidir.
- Fon'un Arjantin için ayırdığı bütçenin kısıtlı olmasından dolayı en yoksul bölgelere yoğunlaşmıştır. Gerçekleşen deneyimler sonucunda birkaç karşılaştırmalı üstünlük belirlenmiştir. IFAD'ın eylemleri açık bir şekilde en yoksul bölgeleri hedeflemektedir ve stratejileri de en yoksul küçük çiftçilerin, özellikle de kadınlar, gençler ve yerliler gibi kırılgan grupların üretim yapmasına yöneliktir. Kırsal kesimdeki ailelere karşı yoksullukla mücadele yaklaşımları ise üretimin dönüşümünü, üretkenliği ve çeşitliliği artırmayı, piyasalara erişimi sağlamayı ve kırsal organizasyonları güçlendirmeyi desteklemek sürdürülebilir kalkınma yolunda önemli adımlardır. IFAD tarafından uygulanan programlar verimli bir şekilde kırsaldaki kuruluşların kurumsal kapasitelerini artırmaktadır, insan kapasitesini teknik yardımlar, eğitimler ve fonlarla güçlendirmektedir. IFAD tüm bunların yanı sıra ulusal hükümet ve bölgesel hükümetlerle verimli ilişkiler geliştirmiştir ve bunu da özellikle bilgi yönetimi ve Güney-Güney İşbirliği çerçevesinde gerçekleştirmiştir. IFAD 'ın programlarını uygulama şekli de bölgesel hükümetlerin kurumsal ve insanı kapasitelerinin gelişimine katkı sağlamaktadır.
- IFAD'ın ülke programlarını uygulamada temel değişikliklere yönelmesi karşılaştırmalı üstünlüklerini etkilemiştir. Yatırım yapılan fonların miktarı ve operasyonların sayısındaki artış; Gran Norte'nin ötesine geçmek suretiyle coğrafi olarak da gelişme kaydedilmesi; bölgesel hükümetlerle ilişkilerin güçlendirilmesi; uygulamaları destekleyici aktivitelere yapılan vurgu ve doğrudan kontrol sağlama.⁶⁵⁷

⁶⁵⁷ IFAD. (2016). "Argentine Republic- Country Strategic Opportunities Programme 2016-2021". *IFAD Executive Board- 118th Session*- EB 2016/118/R.11/Rev.1, 4.

Çizelge 4.3. 2002- 2021 yılları arasında IFAD- Arjantin tarımsal projeler⁶⁵⁸

Proje Adı	Proje Türü	Finansörler	Onaylanma Tarihi	Statüsü
Patagonia Rural Development Project	Kırsal Kalkınma	IFAD, Ulusal Hükümet ve Yararlanıcılar	2 Aralık 2004	Kapandı
Rural Development Programme	Kırsal Kalkınma	IFAD, Ulusal Hükümet	14 Aralık 2006	Kapandı
Inclusive Rural Development Programme	Pazarlama/ Depolama/ İmalat	IFAD, İspanyol Fonu	15 Eylül 2011	Kapandı
Programme for Economic Insertion of Family Producers of Northern Argentina	Kırsal Kalkınma	IFAD, Ulusal Hükümet ve Yararlanıcılar	17 Aralık 2015	Devam Ediyor
Goat Value Chain Development Programme	Canlı Hayvan	IFAD, Ulusal Hükümet, Yerel Hükümet ve Yararlanıcılar	10 Aralık 2016	Devam Ediyor
Promotion of Resilient and Sustainable Agrifood Systems for Family Farming Programme	Kırsal Kalkınma	IFAD, FONPLATA Kalkınma Bankası, Ulusal Hükümet ve Yararlanıcılar	15 Eylül 2021	Onaylandı

Biyoteknoloji uygulamalarının onaylanması yurtiçerisinde birçok sürecin de tamamlanmasını gerektirmektedir. İlgili onay sürecinde uluslararası kuruluşların etkileri görülmektedir. Başvurular, Dünya Ticaret Örgütü ve Dünya Sağlık Örgütü tarafından yükseltilmiş olan uluslararası gıda standartları dikkate alınarak değerlendirilmektedir. İlgili çalışma kolunda da SENESA'dan bir temsilci bulunmaktadır.⁶⁵⁹

BM Sürdürülebilir Kalkınma hedeflerinin uygulanması için toplamda 17 maddeyi konu alan hedeflerden on ikincisi ile ilgili yapılan bir çalışmada Arjantin'deki soya fasulyesi ve türevlerinin üretimi ve ihraç edildikleri ülkeler konu edinilmiştir. Çalışma esnasında, en yüksek dış tüketimin Avrupa'da gerçekleştiği tespit edilmiş ve Avrupa ve Arjantin'de sürdürülebilir kalkınma uygulamaları politikalarının eşgüdümlü olduğu sonucuna

⁶⁵⁸ İnternet: "Projects and Programmes- Argentina". (2021). IFAD. Web: <https://www.ifad.org/en/web/operations/projects-and-programmes?mode=search&catCountries=39090643> adresinden 7 Ekim 2021'de alınmıştır.

⁶⁵⁹ Newell, a.g.m., 2009, 51.

varılmıştır. Bu sebepten ötürü de sınırlar ötesi sorumluluğu paylaşabilmek adına ortak bir politika yapımına ve işbirliğine ihtiyaç duyulmaktadır.⁶⁶⁰

Dünya Ticaret Örgütü'nün Tarım Komitesi yılda 3 ila 4 kez toplanmaktadır ve anlaşmanın uygulanmasını denetlemektedir. Bu denetlemeler esnasında da şeffaf bir şekilde soru-cevap gerçekleştirilmektedir. Arjantin'in vermiş olduğu cevaplar Arjantin'in politikalarının resmi çıktılarıdır. Tarımsal ticaret alanında uzun dönemli reformlara ve iç politikalara bir çerçeve sunan anlaşma niteliğindedir. Arjantin'e yöneltilen soruların en önemlilerinden bir tanesi 2021 yılında sığır eti üzerinden gerçekleştirilen ihracat kısıtlarının anlaşma hükümlerine göre olumsuz bir durum oluşturmadığını; ilgili politikanın ticaret yapılan partnerlerin gıda güvenliğini olumsuz yönde etkilemediğini ve tarihsel ortalamadan sapılmadığını ve hatta önceki yıllara oranla ihracat hadlerinin arttığını belirtmiştir. İhracat kısıtlaması politikası Avrupa'nın yorumuyla artan enflasyonu kontrol etmek amacıyla uygulanan bir politika olarak görülmektedir. Ayrıca Japonya'nın da benzer soru sormasıyla birlikte Arjantin'in konu üzerinde açıklaması daha detaylı olmuştur. Arjantin, uygulamalarının Ulusal Olağanüstü Gıda Hukuku çerçevesinde oluşturulduğunu; buna dayalı olarak da devletin nüfusuna yeterli olacak kadar gıdayı garanti etmesinin bir görev olduğunu vurgulamıştır. Bu sebeplerle hayati önem taşıyan bir kısıtlı önlemek suretiyle insan hayatını ve sağlığını korumak Arjantin'in önceliği olmuştur. İlgili ölçümlerin de anlaşmalar dâhilinde meşru olduğu vurgulanmıştır. 2015-2016, 2016- 2017 ve 2017- 2018 dönemlerinde Arjantin tarımsal ürünlere ihracat desteği sağlamamıştır ve buna soya fasulyesi yağı da dâhildir.⁶⁶¹

4.5. Yoksulluğu Önlemede Uluslararası Faktörler

1990'lı yıllarla birlikte ECLAC, UNDP ve BM sistemi içerisindeki örgütler kalkınma programlarının etkinliği açısından konumlarını yeniden belirlemişlerdir. Kalkınmayı "genel"

⁶⁶⁰ Hoff, H., Monjeau, A., Gomez-Paredes, J., Frank, F., Rojo, S., Malik, A. and Adams, K. (2019). **International Spillovers in SDG Implementation: the Case of Soy from Argentina**. Stockholm: Stockholm Environment Institute, 4.

⁶⁶¹ Bu bilgi, Dünya Ticaret Örgütü'nün soru- cevap şeklinde yürüttüğü oturumlardan birinde Hindistan tarafından sorulan soruya Arjantin'in verdiği cevabı içermektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz: WTO- Agriculture Information Management System. (2020). "Q&A List- Question ID- 93161". Web: https://agims-qna.wto.org/public/Pages/en/ViewQnA_Validated.aspx?officialID=93161&caller=http://agims-qna.wto.org/public/Pages/en/SearchResult.aspx adresinden 2 Aralık 2021 tarihinde alınmıştır.

manada sağlamaktan ziyade alternatif bir kalkınma arayışı içerisinde olmuşlar ve yoksullukla mücadeleyi hedeflemişlerdir. Bu sebeple Dünya Bankası'na katılmışlardır. Ancak bölgenin dinamikleri göstermektedir ki neo-liberal yaklaşım, sadece kurumsal düzenlemelerle başarı getirecek bir yaklaşım olmaktan çok daha karmaşık ve farklı parametreleri olan bir yaklaşımdır.⁶⁶² 1990-91 yılında başlatılan yeni ekonomik model de 2000'li yıllarda olan eşitsizlikleri ve yoksulluğu açıklayabilmektedir. Dünya Bankası tarafından hazırlanan bir raporda Arjantin, yoksul insanların olduğu zengin bir ülke olarak tanımlanmıştır. Arjantin'in yoksulluk raporunda şöyle bir veri sunulmuştur: yoksul, büyümenin yeniden başlaması ile elde edilen kazançlardan göreceli olarak az faydalanmıştır. Kişi başına düşen ortalama gelir arttıkça gelirin dağılımı daha da eşitsiz hale gelmiş ve en yoksul %20'lik kesimin gelirleri de gittikçe azalmıştır. Buna paralel bir şekilde de en zengin %10'luk kesimin gelirleri de artmıştır.⁶⁶³

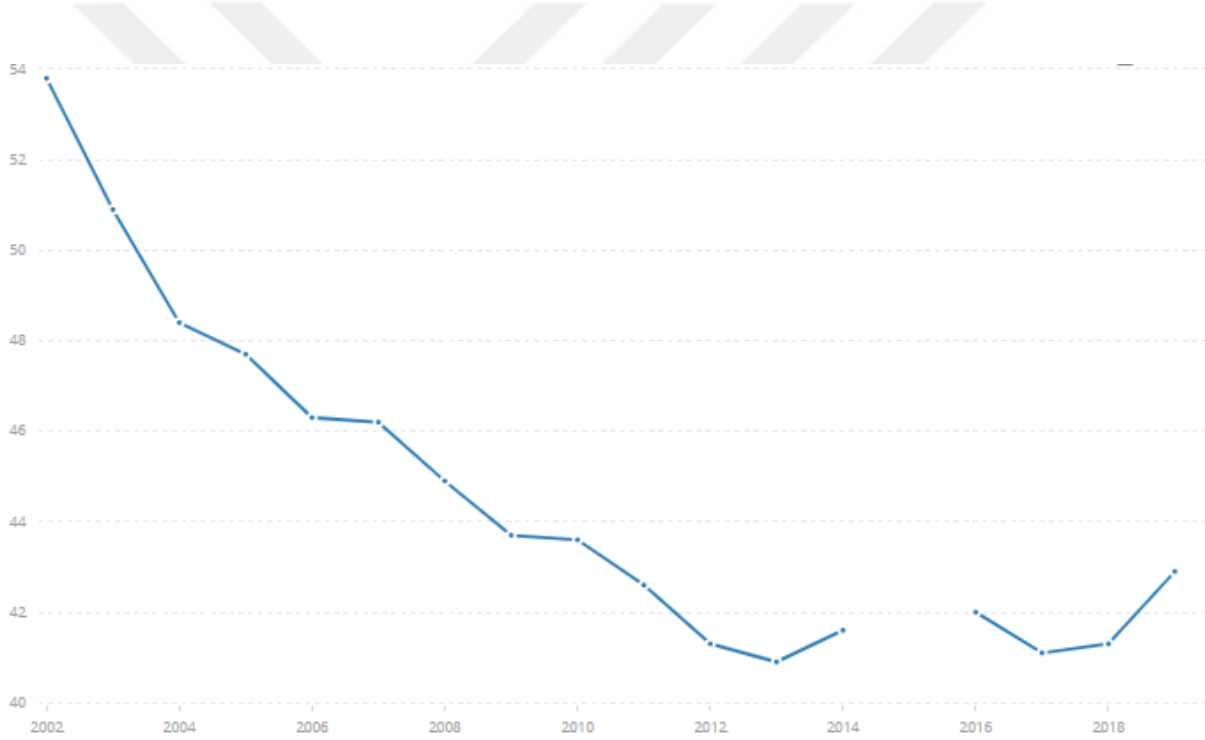
1970'li yıllardan itibaren Dünya Bankası öncülüğünde yoksullukla mücadele çalışmaları başlamıştır. Teorik ve pratik yetersizliklerden dolayı sorunun doğası net anlaşılamamış ve dolayısıyla da çözümüne yönelik adımlar yetersiz kalmıştır. Ekonomik ve politik yetersizlikler bu sorunları büyütmede ve çözümünü zorlaştırmaktadır. Yoksulluk sorununu tahammül edilebilecek bir noktaya indirmek ve sonrasında yok edebilmek için kurumsal yapının da değişmesi yönünde bir istek gereklidir; ancak mevcut isteksizlik de başarısızlığa götürmektedir. Veltmeyer bu noktada Dünya Bankası'nı masum görmemekte ve uygulanan politikaların gelişmiş ülkelerin ekonomik menfaatlerini korumak üzerine olduğunu iddia etmektedir.⁶⁶⁴ Yoksulluğu tanımlama probleminin yanı sıra yoksulluğun ölçümündeki belirsizlikler de sorunlara yol açmaktadır. Uluslararası kuruluşlar bu anlamda evrensel ölçütler belirlemeye çalışmaktadır. En bilinen ölçüm ise satın alma gücü paritesini kullanarak yoksulluğu ölçmektir. Gelişme ile birlikte yoksulluğun da artabiliyor olması imkânsız bir durum değildir. Temel gıda paketlerine erişim ve ihtiyaçları karşılayabilme de yoksulluğu ölçmedeki kıstaslardan biridir. Tabii ki bu noktada ulusal faktörler de devreye

⁶⁶² Veltmeyer, a.g.e., 2006, 24.

⁶⁶³ Munck, a.g.m., 2001, 77; World Bank. (2002). *Poor People in a Rich Country. A Poverty Report for Argentina- Vol.2 Background Papers*. Poverty Reduction and Economic Management Programme- Geneva: World Bank.

⁶⁶⁴ Veltmeyer, H. (2007d). "Latin Amerika'da Yoksulluğa Karşı Dünya Bankası". H. Veltmeyer ve A. O'Malley (eds.). *Neoliberalizmi Aşmak- Latin Amerika'da Kitle Merkezli Kalkınma: Kuramlar, Deneyimler ve Çıkartılacak Dersler*. İstanbul: Kalkedon. (Eserin orijinali 2002'de yayımlandı), 176.

girecektir. ⁶⁶⁵ Özellikle Latin Amerika için bakıldığında yoksulluk konusundaki istatistiki veriler farklı olmakla birlikte bunun giderilmesi ve oranların düşürülmesi için gerçekleştirilmesi gereken iki önemli değişken vardır: ortalama gelirin artışı ve eşitsizlik seviyelerindeki değişim. ⁶⁶⁶ Zira salt ortalama gelirdeki artış yoksul kesimin bundan faydalanabildiği anlamına gelmemektedir. Eşitsizlik oranları düşmez ise tamamlayıcılıktan yoksun kalır ve nihayetinde yoksulluk oranlarında bir iyileşmeye sebep olmayabilir. Bu değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisi ekonomik bakımdan o kadar belirgindir ki uluslararası kuruluşların yoksullukla mücadele programlarında niçin eşitsizlik konusunun üzerinde çok durmadıkları önemli bir tartışma konusudur. Dünya Bankası'nın Gni katsayısı üzerine oluşturduğu veriler Arjantin'de oranların değişken olduğunun kanıtı niteliğindedir.

Şekil 4.4. Dünya Bankası verilerine göre Arjantin- Gini katsayısı ⁶⁶⁷

Dünya Bankası'nın verilerine göre Gini katsayısı Arjantin'de dalgalı bir oran üzerinde seyretmektedir. Bir toplumdaki eşitsizliklerinin ölçümünde kullanılan bu katsayının aralığı Dünya Bankası açıklamalarına göre 0-100 arasında olup 0'a yaklaştıkça eşitsizliklerin azaldığı

⁶⁶⁵ Veltmeyer, a.g.e., 2007d, 179.

⁶⁶⁶ Veltmeyer, a.g.e., 2007d, 182.

⁶⁶⁷ İnternet: "Gini Index- World Bank Estimate- Argentina". (2021). *The World Bank*. Web: <https://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.GINI?locations=AR> adresinden 7 Ekim 2021'de alınmıştır.

ve 100'e yaklaştıkça da eşitsizliklerin arttığı anlamına gelmektedir. Yukarıda grafiklendirildiği üzere Gini katsayısının yıllara göre yüzdeleri şu şekildedir:

2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
53.8	50.9	48.4	47.7	46.3	46.2	44.9	43.7	43.6	42.6	41.3	40.9	41.6	na	42	41.1	41.3	42.9

Bu verierden hareketle şunu söylemek mümkündür ki Arjantin, eşitsizliklerin oldukça fazla olduğu bir ülke özelliği göstermektedir.

CBA'nın kurucu ismi olan Domingo Cavallo, CBA'nın bu kadar kolay bırakılamamasının da siyasi sebebidir. Çünkü bu sadece ekonomik değil aynı zamanda siyasi de bir karar olacaktır. Ekonomik olarak birçok olumsuz sonuç olacaksa aynı şekilde siyasi olarak da CBA'yı bırakmanın büyük bir maliyeti olacaktır. Kriz esnasında ve sonrasında yapılan politika hamlelerinden çıkarılan derslerden en önemlisi de Arjantin'e istisnai olarak sürekli bir şekilde yardım yapılmasının sadece geçici bir yardım niteliği taşıdığı noktasında olmuştur. Bu durumda kaynağı çoğunlukla IMF olan; ama diğer resmi kreditorlerden de gelen kredilerin işlevi hükümete nefes alabileceği bir alan yaratmak ve daha sonrasında da uzun dönemli bir strateji belirlemesine izin vermektir. Bu esnada da enflasyonun yükselişinden ve sosyal hayattaki kaostan da uzak durmaları veya en azından kontrol altına alabilmeleri gerekmektedir.⁶⁶⁸

Post- Washington Uzlaşısı politikalarına göre yoksulların bireysel davranış şekilleri ve tercihleri, özellikle insani sermayeye yatırım yapma konusundaki isteksizlikleri Dünya Bankası tarafından yoksulluğun azaltılması yönündeki en büyük engel olarak tanımlanmıştır. Bu sebeple uluslararası donör toplumu özellikle bireysel çapta bile yoksulların davranışlarını yönetebileceği ve düzenleyebileceği politikalar ve yöntemler seçme yoluna gitmektedir. Bununla birlikte Dünya Bankasının politika müdahaleleri daha karmaşık ve müdahaleci bir hal almıştır. Politikaların etki alanı genişlemeye başlamış ve hatta kalkınmakta olan ülkelerin iç işleyişlerine dahi müdahale eder hale gelmiştir. Yoksulluğun azaltılmasına yönelik uygulamalarla ilgili olan borç ertelemeleri şarta bağlı hale getirilmeye başlanmıştır. Özellikle makro seviyedeki koşulluluklar artırılmıştır. Nakit

⁶⁶⁸ Jonas, a.g.e., 2002, 41.

transferler ise gerçek ihtiyaç sahipleri yoksullara ulaştırılmıştır. O grup içerisinde artan tüketim seviyeleri de yoksulluğun azaltılmasında önemli bir ölçüttür.⁶⁶⁹ Dünya Bankası tarafından hayata geçirilen Yapısal Uyum Programı'nın birtakım belirgin özellikleri mevcuttur. En çarpıcı olan ise üretim kaynaklarına erişim ve gelir dağılımı konularında mevcut eşitsizliği ve adaletsizliği derinleştirmesidir. Bu eşitsizliği artıran koşullar arasında sermayenin ulusal gelirden aldığı payın emeğin ulusal gelirden aldığı paydan çok daha fazla olması, satın alma gücündeki muazzam düşüş, düşük gelirli hane halkı sayısındaki artış, gelirin servet olarak yoğunlaşması ve yoksulluğun artması. Programların belirtilen olumsuz etkileri aynı zamanda toplumsal bir reflekse de yol açmış, farklı direniş ve muhalefet mekanizmaları oluşmuştur.⁶⁷⁰ 20. yüzyılın siyasi ve ekonomik güvenliğini özetlemeye çalışan De Castro, 2. Dünya Savaşı öncesi bu söz konusu güvenliğin ülke içinde yerel hukuk kuralları ve liberal bir yaklaşımla, uluslararası sistem seviyesinde ise uluslararası hukuk ile sağlandığını öne sürmüştür. Soğuk Savaş dönemi analizine bakıldığında ise içte yine aynı şekilde yerel hukuk kurallarının ve buna ek olarak da Keynesyen politikaların ve dolayısıyla da vergi ve para transferleri sisteminin varlığı ile uluslararası boyutta da BM, nükleer caydırıcılık, çevreleme politikaları, dış yardımlar ile sağlanan siyasi güvenlik, Bretton Woods Sistemi, dekolonizasyon, ekonomik güvenlik ile ilintili resmi kalkınma yardımları ile örülü daha karmaşık bir sistem analizi sunmuştur.⁶⁷¹

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın Değerlendirme Ofisi belirli aralıklarla, bildirimde bulunan ülkelerin kalkınma konularında yaptıkları çalışmaları değerlendirmekte ve organizasyonel hesap verilebilirliklerine katkı sağlamaktadır. Arjantin de bu program dâhilinde raporlama yapan ülkelere birisi olmakla birlikte ülke için en son değerlendirme 2019 yılında yapılmıştır. İçinde aynı zamanda ilgili ülke için tavsiye niteliğinde kararlar da bulunan bu raporlar, kalkınma çalışmalarında uluslararası göstergeleri içermesi bakımından oldukça faydalı olabilmektedir. Arjantin esasen 20. Yüzyılın ikinci yarısında istikrarlı bir şekilde İnsani Kalkınma İndeksinde yüksek performans göstermeyi başaramıştır; ancak kalkınma ilgili de zorluklar çekmektedir. Bunun en temel sebepleri de ülke içinde bölgeden bölgeye değişen farklılıklar ve gelir düzeylerindeki farklılıklardır. Birleşmiş Millet Kalkınma

⁶⁶⁹ Ruckert, a.g.m., 2009, 74.

⁶⁷⁰ Veltmeyer, a.g.e., 2007c, 67.

⁶⁷¹ De Castro, a.g.m., 2000, 507.

Programı'nın sürdürülebilir insani kalkınma ve eşitsizliklerin ve yoksulluğun azaltılması stratejisi demokrasi kalitesi, kurumların etkili olması ve her ülkede uygulanan kamu politikalarına bağlı olarak değişmektedir. Ayrıca bu durum, uluslararası çapta sosyal, siyasi ve ekonomik ilişkilerden de etkilenmektedir. Arjantin'in de bir ülke olarak ihtiyaçları dikkate alındığı zaman inceleme alanına girmiş konular ise iki ayrı kategoride incelenmektedir. İlk grup Milenyum Kalkınma hedeflerini gerçekleştirmeye odaklanmıştır ve diğer grup da yoksulluğun azaltılması, demokratik yönetişimi iyileştirmek, sürdürülebilir kalkınma için enerjiyi ve çevreyi iyileştirmeye odaklanmıştır. Bu noktada projelere, programlara, ulusal ve hükümetler arası seviyede birleşmeler desteklenmektedir.⁶⁷² 2009 yılı değerlendirilmesinin diğer genel hatlarına bakıldığında, UNDP'nin Arjantin'de yürüttüğü işbirliğinin daha ziyade Arjantin'in ulusal öncelikleri düşünülerek yürütüldüğü vurgulanmıştır. UNDP'nin Arjantin özelinde hazırlamış olduğu kalkınma sonuçlarının değerlendirilmesine ilişkin raporda üç temel konu üzerinden ilerlenmiştir. Demokratik yönetişimi güçlendirme, binyıl kalkınma hedeflerini gerçekleştirme ve insani kalkınma perspektifinden yoksulluğu azaltma çalışmalarını incelenmesi ve son olarak da çevresel sürdürülebilirlik konuları temel başlıklar olmuştur. Söz konusu ülke Arjantin olduğu zaman kalkınma çıktılarının değerlendirilmesi birbiriyle bir noktada bağımlı iki sebep açısından oldukça önemlidir. Öncelikle UNDP içerisindeki en geniş kapsamlı ülke işbirliği planlarına dâhil olan ülke birçok inceleme alanını da beraberinde getirmektedir. Üçüncü tarafların dâhil olduğu kaynaklar, Arjantin hükümetinden gelen fonlar ve "sözde" özü olmayan kaynaklar genel olarak Arjantin'in finansal kaynaklarını oluşturmaktadır. İkinci olarak da Arjantin'in ekonomik tarihi ve kalkınma süreçleri etkilidir. Nitekim çok fazla ülke uzun vadeli ekonomik ve sosyal kalkınma konularına önem vermemektedir. Yapılan değerlendirme sonucu varılan hususları şu şekilde özetlemek mümkündür: 1) Arjantin'de uygulanan UNDP işbirliği programları ulusal önceliklere bağlı olarak işlemektedir ve ülkede yaşanmış olan 2001 Krizi gibi beklenmedik kalkınma zorluklarına da cevap verebilecek kapasiteye sahiptir.

⁶⁷² Arjantin'e ve Latin Amerika'ya zaman içerisinde gelen finansal akışlar OECD kalkınma yardımları veritabanında, sadece Resmi Kalkınma Yardımı Komitesi'ne dâhil olan ülkeler tarafından gerçekleştirilen resmi kalkınma yardımları, diğer resmi akışlar ve özel akışlardan oluşan bir değişken grubu ile hesaplanmıştır. Bu veritabanına göre son 20 yıl içerisinde en yüksek akış 2015 yılında gerçekleşmiş olup 8920,75 milyon dolardır. Bu esnada da Güney Amerika'ya toplamda 65.949,02 milyon dolar akış gerçekleşmiştir. Arjantin'de 2015 yılında Macri'nin başa geldiği göz önünde bulundurulduğunda ilgili yüksek akışların Macri'nin politikaları ile ilinti olabileceği yorumu yapılabilmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz: "Total receipts by country and region (ODA+OOF+private)". *OECD- Stats*. Web: <https://stats.oecd.org/#> aresinden 12 Şubat 2022'de alınmıştır.

Ayrıca UNDP, 2001 Krizi sonrasında Arjantin Diyalog'ta alınan kararlara paralel uygulamalara gitmiştir. 2) ulusal hükümetler tarafından talep edildiği takdirde UNDP, birçok farklı aktörü bir araya getirebilecek kapasiteye ve arabuluculuk yeteneğine sahiptir. İlgili kalkınma aktörleri hükümet, sivil toplum, federal devlet, bölge ve belediyeler çapındaki tüm aktörler olabilmektedir. Nitekim Arjantin Diyalog Masası'nın da temel işlevi bütün aktörlerin temsilcilerini bir araya getirerek bölgenin kalkınma ile ilgili sorunlarına çözüm bulmaya çalışmak olmuştur. 3) UNDP ekibinin ülkedeki teknik ve analitik kapasitesi oldukça yeterlidir. Bu kapasite fiziksel anlamda kullanıldığı kadar kalkınmanın önünde engel teşkil eden konuları insani kalkınma perspektifinden ele alabilecek derecede entelektüel olarak da gelişmiş bir kapasitedir. 4) birtakım aktörler UNDP'nin bölgedeki varlığını sadece kaynak yöneticisi olarak algılamaktadır; ancak UNDP, kalkınma partneri olarak görülmelidir. Bu işbirliği ise uygulanan programlara ve projelere meşruluk, tarafsızlık, kredibilite ve bilgilendirme özellikleri kazandırmaktadır. 5) birtakım UNDP müdahalelerinin sürdürülebilirliği zaman zaman sorgulanmıştır. Bu sebeple bazen projeler bittikten sonra faydaları görülmeye başlanabilmektedir. Bu sebeple süreç iyi takip edilmeli ve UNDP'nin çekilme süreci de bu verimlilik ölçümleri ile birlikte gerçekleştirilmelidir. 6) Mevcut projeler başarıya ulaştıkça proje portfolyosu azalmaya başlamıştır ve çıkış stratejilerine verilen önem artmaya başlamıştır. 7) "Stratejik dönüş" doğru yönde önemli bir adım olmuştur. Bu strateji bir nevi kurumsal ve kapasite inşası stratejisidir. Taleplerin yeniden düzenlenmesine ve bunların insani kalkınmanın kalitesini artıracak şekilde ve vatandaşların kapasitelerini güçlendirecek şekilde yapılmasına odaklanmaktadır. ⁶⁷³ Kalkınma sonuçlarının değerlendirilmesinin (ADR-Assessment of Development Results) en temel amacı kalkınma çalışmalarının sonucunu ülkeler seviyesinde değerlendirmektir. 2002-2004 ve 2005-2008 arasındaki projelerin ve çalışmaların değerlendirmeye alındığı ilgili raporda yapılan incelemeler ve kalkınma "sonuçlar"ı veya çıktıları UNDP'nin değerlendirme kriterleri göz önünde bulundurularak yapılmıştır. Belirlenmiş olan değerlendirme kriterleri ise şu şekildedir: etkililik, verimlilik, kalkınma sonuçlarına sağlanan katkıların sürdürülebilirliği ve ilgililik- cevap verebilirlik- işbirliğinin kalitesi. Yukarda belirtilmiş olan iki program döneminde de ülkede 200'den fazla proje uygulamaya konmuştur. Bu projelerin çoğunluğu Arjantin Hükümeti tarafından finanse edilmiş olsa da kalkınma sonuçları değerlendirilirken

⁶⁷³ UNDP. (2009a). *Assessment of Development Results- Evaluation of UNDP Contribution- ARGENTINA, Executive Summary*. The USA: UNDP, iv.

incelenen tek kalem finansal kaynaklar olmamaktadır. UNDP tarafından fonlanan girişimler de taraf tutma ve politika tavsiyeleri gibi işbirliği konularının geliştirilmesi adına önemli rol oynamaktadır.⁶⁷⁴ 2020 yılında yayınlanan son rapor incelendiğinde ise farklı özellikler dikkati çekmektedir. 2016-2019 yılları arasında Arjantin'deki UNDP çalışmalarını konu alan bu raporun dikkati çeken en birincil özelliği bu yıllar arasında Arjantin'e sağlanan finansal dağıtımın dünyadaki üçüncü ve Latin Amerika ve Krayipler'de de birinci olma özelliği taşımasıdır. Uygulanan ülke programı ise dört farklı alanda çıktı üretmeyi amaçlamıştır: kapsayıcı ve sürdürülebilir ekonomik kalkınma, sosyal koruma ve içerme politikaları, vatandaşlık ve insan hakları, çevre ve iklim değişikliği. Raporda, UNDP'nin Arjantin'in özellikle kuzey bölgesindeki eyaletleri göz önünde bulundurarak ulus-altı idari birimlere yoksulluğu ve eşitsizliği azaltma yönünde destek sağlaması ve eyalete ait hizmetlerin geliştirilmesine katkı sağlaması gerekliliği vurgulanmıştır.⁶⁷⁵

Yoksulluğun azaltılması amacını güden sürdürülebilir kalkınma hedeflerinden ilkinin Arjantin'deki yansıması ise hem olumlu hem de olumsuz yönler içermektedir. Sosyal koruma programlarını finanse edebilmek için ek gelirlerin sağlanması hususu olumlu bir şekilde yönetilebilirken tarıma olan ilginin azalması ile birlikte tarım sektöründe yaşanan iş kaybı da olumsuz bir etkiyi yansıtmaktadır. Benzer şekilde birtakım grupların gelirleri artarken çalışan işçiler hâlen yoksul kalmaya devam etmekte hatta bazı kesimler de gittikçe dışlanmaktadır.⁶⁷⁶

Arjantin'de hükümet kaynaklarının önemli çoğunluğu ilçe yönetimlerinden ve yerel yönetimlerden gelmektedir. Yerel seviyede yoksulluğun azaltılması ile ilgili müdahalelerde daha etkin olunması bakımından ulus-altı projeler de önemli bir yere sahip olmaktadır. UNDP, ülkede her ne kadar etkin bir kaynak gibi görünse de yıllık harcamalarda dâhil olduğu

⁶⁷⁴ UNDP, a.g.e., 2009a, 3.

⁶⁷⁵ UNDP. (2020). *Independent Country Programme Evaluation- Argentina*. The USA: Independent Evaluation Office, 2; Baumann Fonay, I. y Cohan, L. (2018). *Crecimiento Económico, PTF y PIB Potencial en Argentina*. Argentina: Ministerio de Hacienda, Secretaría de Política Económica- Subsecretaría de Programación Macroeconómica.

⁶⁷⁶ Hoff ve diğerleri, a.g.e., 2019, 5.

oran oldukça düşüktür. Arjantin, uzun yıllar sadece net sağlayıcı olarak kabul edildiğinden ötürü UNDP merkezi program kaynaklarını kullanmakta imtina etmiştir.⁶⁷⁷

Arjantin'in kriz sonrası toparlanması hızlı gerçekleşmiştir ve birkaç açıdan da vurguya değer uygulamalar gerçekleşmiştir. Bu sonuçlardan en önemlilerden biri ise yoksullukla ilintilidir. 2004 yılı itibariyle yoksulluk oranları düşmüş ve 2006 yılında gelindiğinde ise 2000 yılında mevcut olan yoksulluk oranlarının dahi altına düşülmüştür. 2003-2008 Aralığında yoksulluk oranı %54'ten %17.8' e düşmüş; aşırı yoksulluk oranı ise %27.7'den %5.1'e inmiştir. Bu, koşullar itibariyle oldukça önemli bir başarı örneğidir. Bu oranlar Arjantin'i bölgedeki yoksulluk ortalaması oranlarının altına taşımıştır.⁶⁷⁸ Arjantin'in bu hızlı iyileşmesi de sadece ekonomik kavramlar üzerinden ele alınmamakta; bu sürecin sosyal inşası da önem arz etmektedir. Ekonomik büyüme insani kapasitenin ve insanların olanaklarının artırılması açısından olumlu bir araç olarak görülmekte; ancak yoksulluğun azaltılması için başka kriterlere de ihtiyaç duyulmaktadır. Arjantin'de yoksulluğun azaltılmasına yönelik UNDP katkısı iki periyotta incelenebilir. İlki 2001-2004 yılları arasındaki geçiş periyodudur. Bu dönemde yoksulluk rakamlarının düşmesi en acil zorunluluklardan olmuştur. 2004-2008 yılları ise oranların hâlihazırda düşmüş olduğu bir dönem olmuştur. Bu süreçte UNDP'nin katkısı genel makroekonomik göstergelerin olumluya evrilmesiyle birlikte sürdürülebilir ve etkili olmuştur. UNDP'nin çok taraflı ve kurumsal yapısı onu şeffaf bir savunucu kimliği ile cevap vermesine ve ihtiyaç duyulan koordinasyonu ve operasyonel desteği sağlamasına imkân vermiştir. UNDP'nin Arjantin Ofisi hükümetle, dini gruplar ve sivil toplum örgütleri ile işbirliği içerisinde çalışarak önemli projeler yürütmüşlerdir. Çoğu projede de beklenmedik olumlu sonuçlar çıkmış, kurumsal kalkınma ve kapasite artırımı konusunda katkılar sağlanmıştır.⁶⁷⁹ Bu projelerden biri de yoksulluğun azaltılması konusunda hayata geçirilen; ancak sağlık ve çocuk bakımı konularında da olumlu dışsallıklar oluşturmuş olan *"La Matanza Yoksulluğun Azaltılması Projesi"* dir. Yoksulluğun azaltılması hususu istihdam ile yakından ilgilidir ve makroekonomik istikrar da sağlandığı takdirde 2004-2008 yılları arasında elde edilen başarının da sürdürülebilirliği sağlanabilecektir. Çok beklenmedik makroekonomik istikrarsızlıklar ve yeni zorluklar oluşmadığı sürece yoksullukların

⁶⁷⁷ UNDP, a.g.e., 2009a, 16.

⁶⁷⁸ UNDP, a.g.e., 2009a, 21.

⁶⁷⁹ UNDP, a.g.e., 2009, 23.

korunması amacıyla sosyal güvenlik ağlarını koruyabilmek yapılması gereken minimum zorunluluktur. Böyle olduğu zaman olası zararlar da minimuma inecektir.⁶⁸⁰ Yoksullukla mücadele konusunda ülke içerisinde faaliyet gösteren kar amacı gütmeyen kuruluşların, uluslararası kamu kuruluşlarla da iletişimleri vardır. Öncelikli olarak bu kuruluşlar Arjantin için sermaye sağlayıcı işlevini görebilmektedirler. 90'lı yılların başını konu alan çalışmalar, kar amacı gütmeyen kuruluşların %66'sının uluslararası işbirliği sistemi içerisinde fonlanmış olduğunu vurgulamaktadır.⁶⁸¹ Bağışların çoğunluğu ise Amerika'nın kuzeyinden gelmekteydi. Hükümet-dışı muhafazakar, çevreci ve ekolojik kuruluşlar, yabancı merkezli kurumlar, kadınlara yönelik faaliyetler geliştiren kadın organizasyonları, komşuluk klüpleri bir ölçüde yoksullukla mücadele yönünde faaliyetler yürütmüşlerdir ve bu kuruluşlar hem kuruluş aşamalarında hem de gelişme aşamalarında desteğe muhtaç şekilde varlıklarına devam etmektedirler.⁶⁸² Bununla birlikte Dünya Bankası ve Inter- American Development Bank tarafından temsil edilen kurumlar da Arjantin Hükümeti ile işbirliği içerisinde olarak sosyal haklarından yoksun olan kişilere yardımı ve kırsal ekonominin gelişimini sağlama çalışmalarını yürütmektedir. Ancak ilgili faaliyetlerin başarılı bir sonuç verebilmesi için yerel çapta kar amacı gütmeyen kurumlarla işbirliği yapılması gereklidir. Dolayısıyla uluslararası kamu kuruluşları ve kar amacı gütmeyen kuruluşlar arasında resmi hükümetin de aracılık yaptığı, doğrudan olmayan bir fonlama ilişkisi mevcuttur.⁶⁸³ Uluslararası kuruluşlarla ilişkilerden bağımsız bir şekilde yürütülemeyecek birtakım programlar da mevcuttur ki bu gibi programlar uluslararası kuruluşların fonlaması ve rehberliği dışında gerçekleştirilmesi pek de mümkün olmayan planlardır. Toplumun güçlendirilmesini, yoksulluğu azaltma projelerindeki ortak sorumluluğu içermektedir. Sorumluluklar genelde aile halkının istihdamı ve aile kurumunun topluma entegre olması yönünde ortaya çıkmaktadır. Ayrıca yoksullukla mücadele konusunda, uluslararası kamu kuruluşları bir nevi ulusal kuruluşların tamamlayıcısı ve destekleyicisi rolündedirler.⁶⁸⁴ Kar amacı gütmeyen uluslararası kuruluşlar Arjantin içerisindeki ilgili kurumların yoksulluk karşıtı kapasitesini güçlendirmesine yönelik bireylerin eğitilmesi ve teknik destek sağlanması faaliyetlerinde bulunurken diğer yandan

⁶⁸⁰ UNDP, a.g.e., 2009, 27.

⁶⁸¹ Thompson, A. A. (1997). "Non-governmental organisations and philanthropy: the case of Argentina". *International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 8(4), 412.

⁶⁸² Thompson, a.g.m., 1997, 411.

⁶⁸³ Rong and Yanan, a.g.m., 2019, 20.

⁶⁸⁴ Rong and Yanan, a.g.m., 2019, 21.

yabancı dini kuruluşlar birtakım gruplara bağış hizmeti sağlamaktadır. Dünya Bankası'nın ve diğer uluslararası kuruluşların araştırma raporları ise ülkelerde uygulanan programların yerli kar amacı gütmeyen kuruluşları da güçlendirmeye yönelik yaklaşımlar belirlediğini vurgulamaktadır. Bu açıdan bakıldığında yerli ve uluslararası partnerler arasında işbirliğine dayalı uygulamalar görülmektedir. Kar amacı gütmeyen uluslararası kuruluşlar birtakım girdilerin sağlanması konusunda yardımcı olmaktadır ve bu girdiler de sermaye, teknoloji ve bu süreçlerin nasıl uygulanacağına dair tasarımlardır. Her ne kadar çok yönlü bir şekilde çalışmalar da kısıtlı organizasyonel kaynaklara sahip oldukları ve siyasi sebeplerle çok ön planda olamadıkları için de yerli kar amacı gütmeyen kuruluşların politika belirlemedeki rolü oldukça kısıtlı kalmaktadır.⁶⁸⁵

Çevre ve sürdürülebilir kalkınma ile ilgili olan konulara UNDP'nin 2 farklı dönemde de uygulanmış olduğu projelerde kaynakların düşük bir miktarı aktarılmıştır. 2002-2004 yıllarında %7'si, 2005-2008 yılları arasında ise %4'ü aktarılmıştır. Bu temel konular projelere dâhil edilirken üç temel yaklaşım ve çizgi benimsenmiştir. Öncelikle çevresel bir yaklaşım risk değerlendirmeleri ve doğal afetleri önleme koşulları ile kamu politikalarına entegre edilmeye çalışılmış ve bunu yaparken de arazi kayıplarının oranlarının artışının durdurulması önemli bir kriter olmuştur. Sürdürülebilir kalkınmayı gerçekleştirme ve bu amacın çevresel kriterlerin sağlanması ayağı belirtilen programlarda istenen ölçüde başarı sağlamıştır. Arjantin'in 2006-2016 yılları arasında yürüttüğü *Plan Estratégico de Ordenamiento Territorial*, doğal afetlerin önlenmesi konusunda önemli katkı sağlamıştır. Doğal afetlere karşı risklerin yönetimi ve önleme çalışmaları Arjantin'de kanunlarla güvence altına alınmaya çalışılmıştır. Nitekim kanunlar bu hususu bir kamu politikası olarak kayda geçirmişlerdir.⁶⁸⁶ Arjantin'deki yerli ormanların varlığı ülkenin ekolojik dengesinin sağlanması açısından çok önemlidir. Tarım alanlarının yaygınlaşması hem yerli ormanların alanının daralmasına hem de uzun vadede kıtlık ve kuraklık riskini artırmaktadır. UNDP'nin desteği ise tam da bu noktadadır ve orman alanlarının korunması ve yönetimi ile ilgili yeni politikalar geliştirilmeye çalışılmaktadır. İkinci yaklaşım ise ülkedeki kaynakların korunmasını artırmak ve biyoçeşitlilikten verimli bir şekilde faydalanabilmek üzerinedir. Bu konudaki belirgin DSS projesi "*Consolidation and Implementation of the Patagonia Coastal*

⁶⁸⁵ Rong and Yanan, a.g.m., 2019, 20.

⁶⁸⁶ UNDP, a.g.e., 2009, 27.

Zone Management Programme for Biodiversity Conservation” dır. Bu program Dünya Bankası’nın Arjantin için ayırdığı kaynaklar ile fonlanmıştır. Projenin ara dönem raporuna göre ise UNDP’nin gelmiş olduğu nokta pratikte oldukça tatmin edici olmuştur. UNDP’nin değerlendirme takımının yanında ulusal işbirlikçiler de gelinen noktayı başarılı bulmuşlardır. Ülkenin Kuzeybatısı için Small Grant Programs uygulanmıştır ve bu bölge yoksulluğun en yoğun olduğu ve İnsani Kalkınma İndeksinin en düşük olduğu bölgedir. Ve bu bölgede de uygulanan programlardan olumlu sonuçlar alınmıştır.⁶⁸⁷Bu proje yerli halkların ve küçük ölçekteki çiftçilerin de dâhil olduğu sosyal hareketleri ve sivil toplum organizasyonlarını yerel seviyede çevre projelerini yönetmek için güçlendirmektedir. Bu projeler entegre havza yönetimini, yerel türlerin yeniden ağaçlandırılmasını ve muhafazasını, küçük üretken projeleri ve Tucuman’daki küçük şehirlerdeki katı atıkların yönetimini kapsamaktadır. Belirtilen müdahaleler çevre programlarının ardında yatan rasyoneli değiştirmiştir. Sivil toplum kuruluşları bu tarz projeleri desteklemiş ve de National Institute of Applied Technology gibi kamu kurumları da bu projeleri desteklemişlerdir. Son olarak gerçekleştirilen çevresel yaklaşım da ozon tabakasını incelten maddelerin emisyonunu ve kalıcı organik kirleticilerin kontrolü üzerinedir. Fakat bu noktada UNDP’nin katkıları ve çıktıları ölçmekte metodolojik bir problemin varlığı sebebiyle tam olarak ortaya konamamıştır. Genel olarak yorumlamak gerekirse bu projelerin uygulanması sürecini Küresel Çevre Fonu (Global Environmental Facility-GEF) ve UNDP proje yönetim kapasitesi birlikte yürütmüşlerdir.⁶⁸⁸ Ulusal problemlere uygun bir yöntem ise çevresel problemlerin üstesinden gelmeye çalışılmıştır. Ancak kaynakların miktarı, Arjantin’in karşılaştığı zorluklarla baş edebilmesi konusunda yetersiz kalmıştır. Çevre projelerinin verimliliği aslında hükümet içerisinde yapılacak kurumsal değişikliklerle ve projelere dâhil olabilecek kitlenin de kapasitesi ile ilgili olabilmektedir. UNDP, yerel çevresel girişimler için kendi kaynaklarını kullanarak bottom-up tekniği ile destekler sağlamıştır. Ancak mevcut eğilimler ve amaçlar arasındaki boşluğu kapatabilmek için milli yetkililer ve UNDP’nin daha fazla dikkati ve yoğunlaşması gerekmektedir.⁶⁸⁹

⁶⁸⁷ UNDP, a.g.e., 2009, 28.

⁶⁸⁸ UNDP, a.g.e., 2009a, 10.

⁶⁸⁹ Bibiloni, H. (2006). “Algunas condiciones para el salto cualitativo a la cuestión ambiental en la Argentina”. En A. Brown, U. Martinez Ortiz, M. Acerbi, y J. Corcuera (Eds.) *La situación ambiental argentina 2005*. Buenos Aires: FVSA, 507.

Kapasite gelişimi, gerçekleşmiş iki program sürecinde de stratejik eylem alanı konusu olmuştur. UNDP, ilgili alanlarda tam icra yetkisine sahip olmuştur. Yardımların Etkililiği Konusundaki Paris Deklarasyonu'nun uygulanması konusunda Birleşmiş Milletler Kalkınma Grubunun yaptığı katkı değerlendirildiğinde bu grubun destek hizmetleri için ulusal sistemlerin kullanımının artırılması gerektiği ortaya konmuştur. Bu yaklaşım partner ülkelere kazanç sağlayacak, ulusal kapasiteyi güçlendirecek ve işlem maliyetlerini azaltacaktır. UNDP Arjantin, kapasite inşası için teknik yardımları ve yönetsel hizmetleri birleştirmeye devam etmekte ve bu durum zamanla da gelişmiştir. Uzun yıllardır uygulanan eğilim ise projelerin uygulanmasında UNDP gibi üçüncü taraflardan tedarik hizmetlerinin uygulanmasında ulusal hükümetlerin destek istemesi olmuştur. Hükümet paydaşları kamu yönetimi sisteminin güçlendirilmesi gerekliliğinin hayli farkındadırlar; ancak birkaç ulusal mevkidaş ise şunu öne sürmüştür: UNDP'nin kaynaklarına hâlen ihtiyaç duyulmaktadır. Paydaşlara göre etkin bir kamu yönetimi uygulanabilmesi için gerekenlerden biri birtakım keskin kültürel bariyerleri yıkmaktır. Nitekim bu bariyerler kamu hizmetlerinde çalışanları etkileyebilmektedir. UNDP, iş tanımlarının ve içeriklerinin belirlenmesi sürecine katkı sağlarken hizmet verenlerin daha anlamlı bir iş yaptıklarını düşündürme konusunda başarılı olmaktadır. UNDP'nin başarılı olduğu konulardan bir diğeri de teknik bakımdan eğitilmiş insan kaynağını ilgili projelerde verimli bir şekilde kullanabilmek olmuştur. Bunu yaparken de zaten hâlihazırda UNDP'de istihdam edilmiş insan kaynağından faydalanmaktadır.⁶⁹⁰ UNDP'nin projelerin uygulanma kapasitelerinin güçlendirilmesi noktasında başarılı bir rol üstlendiğini söylemek mümkündür. İkinci program döneminde NEX kullanımı daha da artmıştır. Projelerin yönetimleri için gerekli olan kurumsal kapasitenin kullanımı hususunda ulusal bir aidiyet anlamına gelmektedir. Paydaşlar hâlen UNDP proje uygulama ünitelerini kurumların içinde oluşmuş olan, normal yönetim yapısı ile çok az ilişkili olan izole edilmiş alanlar olarak algılamaktadırlar. Bu durum özellikle uluslararası finans kuruluşları tarafından fonlanan projeler için geçerli olmaktadır. Yeni projeler de kapasite inşasına odaklanmak özellikle dikkat edilecek noktalardan olmuştur. Ayrıca paydaşlar UNDP'nin çıkış stratejilerine odaklanmasına da vurgu yapmıştır. Tüm bu girişimlere rağmen kurumların

⁶⁹⁰ İnternet: "Supporting Capacity Development- the UNDP Approach". (2009b). UNDP. 10. Web: https://www.undp.org/content/dam/aplaws/publication/en/publications/capacity-development/support-capacity-development-the-undp-approach/CDG_Brochure_2009.pdf adresinden 16 Haziran 2021'de alınmıştır.

uygulama kapasitelerinin güçlendirilmesi çabaları yine de kısıtlı kalmıştır.⁶⁹¹ UNDP açısından yönetim kapasitesini ve kamu yönetiminin güçlendirmek hâlen bir zorluk olarak kalmaktadır. Kapasite inşasının etkin bir şekilde gerçekleştirilebilmesi daha geniş çapta ve birbiriyle ilintili kurumsal reformları gerektirmektedir. Siyasi bağlılığın inşası, temel paydaşlar arasında kapasite gelişiminin finanse edilmesi ve kapasite inşasının daha geniş ulusal kalkınma öncelikleri arasına yedirilmesi bunu gerçekleştirebilmek için gerekli olan adımlardır.⁶⁹²

Dördüncü bölümü özetlemek gerekirse uluslararası dinamiklerin Arjantin uluslararası ekonomi politiğinde belirleyici nitelikte olduğu birkaç konu bulunduğunu söylemek mümkündür. Öncelikli olarak krizlerle mücadele etmeye çalışan Arjantin dışardan bir desteğe ihtiyaç duymuş ve o desteği de hâlihazırda kullandığı yapısal uyum programları ile Arjantin'e sağlamaya hazır olan IMF ile ilişkilerini geliştirmeye başlamıştır. Neoliberal politikaların uygulanması ile eş zamanlı değerlendirilen bu yakınlaşma Arjantin'in ekonomisini toparlayabilmesi açısından fırsat gibi görünse de çoğunlukla Arjantin'i borçlandıran bir unsur olarak karşımıza çıkmıştır. Gerek bölgesel gerek uluslararası çapta olsun Arjantin özelindeki programlarla sağlanan destekler Arjantin için daha olumlu sonuçlar oluşturmaktadır. Bir diğer belirleyici konu ise tarımsal ürünlere dayalı ticaret hususundadır. Bu alanda karşılaştırmalı üstünlüğünü kullanması gereken Arjantin'in çok uluslu biyoteknoloji şirketlerine karşı kendisini geliştirmesi gerekmektedir. Tarımsal ürünler ve tarım ürünlerine dayalı ticare noktasında birçok bağlayıcılığı olan politikaları yürüten Arjantin'in bu anlamda denge sağlaması önemlidir. Zira tarım konusu Arjantin için kendi otonomisini gösterebileceği bir alan olmuştur. Yoksullukla mücadele politikaların bakıldığında ise küreselleşmenin eşitsizlikleri artırma doğrultusundaki olumsuz yani en önemli çelişkiyi oluşturmaktadır. Bununla birlikte yoksullukla mücadele konusu Arjantin için uluslararası dinamiklerle hareket edebildiği takdirde daha da başarılı olabileceği bir konu olmuştur. Zira özellikle BM'in uyguladığı programları kendi yoksullukla mücadele programlarına entegre etmek için harekete geçmiş olan Arjantin'in bu anlamdaki başarısı mühimdir.

⁶⁹¹ UNDP, a.g.e., 2009b, 12.

⁶⁹² UNDP, a.g.e., 2009b, 17.

SONUÇ

Arjantin'in uluslararası ekonomi politliğini belirleyen faktörlerin önem derecelerini belirleme amacıyla hazırlanmış bu çalışmada temel araştırma sorusuna bulunmuş olan yanıt tarım ve yoksullukla mücadele politikaları da göz önünde bulundurulduğunda Arjantin'in uluslararası ekonomi politliğini belirleyen en baskın faktör devlet ve devlet altı dinamikler olduğudur.

Latin Amerika'da kalkınma, birtakım felsefi arkaplanları olan bir konudur. Bu nedenle doğayla, toplumla ve kendinle uyum içerisinde yaşayabileceğin; sadece kapitalist kalkınmanın gereklilikleri ve materyal değerlerin zorlamaları ile değil aynı zamanda diğer tüm değerleri de içine alan bütüncül bir bakış açısı ile hareket edebilmeyi önceleyen bu felsefeler esasen günümüzde Latin Amerika ülkelerinin alternatif kalkınma arayışlarına gitmelerinin köklerini oluşturmaktadır. Zira bu halklara göre kalkınma, ekonomik göstergelerle değil farklı birçok sosyal, toplumsal ve felsefik bakış açıları ile de şekillenen bütüncül bir süreci ifade etmektedir. Latin Amerika halklarının çoğunda görülen toplumsal reflekslerin, günümüz sistemlerine karşı olan direnişin temelleri bu felsefi bakış açılarındadır.

Tarım ve tarımla ilgili konular devletlerin etkinliğinin ve yetkinliğinin belirgin bir şekilde görüldüğü konular olmuştur. Bazı alanlarda devletin otonomisi baskın bir şekilde görülürken bazı hallerde de küresel piyasalara olan bağımlılığın bu otonomiye zedelediği görülmektedir. Zira söz konusu tarım olduğu zaman devlet, birtakım bağlayıcı unsurlarla karşı karşıya kalmaktadır. Devlet, Latin Amerika'da sadece devlet başkanlarından ve bürokrasiye mensup olanlardan oluşan bir yönetim aygıtı değil aynı zamanda siyasi girişimlerin ve uzlaşılardan oluşan bir yönetim aygıtıdır ve bu özellikleri de karar alma süreçlerini zorlaştırmaktadır. Kritik noktalarda devlet otonomisini güçlü bir şekilde hissettirdiğinde ilgili karar alma ve uygulama süreçleri sadeleşecektir. Endüstriyelleşme ile birlikte geleneksel tarımın eski önemini kaybetmesi sosyo-kültürel yapıyı da değiştirmiştir. Uluslararası sisteme olan bağımlılık da bir ölçüde eşitsizlikleri artırarak yoksulluk oranlarını

yükseltmiştir. Zira ekonomik büyüme sürdürülebilir olmadığı ve gelişme eşitsiz olduğu zaman bu olumsuzlukların devam etme riski her zaman yüksek olacaktır.

Uzun yıllar boyunca evrilen neoliberal politikalar süreç içerisinde kendi karşıtlarını da doğurmuştur. Bölgede ekonomi politikaları ve siyasi politikalar alanında benimsenmiş birtakım yaklaşımlar Arjantin için de aynı şekilde geçerli olmuştur. Latin Amerika bölgesinde olduğu gibi Arjantin de ekonomik ve siyasi olaylara ve başarısızlıklara karşı toplumsal hareketlerin çokça gerçekleştiği bir ülkedir. Ayrıca bölgede neoliberal politikalar Arjantin’de uygulanmaya başlamış ve ilk tepki de yine Arjantin’den gelmiştir. Sağ/ sol şeklinde ayrılan hükümetlerin her daim neoliberal politikalarla ilgili bir duruşu olmuştur ve karşıt olanlar da 21. yy. *sosyalizmi* olgusunu inşa etmiştir. Bölgenin en önemli dinamiklerinden biri aile çiftçiliğinin zaman içerisinde geçirmiş olduğu evrim olmuştur. Hem tarımsal üretimi sağlayan hem de sahibi olan aileye geçim kaynağı olmakla kalmayıp işsizlik oranlarını da düşüren bu aile çiftliklerinin küresel şirketler tarafından ele geçirilmeye başlaması süreci Arjantin’de kırsal dokuyu da zedelemiştir. İthal ikameci ihracat politikalarının sürdürülebilirliğinin önünü kapatan bu değişim neoliberalleşme ve küreselleşmenin bölgeye verdiği büyük zararlardan olmuştur.

Siyasi ve ekonomik istikrarsızlıklarla dolu bir ülke olan Arjantin’in darbelerle dolu tarihi de onu liberal hareketler, kalkınmacı prensipler, milliyetçi hareketler, işçi sınıfının baskınlığı, kalkınmacılık yaklaşımı, çıkar işbirlikleri, sosyal adalet, modernleşme, döviz kuru politikaları gibi değişkenlerden oluşan bir ağın içerisinde hareket etmeye itmiştir. Bu ağ içerisinde hareket ederken Arjantin, tarımsal alanda teknolojik gelişmelerin verdiği güç ve sosyal politikaların uygulanmasının verdiği güvene dayalı olarak nispeten güvenli sınırlar çizmeye çalışmaktadır. Bunu yapmaya çalışırken ülke içerisinde olaylara gösterilen toplumsal refleksler de Arjantin Hükümetlerinin her zaman dizginlemesi ve çözüm bulması gereken konular olmuştur. İlgili sosyal ve toplumsal hareketlerin tarihsel süreçte hep var olduğu ve özellikle kriz zamanları ortaya çıktığı göz önünde bulundurulduğunda Arjantin, bu reflekslere her daim hazırlıklı olmalı ve yatıştırıcı politikalar belirlemelidir.

Arjantin’in uluslararası ekonomi politiğinde birtakım uluslararası dinamikler olumlu iken bazı dinamikler ise Arjantin’in ilerleyişini durdurmuş ve/veya geciktirmiştir. Kriz

zamanlarında dış desteklere ihtiyaç duyan Arjantin'in görmüş olduğu desteklerin kendi temel sorunları ile uyumlu olmaması durumu Arjantin'i geriye götürmüştür. Uygulanan neoliberal politikalar, IMF ile geliştirilen ilişkiler, yapısal uyum programları gibi Arjantin'in ekonomisini toparlamasına destek olacağı düşünülen programlar beklenen etkiyi yaratmamıştır ve Arjantin hem sorunlarını çözemeyen hem de borçlanan bir ülke olmuştur. Bu sebeple Arjantin'de uygulanacak olan programların ve projelerin genel reçeteler değil, Arjantin'e özgü sorun çözücü nitelikte reçeteler olması beklenmektedir. Arjantin'i zorlayan bir diğer uluslararası dinamik ise çok uluslu ve küresel biyoteknoloji şirketleridir. Bu şirketler çoğunlukla uluslararası ticaret alanında Arjantin'in tarımsal ürünler konusundaki potansiyelini gerçekleştirememesine ve teknolojik olarak kendini geliştirmesi yönünde baskı hissetmesine sebep olmuştur. Bu baskı doğru değerlendirildiğinde ve küresel gelişmeler yakalandığında Arjantin, karşılaştırmalı üstünlük gösterdiği tarım ürünleri alanında ivme kazanarak dengeyi bulacaktır. Uluslararası dinamiklerin görece olarak objektif işlediği alan ise yoksullukla mücadele politikalarıdır. Küreselleşme bu noktada eşitsizlikleri artırmak suretiyle bir çelişki yaratmaktadır. Arjantin, uluslararası dinamiklerle entegrasyonunu sürdürebildiği sürece yoksullukla mücadele politikalarını daha etkin bir şekilde uygulayabilecektir.

Bu çalışma, temel sorunsala yanıt bulmuş olmakla birlikte diğer iki temel soruya da şu şekilde açıklık getirilmiştir: Arjantin, kriz zamanlarında her daim benzer politikalar uygulamamakla birlikte özellikle siyasi krizler söz konusu olduğunda hükümet değişikliklerine gidilmesi, Arjantin'in politikalarını uluslararası kuruluşlar eşgüdümlü olma ihtiyacı gütmenden de belirleyebileceğinin göstergesidir. Ekonomik krizler söz konusu olduğunda ise kurmuş olduğu bağımlılık ilişkileri gereği uygulanan politikalarda bir uyum ya da Arjantin için belirlenmiş programlara uyum bir önem arz etmektedir; ancak buna rağmen Arjantin'in politikalarının uluslararası sistemle tam uyumlu çalışmasını engelleyen devlet altı dinamiklerin etkisi yadsınamazdır. Arjantin'de yönetimde olan hükümetler işbirliğine meyilli olmakla birlikte ülke içi dinamiklerden ve onların taleplerinden bağımsız hareket etmemektedirler. Latin Amerika bölgesinin genelinde kriz zamanlarında devletin otonom ve politika belirleyici rolü Arjantin örneğinde de görülmüştür. Uluslararası kuruluşlarla yapılan işbirlikleri egemenlik alanına doğrudan müdahale edildiği takdirde senkronize olamazken daha düşük politika dediğimiz kavramlar için işbirlikleri daha verimlidir. Kurtuluş

yolu olarak görülen küreselleşmenin ve neoliberal politikaların yansımalarının ne derece olumlu olduğunu araştıran üçüncü soruya ise her zaman olumlu olduğu cevabını vermek doğru olmayacaktır. Bu politikalar çoğunlukla devlet otoritesine zarar vermekte ve meşruiyetini sorgulatmaktadır. Küreselleşme politikaları Arjantin için kurmuş olduğu bağımlılık ilişkileri sebebiyle yaşadığı sorunlardan uzaklaşamamasına neden olmuştur. Ayrıca eşitsizliklerin artması; özellikle tarım arazilerinin toprak sahiplerinin ellerinden alınıp büyük şirketlere verilmesi gibi konular uzun vadede sürdürülebilirliği zedeleyen ve kısa vadede de aile çiftliklerinin yapısını bozup toplumsal yapıyı da etkileyen olumsuz etkilerin başındadır. Neoliberal politikaların ülke içerisinde mevcut olan eşitsizlikleri giderek artırdığı ve kapitalist kalkınmanın kalkınma ile ilgili sosyal problemleri çözemeyeceği ve dolayısıyla bu problemlerden kaynaklanan çatışmaların çözümünde de etkisiz kalacağı görülmüştür. Dolayısıyla küreselleşme ve neoliberalleşmenin taşıdığı sanılan olumlu nitelikler Arjantin için tartışma konusu olmaya devam edecektir.

Çalışmanın incelediği diğer sorulara verdiği yanıtlar ise şu şekildedir: soya ve türevleri ürünlerde karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olan Arjantin, ekonomik performansına bunu yansıtamamıştır ve bu da bir çelişki doğurmuştur. Bu çelişkiye göre bölge kaynaklar bakımından zengin olmasına rağmen üretim performansı ve uluslararası piyasanın kurallarına dayanma gücü düşük olmuştur. Bunun sebebi ise ilgili tarımsal sektörün yeterince kurumsallaşamamasında yatmaktadır. Tarım sektörüne yapılan yatırımların ve teşviklerin artması ile birlikte beklenen performansın o derecede olmadığı gözlemlenmiştir. İhracatta dünya sıralamasında 43. Olan Arjantin, bu sıralamayı 2021 yılında gerçekleştirmiş olduğu 77.935 milyon dolar ihracat hacmi ile elde etmiştir.⁶⁹³ Ayrıca Arjantin 2020 yılında soya ihracatında dünyada 3. olmuş ve soya fasulyesi de ürettiği ihraç ürünlerinden 4. olmuştur.⁶⁹⁴ Dünyanın yükselen ekonomilerinin en önemlilerinden olan Arjantin'in ticari ilişkilerini geliştirme şekli ülkenin kalkınmasını önemli ölçüde etkilemektedir. Özellikle son yıllarda hammaddelerin ihracına ve mamul maddelerin ithaline dayanan bu ticaret akışı Arjantin'in kaynaklarını verimli kullanamamasına ve özellikle uluslararası piyasalar için hammadde kaynağı olarak görülüp sömürülmesine kadar ilerlemektedir. Ticaret hacminin

⁶⁹³ İnternet: "Total Merchandise, 2021- Argentina". *WTO Stats Dashboard*. Web: https://stats.wto.org/dashboard/merchandise_en.html adresinden 10 Nisan 2022'de alınmıştır.

⁶⁹⁴ İnternet: "Soybeans in Argentina". *OEC*. Web: <https://oec.world/en/profile/bilateral-product/soybeans/reporter/arg> adresinden 2 Şubat 2022'de alınmıştır.

geliştirilmesi ve daha verimli üretim yapmak için tarımsal alanda uygulanan teknoloji, bir müddet sonra hammadde sıkıntısı yaşanmasına engel olabilecek nitelikte görünmemektedir. İhracatının önemli kısmı tarımsal ürünlere (özellikle soya ve soyadan elde edilen yan ürünlere) dayalı olan Arjantin’de bu sebeple tarım üzerinde uygulanan politikalar hayati önem taşımaktadır. Ucuza satılan hammaddeler ve pahalıya alınan katma değeri kendinden menkul olan değil de üretilmiş olan mamul maddeler arasındaki makas da cari açığın devam edeceği yönünde bir görüntü oluşturmaktadır. Makas açıldıkça Arjantin’in ticari açığı da artmaktadır. Bu durum da ticaret hadlerinin yüksek olmasının her zaman bir devlet üzerinde olumlu yansımaları olmayacağının kanıtı niteliğindedir. Arjantin’in ihracatının büyük çoğunluğu tarımsal ürünlere ve özellikle soya ve soyadan elde edilen yan ürünlere dayalıdır. Finansal sistemlere yeni aktörlerin ekleniyor oluşu yükselen ekonomileri de farklı kırılganlıklara açık hale getirmektedir. Özellikle ürettiği tarımsal ürünlerin dünya pazarındaki fiyatlarından etkilenen Arjantin’in uluslararası dinamiklere uzak kalması ihtimali söz konusu dahi değildir. Zira hem ürünlerin uluslararası piyasadaki fiyatları hem de bu sebeple kendi piyasasında yaşanan dalgalanma ülkeyi kırılganlıklara açık hale getirmekle birlikte rekabet gücünü de oluşturmaya zorunlu kılmaktadır.

Arazinin kullanımı, hammadde ve doğal kaynakların işleyişi sermaye birikiminin önüne açabilecek şekilde gerçekleşmediğinden ötürü üretimin sürdürülebilirliğinden ziyade rantçı bir yaklaşıma yol açmaktadır. Zira sürdürülebilir şekilde işlenmesi için belirli seviyede teknoloji ve bunu kullanabilecek insan gücü gereklidir.

20. yüzyılın son çeyreğinde kalkınma kavramı farklı parametreleri dâhil ederek daha karmaşık bir şekilde ölçülmeye başlanmıştır ve yoksulluk da bu parametrelerin en önemlisi haline gelmiştir. Ülkedeki en temel problemlerden olan yoksullukla mücadele politikalarının verimliliği de ülkenin ekonomisi ile doğrudan ilgili olmakta birlikte sosyal problemlere dayalı yapısal kısıtlarla da çözülmesi veya en azından etkin politikalar uygulanması zor bir problem halini almıştır. Çoğu ekonomik problemin çözülmesinin zor olması ve sorunların karmaşıklılaşarak ülkenin hem ekonomik hem de sosyal kırılganlıklarını hem çözememesi hem de ülkenin hâlen bu kırılganlıkların merkezi olması tam da bu noktada vurgulanması gereken bir noktadır. Arjantin’in ekonomik ve sosyal problemlerinin hem ülke içi hem de

uluslararası seviyede çözülebilmesi için kolektif bir işbirliği mekanizması gereklidir. Arjantin Hükümeti hiçbir zaman yapısal kısıtlarla tamamen kısıtlanmamış olmakla birlikte yoksullukla mücadele konusunda işbirliği kaçınılmaz bir durumdur. Nitekim neoliberal politikalarla birlikte artan kayıt-dışılık, neoliberal politikalardan uzaklaşılmasıyla birlikte azalmaya başlamıştır. Uygulanmaya çalışılan etkin politikalarla birlikte sosyal yapının dinamikleri de Arjantin'i çoğunlukla ülke içinde ve uluslararası arenada politika değişiklikleri yapmaya itmiştir. Arjantin sosyal yapısının en önemli unsurlarından olan sendika hareketleri ve ülke içindeki birlikler ve hareketler, eylemlerine tepki vermemeyi neredeyse imkânsız kılacak derecede etkin faaliyet göstermektedirler. Hatta politika yapım sürecinin de önemli aktörlerinden olmuşlardır. 2002 yılıyla birlikte ülke içindeki yönetişimi sağlamak farklı aktörlerin bir araya gelerek çözümler üretmeye ve politika belirlemeye çalışması ile gerçekleşmiştir. Hükümet içerisindeki kuruluşlarla birlikte sivil toplum örgütleri de dâhil olmak üzere bireyler dahi politika süreçlerinde bir şekilde rol üstlenmişlerdir. Latin Amerika'da devletin ve de özellikler hükümetlerin ekonomik ve siyasi politikalarla ilgili karar alma gücü, zaman zaman kendisine hareket alanı bırakmayarak ve uluslararası aktörlerin yetkinliğini göz ardı etmek mecburiyetinde bırakarak yapısal bir kısıtın temelini atmaktadır. Bununla birlikte ülke içindeki kurumların siyasi bakımdan yanlı politikalarla işleyişi de kurumsal kısıtın temelini oluşturmaktadır. Mevcut bu durum ise açık ve buyurgan kurallarla, genellenmiş beklentilerle ve kurumsal süreçlerin iyileştirilmesiyle çözümleri gerekmektedir. Özellikle 2002 Krizi ile beraber oluşturulan nakit transfer programlarının toplam kapsayıcılığı yüksek olsa da ilgili programa kayıt olabilmek için gerekli koşullar ve o koşulları elde etmenin büyük çabalar istemesi programa erişimi de kısıtlayıcı bir faktör olabilmektedir. En temel insan hakları prensipleri olan eşitlik ve ayrımcılık gözetmeme prensipleri bu noktada aşınabilmektedir. Sosyal programlara bakıldığında iş sahibi olabilecek /olamayacak, genç/yaşlı, kadın/çocuk gibi yapılan sınıflandırmalar programlara erişim hakkını doğrudan etkilemektedir. Programların şekillendirilmesi ve uygulanmasında genel olarak bir cinsiyet perspektifli bakış açısı eksikliği görülmektedir. Kadınların çoğu programların şartlarına sadece cinsiyet temelli uyum gösterebildiklerinden ötürü kadınların aldıkları yardımı erkekler alamamaktadır. Özellikle IDH programı için geçerli olan bu eleştirilere bir de evrensellik prensibinin eksikliği eklenmektedir. Ayrıca IDH'nin sağlamış olduğu destek 2 yetişkin ve 3 çocuklu bir ailenin temel gıda sepetinin tutarı olan 425.44 Arjantin pezosunu karşılamakta yetersizdir. Ayrıca toplam çocuk sayısının da sınırlandırılmış

olması sosyal yardım amacı ile çelişmektedir.⁶⁹⁵ Bu yıllarda yoksullukla mücadele konusunda ülkede gerçekleştirilen uygulamalar göstermektedir ki devlet, diğer tüm aktörlerden daha büyük rol oynamaktadır. Programların eksiklikleri ve eleştirilecek noktaları mevcut olsa da genel olarak olumlu etkiler oluşturmuşlardır; ancak aşırı yoksulluğu bir ölçüde azaltmalarına rağmen bunu tamamen bitirebilecek kapasiteden de yoksun olduklarını söylemek yanlış olmayacaktır.

Neoliberal politikaları özümsemek yerine alternatifler belirlemek Arjantin için gerçekçidir. Zira ülkenin hem gerçeklerine hem de felsefi bakış açlarına uymaktadır. Ayrıca uzun vadede kaynakların sürdürülebilirliğine katkı sağlayacağından ötürü de ülkeyi ekonomik anlamda daha istikrarlı hale getirebilecektir. Her ne kadar küreselleşmenin getirdiği olumsuzluklara direnir o döngünün kırılması gerekse de alternatif arayışların hayata geçirilmesi mümkündür.

Toplumsal refleksleri kuvvetli olan bu toplum, yaşanan sorunlara refleksif tepkiler verebilmekte ve bu durum da popülist politikaları önceleyerek uzun vadede sürdürülebilirlik prensibini ihmal etmektedir. 1990'lı yılların başından beri kurumsal yapısı birçok baskıya ve krize sahne olan Arjantin, bununla birlikte de devletin rolünü ve büyüklüğünü azaltmayı amaçlayan birçok yapısal reform gerçekleştirmiştir. 2001 Krizi de kamu politikalarının yönetimindeki zayıflığı ve birtakım kamu kurumlarının hassasiyetini ortaya çıkarmıştır. Kriz sonrası ekonomik ve sosyal göstergelerdeki iyileşmeler ise dikkate değer olmuştur. Birçok siyasi, toplumsal ve ekonomik aktör de bölgede yaşanan temel zorlukların merkezi, taşra ve belediye seviyesindeki kamu politikalarının modernizasyonu ve kamu kurumlarının verimliliği ve şeffaflığı üzerinde geliştirilmesi gereken kamu güveninin eksikliği olduğunu vurgulamaktadırlar. Bunun yanı sıra adalet sisteminin de güçlendirilmesi gerekliliği, çoğu Latin Amerika ülkesinde olduğu gibi, en önemli zorluklardan birini teşkil etmektedir. Uzun dönem sosyal kalkınma perspektifinden bakıldığı zaman esasen bu sürecin daha yapısal ve karmaşık olduğu söylenebilmektedir.⁶⁹⁶ Sosyal refahın bileşenlerinden olan istihdam, emeklilik reformları, eğitim, sosyal mobilité, sosyal etkileşimlerde adalet kavramı ve en önemlisi de eşitlik gibi kavramlara yoğunlaşan önleyici

⁶⁹⁵ Faur, Campos, Pautassi and Zimerman, a.g.m., 2010, 363.

⁶⁹⁶ UNDP, a.g.e., 2009, 8.

politikaların varlığı da oldukça gereklidir. Eşitsizlik kavramı da üzerinde dikkatle değinilmesi gereken bir kavramdır. Nitekim onu göz ardı etmek kalkınma aşamalarında ilerleme kaydedilememesine sebep olacak ve mevcut seviyedeki kalkınma göstergelerini düşürecektir. Eşitlik kavramından muaf olmuş politikalar büyümenin de eşitsiz olmasına yol açacaklardır. Nihayetinde ise yoksulluğu, istihdamı ve eşitliği olumsuz yönde etkileyeceklerdir. Arjantin'in karşılaştığı bir diğer önemli problem ise ülkedeki biyo-çeşitliliğin ve ekosistemin oldukça zengin olmasının bir sonucudur. Normal şartlar altında biyo-çeşitlilik ve zengin bir ekosistem bir ülkenin en önemli kaynaklarından; ancak bu kaynakların yönetilememesi de birçok çevresel problemi beraberinde getirmektedir. Arazi kayıplarından başlayarak ormanların azalması ve biyo-çeşitliliğin tehlikeye girmesi, su kaynaklarının kirlenmesi ve kıyı kaynaklarının sömürülmesi gibi problemlere kadar birçok problem ile karşılaşmaktadır. Bütün bu olumsuzlukların hepsi de doğal afetlere karşı olan hassasiyeti artırıp mücadele gücünü zayıflatmaktadır. Bu noktada Arjantin hükümetinin benimsediği politikaların uzun vadede ne kadar verimli olacağı ve kaynakların sürdürülebilirliğini ne ölçüde sağlayacağı tartışma konusudur.

Bununla birlikte Arjantin'in aldığı destekler ekonomik ve siyasi istikrarsızları az da olsa toparlamış olmakla birlikte iç politika ile uyum sağlayanlar işlevsel olabilmıştır. Her ne kadar ülke içi dinamiklerden ayrı bir ekonomi politik çizgisi belirlemek oldukça güç olsa da Arjantin, uyguladığı sosyal politika programlarını da uluslararası kuruluşlarla uyum içerisinde yapmak adına çaba göstermektedir. Nitekim 2009 yılında oluşturulan bir program olan AUH programdan para transferini tamamlayabilmek için gerekli olan iki koşuldan biri Arjantin'in ülke içi sistemiğinin bir parçası olup Eğitim Bakanlığı'nın tanımış olduğu resmi eğitimleri almalarına dayalı iken diğer koşul ise Dünya Bankası tarafından finanse edilen bir temel sağlık programı olan Sumar Programı'na kayıtlı olmayı içermektedir. Nakit transferleri diğer tüm koşullarla birlikte bu iki koşul ile tamamlandığında bütünüyle gerçekleşebilmektedir.

Latin Amerika'daki genel siyasi ve ekonomik eğilimleri açıklayabilmek için sadece ekonomik göstergeleri ya da siyasi değişiklikleri referans almak bölgenin toplumsal yapısını ve siyasi kırılganlıklarını ekonomik sonuçlarıyla açıklamak için yeterli olmayacağından ötürü Latin Amerika ülkelerini anlamak için yeterli bir yöntem olmamaktadır. Belirtilen Latin Amerika

genellemesinde önemli bir örnek olan Arjantin’de kitle hareketleri, kırılgan ekonomiyi ve toplumsal yapıyı birlikte inceleme ihtiyacının olduğu bir ülkedir. Arjantin’in bu anlamda uyguladığı politikalar da çeşitlenmektedir. Tarımda teknolojinin ilerlemesiyle birlikte dünyanın önde gelen çok uluslu şirketlerinin politikalarından bağımsız politikalar geliştirememektedir. Bu alanda uluslararası dinamiklerin yoğunlukla etkisi altında olan Arjantin, ihtilafli durumlarda ise ilgili uluslararası ve bölgesel aktörlere karşı bir duruş sergileyebilmiş ve devleti tekrar karar alma mekanizmasının en önemli aktörü haline getirmiştir. Uluslararası ilişkilerini yürütürken öncelikli olarak işbirliği mekanizmasını işler hale getirmeye çalışan Arjantin’in bu anlamda fazla sayıda değişkeni göz önünde bulundurduğu yapılan çalışmalar neticesinde de ortaya konmuştur. Zaman zaman kuralları olmayan, rasyonel temele oturmayan ve kurumsallıktan uzak olarak nitelendirilebilecek bir karar alma ve uygulama mekanizması gibi görünse de Arjantin’in içinde bulunduğu farklı oluşumlar, çıkar ilişkilerini zedeleyebilecek/kuvvetlendirebilecek dış unsurlar ve Arjantin’in oldukça hareketli iç dinamikleri bunu yapmasını zorunlu kılmaktadır. Bu süreçte uluslararası desteğe yoğun ihtiyaç duyduğu ve işbirliği olanaklarını geliştirdiği dönemleri olan Arjantin, özellikle IMF’ten aldığı destek ve yapısal uyum programları ile sorunlarını çözmeye çalışmıştır; ancak veriler göstermektedir ki IMF programları Arjantin için umut edildiği ölçüde işlevsel olamamıştır. Ülkenin içerisinde bulunduğu ekonomik istikrarsızlıkları derinden çözememiş olan bu programların çoğu Arjantin’i bir borç döngüsünün içerisine sokmuş; neoliberal politikaların sonuçları ile küreselleşmenin verdiği olumsuz yönlerin ülkede daha fazla hissedilmesine sebep olmuştur. Neoliberal politikaların yarattığı zorlukların en önemlileri ise bu çalışma özelinde tarımsal üretim yapan küçük üreticilerin yok olmaya başlaması ve büyük üretim çiftliklerinin dağılması, el değiştirmesi ya da büyük şirketlere satılmış olmasıdır. Arjantin’in tarımsal dokusunu bozan ve yüzyıllardır aile çiftlikleri oluşturup arazileri hem bir yaşam alanına hem de üretim tesislerine dönüştüren aileleri tarımsal üretim sektöründen uzaklaştıran bu hamleler uzun vadede tarımsal üretimin sürdürülebilirliğini önemli ölçüde etkileyecektir. Hâlihazırda küresel ölçekte sermaye döngüsüne entegre olan Arjantin, ürünlerde çeşitliliği de giderek bünyesinde olan firmaların büyük ölçüde ulus ötesi işlem yaptığı bir ülke niteliğindedir.⁶⁹⁷ İhracatın ana

⁶⁹⁷ Féliz, M. (2007), “¿Hacia el neodesarrollismo en Argentina? De la reestructuración capitalista a su estabilización”. En *¿Coyuntura favorable o nuevo modelo?: Economía argentina*. Anuario Economistas de Izquierda. Buenos Aires: Ediciones Luxemburg, *Anuario EDI- 3*, Ediciones Luxemburg, Argentina, 9. Web:

ürünlere, ithalatın da girdiler ve sermaye mallarına dayalı olması ise küresel sermaye ile entegrasyonu açıklayabilmekle birlikte asimetrik bir ilişkiyi de ortaya koymaktadır. İhracata dayalı olan büyüme modeli doğal malları da sömürerek ilerleyen süreçlerde ülkenin kendi kendine yetememesi sorunuyla yüzleşmesine sebep olacaktır. Merkez- çevre modelinde çevre kapitalist ülkelerinin genel özelliklerinden biri olan iş gücünün yüksek oranda sömürülmesi sorunsalı iş gücünün fiyatını da düşürerek kendi kendilerini sömürmelerine de sebep olmaktadır. Uluslararası alanda rekabet elde edebilmek için ekonomik bakımdan güçlenmeye çalışan bu ülkeler bu alanda olumlu adımlar atmakla birlikte sosyal anlamda yapısal problemler ile dolu olan bir izlenim vermektedirler. Tüm bunlarla birlikte Arjantin'in sermayesinin uluslararasılaşması da rekabet gücünü artırabilmesi için bir baskı oluşturmaktadır.⁶⁹⁸ Arjantin'in küresel sermaye döngüsüne katılım şekli ücretlerin seviyesini ve yeniden üretimi oldukça etkilemektedir; ancak bununla birlikte sosyal politikaları ve gelir politikalarını da kısıtlamaktadır. İlgili husus üzerinden yapılan çalışmalar sonucu Arjantin ekonomisi ve küresel ekonomi ile entegrasyonu için belirgin birtakım sonuçlara varılmıştır. Öncelikle Arjantin'in 21. Yüzyılın ilk on yılında benimsediği ve yatırımları önceleyen ekonomi modeli bir değer döngüsü yaratarak işçilerin toplam gelir üzerinde olan katkısını küresel ölçekte kısıtlamaktadır. Küresel kısıtlamalara maruz kalmış olan Arjantin, çevre ülkesi olmasıyla da birlikte işgücünün sömürüldüğü bir merkez haline gelmiştir. İşgücünün yeniden üretiminin sosyal maliyeti ile işgücüne sağlanan ücret koordineli ilerlememekle birlikte görece yoksulluk artmakta ve tam yoksulluk seviyeleri durgun bir şekilde devam etmektedir. Başka bir özellik Arjantin'in çevre konumunda bir ülke olması ile yine doğrudan ilgilidir. Artan ücret standartları ve sermayenin rekabetçiliği çelişki oluşturmaktadır. Bu da enflasyonist baskılar yaratmakta ve reel döviz kuru oranının değerlendirilmesi fikrini baskın çıkarmaya başlamaktadır. Son olarak da küresel finansal sermayeye bağımlı olmak Arjantin hükümeti üzerinde önemli derecede birincil kamu bütçe fazlası sağlama yönünde baskı oluşturmaktadır.⁶⁹⁹

https://www.researchgate.net/publication/285887611_Hacia_el_neodesarrollismo_en_Argentina_De_la_reestructuracion_capitalista_a_su_estabilizacion adresinden 3 Temmuz 2021'de alınmıştır.

⁶⁹⁸ Féliz, a.g.e., 2011, 309.

⁶⁹⁹ Féliz, a.g.e., 2011, 315.

KAYNAKLAR

- Abdenur, A.E. (2016). "Skirting or Courting Controversy? Chinese FDI in Latin American Extractive Industries". In G. Carbonnier, H. Campodónico, S.T. Vázquez (eds.), *Alternative Pathways to Sustainable Development: Lessons from Latin America*. Leiden: Brill& Nijhoff, pp. 174- 198.
- Ackerman, W.V. (1975). "Development Strategy for Cuyo, Argentina". *Annals of the Association of American Geographers*, 65(1), 36- 47.
- Acosta, A. and Abarca, M.M. (2018). "Buen Vivir: An Alternative Perspective from the Peoples of the Global South to the Crisis of Capitalist Modernity". In V. Satgar (Ed.), *The Climate Crisis- South African and Global Democratic Eco- Socialist Alternatives*. Wits University Press, pp. 131-147.
- Adams, R.H. (2003). "Economic Growth, Inequality, and Poverty: Findings from a New Data Set". *World Bank Policy Research Working Paper*, No: 2972.
- Aide, T. M., Clark, M.L., Grau, H.R., Lopez-Carr, D., Levy, M.A. and Redo, D. (2013). "Deforestation and Forest Expansion in Latin America: 2001–2010." *Biotropica*, 45 (262), 262-271.
- Albaladejo, C. (2020). "The Impossible and Necessary Coexistence of Agricultural Development Models in the Pampas: The Case of Santa Fe Province (Argentina)". *Review of Agricultural, Food and Environmental Studies*, 101. DOI: 10.1007/s41130-020-00102-2.
- Aldo, M. and Gonzalez, F. (2018). "Note from the Editors: Is there a Latin American economic sociology?". *Economic Sociology- The European Electronic Newsletter*, 20(1), 1-10.
- Amin, S. (1977). *Imperialism and Unequal Development*. New York and London: Monthly Review Press.
- Andrée, P. (2005). "The Genetic Engineering Revolution in Agriculture and Food: Strategies of the Biotech Bloc". In D. Levy and P. Newell (Eds.), *The Business of Global Environmental Governance*. Cambridge MA. Web: https://books.google.com.tr/books?hl=en&lr=&id=mnBfQVStSYsC&oi=fnd&pg=PA135&dq=info:0ztbPPPd788J:scholar.google.com&ots=4wRNMtmvsm&sig=ollv368FTKFB1jLj4b739Yds6Mc&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false adresinden 15 Mart 2020'de alınmıştır.
- Artana, D., L., Murphy, R. and Navaja, F. (2003). "A Fiscal Policy Agenda." In P.P. Kuczynski and J. Williamson (eds.), *After the Washington Consensus: Restarting Growth and Reform in Latin America*. Washington: Institute for International Economics, pp. 73-101.

- Barbeito, A. and Goldberg, L. (2003). ***Social policy and economic regime in Argentina: crisis and retrenchment of social protection***. The UN Research Institute for Social Development Project- Social Policy in a Development Context. Geneva: UNRISD, 189. DOI: DOI: 10.1057/9780230625259_5.
- Barkin, D. (2007). "Neoliberalizm ve Sürdürülebilir Halk Kalkınması". H. Veltmeyer ve A. O'Malley (eds.). *Neoliberalizmi Aşmak- Latin Amerika'da Kitle Merkezli Kalkınma: Kuramlar, Deneyimler ve Çıkarılacak Dersler*. İstanbul: Kalkedon, ss. 209-230 (Eserin orijinali 2002'de yayımlandı).
- Barletta, F. y Yoguel, G. (2017). "¿De Qué Hablamos Cuando Hablamos de Cambio Estructural?". In Abeles, M., Cimoli, M. y Lavarello, P.J. (eds.), *Manufactura y Cambio Estructural: Aportes Para Pensar La Política Industrial En La Argentina*, Santiago de Chile: CEPAL, pp.27-54.
- Bastida, A.E. and Bustos, L.. (2016). "Towards Regimes for Sustainable Mineral Resource Management—Constitutional Reform, Law and Judicial Decisions in Latin America". In G. Carbonnier, H. Campodónico, S.T. Vázquez (eds.), *Alternative Pathways to Sustainable Development: Lessons from Latin America*. Leiden: Brill& Nijhoff, pp. 235-268.
- Baumann Fonay, I. y Cohan, L. (2018). ***Crecimiento Económico, PTF y PIB Potencial en Argentina***. Argentina: Ministerio de Hacienda, Secretaría de Política Económica-Subsecretaría de Programación Macroeconómica.
- Behar, J. (1995). "Measuring the effects of economic integration for the Southern Cone countries: industry simulations of trade liberalization". ***The Developing Economies***, 38(1), 3-31.
- Berndt, C., Werner, M. And Fernandez, V.R. (2019). "Postneoliberalism as Institutional Recalibration: Reading Polanyi through Argentina's Soy Boom". ***Environment and Planning A: Economy and Space***, 0(0), 1-21.
- Bernstein, H. (2014). *Tarımsal Değişimin Sınıfsal Dinamikleri* (İkinci Basım). (Çev. O. Köymen). İstanbul: Yordam Kitap. (Eserin orijinali 2010'da yayımlandı).
- Besley, T. and Coate, S. (1992). Workfare versus Welfare: Incentive Arguments for Work Requirements in Poverty- Alleviation Programs. ***The American Economic Review***, 82(1), 249-261.
- Bibiloni, H. (2006). "Algunas condiciones para el salto cualitativo a la cuestión ambiental en la Argentina". En A. Brown, U. Martinez Ortiz, M. Acerbi, y J. Corcuera (Eds.) *La situación ambiental argentina 2005*. Buenos Aires: FVSA, pp.505- 516.
- Bielschowsky, R. (1998). "Evolución de las ideas de la CEPAL". ***Revista de la CEPAL***, número extraordinario, LC/G.2037-P, Santiago, Chile, October, 18.

- Binimelis, R., Pengue, W. and Monterroso, I. (2009). "Transgenic treadmill: Responses to the emergence and spread of glyphosate-resistant johnsongrass in Argentina". *Geoforum*, 40, 623-633.
- Birau, R. And Doaga, D.I. (2019). "The Effects of Poverty on Emerging Countries Development in the Context of Globalization and Rapid Economic Growth". *Letter and Social Science Series*, 1, 107- 114.
- Birch, M.H. (2000). "Mercosur: the road to economic integration in the southern cone". *International Journal of Public Administration*, 23(5-8), 1387-1413.
- Bloeck, M.C., Galiani, S. and Weinschelbaum, F. (2019). "Poverty Alleviation Strategies under Informality: Evidence for Latin America". *Latin American Economic Review*, 28(14), 1-40.
- Borio, C. (2012). "The Financial Cycle and Macroeconomics: What have we learnt?". *BIS Working Papers*, No: 395.
- Bortz, P.G., Toftum, N. and Zeolla, N.H. (2021). "Old Cycles and New Vulnerabilities: Financial Deregulation and the Argentine Crisis". *Development and Change*, 52(3), 598-626.
- Bradshaw, S., Chant, S. and Linneker, B. (2019). "Challenges and Changes in Gendered Poverty: The Feminization, De- Feminization and Re-Feminization of Poverty in Latin America". *Feminist Economics*, 25(1), 119-144.
- Bulmer- Thomas, V. (1996). "Introduction". V. Bulmer- Thomas (Ed.). *The New Economic Model in Latin America and its Impact on Income Distribution and Poverty*. New York: St. Martin's Press New York, 7-28.
- Burachik, M. and Traynor, P.L. (2002). "Analysis of a National Biosafety System: Regulatory Policies and Procedures in Argentina". *ISNAR Country Report*, No: 63, 1-58.
- Burnside, C. and Dollar, D. (1997). "Aid, Policies and Growth". *World Bank Policy Research Working Paper*, No: 1777, 1-48.
- Busscher, N., Vanclay, F. and Parra, C. (2019). "Reflections on How State–Civil Society Collaborations Play out in the Context of Land Grabbing in Argentina". *Land*, 8(116), 1-16.
- Cáceres, D.M. (2014). "Accumulation by Dispossession and Socio- Environmental Conflicts Caused by the Expansion of Agribusiness in Argentina". *Journal of Agrarian Change*, 15(1), 116-147.
- Caceres, D.M. and Gras, C. (2019). "A Tipping Point for Agricultural Expansion? Technological Changes and Capital Accumulation in Argentina's Rural Sector". *Journal of Agrarian Change*, 20, 79-97.
- Campodónico, H., Carbonnier, G., and Vázquez, S.T. (2016). "Alternative Development Narratives, Policies and Outcomes in the Andean Region". In G. Carbonnier, H.

- Campodónico, S.T. Vázquez (eds.), *Alternative Pathways to Sustainable Development: Lessons from Latin America*. Leiden: Brill& Nijhoff, pp.3-15.
- Capitan, A.L. and Guaevara, A.P. (2016). "Deconstruction and Genealogy of Latin American Good Living (Buen Vivir). The (Triune) Good Living and Its Diverse Intellectual Wellsprings". In G. Carbonnier, H. Campodónico, S.T. Vázquez (eds.), *Alternative Pathways to Sustainable Development: Lessons from Latin America*. Leiden: Brill& Nijhoff, pp. 23-50.
- Carbonella, A. and Kasmir, S. (2015). "Dispossession, disorganization and the anthropology of labor". In J. Carrier and D. Kalb (Eds.), *Anthropologies of class: power, practice and inequality*. Cambridge: Cambridge University Press, pp. 41–52.
- Carcovic, M. and Levine, R. (2002). "Does Foreign Direct Investment Accelerate Economic Growth?". In H.T. Moran, E. Graham and M. Blomstrom (Eds.) *Does FDI Promote Development?*. Washington, D.C.: Institute for International Economics, pp.174- 198.
- Cardoso, F.H. (1977). "The Consumption of Dependency Theory in the United States". *Latin American Research Review*, 12(3), 7-24.
- Cardoso, F.H. and Campodónico, H. (2016). "The Future of Latin America in the Global Economy: An Interview with Fernando Henrique Cardoso". In G. Carbonnier, H. Campodónico, S.T. Vázquez (eds.), *Alternative Pathways to Sustainable Development: Lessons from Latin America*. Leiden: Brill& Nijhoff, pp.16-22.
- Cardoso, F.H. and Faletto, E. (1979). **Dependency and Development in Latin America**. (Çev. M.M. Urguidi) London: University of California Press.
- Cervantes- Godoy, D. and Dewbre, J. (2010). "Economic Importance of Agriculture for Poverty Reduction". *OECD Food, Agriculture and Fisheries Working Papers*, No: 23. Web: <https://www.oecd.org/brazil/44804637.pdf> adresinden 26 Haziran 2020'de alınmıştır.
- Cherkasky, M. and Abeles, M. (2019). "Monetary Regimes and Labour Institutions: An Alternative Interpretation of the Downward trend in Exchange- Rate pass- through in Peripheral Countries". *CEPAL Review*, No. 128.
- Chudnovsky, D. and Porta, F. (1989). "On Argentine- Brazilian Economic Integration". *CEPAL Review*, No:39, 116-134.
- Cimoli, M., Giovanni, D. and Stiglitz, J.E. (2008). "The political economy of capabilities accumulation: The past and future of policies for industrial development. Preface". *LEM Working Paper Series*, No: 2008/15.
- Cimoli, M., Ocampo, J.A., Porcile, G. and Saporito, N. (2020). "Choosing Sides in the Trilemma: International Financial Cycles and Structural Change in Developing Countries". *Economics of Innovation and New Technology*, 29(7), 740- 761.

- Coleman, J.S. (1988). "Social Capital in the Creation of Human Capital". *American Journal of Sociology*, 94, 95-120.
- Craig, A. (1976). "Perón and Peronism: Personalism Personified". *International Journal*, 31(4), 703- 717.
- Cubillo- Guevara, A.P., Hidalgo-Capitán, A.L. (2015). "El trans-desarrollo como manifestación de la trans-modernidad. Más allá de la subsistencia, el desarrollo y el post-desarrollo". *Revista de Economía Mundial*, 41, 127- 158.
- Cypher, J.M. (2014). *The Process of Economic Development*. Fourth Edition. London and New York: Routledge.
- De Castro, M.F. (2000). "Latin America and the Future of International Development Assistance". *Review -Fernand Braudel Center*, 23(4), 503-532.
- Dollar, D. and Kraay, A. (2002). "Spreading the Wealth". *Foreign Affairs- HEINONLINE*, 81(1), 120- 133.
- Domínguez, D.I. y Estrada, M. (2013). "Asesinatos Y Muertes De Campesinos En La Actualidad Argentina: La Violencia Como Dispositivo (Des)Territorializador". *Astrolabio*, 10, 489- 529.
- Dooley, M.P., Folkerts- Landau, D. and Garber, P. (2003). "An Essay on the Revived Bretton Woods System". *NBER Working Paper Series*, No:9971.
- Durning, A. B. (1989). *Action at the grassroots: Fighting poverty and environmental decline. Worldwatch Paper 88*, Washington. D.C.:Worldwatch Institute.
- Easterly, W. (2001). *The Elusive Quest for Growth- Economists' Adventures and Misadventures in the Tropics*. London: The MIT Press,
- Easterly, W., Islam, R. and Stiglitz, J.E. (2000). "Shaken and Stirred: Explaining Growth Volatility". In B. Pleskovic and N. Stern (Eds.), *World Bank Conference on Development Economics 2000*. Washington D.C.: the World Bank, pp.191- 211.
- Eaton, K. (2007). "Backlash in Bolivia: Regional Autonomy as a Reaction against Indigenous Mobilization". *Politics & Society*, 35(1), 71-102.
- Eguren, F. (2016). "Socialism in the Twenty-First Century and Neo-liberalism: Diverse Ideological Options Do Not Always Generate Different Effects". In G. Carbonnier, H. Campodónico, S.T. Vázquez (eds.), *Alternative Pathways to Sustainable Development: Lessons from Latin America*. Leiden: Brill& Nijhoff, pp.105-127.
- Eichengreen, B. (2001). "Argentina After the IMF". Berkeley Economics, 3. Web: <https://eml.berkeley.edu/~eichengr/reviews/argentina.pdf> adresinden 10 Kasım 2021'de alınmıştır
- Eichengreen, B. and Hausmann, R. (1999). "Exchange Rates and Financial Fragility". *National Bureau of Economic Research Working Paper Series*, No: 7418.

- Esperanza Casullo, M. (2016). "Argentina Turns Right, Again". **NACLA Report on the Americas**, 48(4), 361-366.
- Esteva, G. (1992). "Development". In W. Sachs (Ed.). *The Development Dictionary: a Guide to Knowledge as Power*. London and New Jersey: Zed Books, pp. 6- 25.
- Fanelli, J.M. (2003). "Growth, Instability and the Crisis of Convertibility in Argentina". In J.J. Teunissen and A. Akkerman (Eds.), *The Crisis That was not Prevented: Argentina, the IMF and Globalisation*. The Netherlands: Forum on Debt and Development (FONDAD), pp.32-67.
- Faur, E., Campos, L., Pautassi, L. and Zimmerman, S. (2010). "Rights Questioned. Limitations of Poverty- Reduction Policies in Argentina". **International Social Sciences Journal (Wiley Online Library)**, 60, 353-370. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1468-2451.2010.01726.x>
- Féliz, M. (2011). "The Macroeconomic Limits of Income's Policy in a Dependent Country: the Need and Possibilities for Radical Reformers in Social Policies in Argentina after the Crisis (2001- 2008)". In A. Puyana Mutis and S. Ong'wen Okuro (Eds.), *Strategies Against Poverty- Designs from the North and Alternatives from the South*. Buenos Aires: Consejo Latinoamericano de Ciencias Sociales (CLASCO), pp. 301- 324.
- Féliz, M. (2020). "Beyond the 'Pink Tide': Dependent Capitalism in Crisis in Argentina and Lessons to be Learned for Radical Social Change". In M. Silver (Ed.), *Confronting Capitalism in the 21st Century*. Cham: Palgrave Macmillan, pp. 215-230.
- Fernández-Álvarez, M.I. (2020). "Building from Heterogeneity: The Decomposition and Recomposition of the Working Class Viewed from the "Popular Economy" in Argentina". **Dialectical Anthropology**, 44. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10624-018-9509-6>.
- Fiszbein, A., Giovagnoli, P.I. and Aduriz, I. (2003). "The Argentine Crisis and Its Impact on Household Welfare". *CEPAL Review*- 79, 143- 158.
- Flood, R.P. and Garber, P.M. (1984). "Collapsing Exchange- Rate Regimes- Some Linear Examples". **Journal of International Economics**, 1-13.
- Furtado, C. (1977). **Economic Development of Latin America- Historical Background and Contemporary Problems**. Second Edition. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gerchunoff, P. y Aguirre, A. (2004). "La política económica de Kirchner en la Argentina: varios estilos, una sola Agenda". **Boletín del Real Instituto Elcano de Estudios Internacionales y Estratégicos**, 48(28), 23.
- Gereffi, G., Humphrey, J. and Sturgeon, T. (2005). "The Governance of Global Value Chains". **Review of International Political Economy**, 12(1), 78-104, DOI: [10.1080/09692290500049805](https://doi.org/10.1080/09692290500049805).

- Gill, S. (1995). "Globalisation, Market Civilisation, and Disciplinary Neoliberalism". *Millennium Journal of International Studies*, 24(3), 399- 423
- Giugni, M. G. and Passy, F. (1998). "Contentious politics in complex societies". In M. Guigni, D. McAdam and C. Tilly (Eds.), *From contention to democracy*. Lanham, MD: Rowman & Littlefield, pp.81-108.
- Glaeser, E.L., Tella, R.D. and Llach, L. (2018). "Introduction to Argentine Exceptionalism". *Latin American Economic Review*, 27(1), 1-22.
- Goldstein, I. and Razin, A. (2015). "Three Branches of Theories of Financial Crises". *Foundations and Trends in Finance*, 10(2), 113-180.
- Graesser, J., Aide, T.M., Grau, H.R., and Ramankutty, N. (2015). "Cropland/Pastureland Dynamics and the Slowdown of Deforestation in Latin America". *Environmental Research Letters*, 10 (3), 1-11.
- Graham, C. and P. Masson. (2002). "The IMF's Dilemma in Argentina: Time for a New Approach to Lending?". *Brookings Institution Policy Brief*, No. 111.
- Grindle, M.S. (1986). *State and Countryside- Development Policy and Agrarian Politics in Latin America*. Baltimore and London: The Johns Hopkins University Press.
- Grugel, J. and Riggirozzi, M.P. (2007). "The Return of the State in Argentina". *International Affairs*, 83(1), 87-107.
- Gupta, S.P. (1984). "Conceptualizing Poverty". *Sociological Bulletin*, 33(1/2), 63-74.
- Haines, A.E.F., Filho, F.F. and Neyra, H. (2020). "The Consequences of the International Financial Crisis and the Great Recession in Argentina and Brazil". *Brazilian Journal of Political Economy*, 40(1), 68-85.
- Hanke, S. (2000). "The Disregard for Currency Board Realities." *Cato Journal*, 20(1), 49-59.
- Hardoy, J. and Almansi, F. (2011). "Poverty in Latin America". In J. Hardoy and F. Almansi (Eds.), *Assessing the Scale and Nature of Urban Poverty in Buenos Aires*. International Institute for Environment and Development, pp.3-11.
- Harnecker, M. (2010). *21. Yüzyıl Sosyalizmi ve Latin Amerika*. (Çev. B. Baysal). İstanbul: Kalkedon. (Eserin orijinali 2010'da yayımlandı).
- Harriss, J. (2001). *Depoliticizing Development- The World Bank and Social Capital*. New Delhi: Leftword Books.
- Heidrich, P. and Tussie, D. (2009). "Post- Neoliberalism and the New Left in the Americas: The Pathways of Economic and Trade Policies". In L. Macdonald and A. Ruckert (Eds.), *Post- Neoliberalism in the Americas*. Proquest Ebook Central: Palgrave Macmillan, pp.37-53.

- Helleiner, E. (2003). "Economic liberalism and its critics: the past as prologue?". *Review of International Political Economy*, 10(4), 685- 696. DOI: 10.1080/09692290310001601948.
- Herrera, J. (2016). "Poverty and Economic Inequalities in Peru during the Boom in Growth: 2004–14". In G. Carbonnier, H. Campodónico, S.T. Vázquez (eds.), *Alternative Pathways to Sustainable Development: Lessons from Latin America*. Leiden: Brill& Nijhoff, pp.138-173.
- Heymann, D., Kaufman, M. and Sanguinetti, P. (2001). "Learning about Trends: Spending and Credit Fluctuations in Open Economies". In A. Leijonhufvud (Ed.), *Monetary Theory as a Basis for Monetary Policy*. London: Macmillan, pp. 173-203.
- Hidalgo-Capitán, A.L. and Cubillo-Guevara, A.P. (2016). "Deconstruction and Genealogy of Latin American Good Living (Buen Vivir). The (Triune) Good Living and Its Diverse Intellectual Wellsprings". In G. Carbonnier, H. Campodónico, S.T. Vázquez (eds.), *Alternative Pathways to Sustainable Development: Lessons from Latin America*. Leiden: Brill& Nijhoff, pp.23-50.
- Hoff, H., Monjeau, A., Gomez-Paredes, J., Frank, F., Rojo, S., Malik, A. and Adams, K. (2019). **International Spillovers in SDG Implementation: the Case of Soy from Argentina**. Stockholm: Stockholm Environment Institute.
- Hofmann, B., Shim, I. and Shin, H.S. (2020). "Emerging Market Economy Exchange Rates and Local Currency Bond Markets amid the COVID-19 Pandemic". *BIS Bulletin*, No: 5.
- Hopkins, T.K. and Wallerstein, I. (1977). "Patterns of Development of the Modern World-System". *Review- Fernand Braudel Center*, 1(2), 111-145.
- Horowitz, M.A. (1963). "The Legacy of Juan Peron". *Challenge*, 12(1), 27-30.
- Humphrey, J. and Schmitz, H. (2002). "How does insertion in global value chains affect upgrading in industrial clusters?". *Regional Studies*, 36(9), 1017- 1027. DOI: 10.1080/0034340022000022198.
- IFAD. (2016). "Argentine Republic- Country Strategic Opportunities Programme 2016-2021". *IFAD Executive Board- 118th Session- EB 2016/118/R.11/Rev.1*, 1-75.
- Inchauste, G., Azevedo, J.P., Nssah, B.E., Olivieri, S., Nguyen, T.V., Chanduvi, J.S. and Winkler, H. (2014). *Directions in Development- Understanding Changes in Poverty*. Washington: World Bank Group.
- İnternet: "Agricultural Products Exports- Argentina". *WTO Stats Dashboard*. Web: https://stats.wto.org/dashboard/merchandise_en.html adresinde n 16 Ocak 2022'de alınmıştır.
- İnternet: "Agricultural Products Exports- Argentina". *WTO Stats Dashboard*. Web: https://stats.wto.org/dashboard/merchandise_en.html adresinde n 16 Ocak 2022'de alınmıştır.

İnternet: "Status of Implementation Commitments- Argentina". (2022). *WTO*. Web: <https://tfadatabase.org/members/argentina> adresinden 5 Mayıs 2022'de alınmıştır.

İnternet: "2021 Index of Economic Freedom- Argentina". *Heritage Foundation*. Web: <https://www.heritage.org/index/country/argentina> adresinden 25 Ekim 2021'de alınmıştır.

İnternet: "2021 Index of Economic Freedom" (2021). *Heritage Foundation*. Web: <https://www.heritage.org/index/visualize> adresinden 25 Ekim 2021'de alınmıştır.

İnternet: "2022 Index of Economic Freedom". *Heritage Foundation*, Web: <https://www.heritage.org/index/visualize> adresinden 3 Nisan 2022'de alınmıştır.

İnternet: "Agricultural Policy Monitoring and Evaluation- 2021, Addressing the Challenges Facing Food Systems- Argentina". (2021). *OECD*. (Read Online). Web: https://read.oecd-ilibrary.org/agriculture-and-food/agricultural-policy-monitoring-and-evaluation-2021_88fcd83a-en#page1 adresinden 7 Ekim 2021'de alınmıştır.

İnternet: "Agricultural support (indicator)". (2021). *OECD*. DOI: 10.1787/6ea85c58-en. Web: <https://data.oecd.org/agrpolicy/agricultural-support.htm#indicator-chart> adresinden 7 Ekim 2021'de alınmıştır.

İnternet: "Agriculture". *LEXICO- Dictionary*. Web: <https://www.lexico.com/definition/agriculture> adresinden 7 Mart 2022'de alınmıştır.

İnternet: "Argentina- Overview". (2021). *IDB*. Web: <https://www.iadb.org/en/countries/argentina/overview> adresinden 7 Ekim 2021'de alınmıştır.

İnternet: "Argentina: Inflation rate from 2004 to 2027". (2022). *Statista*. Web: <https://www.statista.com/statistics/316750/inflation-rate-in-argentina/> adresinden 10 Şubat 2022'de alınmıştır.

İnternet: "Argentina: Lavagna: empleado del mes de Monsanto, por Greenpeace". (Julio 15, 2004). *La Biodiversidad*. Web: https://www.biodiversidadla.org/Principal/Prensa/Argentina_Lavagna_empleado_del_mes_de_Monsanto_por_Greenpeace adresinden 20 Haziran 2021'de alınmıştır.

İnternet: "Comprehensive Growth Strategy- Argentina". (2004). *G20- Australia*. Web: http://g20.org.tr/wp-content/uploads/2014/12/g20_comprehensive_growth_strategy_argentina.pdf adresinden 10 Ocak 2020'de alınmıştır.

İnternet: "DataBank, World Development Indicator- Argentina". (2021). *The World Bank*. Web: <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators#> adresinden 7 Ekim 2021'de alınmıştır.

İnternet: "DataBank, World Development Indicators- Population". (2022). *The World Bank*. Web: https://databank.worldbank.org/country/ARG/556d8fa6/Popular_countries# adresinden 10 Mayıs 2022'de alınmıştır.

İnternet: "GDP Growth Annual (%)". The World Bank. Web: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?end=2020&start=2020> adresinden 3 Mayıs 2022'de alınmıştır.

İnternet: "Gini Index- World Bank Estimate- Argentina". (2021). *The World Bank*. Web: <https://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.GINI?locations=AR> adresinden 7 Ekim 2021'de alınmıştır.

İnternet: "How the WTO Fights Poverty". (2020, Oct). *The Borgen Project*. Web: <https://borgenproject.org/how-the-wto-fights-poverty/> adresinden 5 Temmuz 2021'de alınmıştır.

İnternet: "Merchandise Exports (current US\$)- Argentina". *The World Bank*. Web: <https://data.worldbank.org/indicator/TM.VAL.MRCH.CD.WT?view=chart> adresinden 23 Şubat 2022'de alınmıştır.

İnternet: "Merchandise Imports (current US\$)- Argentina". *The World Bank*. Web: <https://data.worldbank.org/indicator/TM.VAL.MRCH.CD.WT?view=chart> adresinden 23 Şubat 2022'de alınmıştır.

İnternet: "Nómina de presidentes y ministros". *Argentina.gob.ar*. Web: <https://www.argentina.gob.ar/defensa/nomina-de-presidentes-y-ministros> adresinden 10 Mayıs 2022'de alınmıştır.

İnternet: "Poverty". *Merriam- Webster*. Web: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/poverty#:~:text=Definition%20of%20poverty,b%20%3A%20lack%20of%20fertility> adresinden 7 Mart 2022'de alınmıştır.

İnternet: "Projects and Programmes- Argentina". (2021). *IFAD*. Web: <https://www.ifad.org/en/web/operations/projects-and-programmes?mode=search&catCountries=39090643> adresinden 7 Ekim 2021'de alınmıştır.

İnternet: "PSE Database, Interactive Data Comparison- Argentina". (2021). *OECD*. Web: <https://www.oecd.org/chile/producerandconsumersupportestimatesdatabase.htm> adresinden 5 Ekim 2021'de alınmıştır..

İnternet: "Regional Trade Agreements- Database". (2021). *World Trade Organization- OMC*. Web: <http://rtais.wto.org/UI/PublicSearchByMemberResult.aspx?membercode=032> adresinden 24 Ekim 2021'de alınmıştır.

İnternet: "Soybeans in Argentina". *OEC*. Web: <https://oec.world/en/profile/bilateral-product/soybeans/reporter/arg> adresinden 2 Şubat 2022'de alınmıştır.

- İnternet: "Supporting Capacity Development- the UNDP Approach". (2009b). *UNDP*. Web: https://www.undp.org/content/dam/aplaws/publication/en/publications/capacity-development/support-capacity-development-the-undp-approach/CDG_Brochure_2009.pdf adresinden 16 Haziran 2021'de alınmıştır.
- İnternet: "Total Merchandise, 2021- Argentina". *WTO Stats Dashboard*. Web: https://stats.wto.org/dashboard/merchandise_en.html adresinden 10 Nisan 2022'de alınmıştır.
- İnternet: "Total receipts by country and region (ODA+OOF+private)". *OECD- Stats*. Web: <https://stats.oecd.org/#> adresinden 12 Şubat 2022'de alınmıştır.
- İnternet: "What is Poverty?". *Joseph Rowntree Foundation (JRF)*. Web: <https://www.jrf.org.uk/our-work/what-is-poverty> adresinden 3 Şubat 2022'de alınmıştır.
- İnternet: "World Development Indicators- Inflation, GDP Deflator". (2022). *The World Bank*. Web: <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators> adresinden 10 Mayıs 2022'de alınmıştır.
- İnternet: Cufre, D. (Enero 20, 2006). "Fuertes gestos de Chávez en busca de consolidar la unidad del bloque". *Página/12*, Web: <https://www.pagina12.com.ar/diario/economia/2-61929-2006-01-20.html> adresinden 9 Ocak 2021'de alınmıştır.
- İnternet: Elías, V.J. (1981). "Government Expenditure on Agriculture in Latin America". *International Food Policy Research Institute*, Research Report, No: 23, 45. Web: https://books.google.com.tr/books?id=1K_0WMKFTsQC&printsec=frontcover&dq=%22Government+Expenditures+on+Agriculture+in+Latin+America&hl=tr&sa=X&redir_esc=y#v=onepage&q=%22Government%20Expenditures%20on%20Agriculture%20in%20Latin%20America&f=false adresinden 2 Nisan 2022'de alınmıştır.
- İnternet: Godio, J. (Jan, 2004). "Los movimientos piqueteros ante una seria disyuntiva política". *Diario C*. Web: http://www.diarioc.com.ar/cartasaldirector/Los_movimientos_piqueteros_ante_una_seria_disyuntiva_politica/56810 adresinden 2 Şubat 2022'de alınmıştır.
- İnternet: Hidalgo-Capitán, A.L. and Cubillo-Guevara, A.P. (Septiembre 14, 2015). "La Trinidad del Buen Vivir en Ecuador". *Política Exterior*, Web: <https://www.politicaexterior.com/la-trinidad-del-buen-vivir-en-ecuador/> adresinden 8 Mayıs 2021'de alınmıştır.
- İnternet: Huang, J. (Şubat 16, 2016). "Argentine non-profit organizations provide food for over 48,000 People with Leftovers from the Banquet.". *World Wide Web*. Web: <https://world.huanqiu.com/article/9CaKrNJTS5m> adresinden 10 Ekim 2021'de alınmıştır.
- İnternet: "Project Details- Argentina". *Inter- American Development Bank (IDB)*. Web: <https://www.iadb.org/en/projects->

search?country=AR§or=AG&status=&query=&page=0 adresinden 3 Ekim 2021'de alınmıştır.

İnternet: Krueger, A. (2002, July 17). "A Crisis Prevention and Resolution: Lessons from Argentina.". *International Monetary Fund*. Web: <https://www.imf.org/en/News/Articles/2015/09/28/04/53/sp071702> adresinden 10 Ocak 2021'de alınmıştır.

İnternet: Krugman, P. (2002, Jan 2). "Argentina's Crisis is a U.S. Failure." *New York Times*. Web: <https://archive.globalpolicy.org/soecon/bwi-wto/imf/2002/0102us.htm> adresinden 9 Temmuz 2021'de alınmıştır.

İnternet: Levins, R. (April, 2010). "How to Visit a Socialist Country". *Monthly Review*, Vol. 11. Web: <https://monthlyreview.org/2010/04/01/how-to-visit-a-socialist-country/> adresinden 23 Ağustos 2021'de alınmıştır.

İnternet: Lindsey, B. (January, 2002). "How Argentina Got Into This Mess". *CATO Institute*. Web: <https://www.cato.org/commentary/how-argentina-got-mess> adresinden 12 Kasım 2020'de alınmıştır.

İnternet: Misculin, N. (Sep 6, 2007). "Monsanto loses Spanish Court Case on Argentina Soy". *Reuters*. Web: <https://jp.reuters.com/article/argentina-monsanto-soy-idUSN0634483920070906> adresinden 10 Mart 2022'de alınmıştır.

İnternet: Noriega, R.F. (Dec 7, 2015). "Argentina's Road to Recovery". *American Enterprise Institute*. Web: <https://www.aei.org/research-products/report/argentinas-road-to-recovery/> adresinden 16 Haziran 2021'de alınmıştır.

İnternet: Roberts, J. (April 22, 2010). "Cronyism and Corruption Are Killing Economic Freedom in Argentina". *The Heritage Foundation*, No. 2874. Web: <https://www.heritage.org/international-economies/report/cronyism-and-corruption-are-killing-economic-freedom-argentina> adresinden 16 Haziran 2021'de alınmıştır.

İnternet: Roberts, J. (March 4, 2011). "Holding the Kirchners Accountable for Argentina's Economic Freefall". *The Heritage Foundation*, No. 2527. Web: Holding the Kirchners Accountable for Argentina's Economic Freefall | The Heritage Foundation adresinden 16 Haziran 2021'de alınmıştır.

İnternet: Sachs, J. (2002, May 4). "IMF 'Cure' Is Adding to Crisis in Argentina". *Irish Times*. Web: <https://www.irishtimes.com/news/imf-cure-is-adding-to-crisis-in-argentina-1.1056087> adresinden 5 Mayıs 2021'de alınmıştır.

İnternet: Sachs, J. (2002, May 4). "IMF 'Cure' Is Adding to Crisis in Argentina". *Irish Times*. Web: <https://www.irishtimes.com/news/imf-cure-is-adding-to-crisis-in-argentina-1.1056087> adresinden 5 Mayıs 2021'de alınmıştır.

İnternet: Tibán, L. (Sep 2000). "El concepto del desarrollo sustentable y los pueblos indígenas". *Boletín ICCI*. Web: <http://icci.nativeweb.org/boletin/18/tiban.html> adresinden 5 Ocak 2022'de alınmıştır.

İnternet: Wolfensohn, J. (1999). ***A Proposal for a Comprehensive Development Framework***. Washington: World Bank. Web: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/208631583185352783/pdf/The-comprehensive-development-framework.pdf> adresinden 5 Ağustos 2020'de alınmıştır.

İnternet: WTO- Agriculture Information Management System. (2020). "Q&A List". Web: https://agims-qna.wto.org/public/Pages/en/ViewQnA_Validated.aspx?officialID=93161&caller=http://agims-qna.wto.org/public/Pages/en/SearchResult.aspx adresinden 2 Aralık 2021'de alınmıştır.

Joensen, L., Semino, S. and Paul, H. (2005). "Argentina: A Case Study on the Impact of Genetically Engineered Soya". ***Report for the Gaia Foundation***.

Jonas, J. (2002). "Argentine: The Anatomy of A Crisis". ***ZEI Working Paper***, B-12, 1-53.

Kemahlıoğlu, Ö. (2020). "Rejim Değişiklikleri, Aktörler ve Demokratikleşme Sürecinin Hassaslığı: Şili Örneği". İçinde E. Akgemci ve K. Ateş (Der.), *Dünyanın Ters Köşesi- Latin Amerika: Tarih, Toplum, Kültür*. İstanbul: İletişim, ss.137-154.

Kerner, D. (2003). "ECLAC, Transnational Corporations and the Guest for a Latin American Development Strategy". ***CEPAL Review***, No:79, 83-95.

Krugman, P. (1979). "A Model of Balance-of-Payments Crises". ***Journal of Money, Credit and Banking***, 11(3), 311-325.

Kürkçügil, M. (2004). ***Latin Amerika'nın Kaynayan Damarları***. İstanbul: İthaki Yayınları.

Lapegna, P. (2015). "Popular Demobilization, Agribusiness Mobilization, and the Agrarian Boom in Post-Neoliberal Argentina". ***Journal of World- Systems Research***, 21(1), 69-87.

Lebowitz, M. (2007). "New Wings for Socialism". ***Monthly Review***, 58 (11). DOI: 10.14452/MR-058-11-2007-04_3.

Leguizamón, A. (2014). "Modifying Argentina: GM soy and socio-environmental change." ***Geoforum***, 53, 149-160.

Lema, D., Gallacher, M., Yerovi, J.J.E., Salvo, C.P. (2018). "Analysis of Agricultural Policies in Argentina, 2007-2016". ***IDB- Agricultural Policy Reports- 2018***.

Löwy, M. (1998). *Latin Amerika Marksizmi* (Birinci Baskı). (Çev. İrfan Cüre). İstanbul: Belge Yayınları (Eserin orijinali 1983'te yayımlanmıştır).

- Luque, J. (2019). "Chinese Foreign Direct Investment and Argentina: Unraveling the Path". *Journal of Chinese Political Science*, 24, 605- 622.
- Machado, F., Scartascini, C. and Tommasi, M. (2011). Political Institutions and Street Protests in Latin America. *The Journal of Conflict Resolution*, 55(3), 340-365.
- Martin, D.P. (2019). "Knowledge Transfer Models and Poverty Alleviation in Developing Countries: Critical Approaches and Foresight". *Third World Quarterly*, 40(7), 1209-1226.
- Maute, J. (2006). "The Argentina Currency Board Arrangement". J. Maute (Ed.). *Hyperinflation, Currency Board, and Bust*. Frankfurt: Peter Lang AG, pp.145-197.
- Mecham, M.(2003). "Mercosur: A Failing Development Project?". *International Affairs*, 79(2), 369-387.
- Medeiros, M. and Costa, J. (2006). "Poverty among Women in Latin America: Feminization or Over-Representation?". *UNDP Brazil: International Poverty Centre Working Paper*, No:20.
- Medina Echavarría, J. (1964). *Consideraciones sociológicas sobre el desarrollo económico de América Latina*. Buenos Aires: Solar/ Hachette.
- Miliband, R.(1969). *The State in Capitalist Society*. New York: Basic Books Publishers.
- Moisés, N. (2000). "Washington Consensus or Washington Confusion?". *Foreign Policy*, 118, 93.
- Montecinos, V. (1997, Jul- Dec). "Los economistas y las elites políticas en América Latina". *Estudios Internacionales*, 30(119-120), 351-375.
- Mora, J.U. and Acevedo, R.A. (2019). "Fiscal Policy Effects and Capital Mobility in Latin American Countries". *Journal of Economic Integration*, 34(1), 159-188.
- Morales Martín, J. J. (2016). "Max Weber en el Cono Sur (1939–1973)." In Álvaro M.L. and Eduardo W. (Eds.). *Max Weber en Iberoamérica. Nuevas interpretaciones, estudios empíricos y recepción*. México: Fondo de Cultura Económica, pp.542- 566.
- Moscovich, L. (2012). "From top to Bottom- and Back to the Top Again: Federal Spending, Sub- national Coalitions, and Protest in Argentina, 2002-2006". *Journal of Politics in Latin America*, 4(1), 35-72.
- Munck, R. (1999). "Dependency and Imperialism in the New Times: A Latin American Perspective". *The European Journal of Development Research*, 11(1), 56-74.
- Munck, R. (2001). "Argentina, or the Political Economy of Collapse". *International Journal of Political Economy*, 31(3), 67-88.

- Munck, R. (2019). "The Labor Question and Dependent Capitalism: The Case of Latin America". In Breman J., Harris K., Lee, C.K. and Linden, M. (eds.), *The Social Question in the Twenty-First Century*. Oakland: University of California Press, pp.116-132.
- Murphy, R.L., Artana, D. and Navajas, F. (2003). "The Argentine Economic Crisis". *Cato Journal*, 23(1), 23-28.
- Murtaza, N. and Austin, M. J. (2015). "Community organizing and service delivery during an economic crisis: The role of a Jewish International NGO in Argentina, 2001-2009". *Social Development Issues*, 37(1), 38-52.
- Nardi, M. A. (2002). *Análisis comparativo de modelos institucionales de intervención en desarrollo rural en la provincia de Misiones*. Unpublished Master Thesis in Geography, University of Buenos Aires, Argentina.
- Newell, P. (2008a). "Trade Biotechnology in Latin America: Democratization, Contestation and the Politics of Mobilization". *Journal of Agrarian Change*, 8(2-3), 345- 376.
- Newell, P. (2008b). "Lost in Translation? Domesticating Global Policy on Genetically Modified Organisms: Comparing India and China". *Global Society*, 22(1), 125. DOI: 10.1080/13600820701740761.
- Newell, P. (2009). "Bio-Hegemony: The Political Economy of Agricultural Biotechnology in Argentina." *Journal of Latin American Studies*, 41(1), 27-57.
- Norberg, M.B. (2020). "Introduction to the Political Economy of Agrarian Change in Latin America". In M.B. Norberg (ed.), *The Political Economy of Agrarian Change in Latin America- Argentina, Paraguay and Uruguay*. Mexico: Palgrave Macmillan, pp. 1-56.
- O'Malley, A. (2007). "Toplumsal Temelli Kalkınma için Açılımlar". H. Veltmeyer ve A. O'Malley (eds.). *Neoliberalizmi Aşmak- Latin Amerika'da Kitle Merkezli Kalkınma: Kuramlar, Deneyimler ve Çıkarılacak Dersler*. İstanbul: Kalkedon, ss.231-246 (Eserin orijinali 2002'de yayımlandı).
- Obstfeld, M. (1994). "The Logic of Currency Crises". *NBER Working Paper Series*, No: 4640.
- Ocampo, J.A. (2016a). "Commodity-led Development in Latin America". In G. Carbonnier, H. Campodónico, S.T. Vázquez (eds.), *Alternative Pathways to Sustainable Development: Lessons from Latin America*. Leiden: Brill& Nijhoff, pp. 51- 76.
- Ocampo, J.A. (2016b). "Balance of Payments Dominance- Implications for Macroeconomic Policy". In M. Damill, M. Rapetti and G. Rozenwurcel (Eds.), *Macroeconomics and Development*. New York: Columbia University Press, pp.211-228.
- Painter, D. (1999): *The Cold War. An International History*. London; Routledge.
- Palma, J.G. (1978). "Dependency: A formal theory of underdevelopment or a methodology for the analysis of concrete situations of underdevelopment?". *World Development*, 6, 881- 924.

- Parada, J.J. (2018). "Veblen's Imperial Germany and the Industrialization of Latin America". *Journal of Economic Issues*, 11(3), 637-652.
- Pengue, W.A. (2005). "Transgenic Crops in Argentina: the Ecological and Social Debt". *Bulletin of Science, Technology and Society*, 25(4), 1-9.
- Peres, W. (2006). "The Slow Come Back of Industrial Policies in Latin America and the Caribbean." *Cepal Review*, 88, 67-83.
- Perez, C. (2010). "Dinamismo tecnologico e inclusion social en America Latina: Una estrategia de desarrollo productivo basada en los recursos naturales". *Revista de la CEPAL*, 100, 123-145.
- Perry, G. and Garcia, E. (2016). "The Influence of Multilateral Development Institutions on Latin American Development Strategies". In G. Carbonnier, H. Campodónico, S.T. Vázquez (eds.), *Alternative Pathways to Sustainable Development: Lessons from Latin America*. Leiden: Brill& Nijhoff, pp. 199-234.
- Petras, J. ve Veltmeyer, H. (2007). *Latin Amerika'da Devlet İktidarı ve Toplumsal Hareketler* (Birinci Baskı). (Çev. Ali Ergin Demirhan). İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Prebisch, R. (1950). *The Economic Development of Latin America and Its Principal Problems*. New York: The United Nations Publications.
- Prebisch, R. (1962). "El desarrollo económico de la América Latina y algunos de sus principales problemas". *CEPAL*, 1-63.
- Prebisch, R. (1963). *Towards a Dynamic Development Policy for Latin America*. E/CN.12/680/Rev.1. New York: United Nations.
- Quiroga, M.C. and Martin, D.P. (2017). Technology Foresight in Traditional Bolivian Sectors: Innovation Traps and Temporal Unfit between Ecosystems and Institutions. *Technological Forecasting & Social Change*, 119, 280-293.
- Ray, D. (1973). "The Dependency Model of Latin American Underdevelopment: Three Basic Fallacies". *Journal of Interamerican Studies and World Affairs*, 15(1), 4-20.
- Reinert, E.S., Kattel, R. and Amaizo, Y.E. (2011). "State Failure, Poverty and Productive Structure". In A. Puyana Mutis and S. Ong'wen Okuro (Eds.), *Strategies Against Poverty- Designs from the North and Alternatives from the South*. Buenos Aires: Consejo Latinoamericano de Ciencias Sociales (CLASCO).
- Richardson, N.P. (2009). "Export-Oriented Populism: Commodities and Coalitions in Argentina". *Studies in Comparative International Development (SCID)*, 44(3), 228-255.
- Rodrik, D. (1999). "Where Did All the Growth Go? External Shocks, Social Conflict and Growth Collapses". *Journal of Economic Growth*, 4, 385- 412.

- Rodrik, D. (2011). *The Globalization Paradox- Why global Markets, States, and Democracy Can't Coexist*. Oxford: Oxford University Press,
- Ronconi, L., and Franceschelli, I. (2007). "Clientelism, Public Workfare and the Emergence of the Piqueteros in Argentina". *Centro de Investigación y Acción Social (CIAS)*, Working Paper 10, 1-31.
- Rong, T. and Yanan, L. (2019). "Research on Non-Profit Organizations' Participation in the Antipoverty Problem in Argentina". *Canadian Social Science*, 15(8), 15-29.
- Ruckert, A. (2009). "A Decade of Poverty Reduction Strategies in Latin America: Empowering or Disciplining the Poor?". *Labour, Capital and Society*, 42(1-2), 56-81.
- SAGGPA. (2004). *Plan estratégico para el desarrollo de la biotecnología agropecuaria 2005-2015*. Buenos Aires: Ministerio de Economía y Producción, 5.
- Sanmartino, J. (2007). "Arjantin Kriz Sonrası İktisadi Dönüşümler ve Siyasi Dinamikler". A. Topal (ed.). *Latin Amerika'yı Anlamak- Neoliberalizm, Direniş ve Sol*. İstanbul: Yordam Kitap, ss.90-121.
- Schusterman, R., Almansi, F., Hardoy, A., Monti, C. and Urquiza, G. (2001). "Poverty reduction in action: Participatory Planning in San Fernando, Buenos Aires, Argentina". *IIED Working Paper on Poverty Reduction in Urban Areas*, 6.
- Sen, A. (1976). "Poverty: An Ordinal Approach to Measurement". *Econometrica*, 44(2), 219-231.
- Sen, A. (1983). "Which Way Now?". *The Economic Journal*, 93(372), 745- 762.
- Sen, G. and Grown, C. (1987). *Development, Crises and Alternative Visions- Third World Women's Perspectives*. New York: Monthly Review Press.
- Sili, M., Soumoulou, L. (2011). *The Issue of Land in Argentina- Conflicts and Dynamics of Use, Holdings and Concentration*. Italy: IFAD.
- Skare, M. and Druzeta, R.P. (2016). Poverty and Economic Growth: A Review. *Technological and Economic Development of Economy*, 22(1), 156-175.
- Soldano, D., Luciano A. (2006). "Aproximación a las Teorías de la Política Social a partir del caso Argentino." In L. Andrenacci (ed.), *Problemas de política social en la Argentina contemporánea*. Buenos Aires: Universidad Nacional de General Sarmiento y Prometeo, pp.21-90.
- Sørensen, M.R. (2001). "Argentina's Crises". *Danmarks Nationalbank, Monetary Review*, 81-95.
- Spruk, R. (2019). "The Rise and Fall of Argentina". *Latin American Economic Review*, 28(16), 1-40.

- Stanley, L.E. (2018). *International Capital Flows and Macroeconomic Dilemmas, in Emerging Market Economies and Financial Globalization- Argentina, Brazil, China, India and South Korea*. UK & USA: Anthem Press.
- Stepan, A. (1978). *The State and Society- Peru in Comparative Perspective*. Princeton and New Jersey: Princeton University Press.
- Stolcke, V. and Hall, M.M. (1983). "The introduction of free labour on São Paulo coffee plantations". *The Journal of Peasant Studies*, 10(2-3), 170- 210.
- Suarez, D. and Yoguel, G. (2020). "Latin American Development and the Role of Technology: an Introduction". *Economics of Innovation and New Technology*, 29(7), 1-9.
- Sunkel, O. (1971). "Desarrollo, Subdesarrollo, Dependencia, Marginacion y Desigualdades Espaciales: Hacia un Enfoque Totalizante". *Investigación Económica*, 31(121), 23-77.
- Swyngedouw, E. (2005). "Governance Innovation and the Citizens: The Janus Face of Governance-beyond-the-State". *Urban Studies*, 42, 1991–2006.
- Tepepa, M. (2019). "Social Policy in Mexico and Argentina". *Levy Economics Institute of Bard College*, Working Paper- No: 921.
- The World Bank. (2016). *Global Economic Prospects- Spillovers Amid Weak Growth*. Washington, D.C.: World Bank.
- Thompson, A. A. (1997). "Non-governmental organisations and philanthropy: the case of Argentina". *International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 8(4), 401-417.
- Torre, A., Didier, T., Ize, A., Lederman, D. and Schmukler, S.L. (2015). *Latin America and the Rising South: Changing World, Changing Priorities*. Washington, DC: World Bank Group, Latin America and Caribbean Studies.
- Torre, J.C. (1991). "Argentina since 1946". In L. Bethell (Ed.), *The Cambridge History of Latin America, Vol VIII*. Cambridge: Cambridge University Press, pp. 73-194.
- Townsend, P. (1987). "Conceptualizing Poverty". *Dynamics of Deprivation, Aldershot: Gower*, 31-44.
- Uitermark, J. and Nicholls, W. (2014). "From Politicization to Policing: The Rise and Decline of New Social Movements in Amsterdam and Paris". *Antipode*, 46(4), 970-991.
- UNDP. (2009a). *Assessment of Development Results- Evaluation of UNDP Contribution- ARGENTINA*. The USA: UNDP.
- UNDP. (2020). *Independent Country Programme Evaluation- Argentina*. The USA: Independent Evaluation Office.
- Undurraga, T. (2015). "Neoliberalism in Argentina and Chile: Common Antecedent, Divergent Paths". *Revista de Sociología e Política*, 23(55), 11-34.

- Uriarte, O.E. (1997). "Labour Institutions and Labour Relations in Mercosur". In ILO- Labour Education (Ed.), **Mercosur: The impact of economic integration- A case study**. Geneva, pp. 16- 26.
- Uyanık, Ö. (2014). **Latin Amerika'nın Devrimci Tarihi**. İstanbul: Kaynak Yayınları
- Veltmeyer, H. (2006). **Latin Amerika ve Başka Bir Kalkınma**. İstanbul: Kalkedon.
- Veltmeyer, H. (2007a). "Başka Bir Kalkınma Arayışı". H. Veltmeyer ve A. O'Malley (eds.). *Neoliberalizmi Aşmak- Latin Amerika'da Kitle Merkezli Kalkınma: Kuramlar, Deneyimler ve Çıkarılacak Dersler*. İstanbul: Kalkedon, ss. 9-48. (Eserin orijinali 2002'de yayımlandı).
- Veltmeyer, H. (2007b). "Topluluk ve Sınıf Dinamikleri". H. Veltmeyer ve A. O'Malley (eds.). *Neoliberalizmi Aşmak- Latin Amerika'da Kitle Merkezli Kalkınma: Kuramlar, Deneyimler ve Çıkarılacak Dersler*. İstanbul: Kalkedon, ss. 49-60. (Eserin orijinali 2002'de yayımlandı).
- Veltmeyer, H. (2007c). "Merkezsizleşme ve Yerel Kalkınma". H. Veltmeyer ve A. O'Malley (eds.). *Neoliberalizmi Aşmak- Latin Amerika'da Kitle Merkezli Kalkınma: Kuramlar, Deneyimler ve Çıkarılacak Dersler*. İstanbul: Kalkedon, ss.61-84. (Eserin orijinali 2002'de yayımlandı).
- Veltmeyer, H. (2007d). "Latin Amerika'da Yoksulluğa Karşı Dünya Bankası". H. Veltmeyer ve A. O'Malley (eds.). *Neoliberalizmi Aşmak- Latin Amerika'da Kitle Merkezli Kalkınma: Kuramlar, Deneyimler ve Çıkarılacak Dersler*. İstanbul: Kalkedon, ss.175-208. (Eserin orijinali 2002'de yayımlandı).
- Weber, H. (2002). "Global Governance and Poverty Reduction: the Case of Microcredit". R. Wilkinson and S. Hughes (Eds.), *Global Governance: Critical Perspectives*. London and New York: Routledge, pp.132-152.
- Wesz, V.J. (2016). "Strategies and hybrid dynamics of soy transnational companies in the Southern Cone". **The Journal of Peasant Studies**, 43(2), 286-312.
- Wiarda, H.J. (1971). "Law and Political Development in Latin America: Toward a Framework for Analysis". **The American Journal of Comparative Law**, 19(3), 434-463.
- Williamson, J. (1990). "What Washington Means by Policy Reform." In J. Williamson (Ed.), *Latin American Adjustment: How Much Has Happened?* Washington, D.C.: Institute for International Economics.
- Wolff, J. 2007. "(De-) Mobilising the Marginalised: A Comparison of the Argentine Piqueteros and Ecuador's Indigenous Movement." **Journal of Latin American Studies**, 39(1), 1-29.
- World Bank. (2000-2001). **World Development Report- Attacking Poverty**. New York: Oxford University Press.

- World Bank. (2002). **Poor People in a Rich Country. A Poverty Report for Argentina- Vol.2 Background Papers**. Poverty Reduction and Economic Management Programme- Geneva: World Bank.
- World Bank. (2010). **The Invisible Poor- A Portrait of Rural Poverty in Argentina**. Washington D.C.: The World Bank.
- World Trade Organization. (2021). "Preferential Trade Agreements- Argentina". Web: <http://ptadb.wto.org/Country.aspx?code=032> adresinden 25 Ekim 2021'de alınmıştır.
- Wylde, C. (2011). "State, Society and Markets in Argentina: The Political Economy of Neodesarrollismo under Nestor Hirschner, 2003-2007". **Bulletin of Latin American Research**, 30(4), 436-452.
- Yeşil, H. (2013). **Latin Amerika: 21. Yüzyılın Sosyalizmi mi?**. İstanbul: Dönüşüm.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : Urcan, Ceren

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet tarihi
Doktora	Gazi Üniversitesi S.B.E. Uluslararası İlişkiler A.B.D	2022
Yüksek lisans	Gazi Üniversitesi S.B.E. Uluslararası İlişkiler A.B.D	2015
Lisans	TOBB ETÜ, İ.İ.B.F., Uluslararası İlişkiler Bölümü	2012
Lise	Niğde Anadolu Öğretmen Lisesi	2008

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2012- 2014	TOBB ETÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü	Araştırma Asistanı
2014- 2018	Gazi Üniversitesi, İ.İ.B.F., Uluslararası İlişkiler Bölümü	Araştırma Görevlisi
2018- Halen	AHBV Üniversitesi, İ.İ.B.F., Uluslararası İlişkiler Bölümü	Araştırma Görevlisi

Yabancı Dil

İngilizce, İspanyolca

Yayınlar

Urcan, Ceren (2021). “Leaders on Twitter- Twitter as a Digital Diplomacy Tool”. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 23(1), 207-232.

Urcan, Ceren and Alkan, Mustafa Nail (2021). “Sustainable Development Goal 17 in the EU and in Latin America: Initiatives in Frame of the SDG 17”. Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi, 5(1), 330-360.

- Urcan, Ceren (2018). "The Changing Nature of Diplomacy: Rising Powers' Humanitarian Diplomacy Practices". EIRP Proceedings- Special Issue (13), 230-236.
- Urcan, Ceren (2018). "The Standing of China in International Development Aid Field And China's Uniqueness". Doğu Asya Araştırmaları Dergisi, 1(1), 89-105.
- Urcan, Ceren (2017). "Körfez Arap Ülkelerinde Ekonomik ve Sosyal Kalkınma". Akademik Ortadoğu, 12(1), 67-95.
- Urcan, Ceren (2016). "Donör Ülke Olarak Türkiye ve Türkiye'nin Ortadoğu Yardımları". Akademik Ortadoğu, 10(2), 1-29.
- Urcan, Ceren (2015). "Ermeni Anma Günü Konuşmaları Işığında ABD'nin 1915 Olaylarına Yaklaşımı ve Analizi (2001–2014)", içinde S. Tamçelik (Ed.) Ermenistan: Tarih, Hukuk, Dış Politika ve Toplum. Ankara, Gazi Kitabevi, 459-478.

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR..

